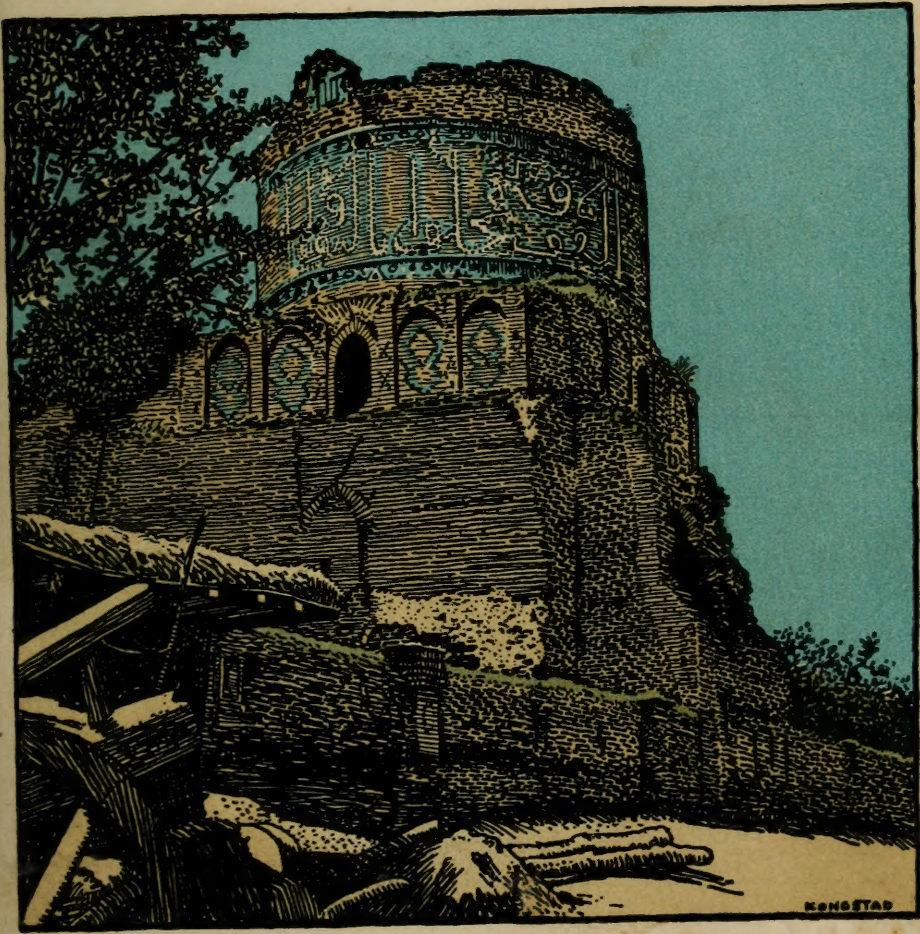
ARTHUR CHRISTENSEN

HINSIDES DET KASPISKE HAV

FRA EN ORIENTREJSE VED KRIGENS UDBRUD

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
1918

Russisk Turkestan.
DET KASPISKE HAV
ARAL SØ
Turkestan
Kisil-Kum
Kara-Kum
Ust-Urt
PERSIEN
AFGHANISTAN
Kaukasus
Volga
Ural
Emba
Orenburg
Fort Perovsk
Sir-Darja
Turkestan
Tashkent
Petrovsk
Derbent
Kur
Aras
Krasnovodsk
Khiva
Amu Darja
Zerafshan
Bokhara
Kagan
Samarkand
Tchardjûi
Bami
Askhabad
Bairam-Ali (Gl. Merv)
Ny-Merv
Gilan
Enzeli
Resht
Sefid-rud
Atrek
Mazenderan
Astrabad
Meshhed
Teheran
Semnan
Balkh

HINSIDES
DET KASPISKE HAV

MIRZA HADJI AGHA DJAMI OG FORFATTEREN VED ARBEJDET.
(Værelse i Regeringsbygningen i Semnan. Nicher i Væggene tjener som Skabe).

ARTHUR CHRISTENSEN

HINSIDES DET KASPISKE HAV

FRA EN ORIENTREJSE VED KRIGENS UDBRUD

MED 51 ILLUSTRATIONER
OG 2 KORTSKITSER

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
MDCCCCXVIII

TRYKT I 1250 EKSEMPLARER

GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

FORTALE

Orienten er os ikke længere fjærn og uvedkommende. Mange Gange i de seneste Aartier har orientalske „Spørgsmaal“ fremkaldt farlige Kriser i Verden, og fra Orienten er meget af det Ved bragt sammen, der har dannet Verdenskrigens Baal. Tyrkiske, arabiske og persiske Problemer vil komme til at beskæftige Fredsstifterne ikke mindre end belgiske og polske. Allerede i lang Tid har orientalske Sager staaet paa Dagsordenen i alle Storstater og paakrævet alle politisk interesserede Borgeres Opmærksomhed, og Stormagternes Rivaliseren har givet de smaa Stater og Nationer deres orientalske Chancer.

Men ogsaa en Art aandelig Tilnærmelse er i de seneste Tider foregaaet mellem Orient og Occident. Medens en genopvaagnende Trang til Beskæftigelse med Tilværelsens dybeste Problemer har ført Vesten til at vende sig søgende henimod Østens Visdomslitteratur, i første Række Indiens, men ogsaa f. Eks. Persiens og Kinas, saa har orientalske Fremskridtsmænd studeret Europas Aandsliv, gennem Bogstudium og gennem Rejser, og selv om Bestræbelserne for at trænge til Bunds i det fremmede Sjæleliv fra begge Sider ofte har været saare ukritiske og mere velmente end vellykkede, vidner de dog om, at Interessen er tilstede. Et ejendommeligt Vidnesbyrd om denne de sidste Aartiers aandelige Udveksling mellem Øst og Vest udenfor Videnskabens snævre Verden er Babi-Behaismen, denne Religion, der er opstaaet i Persien og har udviklet sig under Paavirkning af europæiske liberale og demokratiske Reformideer for endelig at vinde Indpas i Amerika og Europa.

Disse Forhold turde give det foreliggende Arbejde en vis almen Interesse, saa meget mere, som mine Iagttagelser stammer fra Tiden umiddelbart før Krigens Udbrud. Æmnet for Bogen er en videnskabelig Rejse til Persien og russisk Turkestan, som jeg med

Understøttelse af Carlsbergfondet foretog i Foraaret og Sommeren 1914, og som det lige netop lykkedes mig at føre til Ende, inden Katastrofen kom. Krigens Udbrud overraskede mig paa Hjemvejen gennem Rusland og vanskeliggjorde paa forskellig Maade min Hjemrejse.

Mine Optegnelser fra Turkestan gør ikke Fordring paa at være stort mere end en almindelig Turists, undtagen for saa vidt som et historisk og litterært Kendskab til disse Egne har kunnet uddybe mine Indtryk. Hvad Persien angaar, hvor jeg har opholdt mig det meste af Tiden, ca. 4 Maaneder, vil mine Skildringer derimod kunne byde væsentlig mere, eftersom jeg kom til Landet fortrolig baade med dets Sprog og med Folkets Liv gennem Tiderne, med dets Aandsretning og til en vis Grad tillige med dets Karakter. Den, der kan tale med Orientalerne paa deres Sprog, vil vinde en dybere Forstaaelse af meget, som den almindelige Turist kun ser paa Overfladen. Han vil lettere komme i et sympatisk Forhold til de Indfødte og derigennem atter blive i Stand til at lære deres bedste Sider at kende. Endelig vil han have Mulighed for at faa deres egne Tilstande og deres Forhold til fremmede Folk og Magter at se i en Belysning, der er forskellig fra den, hvori disse Tilstande og Forhold præsenteres fra interesseret europæisk Side.

Det er saadanne Iagttagelser, som skulde udgøre min Bogs Kærne. I mine Rejseoplevelsers kronologiske Ramme har jeg søgt at lægge det størst mulige Indhold af kulturhistorisk, folkepsykologisk og aktuel verdenspolitisk Interesse. I særlige Kapitler har jeg behandlet Behaismen og Persiens Stilling i den europæiske Stormagtspolitik. Det sidstnævnte Kapitel har jeg, saa godt det lod sig gøre, ført up to date.

Nærværende Bog henvender sig da efter hele sit Anlæg til et større Publikum uden særlige videnskabelige Forudsætninger. Videnskabelige Resultater af Rejsen foreligger i de to Arbejder: „Le Dialecte de Sämnân“ (D. kgl. danske Vid. Selsk. Skr. VII. Rk., hist.-fil. Afd., II. 4) og „Contes persans en langue populaire“ (Vid. Selsk.s historisk-filologiske Meddelelser I. 3).

ARTHUR CHRISTENSEN

I

GENNEM RUSLAND TIL TIFLIS

Åbo—Petrograd. Fra nordrussisk Vinter til kaukasisk Vaar. Tiflis.

Det var sidste Dag i Februar, en klar Maaneskinsaften med let Frost, at jeg gik ombord paa Malmøfærgen for at begynde paa min Orientrejse. Min Bagage fyldte ikke meget. Jeg har altid sat Pris paa ikke at have mere Bagage med, end jeg kunde have hos mig i en Jærnbanekupé, og det var ogsaa denne Gang lykkedes mig at reducere det absolut fornødne til et halvt Aars Rejse i et saa fjærnt og paa europæisk Komfort saa fattigt Land som Persien til kun at fylde to solide Haandkufferter. Denne Gang skulde jeg faa særlig Anledning til at lykønske mig selv til min Nøjsomhed i saa Henseende.

Øverst i den ene Kuffert laa en Genstand, som Orientrejsende efter gammel Tradition plejer at forsyne sig med: en Revolver. Ammunition havde jeg anskaffet i Huj og Hast lige inden Afrejsen, og et paa Russisk affattet Dokument, som jeg havde forskaffet mig igennem Udenrigsministeriet, og som tillod mig at indføre den farlige Genstand gennem russisk Territorium, laa i min Brystlomme ved Siden af et udenrigsministerielt Pas.

Der var kun meget faa Rejsende med Færgen. Jeg gik frem og tilbage paa Dækket og nød den velgørende Stilhed under den stjærnebesaaede Himmel. Jeg følte en vis Lettelse efter lange Tiders forceret Arbejde med Forberedelserne — baade de videnskabelige og de praktiske — til Rejsen, men Forventningen om det nye, som skulde oplade sig for mig hist ovre i det forjættede Land, var blandet med en vis Ængstelse; noget videnskabeligt Udbytte skulde der jo helst komme ud af Rejsen, men hvor meget og af hvilken Art, det hvilede i Fremtidens Skød.

Een bestemt Plan havde jeg lagt. Omtrent 220 Kilometer øst for Teheran paa Vejen til Meshhed ligger en By ved Navn Semnan, hvor Befolkningen endnu taler en ejendommelig gammeldags Dialekt, en af de mærkeligste og tillige mindst undersøgte Dialekter i Persien. Det var min Hensigt at udforske denne Dialekt, men Dialektforskning var et Omraade, paa hvilket jeg savnede praktisk Erfaring, og for ikke at vække Forventninger, som muligvis kunde blive skuffede, havde jeg tiet stille med min Plan. Imidlertid havde jeg forberedt mig, saa godt jeg formaaede. Det foregaaende Aar havde jeg tilbragt Sommerferien i Göttingen for at studere iranske Dialektforhold hos Professor F. C. Andreas, vel den eneste nulevende Autoritet, som behersker hele det iranske Sprogomraade baade historisk og praktisk.

Mine Tanker gled tilbage til de indholdsrige Arbejdsnætter i Andreas' Villa i Herzberger Chaussee, da vi sad fordybede i Dialekttekster til langt ud paa Morgenstunden. Hr. Clemens, en lovende ung tysk Filolog, lidt kejtet og meget nærsynet, iøvrigt et prægtigt Menneske, deltog i Studierne, medens en dansk Biblioteksmand med faglig Interesse gennemstøvede Andreas' Bogskatte. Naar Arbejdet saa var lagt til Side, mindedes vi undertiden ved et Bæger Vin den udødelige Hafiz:

Be-deh, Saki, mej-i baki . . .
„Ræk os, Skænkesvend, Evighedens Vin . . .“

og Andreas talte snart Dansk, snart Persisk, fortalte om, hvorledes han havde tjent en flot Ridekamel ved at helbrede en persisk Stormand for Kolik, gav Anvisning paa, hvorledes man skulde sammensætte et Rejseapotek til en Orientfærd, og hvorledes man skulde kurere sig selv og de Indfødte for de almindeligste Sygdomme. Eller han berettede om sine unge Studieaar i København, da han havde dyrket Sprogstudier sammen med Vilhelm Thomsen, Fausbøll og Edvard Brandes og var vandret paa sin Fod ad den den Gang endnu landligidylliske Strandvej ud til Kunstnerfamilien Jerichaus gæstfri Hus. Saa kunde Talen ogsaa falde paa Balkankrigen og de politiske Forviklinger i Europa.

„Hvis det kommer til Krig med Frankrig“, udbrød Clemens,

der ikke havde været Soldat, „saa gaar jeg med som Frivillig.“

„Jeg forstaar Dem“, sagde Andreas, „men det bliver forfærdeligt. Jeg har været med i 1870, men den Krig, der kommer, bliver mange Gange frygteligere.“

Krigen kom, og Clemens gik med som Frivillig — og blev der ude, paa Belgiens Jord.

Men den 28. Februar 1914 var der ikke Krig i Europa, og faa Mennesker tænkte paa Krig. Balkan var bragt til Ro. Der herskede Fred i Orient og Occident — Stille før Stormen....

— — —

Jeg tilbragte en enkelt Dag i Stockholm, traskede rundt paa „Skandsen“ i Snesjap, gik til Køjs paa „Bore I“ efter at have set Byens Hundreder af Lys forsvinde i Horisonten, sov ind til en monoton Musik af raslende og skurende Ismasser og vaagnede i Åbo.

Toldeftersynet her var lempeligt nok. Uheldigvis gjorde jeg selv opmærksom paa, at jeg havde en Revolver med, idet jeg samtidig fremlagde mit Revolver-Pas. Jeg havde den bedste Samvittighed af Verden og kunde ikke ane, at de finske Toldembedsmænd ikke kunde læse Passet! Det var imidlertid Tilfældet. Revolveren gjorde dem meget betænkelige, og Passet vendte og drejede de og lod det tvivlraadige gaa fra Haand til Haand. Der fandtes nemlig et — forøvrigt særdeles tydeligt — Stempel paa Dokumentet, og ingen af Toldembedsmændene kunde tilstrækkelig Russisk til at hitte ud af Ordene i dette Stempel og blive klar over, hvilken Autoritet der havde udstedt Papiret. De maatte først telefonere til en eller anden Myndighed. Jeg gjorde opmærksom paa, at jeg skulde videre med Toget; det hjalp ikke. Toget fløjtede, og der laa min aabnede Kuffert endnu paa Bordet med den usalige Revolver øverst, medens Toldembedsmændene ventede paa Telefonbesked. Jeg gjorde indtrængende og energiske Forestillinger — hele Samtalen foregik paa Dansk-Svensk —, men det hjalp heller ikke. Toget kørte. Endelig kom der en Telefonbesked, som aabenbart har været tilfredsstillende; jeg fik at vide, at alt var i Orden, og at jeg, naar jeg tog en Droske, endnu kunde naa Toget paa Hovedbanegaarden. Der var ingen Tid at spilde,

jeg fik fat i en Droske og kørte i fuld Fart, saa Snesjap og Mudder sprøjtede mig om Ørene, gennem lange Gader med én- og to-Etages Huse til Hovedbanegaarden, og jeg naaede Toget. Den lille Episode, som jeg havde min Revolver at takke for, havde for mig kastet et interessant Strejflys over et stort nationalt og politisk Problem: finske Toldfunktionærer i en Havn, gennem hvilken der daglig passerede en Strøm af Rejsende med russiske Legitimationspapirer, kunde ikke tilstrækkelig Russisk til at tyde et Dokument af maaske lidt mindre almindelig Art. I Rusland sagde man, at det var, fordi Finnerne overhovedet ikke *vilde* lære Russisk.

Med mit eget Kendskab til Russisk var det forøvrigt meget smaat bevendt. Jeg var hildet i den her hjemme vistnok almindelige Overtro, at man overalt i Rusland kunde klare sig med Tysk og Fransk. Det kan man naturligvis, saa længe man kun færdes paa Hotellerne i Petrograd og Moskva og i de dannede Samfundskredse, men heller ikke længere, og kun altfor ofte befandt jeg mig i en Situation, hvor jeg maatte anvende al min Opfindsomhed for at sammenstille mine faa russiske Brokker til et forstaaeligt Spørgsmaal og gætte mig til Meningen i Svaret. Jeg havde en Grammatik og en Parlør med, og af disse to Hjælpemidler var det første mig næsten til størst Nytte; Parløren indeholdt, som det gærne er Tilfældet med den Slags Værker, navnlig de Sætninger, som man ikke faar Brug for.

I Petrograd — eller rettere St. Petersborg, den Gang havde Ruslands Hovedstad endnu ikke faaet Navneforandring — havde jeg forskellige Besøg at aflægge, hvorfor jeg beregnede at blive der 2—3 Dage. Jeg ankom d. 2. Marts ud paa Aftenen og tog ind paa Hotel Victoria, der laa i Kasanskaja-Gaden, d. v. s. ikke langt fra de Steder, hvor jeg skulde have min Gang. Mit første Ærinde var at opsøge Professor Radloff, den bekendte Forsker paa de tyrkiske Sprogs Omraade. Ekscellencen Vilhelm Thomsen havde nemlig haft den Elskværdighed at skrive til Radloff og bede ham om at skaffe mig en Anbefalingsskrivelse fra den indflydelsesrige og under høj Protektion staaende „Komité til Udforskning af Centralasien."

Dagen efter min Ankomst begav jeg mig ud paa Eftermid-

dagen til Radloffs Bolig i Vassilij Ostrov. Jeg fandt den gamle Lærde siddende, fordybet i sine leksikografiske Studier, midt i et Værelse af mægtige Dimensioner, hvis fjærnere Dele Bordlampens dæmpede Lys næppe tillod mig at skimte. Han stillede sig beredvillig til min Disposition med Hensyn til de omtalte Skrivelser og satte mig Stævne den følgende Dag paa Etnografisk Musæum, hvor Papirerne skulde udfærdiges og underskrives af Komitéens Styrelse.

Den europæiske Storpolitik, som nu i nogen Tid havde været ude af mine Tanker, blev bragt mig i Erindring den næste Morgen, da jeg til min Morgente paa Hotellet gennempløjede det sidste Numer af „St. Petersburger Zeitung". Her fandt jeg nemlig Referat af en Korrespondance fra St. Petersborg til „Kölnische Zeitung", der havde et officiøst Tilsnit, og hvori Forfatteren gik i Rette med Rusland for dets formentlige Utaknemlighed mod Tyskland. Rusland rustede stærkere og stærkere; i 1917 vilde Ruslands militære Reorganisation være afsluttet, og dets Artilleri være fuldt kompletteret. Tyskland havde en vital Interesse i ikke at vente til 1917, før det opfordrede Tsaren til at erklære sig for eller imod det. Jeg lagde Mærke til denne Artikel, som forøvrigt vakte megen Opmærksomhed baade i Rusland og andensteds under den lumre, elektricitetsmættede Atmosfære i Foraaret 1914, men jeg var ganske vist langt fra at ane, *hvor* megen Alvor der laa bagved den.

Jeg gik paa Etnografisk Musæum og hentede mine Anbefalingsskrivelser, som ved forskellige Lejligheder skulde blive mig til stor Nytte, og aflagde derefter Visit hos Iranisten Statsraad Salemann, hvem jeg kendte fra Orientalistkongresserne i Hamborg og København. Jeg spurgte ham til Raads om, hvilken Rute det vilde være hensigtsmæssigst at vælge for at komme til Tiflis. I Rejsesæsonen kom man nemmest og hurtigst til Tiflis ved at tage med Banen til Vladikaukas og derfra med det franske Automobilselskabs Autobus over Kaukasuspasserne til Tiflis. Men om Vinteren var Automobilfarten standset, og man maatte da enten rejse paa den gammeldags Maade med Diligencen fra Vladikaukas over de snefyldte, indtil 3000 Meter høje Passer, med et Natteophold midtvejs, eller tage med Toget den lange Vej helt rundt om Kaukasus-

bjærgene, over Petrovsk-Baku-Jelisavetpol. Salemann raadede mig til at vælge den sidste Rute, da Røveruvæsenet i de sidste Aar atter var begyndt at florere i Kaukasus; og det var vel at mærke ikke Kaukasusfolkene, men ægte russiske Røvere, der gjorde Vejene usikre.

Vi sad netop og talte herom, da en af Salemanns Venner, Professor Rathleff, traadte ind og tog Del i Samtalen. Da han hørte, at jeg agtede mig til Tiflis, skrev han paa et Visitkort en Introduktion for mig til en nær Slægtning, en Hr. Sielmann, der var Overlærer ved et af Gymnasierne i Tiflis. Kort efter tog jeg Afsked med de to Herrer. Salemann skulde jeg ikke gense mere. Han er død under Krigen.

Jeg besluttede mig til at følge Salemanns Raad og tage med Banen lige til Tiflis. Billetten købte jeg den næste Formiddag i et Turistbureau. Jeg var inviteret til Frokost hos vor Gesandt, Hr. Harald Scavenius, men havde Tid nok til først at besøge de kejserlige Samlinger i Eremitage-Palæet. Hvad der interesserede mig her, var særlig de skythiske og sibiriske Oldsager og de pragtfulde persiske Sølvskaale fra den senere Del af Sasanidetiden (6te Aarh. og Beg. af det 7de efter vor Tidsregning). Disse sidste bærer Relieffer, der forestiller Scener af Perserkongens Liv o. l., og som er af den største kulturhistoriske Interesse, og saa vidt mig bekendt er kun et Par af dem hidtil blevet gjort tilgængelige for Kultur- og Kunsthistorikerne gennem Reproduktioner. Fotografier af Genstandene kunde man desværre ikke faa til Købs paa Musæet. Hvis ikke Krigen var kommen, vilde jeg have forsøgt ad en eller anden Vej at skaffe mig Fotografier af de interessanteste af Sølvskaalene; nu er det maaske alligevel for sent, under Borgerkrigen er Eremitagen jo bleven plyndret, og foreløbig ved vel intet Menneske Besked med, hvad der er blevet reddet, og hvad der er gaaet tabt.

Iøvrigt bevarer jeg fra den sidste Dag af mit Ophold i Petrograd et behageligt Minde om Frokosten hos vor elskværdige Gesandt og en mindre behagelig Erindring om en forgæves Jagt rundt hos Hovedstadens Boghandlere efter et Par Skrifter af den afdøde russiske Iranist Miller. Ved denne Lejlighed konstaterede jeg, at man selv hos Petrograds to største

Boghandlere, Suvorin („Novoje Vremja") og Wolff, ikke forstod noget af de europæiske Hovedsprog.

Den 6. Marts vesteuropæisk Tid tiltraadte jeg Rejsen sydpaa. Naar man rejste — man maa jo nu altid bruge Fortidsform, naar man taler om russiske Forhold, — paa første Klasse i Rusland, hvor Togpriserne var billige, havde man, i hvert Fald paa den Aarstid, da min Udrejse foregik, den Fordel, at man i Reglen kunde faa en hel Kupé for sig selv. Ved Hjælp af Pladskortsystemet sørgedes der for, at Nyankommende rykkede ind paa de Pladser, der efterhaanden blev ledige. Man kunde om Natten lukke sin Dør af, klæde sig af og gaa i Seng uden at frygte for paa en eller anden Station at se et fremmed Selskab komme trampende ind i ens Rede. Selv paa anden Klasse rejste man særdeles komfortabelt. Dèr blev der kun anbragt fire Mennesker i hver Kupé, og naar om Natten Sofaernes Ryglæn blev slaaet op, blev der fire Køjepladser, saa at alle Passagererne kunde faa Liggepladser. Russerne plejede altid til Natterejser at medføre deres Sengetøj. Ventileringen var mærkværdig god trods de dobbelte Vinduer, der havde den Fordel at holde Støvet ude, og Varmen fra Kakkelovnen i den ene Ende af Waggonen reguleredes mønsterværdigt.

Rejsen fra Petrograd til Tiflis varede det meste af fire Døgn. Hele den første Dag gik Farten gennem snedækket Land. Moskva naaede vi ved 8-Tiden om Aftenen efter ti Timers Kørsel. Da jeg den næste Morgen kastede et Blik ud af Vinduet, befandt vi os i Bielgorod, en lille By med Bønderhytter af Træ og underlige Halm-Kraale og en uforholdsmæssig flot Kirke. De andre Smaabyer, vi efterhaanden passerede, havde samme Præg. Flade Marker og Stepper med snavsede Snedriver hist og her, sorte, mudrede og opkørte Veje. Paa Banegaardene langkoftede Mushiktyper med Bælte om Livet. Saa kom de uendelige, flade Stepper under et let Snelag. Efterhaanden forsvinder Sneen helt, Solen kommer frem, Temperaturen stiger. Taganrog ved det azovske Hav passeres efter Mørkets Frembrud.

De to Kupeer til Højre og Venstre for min var optagne af Officerer. Min Nabo til Højre var en firskaaren Oberst. Naboen

til Venstre præsenterede sig i en lang, vidskødet Figurfrakke af brun Silke med Perlemodersknapper, blaa Uniformsbenklæder, Ridestøvler og en brun Pelshue, der sad forsorent paa det ene Øre. Paa Tommelfingeren bar han en gammeldags Sølvring. En stor Charmeur var han med sin kække Moustache, sit godmodige, buldrende Væsen, sin flydende Tungefærdighed og sin martialske Holdning.

Det varede ikke længe, før jeg kom i Samtale med Officeren med Silkefrakken og forskellige andre Rejsende, der kunde tale Tysk eller Fransk. Deres Spørgsmaal var altid de samme og fulgte uvægerlig efter hinanden i samme Rækkefølge: „Hvor skal De hen?“ „Hvor kommer De fra?“ „Hvad er Formaalet med Deres Rejse? Gøre Forretninger?“ Naar jeg saa svarede, at Formaalet med Rejsen var videnskabelige Studier, plejede Spørgsmaalenes Strøm at standse af sig selv.

Naboen til Højre, Obersten, havde jeg endnu ikke stiftet Bekendtskab med. Men om Aftenen paa Rejsens anden Dag henvendte han sig til mig og sagde, at han havde hørt, at jeg agtede mig til Persien. Det interesserede ham, fordi han selv som Chef for et Detachement Tirailleurer havde været med ved Okkupationen af Tabriz under den persiske Revolution og ved den Lejlighed faaet et Indblik i persiske Tilstande. Han præsenterede mig et Kapitel af den persiske Revolution i en anden Belysning end den, vi er vant til at se disse Begivenheder i.

Det drejede sig om Tildragelserne i Tabriz i 1908—9. Sattar Khan havde taget Ledelsen af Revolutionen i denne By og holdt i mere end et halvt Aar den af den daværende Shah, Muhammed Ali, udsendte Røverhøvding Rahim Khan Stangen, indtil Forholdene i Byen endelig blev saa fortvivlede, at man maatte modtage de russiske Tropper som Befriere. Om denne i Vesteuropa ofte fejrede Helt Sattar Khan fortalte Obersten — der gjorde Indtryk paa mig af at være en roligt og fordomsfrit dømmende Mand —, at han var drukken fra tidlig Morgen til sildig Nat og huserede som en Tyran, og at han tilsidst fremkaldte Russernes Invasion derved, at han i Desperation truede med at lade Europæerne i Byen massakrere. Det er forresten en Karakteristik, der ikke staar i Mod-

strid med E. G. Brownes Note om Sattar Khan i Slutningen af hans Bog om den persiske Revolution.

Jeg spørger Obersten ud om Manden i Silkefrakken, der forøvrigt allerede er staaet ud og har givet Plads for en Civilist, som i mindre Grad tiltrækker sig Opmærksomheden. Obersten skyder sin kraftige Underlæbe frem og smiler: „Aa, De tænker paa hans Uniform. Det er et *costume de fantaisie.*“ Han havde kommanderet en Kosakafdeling, men var nu traadt ud af Tjenesten for at hellige sig Politiken og forsvare Kosakkernes Interesser paa Tinge — „Le Douma, vous savez,“ tilføjer Obersten med et lunt Blink i Øjet, — og nu duperer han de brave Folkerepræsentanter med en af ham selv komponeret Dragt efter Mønster af en Kosakhetmans Kostume fra Katharina den Andens Tid.

I Rostov forlader Restaurationsvognen os; Toget ophører at være Iltog og standser ved alle Stationer. Vi har stadig omkring os de flade Stepper med sparsom Græsvækst og endnu sparsommere Spor af Mennesketilværelse. Hist og her en Hyrde med sine Faar, en Gruppe Heste, et lille Hus med Høstakke, Høns og Hund og en enkelt Ko. Da Morgendisen letter, tegner Bjærgenes Konturer sig i Syd. Det er Kaukasus' Formur. Besh Tagh rager frem med sine fem Knuder. Et Øjeblik skimtes i det fjærne det snedækkede, 5631 Meter høje Elbruz, Kaukasus' højeste Top. Land og Folk har skiftet Udseende. Paa Banegaardsperronerne ser man ikke længere den snavsede, ydmyge Mushiktype, men alskens malerisk klædte Kaukasiere, Kabardinere, Tatarer og Lesghiere. De fornemste bærer alle den traditionelle tcherkessiske Dragt med den høje Lammeskindshue, den langskødede Frakke, der sammenholdes om Livet med et Bælte, hvori den brede Kniv hænger i sin smukt ornamenterede Skede, og de lange Ridestøvler. Over Brystet bæres Patronbælterne, struttende fulde — af uskyldige Træpinde. De er kun til Pynt og et Minde om frie Fortidsdage. Nu maa Kaukasieren ikke længere bære Bøsse.

Kaukasus byder paa den vidunderligste Folkeblanding. Folkevandring efter Folkevandring er passeret her forbi i Aartusinders Løb, og hver Gang er Rester blevne tilbage i de uvejsomme Bjærge. Man finder her Sprog, der ikke har Tilknyt-

ning til andre levende Sprog i Europa og Asien. Ofte forstaar Befolkningen i to til hinanden stødende Dale ikke hinandens Maal. Man har regnet ud, at der i Kaukasiens Hovedstad Tiflis tales ikke mindre end 70 forskellige Sprog.

Om Aftenen naar vi det kaspiske Hav. Vi passerer Petrovsk-Port og kører videre langs Havet i Nattens Løb. I den tidlige Morgenstund er vi i Baku, og saa drejer vi vestpaa med Bjærgene i Nord. Bag en lavere Formur hæver sig de forrevne, snedækte Bjærgmasser som en sammenhængende Kæde. Men foran ligger den evige Steppe, flad som et Stuegulv, gennemkrydset af „Veje“, som aldrig er blevne anlagte, men som er dannede ved Aartusinders Færdsel. En Karavane paa 6—7 Kameler passerer, siden et med Okser forspændt, tohjulet Køretøj, som man kan finde omtrent Magen til paa Relieffer fra den graa Oldtid. Ved alle Banegaardene ser man et Slags Taarn, dannet af tre Platforme over hinanden. Obersten forklarer mig, at disse Taarne om Sommeren tjener til Sovested for Kosakkerne; andre Steder kan de nemlig ikke være i Fred for Moskitoerne. Det minder mig om en af de Behageligheder, jeg har i Vente i Orienten.

Endelig dukker Tiflis frem af Aftenens Mørke med Tusinder af Lys spredte op og ned ad Bjærgskrænterne til begge Sider, og jeg forlader mit komfortable rullende Fængsel og gaar til Sengs i Hotel London.

Hvilken Forandring at komme fra Petrograd, hvor Gaderne var bedækkede med faststampet Sne, hvor Færdselsvejene gik tværs over Nevaens Is, og man løb paa Skøjter ved Fakkellys paa Kanalerne, til Tiflis, hvor Vaarsolen lyste, og Frugttræerne blomstrede i Haverne! Naar Træerne ikke allerede var begyndt at grønnes i Tiflis, var det blot, fordi man havde haft en ganske vandløs Vinter.

Tiflis ligger malerisk, men Bjærgene, der omgiver Byen, er øde og golde. Den beherskes af nogle nu forfaldne, gamle Forter fra Persertiden. Midt igennem Byen strømmer Kur, Oldtidens Kyros-Flod, der her har gravet sig en dyb Kløft ned i Klipperne. Mange Steder er Husene byggede helt ud til Flodskrænten, der hæver sig lodret mange Favne over den brusende Strøm. Tiflis er det gamle georgiske Riges Hovedstad, men nu er Armenerne nær ved at være Georgierne overlegne

TIFLIS.
Bro over Kur-Floden ved det muhammedanske Kvarter. Til Højre Moskéen.

TIFLIS.
Udsigt over Byen.

i Antal i Byen. Af dens 350.000 Indbyggere er over to Femtedele Armenere, Resten Georgiere, Tatarer, Russere o. s. v. Armenerne har gennem deres mange Kirker sat deres Præg paa Byens Arkitektur. Men forøvrigt har Georgierne jo ogsaa bestandig i kulturel Henseende været helt behersket af den armenske Indflydelse. Ogsaa i Forretningslivet dominerer Armenerne. Kun i Smaahandelen har Georgierne kunnet hævde sig, og de hævder stadig Anvendelsen af deres Sprog paa Plakater og Opslag i deres Boder, medens Armenerne gærne bruger det russiske Omgangssprog og ofte føjer et russisk *-off* til deres Navn, saa at det armenske Præg i Forretningslivet ikke er saa iøjnefaldende for den overfladiske Iagttager.

Prægtige Panoramaer har man, hvor man kommer hen, og Lys og Farver er her. Russerne har bygget brede Avenuer og flotte offentlige Bygninger, udfoldet sig i hele den imponerende Bredde, som Russeren ynder. Og her, under de elektriske Buelamper, hvor elektriske Sporvogne farer ringende forbi, hvor Droskerne hopper i flyvende Fart henover en skrækkelig Brolægning, og hvor de sidste Parisermoder staar udstillet bag Butiksruderne, her passerer, blandet mellem Europæerne, hele dette brogede Folkekaos, Mingreliere og Grusinere, Lesghiere og Daghestanere, Tatarer og Persere, med Faareskindshuer af alle Façoner, fra den elegant pressede Cylinder-Kulah til den runde, languldede Kalot, der ligner en Vildmandsparyk, med fine Kofter, med Kaftaner eller Skindjakker à la Samojeder, og Kvinder i den smukke armensk-georgiske Nationaldragt med Hovedklæde og Pandebaand. I de smalle, krogede Bazargader i de muhammedanske Kvarterer sidder tatariske og persiske Smaahaandværkere og Købmænd og driver deres Erhverv i de aabne Boder.

Saa fredelig, saa tæmmet præsenterer Kaukasus sig. Og dog lurer Vildheden ikke langt under Overfladen. Det mærkedes i Revolutionstiden i Vinteren 1905—6. Da væbnede Tatarer og Armenere sig mod hinanden, og snart var alles Haand mod alle. Gendarmerne og Politibetjentene blev pillede ned enkeltvis, og tilsidst gjorde de Strike. Jærnbanetrafiken var standset. Endelig kom en Afdeling Kosakker til Byen, og saa var Oprøret forbi i Løbet af faa Dage. Men Kosakkerne tog heller ikke fat med Fløjlshandsker. Blev der fyret paa dem fra et

Hus, blev Huset omringet, og ingen slap levende ud. Den, der blev arresteret af Kosakker, gjorde sit Regnskab op med Livet. Han naaede aldrig Fængslet. Bag det nærmeste Gadehjørne fik han en Kugle i Hovedet — altid bagfra, saa hed det sig nemlig, at han var bleven skudt under Forsøg paa at flygte.

De onde Tider drev over. Men sikkert var der ikke i disse Egne. Kun et Par Uger, før jeg kom til Tiflis, var Jærnbanetoget paa Ruten Tiflis—Kars blevet plyndret efter de bedste Mønstre fra Røverromanerne. Et Sted, hvor Vejen gik opad, og Farten var langsom, sprang en Skare bevæbnede Mænd op paa Toget, udplyndrede i en Haandevending alle Rejsende i den nærmeste Waggon, skød den tililende Konduktør ned og sprang af Toget med deres Bytte uden at have opnaaet at plyndre Postvognen, hvis Personale havde faaet Tid til at sætte sig i Forsvarsstand.

Min Afstikker til Tiflis havde et dobbelt Formaal. For det første ønskede jeg at se den berømte Samling skythiske Oldsager, der findes paa Musæet i Tiflis. Skytherne, som i Oldtiden beboede de sydlige Dele af det europæiske Rusland, var et iransk Folk, og Levningerne fra den skythiske Periode kan derfor paa forskellig Vis bidrage til at kaste Lys over Iranernes Forhistorie. For det andet vilde jeg opkøbe ossetisk Folkelitteratur. Osseterne, der bor i den midterste Del af Kaukasus, til begge Sider af den saakaldte „grusinske Hærvej“ fra Vladikaukas til Tiflis, er ligeledes et iransk Folk og taler et eget Sprog, der er nærmest beslægtet med de nordiranske Maal, og som atter deler sig i to Hoveddialekter, den østlige (tagauriske) og den vestlige (digoriske) Dialekt. De kalder sig endnu med det ældgamle Arier-Navn, her udviklet til *Irôn,* det samme som Lands- og Folkenavnet *Iran.* Osseterne er ikke, som man kunde tro, en sidste Rest af Skytherne. De er komne østfra; de træffes først under Navnet Aorser i Khorasmien, Landet omkring den nuværende Oase Khiva, antager omkring Midten af det første Aarhundrede efter vor Tidsregning Navnet Alaner (ogsaa en Form af Arier-Navnet) og vandrer siden ind i Kaukasus, hvor de efterhaanden svinder ind, indtil der nu kun ialt er ca. 167.000 Sjæle tilbage. Det var Professor Andreas, der havde henledt min Opmærksomhed paa de ossetiske Folkebøger. „Kommer De til Tiflis,“ sagde han til mig,

ARMENSK KVINDE I NATIONALDRAGT.

FORNEM GEORGIER.

„køb da alt, hvad De kan faa fat i af ossetisk Folkelitteratur; det er smaa Piecer, der sælges for nogle faa Kopek, men deres Antal formindskes stadig; det er en Litteratur, der er ifærd med at uddø, og snart vil den slet ikke være at finde mere.“

Hvad Musæet med de skythiske Oldsager angaar, havde jeg afgjort Uheld med mig. Musæet skulde netop flytte over i en ny Bygning; det var lukket og alle Sagerne var pakket sammen. Inden jeg gik i Gang med den anden Del af min Opgave, opsøgte jeg Overlærer Sielmann, til hvem jeg havde Introduktion fra Professor Rathleff i Petrograd. Hr. Sielmann er en tysk Balter, gift med en mingrelisk Dame, hvis Bedstefader var en muhammedansk Abkhaser, og som selv er uddannet i Schweiz. Jeg traf Familien ved Middagen og maatte tage en Tallerken Suppe og et Glas Kakhetiner med. Det var overmaade hjærtelige og ligefremme Mennesker, og mine Samtaler med Hr. og Fru Sielmann gav mig et bedre Indblik i kaukasiske Forhold og Tilstande, end nogen Rejsehaandbog kunde have forskaffet mig. Hr. Sielmann viste sig utrættelig i sin Omsorg for at gøre mig Opholdet i Tiflis udbytterigt og behageligt, førte mig rundt i Byen, gav mig Besked om, hvor jeg med størst Mulighed for Udbytte kunde forhøre mig om ossetiske Folkebøger og tog med mig hen til det saakaldte „Folketeater“, hvor der vekselvis opførtes Stykker paa de forskellige kaukasiske Nationaliteters Sprog, og hvor han derfor formodede, at man kunde faa ossetiske Dramatekster at købe. Den Aften var der en hebræisk Plakat ude; man spillede et jødisk Stykke. Paa Teatrets Kontor fik vi imidlertid den Besked, at Teksterne først udkom, umiddelbart før vedkommende Stykke skulde opføres, og det vilde vare en Ugestid, før der blev spillet en ossetisk Komedie.

I de tre Dage, mit Ophold i Tiflis varede, gennemstøvede jeg nu alle Bogladerne og købte alt, hvad jeg kunde finde, og vistnok alt, hvad der overhovedet var at faa i Tiflis af ossetisk Litteratur. Store Sager var det ikke, ialt elleve Piecer, Digte, Komedier, kristne Legender, en ABC, en kort Skildring af Osseternes Historie, en ossetisk Oversættelse af H. C. Andersens „Nattergalen“. Enkelte georgiske og armenske Smaating tog jeg med til det kongelige Bibliotek.

Den 13. Marts gjorde jeg mig rede til Afrejsen efter at have ordnet Afsendelsen af de indkøbte Bøger og taget Afsked med mine elskværdige Bekendte. Bevæbnet med mit Fotografiapparat tog jeg mig en afsluttende Spaseretur gennem det orientalske Kvarters Mylder, forbi de persiske Tæppehandleres Boder og over Maidanen (Torvet), hvor en Fange uden overdrevne humane Hensyn blev transporteret afsted i Fangedragt mellem to Soldater med opplantet Bajonet. Himlen var overtrukket, og Støvet føg igennem Gaderne. Det trak op til Storm.

II

OVER BAKU TIL PERSIENS GRÆNSE

I Petroleumsbyen. En skandinavisk Fest. Den sorte og den hvide Stad. Over det kaspiske Hav. En persisk Kammerherre.

Jeg rejste om Natten fra Tiflis til Baku. Da jeg vaagnede om Morgenen og slog Gardinet tilside fra Kupévinduet, blev jeg overrasket ved det Skue, som frembød sig for mig. Udenfor laa Ørkenen flad og gul, men ogsaa Himlen var fuldstændig gul, som om man saa den gennem et gult Glas. Aldrig før havde jeg set Verden aabenbare sig i et saa fantastisk Farveskær. Og der lød et ustandseligt Sus igennem hele Toget, Røgen fra Lokomotivet laa fladt henad Sandet, og selv gennem Kupéens dobbelte Vinduer mærkede man Vinden.

Det var Efterdønningerne af en Orkan, der havde raset den foregaaende Dag i Baku og Omegn, et Fænomen, der hyppigt gentager sig i disse Egne. Det kaspiske Hav er overhovedet berygtet for sine Storme — Obersten, min Rejsefælle paa Farten til Tiflis, erklærede, at han havde befaret det kaspiske Hav ti Gange og aldrig haft roligt Vejr, —, og Baku ligger særlig udsat paa den golde Apsheron-Halvø. Ikke for intet opfatter Perserne Navnet Baku som *Badkuba,* d. e. „Vindstødenes By". Særlig berygtet er Orkanen fra Nord. Den kommer med uhyggelig Pludselighed. Et Selskab sidder paa en Terrasse udenfor Byen og drikker Te. Pludselig udbryder en af de Tilstedeværende: „Hvor er nu Kirketaarnet henne?" Alle vender Blikket mod Byen, Taarnet er ikke til at øjne. Og nu forsvinder Byen Stykke for Stykke. Støvet har slugt den. Et Par Minuter efter er Stormen der, raserer Terrassen for Kopper, Glas og alt, hvad der ikke rettidigt er blevet bragt ind, og alle flygter. Færdes paa Gaden kan man overhovedet ikke uden at holde Øjnene beskyttede ved Automobilbriller mod de vældige Støvmasser, der hvirvles op.

En saadan Orkan havde nylig raset i Baku. Den havde brat afbrudt det begyndende Foraar og revet Blomsterne af Frugttræerne. Et raat og barsk Vinterklima beherskede Byen, da jeg ankom dertil, den første Vinter, man overhovedet havde haft dèr det Aar.

Ved et Tilfælde kom jeg i Baku ind paa et Hotel, hvor der ikke fandtes et Menneske, der talte andet end Russisk. Det var saa meget desto mere ubehageligt, som jeg havde forskellige nødvendige Forretninger at besørge i Byen. Jeg skulde finde Politistationen for at faa mit Pas viseret til Udrejse af Landet, dernæst det persiske Konsulat for at faa Passet viseret til at rejse ind i Persien og Dampskibskontoret for at faa Billet til Enzeli. Jeg begyndte med at søge efter den danske Konsul, Hr. Biering. Gaden fandt jeg, Husnumret var ikke angivet i den diplomatiske Kalender, jeg havde raadspurgt i København. Men Gaden var lang, og et Konsulatsskilt var ikke til at opdage — jeg erfarede siden, at det var taget ind for at benyttes ved en nordisk Festlighed den følgende Dag, —, og to Politibetjente, hvem jeg spurgte til Raads paa mit Nigger-Russisk, vidste ingen Besked. Saa opsatte jeg alle videre Efterforskninger til den følgende Dag. Det var ganske vist en Søndag, paa hvilken Dag Konsulatet maatte antages at være lukket, men jeg havde en Introduktion til en anden dansk Mand, Hr. Langmack, Konsul Bierings Svoger, der var ansat i Nobel-Firmaet, og til at besøge ham maatte Søndagen vel netop være den rette Dag.

Søndag Formiddag tog jeg altsaa en Droske — „Faeton“ kalder man den i disse Egne af Rusland — og kørte den halve Times Vej gennem Tcherny Gorod („den sorte By“) ud til Villa Petrolea, hvor Hr. Langmack bor. Jeg blev modtaget med den venligste Forekommenhed af Hr. Langmack, en energisk, driftig, arbejdsivrig Forretningsmand af den Type, som udvikles blandt Udvandrere, særlig paa Pladser i Opkomst, en Mand med et klart Hoved, et aabent Blik og omfattende Interesser. Vi kørte sammen til Baku og aflagde Visit hos Konsul Biering, der tog imod mig med ikke mindre Forekommenhed. Konsul Biering har ved sin Handlekraft og sit Initiativ allerede i en ung Alder skabt sig en Stilling som en af Matadorerne i Millionærbyen Baku. Han har reorganiseret og leder — ledede i hvert Fald før Krigen — hele Bakus Telefonvæsen.

Konsul Biering inviterede mig til den nordiske Fest, der skulde finde Sted i Balakhany om Aftenen, og tilbød mig en Plads i sin Automobil, et Tilbud, som jeg tog imod med Tak. Jeg gik hjem og klædte mig om paa Hotellet og vendte saa tilbage til Konsulatet, hvorfra vi i et rigtig raakoldt Vintervejr kørte til Balakhany, Hr. og Fru Biering, Hr. og Fru Langmack og jeg. Balakhany ligger ca. 1¼ dansk Mil fra Baku. Her findes Nobel-Firmaets Klubhus, hvor den af „den nordiske Velgørenhedsforening“ arrangerede Fest skulde fejres. Foreningen kaldtes udtrykkelig „nordisk“, ikke „skandinavisk“, fordi den foruden de skandinaviske Folk ogsaa omfattede Finnerne, og den kaldtes „Velgørenhedsforening“ for at undgaa Skinnet af at være en politisk Sammenslutning. Den bestod af ca. 50 Finner, ca. 40 Svenske og ca. 10 Danske, men ingen Nordmænd. De fleste af Medlemmerne med Damer havde givet Møde ved Festen, og ogsaa enkelte Russere, der var besvogrede med eller paa anden Maade stod i nær Forbindelse med Nordboer, var tilstede, men de skandinaviske Sprog dominerede naturligvis, og de skandinaviske Flag og Vaaben og Nationalmelodierne, der blev spillede af det russiske Orkester, frembragte en hyggelig fællesnordisk Stemning. Her ude i det Fremmede føler de nordiske Brødrefolks Repræsentanter sig jo ganske som Landsmænd.

Talernes Række *skulde* altid indledes med en Tale for Ruslands Tsar, hvorefter den russiske Nationalhymne skulde spilles. Denne Toast blev udbragt af en Svensker. Synderlig dybtfølte var Ordene ikke; Taleren erklærede ganske aabent, at han kun udbragte denne Skaal, fordi den var obligatorisk. Saa fulgte Talerne Slag i Slag, de fleste paa Svensk, kun to paa Dansk. Af disse to holdtes den første af Konsul Biering, den anden faldt det i min Lod at improvisere, da en af Festens svenske Arrangeurer i smigrende Ord havde udbragt en Skaal for den fremmede Videnskabsmand, der var Foreningens Gæst den Aften. Siden blev der danset og drukket en Overflødighed af svensk Punch, og ud paa Morgenstunden serveredes en lille Zakuska, bestaaende af Smørrebrød med Sild og Ost, Øl og Vodka. Det blev sent, inden vi kom hjem, og jeg havde meget Besvær med at faa Portieren ringet op.

Den næste Dag fik jeg mine forskellige Forretninger fra Haanden. Konsul Biering havde med den største Elskværdig-

hed stillet sin Tid og sin Automobil til min Raadighed, og takket være hans Indflydelse gik Pasviseringerne rask fra Haanden. Jeg havde hørt nogle Rygter om, at der var blevet etableret en Automobilrute fra Enzeli til Teheran, og spurgte den persiske Konsul, om det forholdt sig rigtigt hermed. Han havde ogsaa hørt Tale derom, men vidste mærkværdigt nok ikke nærmere Besked desangaaende. Jeg spiste til Middag hos Konsul Biering og kørte derefter i dennes Automobil ud til den „sorte Stad“, hvor Hr. Langmack og en i Nobel-Firmaet ansat svensk Herre viste mig omkring i hele det store Fabrikskompleks. Den følgende Formiddag tog jeg med Toget til Balakhany og blev her paa Banegaarden modtaget af den danske Ingeniør Jacobsen, der viste mig omkring i Boretaarnene og gav mig en indgaaende Forklaring paa Boringen og Udvindingen af Naftaen. Efter en dansk Frokost i Hr. Jacobsens gæstfri og hyggelige Hjem gik Turen tilbage til Baku. De sidste Forberedelser til Afrejsen blev trufne, jeg tog Afsked med Konsul Biering og Hr. Langmack, hvis overstrømmende Elskværdighed og omsigtsfulde Hjælpsomhed havde bidraget saa meget til at gøre mit Ophold i Baku ligesaa behageligt som instruktivt, og gik ombord paa Damperen.

* *
*

Gold og øde er Apsheron-Halvøen. Og dog tjenes der Millioner. Baku er blevet, hvad San Francisco eller Klondyke har været, Byen, hvor der tjenes, vindes og tabes, hvor intet andet vurderes end Penge. Man lever saa at sige paa Feltfod, parat til at bryde op, naar man har fyldt sin Børs. Derfor gør alt et midlertidigt Indtryk. Paa offentlige Institutioner, Gadernes Vedligeholdelse o. l. ofres det mindst mulige. Men Liv hersker der, et intensivt Arbejds- og Forretningsliv, og det er saa godt som udelukkende knyttet til Naftaen.

Det største Naftadistrikt er Balakhany, ca. 1¼ dansk Mil nord for Baku. Et andet, mindre Omraade er Bibi Eibat, der ligger syd for Baku. I de senere Aar var man ogsaa begyndt at udnytte det hinsides Balakhany liggende Surakhany, hvor der endnu findes et mærkeligt Ildtempel, som jeg desværre

ikke fik Tid og Lejlighed til at besøge. Templet er ikke særlig gammelt; ifølge Gobineau stammer det fra de talrige indiske Købmænd, der i det 17. Aarhundrede besøgte Tatarkhanernes Hoffer i Derbent, Gundjeh, Shamakhy og Baku. Det er en kvadratisk Bygning med Nicher for de indiske Præster i den indre Gaard. Naftaen blev tidligere ledet fra Jorden gennem hule Træsøjler op til Taget af Bygningens fire Hjørner, hvor den brændte som en evig Ild. Den Gudsdyrkelse, der fandt Sted dèr, var forøvrigt det besynderligste Miskmask af Religioner. Gobineau, der besøgte Templet midt i forrige Aarhundrede, havde Lejlighed til at overvære en Gudstjeneste, som holdtes i en af Bygningens Celler under Akkompagnement af Krigscymbler. Paa Alteret stod sivaitiske Gudebilleder Side om Side med Vaser, der havde deres Anvendelse i det persiske religiøse Ceremoniel, russiske Billeder af St. Nikolaus og den hellige Jomfru og katolske Krucifikser. Det dyrkedes altsammen med samme Andagt, og Præsterne kaldte sig „padri“, hvad der efter deres Formening var „det engelske Ord for Brahman“.

Det var den evige Ild paa Templet i Surakhany, der først henledte Indbyggernes Opmærksomhed paa Naftaen. Tatarerne benyttede den til Opvarmning og til at koge ved. En svensk Ingeniør lagde Mærke til Naftaens Forekomst her og lod halvandet Aar igennem foretage Boringer for Firmaet Nobel, indtil han i 700 Meters Dybde stødte paa Naftaen, der nu sprang ud af Borehullet som en vældig Fontæne. Hermed var Ildtemplet imidlertid dødsdømt. Den evige Ild brændte ud, og efterhaanden forsvandt dens Præster. Templet blev staaende ubenyttet og forfaldt, og nogle paa Sanskrit affattede Indskrifttavler paa Væggene benyttedes som Skydeskiver.

Balakhany frembyder et saare imponerende Skue, naar man kommer med Jærnbanen fra Baku. Det præsenterer sig som en hel, mægtig Skov af rygende, sorte, pyramideformede Taarne. Naar en Mand eller et Konsortium har erhvervet sig et Borefelt af Regeringen, rejses Taarnet dèr, hvor man formoder, at der er Nafta, og man begynder saa at bore, eller man henvender sig til et Entreprenørfirma, som besørger Boringen. Man prøver i forskellige Dybder, tager efterhaanden Prøver op af, hvad Jordbunden indeholder, og naar man er naaet til et

naftaførende Lag, tages Boreapparaterne bort, og andre Maskiner anbringes til Udvinding af Naftaen.

Der hersker Dagen igennem en Helvedeslarm i et saadant Boretaarn, hvor tatariske og kaukasiske Arbejdere slider i det under en Formands Ledelse. Naftaen hejses op med særligt konstruerede Spande, som gyder Indholdet ud i Render og derfra videre til store Beholdere. Undertiden hænder det, at en Naftakilde „slaar ud". Tidligere kunde den slaa ud med en saadan Kraft, at Naftaen stod som en Kæmpefontæne ovenud af Taarnet; derved gik naturligvis meget til Spilde. Det kunde ogsaa ske, naar Spanden ikke var bleven fjærnet i Tide, at Stene, som Fontænen førte med sig, blev slynget mod Spandens Metalsider og slog Gnister, og i et Nu stod da hele Taarnet i Flammer. Nu, da man maa ned i dybere Jordlag for at finde Naftaen, er disse Kæmpefontæner blevne meget sjældne, men det sker dog af og til, forøvrigt ikke ret hyppigt, at en Naftakilde „slaar ud". Det indtraf tilfældigvis netop i det Øjeblik, da jeg under Hr. Jacobsens Førerskab besaa Arbejdet i et i Drift værende Boretaarn. En Mand stod ved Spillet og øste Naftaen op i Spanden, da pludselig en buldrende Lyd lod sig høre. Spanden blev i en Fart hejset bort, og i det samme stod den sorte Vædske i en Søjle op af Aabningen, flere Meter tilvejrs, og faldt som et plaskende Springvand til alle Sider, saa Render og Beholdere flød over. Fænomenet varede vel i fem Minuter, saa tabte Bulderet sig efterhaanden, og Naftaen faldt til Ro.

Der findes ialt ca. 2500 Boretaarne i Balakhany, men de er ikke alle i Brug. Det lønner sig ikke at rive Taarnene ned, naar Kilden under dem er udtømt, derfor bliver de gamle Taarne staaende, til de falder sammen af sig selv. Der øses kun af ca. en Fjerdedel af Taarnene. Den sædvanlige Dybde, hvortil man nu maa gaa ned for at naa til de naftaførende Lag, varierer mellem 180 og 250 Favne i Balakhany, i Bibi Eibat maa man helt ned til 450 Favne, i Surakhany til 300. Nobel-Firmaet, der stadig er Nr. 1, har 650 Taarne.

Raanaftaen, som udvindes i Balakhany, Bibi Eibat og Surakhany, føres gennem Ledningsrør til de store Fabrikscentrer udenfor Baku, hvor dens Behandling foregaar. De Nobel'ske Fabriker danner „den sorte By", Tcherny Gorod, en lille halv

Mil øst for Baku. Lidt længere mod Øst har Rothschild og de andre Firmaer deres Fabriker i Bjely Gorod, „den hvide By“. Ad primitive Veje, hvor rygende, petroleumstinkende Spildevand flyder i Rendestene og Grøfter, naar man til disse vældige Fabrikskomplekser, der tillige omfatter Villabygninger med Haveanlæg for de højere Funktionærer. Naftaen opbevares dels i store, lukkede Beholdere, dels i aabne Damme af betydeligt Omfang, der betegnes med det persiske Ord Ambar. Det hænder ikke sjældent, at Vildænder flyver ned i disse Naftasøer, hvor de ikke kan svømme, og deres Fjer klæber sammen, saa at de bliver et let Bytte for Opsynsmændene, der fanger dem med lange Stænger.

Naftaen ledes nu, efterhaanden som den skal bruges, ind i de murede Destillationsapparater, hvor den først opvarmes saa meget, at de flygtigste Bestanddele destilleres fra. Det er den saakaldte Gasolin, hvoraf Benzinen udvindes. Ved en ny Destillation med højere Varme skilles Kerosinen (Petroleumen) fra. Tidligere standsede Behandlingen hermed; alt, hvad der blev tilovers, blev kastet bort som ubrugeligt. Nu har man imidlertid lært at drage Nytte af Affaldet, den saakaldte Masut. Heraf uddestilleres forskellige Slags Smøreolier, som staar i høj Pris, og det allersidste Affald bruges som Brændselsmateriale, ikke blot i alle Naftafabrikerne, men ogsaa bl. a. i Damperne paa det kaspiske Hav. Idet man saaledes i langt højere Grad end tidligere har lært at drage Nytte af Naftaen, er dens Pris steget meget stærkt. I 1914 kostede Raanaftaen ca. 45 Kopek pr. Pud (à 16 Kilo), og den havde lidt tidligere været oppe paa 55, medens den blot et Par Aar før kun kostede 12—13 Kopek pr. Pud.

Nobel-Fabrikerne arbejder med en Aktiekapital af 50 Millioner Rubler. 60 Procent af Aktierne er i Hænderne paa Nobels Arvinger. De havde i 1914 en maanedlig Omsætning paa 17 Millioner Pud. De udnytter deres egne Borehuller, men køber ogsaa Nafta fra andre Firmaer, der ikke selv har Destillationsfabriker. De betalte den Gang 2 Mill. Rubler om Aaret i Løn til deres Funktionærer og 5 Mill. til Arbejderne i Baku. Firmaets Hovedkontor var i Petrograd; herfra udgik Ordrer til Forsendelse af Produkterne i de forskelligste Retninger. Med Firmaets egne Dampere førtes Produkterne til

Astrakhan og videre op ad Volga. Til Batum ved Sortehavet førtes Kerosinen gennem Rørledninger, medens de øvrige Produkter sendtes pr. Bane. Firmaets Dampere hentede hver Morgen Kl. 5 Arbejderne i Baku, Kl. 6 hentedes de øvrige Funktionærer, for saa vidt de ikke boede i Firmaets egne Villaer i „den sorte By".

Alle disse Detailler stammer jo fra Tiden før Krigen. Hvorledes Forholdene har udviklet sig under Krigen og under det af Revolutionen avlede almindelige Anarki, derom har jeg ingen Efterretninger.

* *
*

Naar Orkanen fra Nord har raset i Baku, plejer der efter nogle Dages Forløb at følge en mindre voldsom Storm fra Syd. Den indtraf ganske rigtigt paa den sidste Dag, jeg opholdt mig i Baku, og jeg havde saaledes en temmelig haard Søtur i Vente. Heldigvis havde jeg faaet en Kahyt omtrent midtskibs. Jeg var heller ikke misfornøjet med, at Afgangen blev forsinket i henved halvanden Time. Derved fik Passagererne nemlig Lejlighed til at indtage Aftensmaaltidet, medens vi endnu laa roligt i Havnen.

Vi var kun faa til Bords. Jeg havde ved min højre Side en ung Mand med fine, orientalske Ansigtstræk og en flot, sort Moustache, med Ordensroset i Knaphullet og Diamantring paa Lillefingeren. Lige overfor os sad en køn og elegant ung Dame. Da vi alle tre var lige lidt i Stand til at deltage i den russiske Konversation ved Bordet, kom vi snart i Samtale indbyrdes. Den unge Mand præsenterede sig paa Tysk og leverede mig sit Visitkort: Salar-i-Ashraf, Kammerherre hos Hs. Maj. Shahen, Chef for det persiske Kavalleri. Det sidste var nu nærmest kun et Æreshverv, da det regulære persiske Kavalleri egentlig kun bestaar paa Papiret. Jeg sagde, at jeg agtede mig til Teheran, og at jeg havde lagt min Rejse saaledes, at jeg, om alt gik vel, kunde være i Persiens Hovedstad, naar Nytaarsfesten oprandt d. 21. Marts efter vesteuropæisk Tidsregning. Salar-i-Ashraf havde samme Maal, han vilde deltage i Nytaars-Selam'en hos

Shahen. Jeg spurgte ham, om der var Automobilforbindelse mellem Enzeli og Teheran, men han vidste heller ikke noget bestemt derom. Saa blandede den unge Dame sig i Samtalen. Hun kunde glæde os med, at Automobilruten var i Orden. Hun var Wienerinde, gift med en Franskmand, som havde en ledende Stilling i Automobilselskabet, og som skulde komme fra Teheran til Enzeli for at tage imod hende. Vi kunde da alle fire tage med Automobilen til Teheran. Det vilde blive helt fornøjeligt. Naar blot Turen over det oprørte Hav var forbi! Salar-i-Ashraf spøgte med hendes Angst; han havde været saa forsynlig at tage en Overkøje, sagde han; for saa kunde han altid leve nogle Minuter længere, naar Skibet gik til Bunds.

Jeg var selv ikke rigtig glad ved den forestaaende Gyngetur og gik derfor straks efter Maaltidet til Køjs. Jeg tilbragte en taalelig god Nat, men Frokosten den næste Morgen havde jeg ikke megen Glæde af, og jeg kom til Enzeli med tom Mave. Den ængstelige Wienerinde klarede Situationen over Forventning, og Salar-i-Ashraf var i uforstyrreligt Humør. Imidlertid nærmede vi os den persiske Kyst, og ved 2-Tiden ankom vi med et Par Timers Forsinkelse til Enzeli. Det var d. 18. Marts, tre Dage før den persiske Nytaarsfest. Told- og Pasformaliteterne tog en Timestid. Men vi spejdede forgæves efter Automobilen. Til Wienerinden var der et Telegram fra hendes Mand med Anmodning om at vente paa ham i Enzeli i tre Dage; han kunde ikke komme før; Automobilen var ikke i Gang.

Først da jeg kom til Teheran, fik jeg opklaret Enkelthederne i Automobil-Mysteriet. Mellem Resht, Hovedstaden i Provinsen Gilan øst for det kaspiske Hav, og Teheran har et russisk Selskab anlagt en Landevej, en af de faa anlagte Veje, der findes i Persien. Skønt denne Vej er slet nok vedligeholdt, skal alle, der befarer den, betale en ret høj Afgift til det russiske Selskab. Hele Persontrafiken pr. Post paa Ruten Resht-Teheran var bortkoncessioneret til en Parser. Nu havde der dannet sig et Selskab med det Formaal at afløse Postfarten paa denne den mest befærdede af alle Ruter i Persien med en Automobiltrafik. Vareautomobiler var allerede i Gang, men Personfarten kunde ikke begynde, før Selskabet var naaet til en Overenskomst med den parsiske Koncessionshaver, og han

forlangte en Afstaaelsessum, der var betydelig højere, end hvad Automobilselskabet kunde gaa med til. Saaledes stod Sagerne, da jeg ankom til Persien i Marts. Man ventede hver Dag, at Overenskomsten mellem Parseren og Selskabet skulde komme i Stand, men da jeg i Juli forlod Teheran, var man ikke naaet et Skridt videre.

BORETAARNE I BALAKHANY VED BAKU.

FRA HAVNEN VED ENZELI.

III

TIL TEHERAN I LANDAUER

I persisk Selskab i Resht. Hvorledes man rejser pr. Post i Persien. Fra det frodige kaspiske Land til den centralpersiske Ødemark. Kazvin. Ankomsten til Teheran.

Hvad var der nu at gøre? Vi havde kun tre Dage til Nytaarsfesten. Med en Vogn kunde vi naa til Resht samme Eftermiddag. Her havde Salar-i-Ashraf en Svoger, hos hvem han vilde tage ind, og hvor ogsaa jeg, forsikrede han, vilde være en velkommen Gæst. Saa kunde vi enten samme Aften eller senest næste Morgen afrejse pr. Post og være i Hovedstaden den 21., naar vi kørte Dag og Nat. Det var aabenbart den eneste Udvej. Vi besluttede altsaa at slaa os sammen om en Vogn og starte paa den besværlige Tur efter at have hvilet lidt i Resht.

Salar-i-Ashraf og jeg tog to Vogne af almindelig Drosketype, en til at transportere os selv, den anden til at transportere vor Bagage, og afsted gik det gennem det gilanske Bondeland, mellem Enge, hvor Køer og Faar gik paa Græs, forbi Hytter, der var byggede helt af Straa over et Skelet af Træ. Hist og her mødte vi en ensom persisk Bondemand, hvis Skæg var farvet zinnoberrødt med Henna, eller et Par Smaabørn. Luften var mild og frisk, Frugttræerne blomstrede, og Landet stod i sin første Foraarspragt. Vi holdt et lille Hvil udenfor en Kro, hvor man bragte os Te og et af disse persiske Brød, der i Udseende nærmest minder om en stor, tyk Pandekage. Brødet var daarligt og tørt og blev af Salar-i-Ashraf erklæret for uspiseligt, og jeg kunde heller ikke faa Bugt med ret meget af det, skønt jeg trængte stærkt til at faa noget i Livet.

Efter ca. tre Timers Kørsel holdt vi vort Indtog i Resht, da Tusmørket allerede var begyndt at falde paa, og Lamperne var ved at blive tændt i Boderne. Afsted jog vi gennem de smalle Gader, medens Fodgængere, Æsler og Hunde sprang tilside paa Kuskens rungende Varskoraab: „Khaberdar! Kha-

berdar!" Noget ujævnt gik det jo, undertiden var det ene Baghjul højt oppe paa et Fortov, medens det andet plumpede i en Mudderpøl, hvis Indhold sprøjtede os helt op til Hattepulden.

Resht er en ret betydelig By, der har en ikke ringe Handel med Mais, Ris, Bomuld og Silke. Dens Indbyggerantal angives, sikkert meget overdrevet, til ca. 100,000 Indbyggere. Den indre, helt persiske By har et temmelig provinsielt Præg, medens en vis europæisk Indflydelse er kendelig i de ydre Dele. Byen ligger hyggeligt i smukke Omgivelser, men anses paa Grund af sit hede, fugtige Klima for meget usund. Det var forøvrigt først paa Hjemrejsen, at jeg fik Lejlighed til at se lidt af Resht; nu kørte Salar-i-Ashraf og jeg direkte hen til hans Svoger Salar-i-Asads Bolig. Salar-i-Asad modtog os meget hjærteligt. Jeg maatte tage ind i hans Hus som hans Gæst, og vi skulde absolut blive der Natten over. De to Svogre havde meget at tale med hinanden om. Tjeneren bragte Te med smaat Brød til og Cigaretter. Noget efter indfandt Salar-i-Asads Fader sig. Han havde tidligere ejet udstrakte Godser i Gilan, men Bønderne havde fordrevet ham under Revolutionen, og siden havde han søgt Russernes Hjælp til at vinde sine Ejendomme tilbage, men derved ikke opnaaet andet end at blive almindelig ugleset blandt sine Landsmænd, hvorfor han altid gik omkring med en stor og frygtindgydende Revolver i Bæltet. Forøvrigt var han meget interesseret i mine Studier i Persiens ældre Sprog og Historie og spurgte mig ud om, hvorledes man havde været i Stand til at læse de oldpersiske Kileindskrifter.

Medens vi sad og talte herom, kom Husets Ejer tilstede; Salar-i-Asad var nemlig kun Lejer. Zahir-el-Ajan hed Ejeren; han havde været Kammerherre hos Shah Muzaffer-ed-Din, men havde nu trukket sig tilbage til Privatlivet for at hellige sig til filosofiske eller rettere teosofiske Meditationer. Han var en Sufi.

For at gøre Læseren forstaaeligt, hvad det vil sige, maa jeg her gaa lidt ind paa en vigtig Side af det persiske Aandsliv. Sufier kaldte man i Islams ældste Tid de fromme Mænd, hvem Frygten for Guds Vælde og hans Straffedom og Tanken om Menneskets Afmagt overfor Ulykken og Synden havde ført til en verdensforsagende Askese. Men allerede tidligt omforme-

des denne gamle Sufisme, idet den smeltede sammen med en teosofisk Bevægelse, der navnlig havde slaaet Rod i Persien, men som forøvrigt var en direkte Aflægger af den i det 3die og 4de Aarhundrede efter vor Tidsregning i den græsk-romerske Verden saa udbredte nyplatoniske Filosofi. Denne persiske Sufisme bygger som den ortodokse Islam paa den strænge Monoteisme, som den giver en endnu mere absolut Betydning; Gud er ikke blot den eneste, men ogsaa det eneste eksisterende. Alt eksisterende er Gud i en eller anden Form. Gud har selv sagt: „Jeg var en skjult Skat, og jeg ønskede at blive kendt; derfor skabte jeg Skabningen for at blive kendt.“ Naar den skabte Verden synes ond, saa er det, fordi den er skabt til at tjene til Baggrund for Guddommens Algodhed, og en Ting kan kun træde frem paa Baggrund af sin Modsætning. Skabelsen er foregaaet gennem en Række Emanationer, og i den sidste og laveste Emanation, den materielle Verden, skabtes Mennesket som den højest udviklede Skabning, idet der i Mennesket bor en Trang til Tilbagevenden til Ophavet, og denne Tilbagevenden skal finde Sted gennem en Række „Opstigningens Trin“, der svarer i omvendt Orden til de „Nedstigningens Trin“, gennem hvilke Emanationerne fandt Sted. Men for at naa dette Maal skal Mennesket søge Befrielse fra den Uvidenhed, der lader det antage Sanseverdenens Skin for Virkeligheder; det skal fly Selvet, der er en Illusion, og Midlet dertil er den store Kærlighed til Ophavet, til Guddommen. Ligesom Symbolet paa den endelige Befrielse fra Selvet og Opgaaen i Altet er Ekstasen — der kan frembringes ved Meditation eller ved kunstige Midler som Vin, Opium, Hashish —, saaledes bliver den jordiske Kærlighed Symbolet paa Gudskærligheden. Men Symbol og Realitet glider let ud i hinanden; Sufien, der er naaet hinsides godt og ondt og agter „begge Verdner“, baade denne og den hinsidige, lige ringe, dyrker ofte Symbolet i fuld Virkelighed, dyrker den jordiske Kærlighed, hyppigt endog en Kærlighed, som vi i Okcidenten betragter som pervers, eller Vinrusen og Narkosen, idet han i den sanselige Nydelse ser Afbilledet paa den store Selvudslukkelses Nydelse i „Intetheden“. Paa Grundlag af disse Ideer og Billeder opstaar nu en ejendommelig Digtning med dobbelt Bund. I Djelal-ed-Din Rumis og Farid-ed-Din Attars dybsindige Vers faar det menneskelige

en allegorisk, overmenneskelig Udlægning; i Hafiz' erotisk-bacchantiske Poesi dominerer den verdslige Nydelse, medens den allegoriske Fortolkning lades aaben for Spiritualisten; enhver kan forstaa Hafiz paa sin Vis. Saaledes er den klassiske persiske Digtning mer eller mindre gennemsyret af Sufisme, og med den klassiske Poesi har den sufiske Aandsretning bevaret sin Magt over Sjælene lige til vor Tid. For den, hvem Bogstavtroen ikke tilfredsstiller, er Sufismen altid tilrede til at byde en dybere, æstetisk og intellektuelt mere lokkende Forklaring paa Livet. Allerede tidlig har Sufismen indfanget det i Orienten ældgamle Dervishvæsen og gjort det til et Udtryk for sin Livsanskuelse og Livsform. De vandrende Dervisher med deres Stav og Tiggerskaal, de hylende og de dansende Dervishers Ordener o. s. v. er den Dag idag de levende Vidnesbyrd om den sufiske Mystiks Evne til at betage Orientaleren. Og Dervishkutten dækker over forskellige Typer: den uvidende Fanatiker, der tankeløst efterplaprer tillærte Formularer og skriger sig op i Ekstase, den udsvævende og forfaldne Vagabond, der dækker sine Udskejelser med en forloren Spiritualisme, Bedrageren, for hvem Hellighedens Glorie blot er et Middel til at lokke Penge ud af godtroende Folks Lommer, og endelig ogsaa den tænkende, oplyste, tolerante Filosof, Vismanden i Tiggerkappen.

Zahir-el-Ajan, der var en *Pir* eller „Vejleder" i Sufi-Læren, var en midaldrende Mand med et fint Ansigt, en Mand, der forbandt et til det yderste affabelt Væsen med selvbevidst Værdighed. Han gjorde Indtryk af at være en virkelig fornem Natur. Lidt ud paa Aftenen tog Salar-i-Asads Fader Afsked. Der serveredes igen Te og Cigaretter. Efter at have fastet paa det nærmeste i 24 Timer følte jeg unægtelig Trang til noget solidere. Jeg havde i nogen Tid siddet og overvejet Muligheden af i Stilhed at liste ud af Huset og forsøge at faa fat i noget spiseligt et eller andet Sted; men det var for det første ikke let at finde et passende Paaskud til at slippe bort, og jeg vilde nødig støde mine Værtsfolk; og for det andet er det langtfra nogen let Sag at opspore et Spisekvarter i en orientalsk By, hvor man er ganske ukendt. Salar-i-Asad kunde maaske af en vis aandsfraværende Mine hos mig slutte, at jeg var sulten; han bad mig undskylde, at det varede saa længe med Aftens-

maden, men man plejede dér i Huset først at spise Kl. 11 om Aftenen, og da man ikke havde været forberedt paa vort Komme, havde man heller ikke kunnet gøre Maaltidet i Stand før. Jeg svarede med nogle forbindtlige Ord og hensank i en Art Sløvhedstilstand. Jeg begyndte at faa en Forestilling om, hvorledes Muhammedanerne er tilpas mod Slutningen af Dagen i Fastemaaneden Ramazan, naar denne indtræffer paa den Tid af Aaret, da Dagene er længst.

Men endelig blev Klokken 11, og Befrielsens Time slog, Tjeneren meldte, at Maaltidet var serveret. I Værelset ved Siden af stod Fade og Skaale med Ris, Steg, Fisk og Syltetøj paa et Tæppe paa Gulvet, medens der var dækket paa europæisk Vis til mig paa et lille Bord. De tre andre Deltagere i Maaltidet satte sig paa deres Lægge paa persisk Maner — Perserne sidder ikke med korslagte Ben — og langede tavse til Fadene, og jeg var heller ikke sen til at tage for mig af Retterne. Man skænkede persisk Vin for mig, medens de andre, tro mod Koranens Bud, kun drak Vand til Maden. Men efter Maaltidet lod man Loven sove og skænkede Vin rundt og hilste paa hverandre med Glassene. Kaffe og Cigaretter afsluttede Maaltidet, hvorefter vi brød op. I det Værelse, hvor vi havde spist, var der imidlertid blevet redt en europæisk Seng til mig. De tre persiske Herrer rullede sig ind i Tæpper og sov paa Gulvet i Dagligstuen.

Det var jo Meningen, at Salar-i-Ashraf og jeg skulde tidligt afsted den næste Morgen. Vi var ogsaa alle paa Benene ved Halvottetiden. Men Tiden er et Begreb, som Orientalere ikke ret forstaar at regne med. Intet adskiller maaske skarpere den orientalske Verden fra den okcidentalske end denne Ringeagt for Tidens Værdi. „Tid er Penge", siger Vesterlændingen; men Østerlændingen siger: „Hastværk kommer fra Satan, men Besindighed kommer fra Gud", og han har en saare lystig og karakteristisk Historie til Forklaring paa denne Talemaades Oprindelse. Det hændte en Gang i en eller anden By i Forasien, beretter Sagnet, at en Slave af sin Herre blev sendt til Naboens Hus for at hente Gløder. Da Slaven kom ud paa Gaden, saa han en Karavane drage forbi. Han forhørte sig om, hvor den skulde hen, og fik til Svar, at den agtede sig til det hellige Mekka. Saa fik Slaven Lyst til at deltage i Pilgrimsfær-

den og rejste med. Efter syv Aars Forløb vendte han tilbage til sin By, men inden han gik ind til sin Herre, gik han dog over til Naboens Hus for at hente de Gløder, han for syv Aar siden var bleven sendt afsted efter. Dem fik han, og saa skyndte han sig over Gaden, det bedste han havde lært, for ikke at faa Skænd af sin Herre, fordi han havde været for længe borte. Men i Farten snublede han i sine Tøfler og faldt, og Gløderne spredtes over Gaden. Da udbrød han: „Hastværk kommer fra Satan, men Besindighed kommer fra Gud", og siden den Tid er det en almindelig Talemaade blandt Islams Folk.

Naa, der blev altsaa snakket og drukket Te og røget Cigaretter, og Tiden gik. Alle var i Bevægelse, men man syntes ikke at kunne blive færdig. En Dervish traadte ind i Huset med gravitetiske Skridt og hilste paa Zahir-el-Ajan, som opfordrede ham til at skænke sig en Kop Te af Samovaren og fordybede sig i en metafysisk Samtale med ham ude paa Svalegangen, der vendte ud til Husets Gaard. Endelig var da alt færdigt, Dervishen gik sin Vej, og vi kørte alle fire i to Vogne til *Tchaparkhane,* Postbefordringskontoret.

I ældre Rejsebeskrivelser fra Persien er der altid Tale om at „ride Tchapar". Men denne Rejsemaade er gaaet af Brug. Trafiken er steget saa stærkt paa de store Hovedruter, at alle Posthestene nu tages i Brug til Vogne. Med gennemsnitlig 20—30 Kilometers Afstand findes Poststationer, Tchaparkhane'er, hvor der skiftes Heste og Kusk. Hver Kusk skal for den Vej, han har kørt, have to Kran (ca. 65 Øre), men det er Skik at give ham en Kran ekstra, naar han har kørt flinkt og hurtigt. Til hver Poststation er der knyttet et *Mihmankhane* eller Gæstgiveri med tarvelige, europæisk indrettede Soveværelser for de Rejsende, der ønsker at overnatte undervejs. Men Traktementet i et saadant Mihmankhane er meget spartansk; i Regelen indskrænker det sig til Te, Brød og en tør og kedelig Flødeost og, naar det gaar højt, et Par Æg. Om Sommeren kan man ogsaa faa *Mast,* sur Mælk, en meget forfriskende og sund Spise. Men vil man have lidt Variation i Kosten, maa man selv medbringe Konserves. Rejsevognene er af to Slags, Fourgons og Landauere. De første er en Slags store Arbejdsvogne uden Fedre: de er overdækkede med et Solsejl og kan rumme 12—14 Personer, der sidder sammenkrøbne mellem deres Ba-

gage og skrumpler afsted Dag og Nat, indtil de naar deres Bestemmelsessted. Denne Befordringsmaade er forholdsvis billig, men naturligvis overordentlig trættende, og benyttes næsten kun af Orientalerne. Landaueren er bekvemmere, den har i hvert Fald Fedre, men den er meget dyr. En Landauer fra Resht til Teheran, ca. 50 danske Mil, koster — iberegnet Vejafgift og Betaling til Kuskene — paa det nærmeste halvtredje Hundrede Kroner. For at rejse billigere slaar flere Rejsende sig gærne sammen om en Vogn. Der er Plads til fire, men vil man rejse ogsaa om Natten og kunne ligge ned, kan man kun være to.

Saa snart vi var ankomne til Postbefordringskontoret, gik vi ud og saa paa Vognene. Mange var der ikke at vælge imellem, og den, vi besluttede os til at tage, den relativt bedste, saa nærmest ud, som om den var hentet frem fra et eller andet Folkemusæum. Der var Huller i Gulvet og paa Siderne. Kalechen sluttede ikke til foroven, og Dørsprækken gabede. Kalechens indvendige Beklædning var falmet, hullet og laset. Sæderne snavsede. Vognens Fedre var omvundne med tyndt Tovværk. De Kuske, der afløste hverandre under vor Rejse, svarede forøvrigt godt nok til Vognen. Nogle var i Støvler, andre i Kludesko, andre barbenede; nogle fremviste et bart Knæ gennem et flænget Bukseben, hos andre stak en sort Skjorte ud gennem Ryggen af en utrolig fedtet og pjaltet Frakke, ja der var ogsaa dem, hvis hele Dragt bestod af en ubeskrivelig Samling dinglende, forskelligt farvede Laser. Af og til fandt Smaadyr Vej fra Kuskesædet ind i Vognens Indre.

Betalingen for Vognen samt Vejafgiften skulde erlægges forud og erlægges i persisk Mønt. Jeg havde ikke haft Lejlighed til at faa vekslet Penge. Imperial Banks Kontor var endnu ikke lukket op, men en af Zahir-el-Ajans Folk kørte til den russiske Bank for at faa vekslet en Hundredfrancseddel for mig. Jeg vidste, at Kursen skulde være mindst 100 Francs = 212 Kran. Imidlertid slog vi os ned i Tchaparkhane, hvor Postholderen passede sine Forretninger med stadig Brug af et saa moderne Apparat som en Telefon. Der gik over en halv Time, før Tjeneren kom tilbage fra Banken med 180 Kran; det var alt, hvad han havde faaet for Sedlen, forsikrede han. Naturligvis var det manglende gaaet i hans egen Lomme. Saa

sendte jeg ham til Banken igen med Pengene for at faa Hundredfrancsedlen tilbage, medens jeg selv kørte til Imperial Bank, der imidlertid var bleven aabnet, og hævede Penge paa mit Akkreditiv (Kurs: 100 Francs = 216 Kran). Salar-i-Ashraf og jeg tæller hver sin Halvpart af Beløbet op i Dynger af ældgamle Kranstykker og faar til Gengæld udleveret en *Tezkere*, hvorpaa alle Poststationerne paa Ruten staar angivet, og som skal have Paategning paa hver Station.

Ved Middagstid kunde vi da endelig starte. Vi tog Afsked med vore behagelige Værter og tog Plads i Vognen mellem vor sammenstuvede Bagage. Kusken slog de leddeløse Vogndøre i, hvorved det ene Vindue gik i Bras, og saa kørte Shahens Kammerherre og jeg afsted til Teheran i et gammelt Skrumpel af en Landauer med fire Heste for.

Min Rejsefælle havde forvisset sig om, at vi var de første Rejsende paa Ruten den Dag. Det er en Ting af ikke ringe Betydning; hvis der nemlig er flere Vogne foran én, kan man komme til at vente i Timevis paa den ene Poststation efter den anden, indtil de trætte Heste, der er fraspændt de tidligere Vogne, igen bliver friske. Nu vilde vi ikke behøve at vente længere hvert Sted end den Tid, der behøvedes til Skiftning af Hestene. Salar-i-Ashraf lovede desuden hver ny Kusk en Kran i Drikkepenge, naar han satte Farten op. Undertiden hjalp det, undertiden ikke. En Gang imellem sprang Kammerherren op paa Vognsædet og raabte over den opslaaede Forpart af Kalechen: „Hurtigere! hurtigere! ... Skynd dig! Sover du, *Peder-sukhte!*" Peder-sukhte er det mest brugelige og virksomste af alle Skældsord i Persien; det betyder saa meget som „du hvis Fader brænder" — nemlig i Helvedes hedeste Svovlpøl.

Vi kørte igennem det fugtige, frodige Gilan. I Landene vest og syd for det kaspiske Hav, mellem dette og Bjærgene, Provinserne Gilan og Mazenderan, har Naturen sit eget Præg, vidt forskellig fra Naturen i det øvrige Persien. Egnen er i de lavere liggende Dele gennemtrukket af Vand overalt, og der hersker den vidunderligste Yppighed, men der lurer ogsaa Farer bag den paradisiske Herlighed; den fugtige, hede Luft gør Landet overordentlig usundt, og man skal tage sig vel iagt for den lumske Malaria.

Fra Græsmarkerne, hvor Hjorder af Køer og Faar græssede omkring Bønderhytter, der var byggede af Træ og Straa og forsynede med skraa Tegltage, naaede vi op i Skovenes Bælte. Morbærplantager vekslede med Olivenlunde med prægtige, ældgamle Træer, her voksede Akacier, Valnøddetræer og Figentræer, Lunde, der undertiden gjorde et næsten urskovagtigt Indtryk, en mylrende Vegetation overalt mellem rislende Bække og sprudlende Kilder. Vældige Skove tegnede sig med blaalige Farvetoner op over Bjærgaasene med de sneklædte Fjældtoppe højt oppe over sig. Solen skinnede varmt som paa en nordisk Sommerdag. Efterhaanden som Dagen begyndte at hælde, kom vi Bjærgene nærmere paa Livet. Ved en af Stationerne hentede Kusken to gamle Vognlygter frem, som han omvandt med snavsede Lærredsklude og derved fik til at balancere i Lygteholderne. Hvad vi skulde med dem, var mig en Gaade; der var nemlig ingen Lys i dem, og vi kørte i Mørke hele Natten igennem. Klangen af de Bjælder, hvormed Hestene var behængte, ansaas vel for tilstrækkelig til at advare eventuelle Rejsende fra den modsatte Side, saa at man ikke kørte hinanden i Afgrunden.

Vor Middag havde bestaaet af tørt Brød og en Daase Sardiner af Salar-i-Ashrafs Konservesbeholdning samt et Glas af en Vædske, der havde Navn og Farve, men hverken Lugt eller Smag tilfælles med Te. Aftensmaden bestod af tørt Brød og en Daase Gaaseleverpostej samt et Glas „Te“ af lignende Beskaffenhed. Om Natten slog vi Kalechen helt op, hyllede os i Vintertøjet, stablede Bagagen sammen paa Gulvet mellem Sæderne, for at den kunde danne et tilnærmelsesvis fladt Leje, svøbte os ind i vore Rejsetæpper og forsøgte at sove. For mit Vedkommende faldt Forsøget temmelig pauvert ud. Lejet var nederdrægtig ubekvemt, Landevejen var ikke af de jævneste, og det trak hundekoldt ind gennem den rudeløse Vinduesaabning. Hvert Øjeblik blev vi desuden jaget op. Snart kom en Postholder og forlangte vor Tezkere, snart dukkede en Bommand op og forlangte at se vort Bevis for Betaling af Vejafgiften.

Vi holdt Morgentoilette paa Stationen Patchinar. Her faar vi en Samovar, paa hvilken Salar-i-Ashraf laver os en Kop rigtig Te af sin fra Wien medbragte Beholdning, samt Brød og

Ost. Den bløde, hvide persiske Ost smager ikke af ret meget, men den faar dog altid det tørre Brød til at glide lettere. For de jævne Persere er den overhovedet den eneste Slags Paalæg, der kendes. Der fortælles i Persien en Historie om en gærrig Mand, der havde købt et Stykke Ost og gemt det i en Flaske. Hver Gang hans Børn kom og bad om at faa Ost til deres Brød, anbefalede han dem at gnide Brødet med Flasken. En Gang var han gaaet ud, men havde i Forvejen gemt Flasken med Osten i inde i et Sideværelse og sat en Hængelaas for Døren. Da han kom tilbage, saa han Børnene staa og gnide deres tørre Brød paa Hængelaasen. Han gav dem et Par ordentlige Lussinger hver, idet han sagde: „Det er svært saa lækkersultne I er, at I ikke en eneste Gang kan spise Jeres Brød uden Paalæg!“

Turen gaar videre. Landskabet har skiftet Udseende. Skovene er forsvundne. Vi befinder os midt i Bjærgene med snedækte Tinder rundt om. Plantevæksten er mager, men Skovblomster titter dog frem af Jorden hist og her i deres friske Foraarsfarver. Mellem røde Valmuer ligger et Hesteskelet. Siden finder vi langs Landevejen utallige Heste- og Æselsaadsler paa alle Stadier af Tilintetgørelse, halve Kadavere, som Hunde og Krager flænser i, og afpillede, hvide Benrade, Resterne af de Dyr, der er styrtede paa Vejen og overladt til deres Skæbne. Vejen fører gennem Bjærgpasset, opad og opad i Zigzag Time efter Time, ofte med bratte Kløfter langs Siderne. Naar saa en Lastautomobil kommer susende forbi bagfra, er Situationen ikke helt hyggelig.

Vi benytter Tiden under vor ensomme Færd til at stifte nærmere Bekendtskab med hinanden. Salar-i-Ashraf var 28 Aar gammel, en beleven Verdensmand og meget rejsevant. Hans Udstyr var helt igennem af første Klasse, og han yndede nok at prale lidt dermed. Han havde opnaaet sine høje Poster i Kraft af gammel Tradition, der knytter de høje Stillinger til de fornemste Familier. Salar-i-Ashraf var nemlig en Kadjar, d. v. s. en Mand af Shahens Slægt. Hans Bedstefader var den Ala-ed-Daula, efter hvem en af de fineste Gader i Teheran, Khiaban-i-Ala-ed-Daula — af Europæerne kaldt Rue des Ambassadeurs, fordi de fleste Gesandtskaber findes dèr — er opkaldt, og hans Fader, Ihtisham-es-Seltaneh, der paa dette Tids-

punkt var persisk Gesandt i Konstantinopel, havde været Præsident for Persiens første Parlament og var nu, skønt fraværende, bleven valgt ind i det nye Parlament, som imidlertid ikke kunde træde sammen, fordi Valgene i Tabriz ikke kunde finde Sted, takket være Russernes Intriger. En Onkel af ham var bleven myrdet i Revolutionstiden, og en af hans Fætre, der havde virket for den fordrevne Shah Muhammed Ali, var bleven hængt paa „Kanonpladsen". Familien ejede store Grundarealer i Teheran, store Haver i Hovedstadens Omegn og Godser rundt om, bl. a. i Nærheden af Kazvin. Hans egne Stillinger gav ham ikke meget at bestille. Han gav Shahen lidt Undervisning i Gymnastik. Men Titlen „Chef for Kavalleriet" betød ikke stort, da Persien egentlig slet ikke har noget Kavalleri, men de forskellige Stammer skal stille et bestemt Antal Ryttere efter Ordre fra Regeringen, eftersom denne har Brug derfor. Kosakkerne og Gendarmeriet sorterede ikke under ham. Endelig havde han erhvervet Titlen Emir-i-Tuman („General over 10.000 Mand") paa Grund af sin Virksomhed, da det gjaldt om at fordrive Prins Salar-ed-Daula, der truede med et Overfald paa Hovedstaden, en Bedrift, som han skildrede meget livfuldt, og uden at stikke sine egne Fortjenester under Stolen.

Ellers havde Salar-i-Ashraf i de senere Aar tilbragt sin meste Tid i Europa. Han havde faaet militær Uddannelse i Berlin, hvor hans Fader da var Gesandt, og faaet Undervisning i Tysk af Professor Andreas, der den Gang boede i den berlinske Forstad Schmargendorf. Den persiske Regering havde haft til Hensigt at gøre Salar-i-Ashraf til Gesandt ved de mindre Balkanhoffer, og for at sondere Terrænet havde han opholdt sig i nogen Tid i Sofia, men Klimaet tiltalte ham ikke, og plaget af Reumatisme havde han forladt Balkan for at vende tilbage til sit Fædreland. Som de fleste af sine oplyste Landsmænd beundrede han Tyskerne og hadede Russerne. Vel var han ikke særlig hjemme i europæisk Storpolitik, men de Fremtidsperspektiver for Udviklingen i Europa, som han oprullede, har dog, fantastiske, som de den Gang forekom mig, vist sig delvis at pege i den rigtige Retning. Han mente, at naar Rusland kom i Krig med Østrig og Tyskland, vilde de forskellige Folk af ikke-russisk Nationalitet løsrive sig, og Rusland gaa i Stykker. Kaukasierne, Perserne og Inderne vilde en Gang, troede

han, i Fællesskab kæmpe for deres Frigørelse. Iøvrigt havde han mere Sympati for Englænderne end for Russerne. Englænderne var i hvert Fald et „civiliseret Folk“.

Det har sin psykologiske Interesse at studere en Type som Salar-i-Ashraf, i hvem Orientens og Occidentens Indflydelse brydes. Ved en overfladisk Betragtning var det orientalske ikke meget fremtrædende hos ham. Han havde et europæisk Væsen og europæiske Vaner, talte Fransk og Tysk og jugerede som en Europæer om dagligdags Emner. Men paa Bunden laa stadig Orientaleren. Kom Samtalen ind paa dyberegaaende Spørgsmaal, saa ræsonnerede Salar-i-Ashraf som en Perser. Han hyldede i det Konkrete Livsglæden og beundrede Skønheden i alle Skikkelser, ikke mindst i Kvindens, men han var parat til at akceptere i det Abstrakte enhver pessimistisk Livsanskuelse, der hævdede Tilværelsens Værdiløshed. Religion havde han ikke meget af, men han var heller ikke religionsfjendtlig; han holdt ikke de foreskrevne Bønner under Rejsen, men det er meget muligt, at han har indhentet det forsømte efter Hjemkomsten. Koranen nærede han stor Beundring for — uden at kende den, da han ikke kunde Arabisk nok til at læse dens Tekst, men han indrømmede, at det saamænd godt kunde være, at Islam ikke var den rette Tro. Om Babi-Behaierne i Persien nærede han saadanne Vrangforestillinger, som man havde om dem i Europa for et halvt Aarhundrede siden, og det, skønt han personlig kendte flere Medlemmer af denne Sekt. Filosofi interesserede ham stærkt; men han havde ganske vist kun svage Begreber om den orientalske Filosofi, og den europæiske havde han forgæves forsøgt at lære sig gennem Bøger; han havde, indrømmede han, ikke forstaaet et Ord deraf. Han forestillede sig aabenbart Filosofien som en ligesaa eksakt Videnskab som Matematiken og spurgte mig ofte om, hvad „Filosoferne“ mente om dette eller hint, f. Eks. om man skulde gifte sig eller lade være. I næste Øjeblik spurgte han, om ikke al Videnskab var Gætteværk, der beroede paa, at én havde fremsat en Teori, som de andre saa gentog efter ham. Hvorledes kunde man f. Eks. vide, at Teorien om, at Jorden bevægede sig, var rigtig? Ingen havde jo kunnet konstatere det ved Selvsyn.

Men saadanne Spørgsmaal var ikke Vidnesbyrd om nogen

principiel Skepsis; han udtalte kun en Tankemulighed, som han var parat til at lade falde med det samme. Og overfor saadanne Ting som Horoskoper, Varsler, Drømmes Betydning som Forudsigelser o. l. stillede han sig ikke i mindste Maade tvivlende. Han overraskede mig ogsaa med det mærkelige Spørgsmaal, hvorledes det forholdt sig med et Eksperiment, som han havde hørt, at man havde for i Europa, og som bestod i at opfange fra Luften de Ord, der var blevne udtalt af Adam, Muhammed og andre af Fortidens store Mænd. Det var dog virkelig en god Idé, mente han, for disse Ord maatte jo dog være blevet hængende et eller andet Sted. Jeg ytrede en beskeden Tvivl om Muligheden og tilføjede, at Europa jo naturligvis havde sine Fantaster, der udklækkede underlige Planer. „Hvorfor Fantaster?“ indvendte han; „tidligere vilde mange have betragtet Telefonen som Fantasteri, og nu ....“

Paa dette Punkt afbrydes Samtalen meget belejligt af en Postholder, der spørger efter vor Tezkere. Vi har stadig bagende Solskin og skyfri Himmel. Efterhaanden udvider Højsletten foran Bjærgene sig. Vi er naaet igennem Bjærgene. Det er som en Rejse til en helt anden Verden, et vidtstrakt Øde i Stedet for Gilans Enge og Urskove. Naturen har forandret sig, og Menneskenes Vaaninger har skiftet Udseende med den. Vi har for os det karakteristiske centralpersiske Landskab, den vide, flade, stenede Slette, hvor der for det meste kun trives en eneste Plante, den saakaldte Ispend, en aromatisk Plante af Rudefamilien, som Folketroen tillægger forskellige lægende Egenskaber, men som Heste og Muldyr vrager. Saa uberørt ser dette Land ud, at man, hvis ikke Telegrafpælene var der, kunde tro sig hensat til Tiden før Ariernes Indvandring, og før Zoroaster og Zoroastrismens Præster havde prædiket om Jorddyrkningens Hellighed. I Virkeligheden kan denne Ødemark, *Biaban,* som Perserne kalder den, meget vel dyrkes. Der mangler kun Vand. Regnmængden er ringe, hele Sommeren igennem regner det overhovedet ikke. Fra Bjærgene strømmer imidlertid betydelige Vandmasser, som udnyttes til Jordens Frugtbargørelse, men langtfra i det Omfang, som var muligt. Uheldigvis har persiske Konger i tidligere Tider skænket snart et, snart et

andet af disse Vandløb, der var i Kronens Eje, til deres Yndlinge, i hvis Besiddelse de for en stor Del endnu er — det gælder vel navnlig i Hovedstadens Nærhed —, saaledes at den, der vil tage et Stykke Jord under Dyrkning, maa købe Vandet af en eller anden Magnat. Vandet ledes saa til bestemte Tider ad Kanaler, der kan aabnes og lukkes, ind over Køberens Jord. I det hele taget faar man det Indtryk, at Biabanen, Ødemarken, er det normale, og det dyrkede Land, hvor omfattende det end kan være, Undtagelsen. Det Korn, der dyrkes, er Byg og Hvede. Bondehusene er ikke som paa den anden Side af Bjærgene byggede af Træ og Straa, men af soltørret Ler, og Taget er da ofte formet som en Kuppel, fordi et fladt Tag af Ler let vilde synke sammen under sin egen Vægt.

En pragtfuld, rød Solnedgang kaster Guldglans over Biabanen, og straks daler Temperaturen stærkt. I Aftenens Mulm holdt vi vort Indtog i Byen Kazvin, der endnu holdtes besat af russiske Tropper. Kazvins Indbyggere har, fortjent eller ufortjent, faaet et saa ilde Ry, at det hedder i et bekendt Vers: „Hvis du ser en Slange og en Kazviner, saa bær dig klogt ad: lad Slangen løbe og dræb Kazvineren." Berømt er derimod Vinen fra Kazvin. Jeg købte en Flaske af den for at faa den tørre Kost til at glide. Da vi kørte ud af Kazvins Porte, holdt vi i Bælgmørke vort Aftensmaaltid, bestaaende af Brød og haardkogte Æg. Saltet blev borte for os i Mørket.

Endnu en Nat skulde vi tilbringe i krumsluttet Tilstand, men det skulde ogsaa være den sidste. Inden næste Dags Aften maatte vi være i Teheran, men ligesaa sikkert var det, at vi først kunde naa Hovedstaden, efterat Nytaarsfesten var begyndt. Salar-i-Ashraf havde forhørt sig paa flere Poststationer om, hvornaar Selamen skulde finde Sted, og til sin Tilfredsstillelse erfaret, at den først skulde afholdes paa Festens anden Dag. Saa kunde han være med ved Højtideligheden.

Vi havde lige indrettet os for Natten, da vi indhentede en Kamelkaravane af mægtig Længde. Det gjorde et ejendommeligt betagende Indtryk paa mig at se denne Række af stolte Dyr, der i regelmæssig, vuggende Gang gled forbi paa den vide Højslette og tegnede deres Profiler, ligesom fantastisk

FRA RUTEN RESHT—TEHERAN.
Landskab i Gilan. Tidligt Foraar.

FRA RUTEN RESHT—TEHERAN.
Rast ved Poststationen Jeng-i-Imam. Hvilende Kamelkaravane i Forgrunden.

forstørrede, mod den stjærneklare Nathimmel, og at høre deres Klokker ringe ustandselig og taktfast under Gangen, nogle i Diskant, andre i dumpe, manende Toner, som Paukeslag, der ledsager en evig gentaget, monoton Melodi. Hvor mindede denne Kamelklokkernes Lyd dog om den orientalske Musik! Det var, som om den første, i Urtidens Mørke skjulte Oprindelse til Orientens Tonekunst pludselig havde aabenbaret sig for mig: Kamelklokkernes rytmiske Klang under de lange, tavse Ørkenrejser.

Vi standsede, da Solen var kommen op over Horisonten, ved Stationen Jeng-i-Imam, hvor vi drak Te med Brød og Ost til og holdt et lille Hvil i Mihmankhane'et. Disse Mihmankhane-Værelser ligner hverandre overalt; de indeholder to europæiske Senge, nogle Tæpper paa Væggene og saa forøvrigt Olietryk af Tsaren, Kejser Franz Joseph, den tyrkiske Sultan og muligvis endnu andre Suveræner, Fotografier af bekendte Persere og Postkort med Schweizerlandskaber, tyske Middelalderborge og dekolleterede franske Chanteuser. Jeg fik endnu Tid til at tage et Billede af en Kamelkaravane, der holdt Rast udenfor Jeng-i-Imam, inden vi steg til Vogns og fortsatte Farten henover den øde Højslette, der begrænses af Bjærge til begge Sider. Nærmest er Bjærgene i Nord, hvor Elburz-Kæden strækker sig med Demavends runde, evig sneklædte Kuppel som Centrum. En frugal Diner paa Brød og Sardiner under Kørselen. Teen faar vi siden paa Stationen Shahabad, den sidste Station før Teheran. Her lægger Salar-i-Ashraf den sidste Haand paa Toilettet, friserer, pomadiserer og parfumerer sig, som om han skulde til Promenade i Bois de Boulogne, ombytter sin Rejse-Sixpence med en persisk Kulah af fineste Lammeskind — Værdi 100 Francs — og kaster, pyntet som en persisk petit-maître, et sidste beundrende Blik i sit Rejsespejl.

De sidste tre Mil forekommer os uendelig lange. Vi møder undervejs en Post-Landauer af samme Art som vor og skifter Heste og Kusk midt paa Vejen. Men hurtig gaar Farten ikke, og Salar-i-Ashrafs ildnende Tilraab og hans „Pedersukhte“ har ingen kendelig Virkning. Salar-i-Ashraf raader mig til i Teheran at tage ind paa „Hôtel d'Europe“, der ligger i „Ambassadørgaden“ ved Siden af hans egen Bolig, og hvis

Bygninger forøvrigt ogsaa er hans Ejendom. Da jeg ikke havde truffet nogen Bestemmelse angaaende min Indkvartering i Teheran, havde jeg ikke noget imod dette Arrangement.

Nytaarsfesten er begyndt Kl. 2 Eftermiddag — i det Øjeblik, da Solen træder ind i Vædderens Tegn. Nogle Timer efter, da det er begyndt at mørknes, ser vi Festraketterne skyde tilvejrs foran os. Det er den første Velkomsthilsen fra Persiens Hovedstad. Ved Syvtiden ruller vi ind gennem Teherans Port, hvor man standser Vognen og afkræver os 3 Kran (ca. 1 Krone) til Vedligeholdelse og Renselse af Gaderne. Da vi naar Kanonpladsen og skal til at dreje ind i Ambassadørgaden, springer Salar-i-Ashraf ud og iler i Forvejen, for at Vognens Rumlen ikke skal forraade hans Ankomst; han vil overraske sin Familie. Jeg begiver mig hen til Hôtel d'Europe, tinger mig ind dèr, foreløbig paa en Maaned, og nyder Souperen med en glubende Appetit.

VI

NOURUZ-FESTEN

Vaarens og Glædens Fest. Nyaarets Legender og Overtro.

Læsere af „Tusind og een Nat“ vil maaske erindre, hvorledes Æventyret om Tryllehesten indledes med en Skildring af Nouruz-Festen ved Perserkongens Hof, en Fest, som trods sin hedenske Oprindelse er vokset saa fast i Folkets Bevidsthed, at Islam ikke har kunnet udrydde den. Nouruz, Nytaarsfesten, er i Virkeligheden for Perserne, hvad Julen er for os Nordboere, en Folkefest og en Hjemmenes Fest, „Festen“ par excellence. Den er Glædens Højtid, som Muharremsfesten er Sorgens. Nouruz fejres ved Foraarsjævndøgn, beregnes altsaa efter Solaaret, saa at den ikke har nogen fast Plads i det muhammedanske Maaneåar. Dens Oprindelse taber sig i Oldtidens Mørke, og den gemmer i sig mange Rester af gammel Folketro og en Fylde af Materiale for Folkemindeforskeren og Kulturhistorikeren.

Nytaarsfesten ved Foraarsjævndøgn stammer fra det gamle Babylon. Den var kendt allerede paa Kong Gudeas Tid (ca. 2340 før vor Tidsregning), men omtales navnlig hyppigt i senere babyloniske Indskrifter. Den omfattede mindst de 11 første Dage af Maaneden Nizan, og dens Midtpunkt var Marduks Tempel i Babylon. Man forestillede sig, at alle Guderne forsamledes her ved Nytaarsfesten for under Marduks Forsæde at træffe Bestemmelse om, hvad der skulde ske i det kommende Aar, særlig hvad der angik Kongens Liv. Babylons Konge maatte derfor hvert Aar paa Nytaarsdagen forny sin Pagt med Guderne ved at gribe Marduksbilledets Haand. Det synes, som om der har været givet en Fremstilling af Marduks Bryllup, og Gudernes Udfærd paa en „Skibsvogn“ har bidraget til at give Gadelivet dets festlige Præg. I Per-

sien er Festen maaske bleven indført under Darius I, da Tidspunktet for Aarets Begyndelse blev flyttet fra Oktober til Foraarsjævndøgn, og den fik nu sin Betydning for Rigets og Statens indre Ordning. Paa den Dag blev Embedsmænd indsatte og afsatte eller stadfæstede i deres Embeder, og til de folkelige Festligheder knyttede sig de store officielle Modtagelsesceremonier, som har holdt sig til vore Dage.

Først fra Sasanidekongernes Periode, Tiden mellem det tredje og det syvende Aarhundrede efter vor Tidsregning, kender vi noget nærmere til dette Ceremoniel. Ved Nytaarsfesten blev de officielle Depecher til Provinserne forsynede med Kongens Segl. De fem første Nouruzdage modtog Kongen de forskellige Stænder og Klasser efter deres Rang. En offentlig Udraaber lod i Forvejen Folket vide, at alle havde Adgang til Kongen i disse Dage, og at den, der forhindrede nogen i at træde frem for Kongens Aasyn, skulde lide Døden. Kongen modtog da alle Bønskrifter, og hvis noget af dem var rettet mod ham selv, overlod han det til Ypperstepræsten at fælde Dom i Sagen. Gik Dommen Kongen imod, maatte denne give fornøden Oprejsning, i modsat Fald blev Anklageren strængt straffet. Den sjette Nouruzdag fejrede Kongen i sin private Kreds med sine nærmeste Venner. Derefter lod han Gaverne bringe sammen, uddelte nogle af dem til de Mænd, hvem han vilde vise sin særlige Naade, og gemte Resten i sit Skatkammer.

Den gamle Skik at give Gaver paa Nytaarsdagen var nemlig bleven en rig Indtægtskilde for Kongen, da alle, der havde nogen Bøn eller noget Ønske at forebringe, og overhovedet alle, der stededes for Kongen, maatte medbringe Gaver. Dette Forhold holdt sig gennem Aarhundreder, lige ned til de seneste Tider, som et Led i hele det fordærvelige System, der betegnes med Ordet *Mudakhil:* Kongen modtog Gaver af Stormændene, disse af deres Undergivne o. s. v. lige ned til den arme Jorddyrker, der ikke havde nogen at tage Gaver af, og som derfor i Virkeligheden bar hele Gavesystemets Byrde.

Nouruz overlevede saaledes Zoroasterlærens Fald og har ikke tabt noget af sin Popularitet under Islams Herredømme. Nytaarsskikkene har naturligvis været Forandringer under-

kastede i Aarhundredernes Løb, men deres almindelige Karakter har stadig været den samme. Man staar tidlig op og betragter Nytaarsgryet, man tvætter sig og stænker sig og andre med rindende Vand; man tænder Nytaarsblus eller brænder Fyrværkeri af; man giver og modtager Gaver, særlig af alskens Sukkergodt, og man vandrer ud i det Frie og slaar Gækken løs dèr. Nouruz er en ældgammel Vaarfest, ved hvilken man fejrede Vegetationens Fornyelse og dermed Fornyelsen og Foryngelsen af alt Liv. Rester af gamle Renselsesceremonier har hængt fast ved den langt ned i Tiden. Karakteristisk er ogsaa den Rolle, som 3-Tallet og 7-Tallet stadig har spillet ved Nytaarsskikkene.

Astronomen Biruni, der levede omkring ved Aar 1000 efter vor Tidsregning, har meddelt en Række interessante Detailler angaaende persiske Nytaarsskikke og Nytaarsovertro paa hans Tid. Man fortalte, beretter han, at da Kong Salomo havde mistet sit Segl og dermed sit Verdensherredømme, men genvundet det efter 40 Dages Forløb, traadte Fyrsterne frem for ham, og Himlens Fugle gjorde ham deres Opvartning. Perserne sagde da: „*Nouruz amed*“ („Den nye Dag er kommen“), og den Fest, man siden fejrede til Minde herom, kom derfor til at hedde Nouruz. Salomo befalede Vinden at bære ham afsted, og det skete. En Svale fløj ham imøde og sagde: „O Konge, jeg har en Rede med smaa Æg; drej til Side og knus dem ikke.“ Salomo drejede til Side, og derefter kom Svalen til ham med Vand i Næbbet og stænkede det foran Kongen, hvorpaa den overrakte ham et Græshoppeben som Tegn paa sin Taknemlighed. Det er Oprindelsen til Nytaarsskikkene at stænke med Vand og at give Gaver.

Men Biruni har ogsaa andre Forklaringer paa Festens Oprindelse, hvorved denne knyttes til den ur-iranske Sagnkonge Djemshid, en oprindelig mytisk Figur, der har været kendt allerede af Indernes og Iranernes fælles Stamfædre. Den mægtige Verdenshersker Djemshid lod sig en Gang lave en Vogn og tog Plads i den, og nu bar Aander ham fra Bjærget Demavend til Babylon. Den Dag, paa hvilken han foretog denne Luftfart, gjorde Perserne til en Festdag, og for at efterligne Djemshid morede de sig med at gynge. Birunis Samtidige, Firdausi, beretter i sit store Nationalepos det

samme Sagn i digterisk Udpyntning og skildrer, hvorledes Djemshid sad i sin Luftvogn og lignede en straalende Sol, og Folk undrede sig over al hans Herlighed og kaldte den Dag Nouruz.

Al Møje man glemte paa denne Dag,
af Hjerterne svandt alt Nid og Nag.
De Ædlinge fested i Gammen og Fryd
ved Vinen og Sangen og Strengenes Lyd.
Til alle Tider Festen i Vaar
til Minde om Drotten Djemshid bestaar.

Det fortælles videre, fortsætter Biruni, at Sukkerrøret blev opdaget under Djemshids Regering, og Kongen befalede, at man skulde presse Saften af Sukkerrørene og lave Sukker deraf. Siden blev det Skik at give Gaver af Sukkergodt ved Nytaarsfesten.

Det var en almindelig Tro, at det bragte Lykke at staa tidligt op og se paa Gryet, der var kortest den første Nytaarsdag. Den, der paa denne Dag tre Gange søbede Honning, inden han talte, og som røgede sit Værelse med tre Stykker Voks, garanterede sig imod al Sygdom i Aarets Løb.

Den sjette Dag i Aarets første Maaned var paa Biruni's Tid Nytaarsfestens Afslutning. Den kaldtes „den store Nouruz.“ Paa den Dag havde flere af Sagnhistoriens og den zoroastriske hellige Histories Begivenheder fundet Sted, og paa den Dag uddeltes Lykken blandt Menneskene. Den, der vilde sikre sig mod alt muligt Uheld i det nye Aar, salvede sig om Morgenen den store Nouruzdag med Olie og talte ikke, før han havde nydt Sukker. Det hed sig, at man om Morgenen paa denne Dag kunde se en tavs Person vise sig paa Bjærget Bushandj med en Buket duftende Blomster i Haanden. Han var synlig en Time og forsvandt saa for ikke at vise sig igen før næste Aar ved samme Tid.

Følgende Legende, som Biruni giver efter en særlig Kilde, er interessant, fordi den viser Sammenhængen med gammel Vegetationskultus. Djævelen havde i sin Tid berøvet Mad og Drikke deres velgørende Virkning, saa at Folk ikke kunde stille deres Sult og Tørst, og han havde forhindret Vinden i at blæse, hvorved Træerne visnede, og Verden var sit Forfald nær. Ved Guds Førelse kom imidlertid Djemshid

til Sydens Egne, trængte ind i Djævelens Bo og blev dèr, til han havde gjort Ende paa Landeplagen, og Trivsel og Velvære var vendt tilbage. Saa kom Djemshid tilbage til Menneskeverdenen paa Nouruzdagen; han lignede en Sol, og Folk forbavsedes over at se to Sole paa Himlen paa en Gang. Alle de hentørrede Træer og Planter blev paany grønne. Og Folk plantede Byg i et Kar eller andensteds, hvad de betragtede som et godt Varsel. Derefter blev det Skik paa Nytaarsdagen at saa syv Slags Korn i syv Rækker i en Kasse, og af den Maade, hvorpaa Kornet kom frem, tog man Varsler angaaende Aarets Høst. Djemshid befalede Menneskene at tvætte sig paa denne Dag for at rense sig for Synder. Videre berettes det, at Djemshid lod grave Kanaler, og at Vandet paa Nouruzdagen blev ledet ind i dem; og Folk glædede sig over deres Velfærd og tvættede sig i Kanalernes rindende Vand, og senere Slægtled fastholdt denne Skik. Derfor stod Folk tidlig op Nytaarsmorgen og gik til Kanalerne, hældte det rindende Vand i en Skaal og gød det over sig, ligesom de stænkede det over hverandre som et Minde om den velgørende Regn, som Djemshid havde bragt Verden ved sin Tronbestigelse. Den Skik at tænde Nytaarsbaal paa høje Steder skal efter Sagnet være indført af Sasanidekongen Hormuzd I i hans korte Regering (271—72 e. K.).

Et Par Aarhundreder efter Biruni skildres Nouruz af Geografen Kazvini. Han har enkelte nye Ting at berette, saaledes at det var paa Nouruzdagen, at Gud satte de himmelske Sfærer i Bevægelse og dannede Sol, Maane og Stjærner, og at Profeten Muhammed havde faaet en Skaal med Sukkergodt præsenteret paa Nouruzdagen. Kazvini har ogsaa nogle Bemærkninger om Hofceremoniellet paa Nytaarsdagen. Paa denne Dag plejer Kongen, siddende paa sin Trone, at modtage sine Tjenere og Hoffolk, der møder med prægtige Gaver. Men allerede tidlig paa Morgenstunden er der blevet truffet festlige Forberedelser. Det første, Kongens Øje møder, naar han vaagner Nytaarsmorgen, skal nemlig være en smuk ung Mand, der sidder paa en smuk Hest med en smuk Falk paa Haanden. Det skal være et heldigt Varsel, fordi en saadan Skikkelse er det skønneste af alt.

Denne Skik med den smukke unge Mand, som Kongens

Øje skal falde paa ved den første Opvaagnen Nytaarsmorgen, er nogle Aartier senere bleven udviklet paa en ejendommelig Maade, sikkert med Benyttelse af Motiver fra andre bevarede gamle Nytaarsskikke. Herom beretter Dimashki i Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede følgende: de persiske Konger passede deres Regeringsforretninger de fem første Nouruzdage, men paa den sjette Dag, den store Nouruz, holdt de Ferie. I Natten til den store Nouruz anbringer man nu en skøn ung Mand ved Døren til Kongens Soveværelse, hvor han bliver staaende til Daggry. Paa dette Tidspunkt træder han ind til Kongen og stiller sig saaledes, at Kongens Blik maa falde paa ham. Kongen spørger, hvem han er, hvor han kommer fra, og hvad han ønsker, hvad hans Navn er, hvorfor han kommer, og hvad han bringer med. Hertil svarer den unge Mand: „Jeg er Mansur („den af Gud skærmede“ eller „den sejrrige“), mit Navn er „den velsignede“, jeg kommer fra Gud, og jeg ønsker den lyksalige Konge Held og Fred. Jeg kommer i Følge med det nye Aar.“ Med disse Ord sætter han sig, og lidt efter træder en anden Mand ind og stiller foran Kongen en Sølvbakke, hvorpaa der ligger Byg, Hvede, Ærter, Kikerærter, Sesam og Ris, syv Aks og syv Korn af hver Slags samt et Stykke Sukker, en ny Dinar (Guldmønt) og en ny Dirhem (Sølvmønt). Derpaa træder Hoffolkene og Stormændene ind med deres Gaver, først Veziren, saa Skatmesteren, derpaa Politimesteren og tilsidst alle de øvrige, hver efter sin Rang. Man overrækker nu Kongen en stor Kage i en Kurv. Kagen er bagt af alle de nævnte Kornsorter. Kongen smager paa den og lader ogsaa de Omstaaende smage den, idet han siger: „Det er idag den nye Dag i den nye Maaned i det nye Aar; alt, hvad Tiden har fortæret, skal fornyes.“ Og han uddeler da nogle modtagne Gaver til Rigets Stormænd. Det menige Folk tænder Blus om Natten og bestænker Jorden med Vand om Morgenen for at fordrive Vinterens Dunster. Man stænker sig med Vand dels for at mindes det gamle Ispahans Grundlæggelse, der fandt Sted, da der første Gang faldt Regn efter syv Aars Tørke, dels ogsaa — tilføjer Dimashki med naiv Rationalisme — for at rense sig, naar man er bleven sværtet ved Baaltændingen om Natten.

Fra de senere Aarhundreder har man fra europæiske Rej-

sende en Række Nouruz-Skildringer, der vidner om stadige Variationer i Skikkene og Festceremoniellet, men med uforandret Bevarelse af Traditionens Grundlag. Brugsch, der opholdt sig i Persien i 1860—61 med et kongeligt preussisk Gesandtskab, anfører nogle ejendommelige Træk. Perserne planter — som allerede paa Birunis Tid — paa Nouruz forskellige Blomster i smaa Haver, en Skik, hvori Brugsch ser et Levn fra urgammel hedensk Tid, da man fejrede Naturens Genopvaagnen ved at plante de saakaldte Adonishaver. Men der er nu kommet et nyt og ejendommeligt Moment til: alle de Blomster, man planter, skal være saadanne, hvis Navn begynder med Bogstavet S. Ved Hofceremoniellet figurerer de nyslagne Guld- og Sølvmønter endnu som for et halvt Aartusinde siden; „Digterkongen" fremsiger sit Nytaarsdigt, der afsluttes med en Lovprisning af Shahen, og der udspinder sig en Samtale i stereotype Formler mellem Shahen og Storveziren, efter at denne sidste i en pompøs Tale har skildret Irans fortræffelige Tilstand i det forløbne Aar. Selamen ender med, at de opstillede Elefanter tvinges i Knæ ved Førernes Sporer og udstøder nogle Lyde, der udlægges som en Anraabelse af Shiiternes Hovedhelgen: „Ja Ali!" („O Ali!"). Henimod Aften overværer Shahen fra Paladsets Balkon Brydekampene og de øvrige Folkeforlystelser og kaster lejlighedsvis nyslagne Mønter i Grams blandt Hoben. En lignende Skildring giver den engelske Læge Wills nogle Aartier senere. Her omtales ligeledes Folkeforlystelserne om Aftenen, hvor Dansere, Gøglere, Brydere og Jonglører optræder, der holdes Vædder- og Tyrekampe, og som Finale kastes nogle i Pjalter klædte Jøder ud i Vandbassinet til hans Majestæts allerhøjeste Moro.

Endnu i vore Dage imødeses Nouruzfesten med Forventning og Glæde af alle Folkeklasser i Persien. Hofastronomen kundgør for Shahen det højtidelige Øjeblik, da Solen træder ind i Vædderens Tegn. Shahen uddeler nogle i Dagens Anledning prægede Sølvmønter — Guldmønterne er forsvundne ved Tidernes Ugunst — til dem, der i Øjeblikket er nærværende. Kanonskud tilkendegiver Festens Indtræden for Folket. Alle har efter Evne forberedt sig til den store Dag ved at tage Bad, købe nye Klæder og gøre Indkøb af Sukkergodt

og søde Sager, dels til at bruge som Foræring, dels til at traktere Gæster med. Nytaarsdagene er nemlig Visiternes Tid. I det Øjeblik, da Kanonskudene indvarsler Festen, sidder hver Families Medlemmer saa vidt muligt samlede. De omfavner og kysser hverandre og ønsker hverandre til Lykke. Paa et Bord er hensat *„heft sin“*, d. v. s. syv Ting, hvis Navne alle begynder med S ligesom Planterne i Nytaarshaverne, hvorom Brugsch berettede.

Selamen finder Sted i Løbet af de første 24 Timer efter Nytaarets Indtræden. Alle Dignitarer, de fremmede Legationer o. s. v. kører i højtideligt Optog gennem Gaderne i fuldt Firspring med Kosakker i røde Galakapper ridende for og bag, afsted til Slottet. Paa Kanonpladsen staar et Orkester opstillet, som hilser hver forbifarende Galakaret med nogle alt andet end melodiøse Trut. Alverden er paa Benene. Mænd og tilslørede Kvinder sidder rundt om paa Fortovene i de Gader, som Vognene passerer. Man ryger Tchibuk og drikker Te.

Selve Selamen er nu ret indholdsløs. De Indbudne staar opstillede i Rækker. Shahen gaar rundt og hilser paa Gæsterne, henvender nogle Ord til den ene efter den anden og gaar saa bort. *Tamam shud* — saa er det forbi.

Den 13de Nouruzdag, Festens sidste Dag, er for Nutidsperseren, hvad den store Nouruz var i tidligere Aarhundreder. Mange flittige Købmænd og Haandværkere holder deres Boder aabne den første Nouruzdag, men den sidste Nytaarsdag er saa at sige alt stængt. Denne Dag skal tilbringes i det Frie. Alle forlader Byen, tilfods, til Hest, Muldyr, Æsel eller pr. Vogn alt efter hver enkelts Evne og Lyst. Nouruz er jo Vaarens Fest, og mange er de Digte til Naturens Pris, som den har inspireret til. Om Nouruz synger Sheibani, en af de talentfuldeste af Persiens nyere Digtere:

Nouruz er kommen, og Vaaren er kommen med den,
bring Vin, du Vaarfriske, Vin ved Nytaarstide!
Smaragdgrøn straaler Engen, og Tulipaner
strør ud Topazer over Bjærgets Side.
I Silke klædes Mulden, Fru Natur
i Øret bærer Kongeperler hvide.
Se Hyacinten med udslaget Ambrahaar,
med Rusens Døs Narcissens Øjne stride.

Nu Foraarsskyens Væde Cisternen fylder,
mens Fugle kvidrer Klagetoner blide.
Et Bulder — Lynet ler med hviden Tand,
hej, Fuglesang og Rosenduft ved Foraarstide!
Til Vinhus vandrer mangen kaad Student,
adstadigt Kuttemænd langs Bækken skride . . .

Den 3. April 1914, den trettende Nouruzdag, forlod jeg sammen med min brave persiske Ven Sejjid Muallim, om hvem jeg siden skal berette nærmere, den mennesketomme Hovedstad og vandrede ud af den nærmeste Byport. Træerne stod i deres friskeste Grønt, hist og her blandede et blomstrende Syrentræ sin violette Farve mellem det Grønne. En forfriskende Regn var faldet om Natten, men nu skinnede Solen fra en klar, blaa Himmel; kun over Elburz' Toppe laa en truende Masse af sammenpressede, mørke Skyer. Enkelte Markblomster tittede frem fra den stenede Jord, og Græsset stod tæt langs Bækkene, der rislede muntert ved Vejkanten. Bag høje Lermure gemmer sig Villaer og Pavilloner mellem lysegrønne Plataner og mørkegrønne persiske Graner.

En Strøm af Spaserende, Ridende og Kørende bevæger sig i begge Retninger. De Lykkelige, der ejer Haver udenfor Byen, tager herud og tilbringer Dagen med Venner og Frænder under Træerne, lyttende til Springvandets Plasken i Bassinet. De andre slaar sig ned i det Frie, ved en Bæk eller ved et Kaffehus. Her kommer en Skare hen ad Vejen, én danser rundt foran, de andre følger efter, syngende og klappende i Hænderne. Paa Ruinerne af en sammenfalden Lermur tumler nogle Drenge sig, og paa den modsatte Side af Vejen sidder adstadige ældre Mænd ved Bækken, med Tchibuken i Haanden, og betragter den livlige Scene.

Vi gaar ind i en Kaféhave og bestiller Te, og Sejjid faar bragt en Kalian (Vandpibe), hvis Rør har passeret, Gud ved hvor mange Læber. Han trøster sig med, at Tobaksrøgen virker desinficerende. Bag ved os sidder en ung Perser og spiller paa *Tar*'en, det persiske Nationalinstrument, hvis Strænge han aflokker et Væld af svævende og vibrerende Toner. Ved et andet Havebord sidder nogle støjende Fyre, der har sat deres medbragte Mad tillivs, og som lader Brændevinsflasken vederfares Retfærdighed. Før drak man

kun i Smug, men Tiderne forandrer sig, og man begynder at snapse mere aabenlyst — paa Firengiernes Maner.

Heldigvis vaager Politi og Gendarmer. Da vi forlader Haven, har der samlet sig et Opløb paa Landevejen udenfor. Et heftigt Mundhuggeri faar en brat Afslutning, idet en fuld Mand bliver taget i Kraven, puttet i en Droske og, under Eskorte af en Gendarm, i fuld Galop bragt i Kachotten.

V

VANDRINGER I PERSIENS HOVEDSTAD

Byens almindelige Præg. Monumentale Bygninger. Pladser og Færdselsaarer. Folkelivet. Bazarvandring. Europæisk Indflydelse.

Persien har i Tidernes Løb skiftet Hovedstad mange Gange, og der var jo ogsaa Perioder, da det var søndret, delt eller lagt ind under Fremmedherredømme — og slet ikke havde nogen Hovedstad. Af Persepolis' Herlighed er endnu nogle Paladsruiner og knækkede Søjler tilbage paa Sletten nær ved Shiraz, af Sasanidehovedstaden Ktesifon ved Tigris rager en mægtig Murkolos op i Ørkenen, en Rest af Kong Khusros sagnrige Borg; den ligger paa et Territorium, der ikke mere er persisk. Ispahan, Sefavidernes Residens, hvis Glans i det syttende Aarhundrede Rejsende som Tavernier og Chardin har skildret for os, eksisterer endnu og har stadig i visse Maader et fornemmere Præg end Teheran, der kun har været Hovedstad gennem en Forfaldsperiode.

Teheran er en moderne Opkomling af en Stad. Man finder den omtalt i det trettende Aarhundrede efter vor Tidsregning som en af de største Landsbyer i Oplandet til det urgamle, stolte Rai eller Raga, som det hed i Oldtiden. Teheran havde den Gang mange halvt underjordiske Huse, og dets tolv Vagttaarnes Besætninger laa bestandig i Strid med hverandre. Da Rai blev jævnet med Jorden af Mongolerhorderne, blev det ikke Teheran, men det sydligere beliggende Veramin, der voksede sig stor paa dets Bekostning. Men siden forfaldt Veramin, og Teheran tog Têten. I det fjortende Aarhundrede var Teheran en middelstor By, men det var først i Slutningen af det attende Aarhundrede, at den rykkede frem i første Række, idet Kadjar-Dynastiets Stifter, Agha Muhammed Shah, der vilde residere i Nærheden af sin Stamme,

valgte den til Hovedstad. Byen havde den Gang kun ca. 15.000 Indbyggere. Nu tæller den formentlig omkring ved 200.000.

Byen indtager et i Forhold til sin Folkemængde ganske betydeligt Areal, hvad der hænger sammen med den orientalske Byggemaade. Husene er jo kun lave, én, højst to Etager, og de fornemme Boliger indtager med deres Gaarde og Haver megen Plads. Udvendig er der nu ikke megen Forskel paa de Riges og de mindre Bemidledes Huse; de præsenterer sig meget ensformigt med uanselige Indgangsdøre og forøvrigt tykke, graa Lermure. Den, der venter i Teheran at finde al Orientens Herlighed, vil blive grundig skuffet. Den paa det nærmeste cirkelformede By er omgivet af en forfalden Vold, der med regelmæssige Mellemrum afbrydes af en Port. Der er tolv ialt, og de er omtrent ens. Paa Frastand ser de ret monumentale ud med deres glaserede Sten, men Glasuren er mange Steder faldet af, og set paa nært Hold gør Portene ligesom alle andre Bygningsværker i Teheran et meget forsømt Indtryk.

For den, der har set det vidunderligt beliggende Konstantinopel, er Mangelen paa Panorama i Teheran straks paafaldende. Den Rejsende spejder forgæves efter Kendetegn paa, at han nærmer sig en stor Hovedstad, indtil han pludselig befinder sig foran dens Porte. Der findes intet Punkt i Byen selv eller dens nærmeste Omegn, hvorfra man har Overblik over Staden; det skulde da være fra Toppen af en Minaret, og dér kommer de Vantro ikke. Selv herfra vilde man imidlertid kun faa Udsigt over en lidet pittoresk Masse af flade Lertage med en Del Grønt imellem og hist og her en Kuppel og et Par fajanceklædte Minareter. Spaserer man rundt ovenpaa Voldene, spærres Udsigten til Byen af de Haver, der ligger som en Bræmme om Staden indenfor Voldene. Derimod har man fra Voldene et prægtigt Blik ud over Elburzbjærgene med det sneklædte, 6300 Meter høje Demavends Kegle i Nordøst.

Perseren elsker Naturen, og er Teherans Omegn stenet og gold, og de private Haver afspærrede for fremmede Blikke, saa bidrager til Gengæld de Træer, hvormed de forholdsvis brede Hovedgader er beplantede, til at bryde Lermurenes Monotoni. Det er Elm og Ask, der dominerer.

I Hovedgadernes brogede Liv er Dyreverdenen rigt repræsenteret. Ryttere tumler deres Gangere, adstadige Muldyr og trippende Æsler slæber af med deres Byrder, opildnede ved idelige Tilraab af Driveren og ved Stød i Siden med hans Kæp. Undertiden passerer en Række Kameler forbi, hver enkelt kædet til sin Forgænger ved et Tov; paa den forreste vugger Føreren afsted. En Høne søger at forhindre sine Kyllinger i at vove sig ud i den farligste Færdsel. Man træffer baade Geder og Lam paa Fortovet, og undertiden opdager man en snadrende And i Rendestenen.

Den Dyreklasse, der fører den sørgeligste Tilværelse, er utvivlsomt Hundene. I hver Krog ligger der en sammenkrøben Hund. Hunden, der hos de zoroastriske Oldtidspersere holdtes saa højt i Ære, er hos de islamitiske Nutidspersere en ussel Paria. Man har en Tradition om, at den, i hvis Hus der findes en Hund, til ham kommer der ingen Engel. Slunkne og forkomne, ofte skabede, fulde af Saar eller humpende afsted med et brækket Ben efter et velrettet Stenkast gennemroder de Affaldsbunkerne. Ingen giver dem noget — uden Spark og Hug. Paa en Mødding kravler 5—6 blinde Smaahvalpe hjælpeløst ovenpaa hverandre.

Hundene henleder uvilkaarlig Tanken paa en anden Klasse Væsener, der optræder omtrent ligesaa talrigt og fører en lignende Tilværelse: Tiggerne. Tiggeriet drives af begge Køn, og dets Udøvere træffes i alle Aldre, lige fra den spædeste Barndom. Man kan næppe gaa ti Skridt uden at se en fremstrakt, snavset Haand foran sig og høre en klynkende Stemme forlange Almisse „for Guds Skyld“. „Man“ d. v. s. Europæere; de Indfødte hjemsøges ikke i samme Grad som Europæerne. Hver Tigger afpatrouillerer sit bestemte Terræn, og hver har sin individuelle Metode. Én vandrer sindigt afsted, idet han lirer en lang Tale af, hvori baade Muhammed, Ali og Husein — Kalif-Profeten Alis af Shiiterne forgudede Søn — forekommer; den samme Tale gentager han ustandselig, Dag efter Dag. En anden skriger i vilden Sky, som om Sult og Nød havde bragt ham ud af sig selv af Fortvivlelse. Nogle løber en halv Kilometer efter det forventede Offer uden at lade sig afskrække af Tavshed og Ligegyldighed, medens andre sidder stille i en Krog med fremstrakt Haand og fremmumler

uforstaaelige Ord. Meget kaster Forretningen vel ikke af sig; man ser næsten aldrig nogen give Tiggerne noget. I Begyndelsen, naar en Europæer kommer til Byen, giver han gærne et 5-Shahi-Stykke i Ny og Næ, men Tiggernes Hær er for overvældende, og snart bliver han baade blind og døv for Bønner og Klynken og følger det kendte Ræsonnement: „Du faar ingenting, der var lige én før, han fik heller ingen Ting; man kan dog ikke give til dem alle." I Omegnen af Kanonpladsen opererer en ung Kvinde, der optræder utilsløret og ikke ser ilde ud. Hun forfølger Europæerne og tiltaler dem paa ulasteligt Fransk, dog med den pudsige Ejendommelighed, at hun omtaler sig selv i tredje Person: „Mademoiselle n'a pas mangé! Mademoiselle a faim!"

A propos Kvinderne. De bærer som Regel den uformelige, sorte Overklædning, som dækker hele Hovedet. Fortil er der enten fastgjort et Slør, der dækker hele Ansigtet, eller Kvinden holder selv med den ene Haand Klædningsstykkets Flige sammen om Ansigtet, saa at kun Øjnene er frie. Det sidste Tilfælde giver naturligvis Rum for Udfoldelsen af et vist Koketteri; Sløret kan glide tilside og lade en større eller mindre Del af Ansigtet komme tilsyne. For den persiske Kvindeskønheds Renommé maa man dog vistnok gaa ud fra som almindelig Regel, at de bag Sløret skjulte Yndigheders Mængde staar i ligefremt Forhold til Tilsløringens Strænghed.

I det teheranske Gadebillede spiller fremdeles Militæret en fremtrædende Rolle. Tidligere Tiders haarrejsende Skildringer af de persiske Soldaters Nød og Elendighed passer vel ikke mere, men iøvrigt er Kosakkerne og Gendarmerne de eneste, der svarer til europæiske Begreber om Militær. De øvrige Soldater optræder i Uniformer, der ofte har et alt andet end reglementeret Udseende, en med Transtøvler, en anden med bare Ben i et Par Lærredssko; i Reglen bærer de lurvede og snavsede Uniformsfrakker. Og tragikomisk ser det ud, naar de paraderer med deres Geværer af Model omkring 1848. Paa Hjørnet af den oftere nævnte Kanonplads, hvoraf Teheranerne er ligesaa stolte som Københavnerne af Kongens Nytorv, staar en Skildvagt med dragen Sabel og forsøger at se frygtindgydende ud. Men Sabelen er af den Art, som man i Europa kun finder i Antikvitetshandlernes Vin-

EN AF TEHERANS 12 BYPORTE.

»KANONPLADSEN« I TEHERAN.
I Baggrunden ses Elburzbjærgene.

duer, og helt fri for Rust er den heller ikke. Skildvagten minder mest om en Statist, der optræder paa et med Rekvisiter ikke altfor rigt udstyret Forstadsteater.

Men forøvrigt passer denne Figur ikke saa ilde til Kanonpladsens falmede Monumentalitet. Pladsen har sit Navn af nogle gamle Broncekanoner, som Perserne en Gang for Aarhundreder siden har erobret, formodentlig fra Portugiserne, og som er anbragt i en Indhegning midt paa Pladsen mellem vildtvoksende Græs og Ukrudt. Pladsen, der er 250 Meter lang og halvt saa bred, er paa de tre Sider indrammet af Bygninger, der er opført nøjagtig ens og danner en fortløbende Række hvælvede Portaabninger med et Galleri ovenpaa. Murværket er hele Pladsen rundt med bestemte Mellemrum prydet med det persiske Vaaben: Løven med Sværdet i Kloen og med den opgaaende Sol bagved. Monumentale, med ornamenterede Fajanceplader beklædte Porte fører fra Pladsen ind til enkelte af Hovedgaderne. Men Fajancen skaller af Portene, Bygningernes Murværk falder sammen, Kalkpudset falder af Søjlerne. Foran paa den Port, der fører ind til Ambassadørgaden, pranger et Reklameskilt for Singers Symaskiner. Og rundt om paa Pladsen kan man daglig se et og andet Individ sidde, blottet til Bæltestedet, og pille generende Smaadyr af sine aftagne Klædningsstykker; naar han saa faar fat paa et Insekt, tager han ikke hurtigst muligt Livet af det, derimod tager han det forsigtigt mellem to Fingre og sætter det ned paa Jorden. Paa dette Punkt er Perseren i Besiddelse af en efter vore Begreber mærkværdig Følsomhed. Den samme Mand, som jager en uskadelig Hund bort med Stenkast, nænner ikke at dræbe en Loppe.

Paa Kanonpladsen munder Teherans store Færdselsaarer ud. I nordlig Retning strækker sig Ambassadørgaden og Lalezargaden, der begynder omtrent parallelt med denne. Ved Indgangen til Lalezargaden ligger Hovedpostkontoret, udenfor hvilket flere offentlige Skrivere har slaaet sig ned med deres Messingskrivetøj, Rørpen og smaa Bunker af hvidt Papir; de har nok at bestille med at skrive Breve for de i Læse- og Skrivekunsten ukyndige Folk, der har et Budskab til Forældre, Børn, Kærester eller Venner. Mellem Lalezargaden og Gasgaden, der fra Kanonpladsen fører i østlig Retning, ses

„Imperial Bank"s dekorative Façade. Gasgaden er en smal og larmfyldt Haandværkergade. I sydlig Retning fører Nasirie-Gaden med Universitetet (Dar-el-funun) og Boghandlerkvarteret og Almasie-Gaden med Arsenalet, og mod Vest Hospitalsgaden, med det statssubventionerede, under tysk Ledelse staaende Hospital. I Hospitalsgaden, tæt ved Kanonpladsen, findes Hovedindgangen til den ved sin Størrelse ganske imponerende Eksercerplads, en høj Port, der er dekoreret med stive, neu-ruppinske Billeder af geværskuldrende Soldater.

Det kongelige Slotskompleks med dets forskellige Pavilloner og Haver ligger ligesom alle offentlige Bygninger vel skjult bag Privathuse og uanselige Lermure. Omtrent den eneste Bygning indenfor Shahens private Enceinte, der er synlig udefra, er *Shems-el-imaret* („Bygningens Sol"), der rager op over Boderne i Nasirie-Gaden. Dette Slot er nærmest et Slags Musæum, hvor de Gaver, Shahen har modtaget fra andre Herskere, findes opbevarede. Et andet Musæum indenfor Palads-Enceinten gemmer Kronjuvelerne, deriblandt de to store Diamanter „Kuh-i-nur" („Lysbjærg") og „Darja-i-nur" („Lyshav") og de kostbareste Dele af det Bytte, som Nadir Shah bragte hjem fra sit Felttog i Hindustan og fra Erobringen af Delhi i 1739. Tronsalen er en Bygning for sig; den indeholder en Marmortrone, som Kerim Khan Zend mod Slutningen af det attende Aarhundrede bragte fra Shiraz til Teheran. Her holder Shahen Nytaars-Selam og modtager de fremmede Gesandter. Den for Feth Ali Shah (1797—1834) forfærdigede prægtige „Paafugletrone" staar opstillet i „Raadshallen". Perlen i Slots-Enceinten er Gulistan-Haverne med Orangeriet.

Teheran har ikke mange Moskéer af nogen arkitektonisk Interesse. Den smukkeste er Sipehsalar-Moskéen med dens skinnende Kuppel og fire Minareter. Moskéernes Indre er imidlertid utilgængeligt for de Vantro; i den Henseende er Shiiterne mindre tolerante end Sunniterne.

Fornøjeligt er det altid at vandre rundt paa Bazaren. Teherans Bazar har en mægtig Udstrækning. Hovedindgangene er fra Sebz-meidan („det grønne Torv") syd for Paladskomplekset, fra Nasiriegaden ligeoverfor Shems-el-imaret og fra

SHEMS-EL-IMARET.
Bygning i det kongelige Slotskompleks i Teheran, set fra Nasiriegaden.

SIPEHSALAR-MOSKÉEN I TEHERAN.

Gasgaden; endelig findes der en Indgang ikke langt fra Shah Abdelazim-Porten. Man kan gaa i Timevis gennem disse overdækkede Passager, hvor Lyset falder ind gennem cirkelrunde Aabninger i Loftet, og hvor der selv i den hedeste Sommertid hersker behagelig Kølighed. Her er alle Typer repræsenterede, Almuesmanden i blaa Bluse, vide, halvlange Benklæder og bare Ben i Slæberne og med den høje, kegleformede Kulah af tarvelig Filt paa Hovedet, Mellemstands-Perseren med den lange, forneden rynkede Frakke, der er til at knappe op i Halsen, eller med den brune *Aba* — en Slags Slængkappe — ovenover et Jakkesæt af europæisk Snit med eller uden Kravebryst, men i Reglen uden Flip; det er kun de rigtige Modejunkere, der har kunnet bekvemme sig til at anlægge dette Torturredskab, og de betegnes med Spottenavnet *Fukuli,* „Flipmænd“ (*fukul* er en persisk Fordrejelse af faux-col). Men selv den mest radikale „Fukuli“ markerer dog sin persiske Nationalitet ved at bære den sorte Kulah paa Hovedet. I sin moderne Form, saaledes som den bruges af alle, der ikke tilhører Tjener- eller Arbejderklassen, er den lav og cylindrisk, og Stoffet varierer fra det billige Filt til det fineste Lammeskind, taget af ufødte Lam. Turban bæres af Mullaer og andre lærde Mænd samt undertiden af finere Købmænd. Mulla-Turbanen er hvid, Købmandsturbanen blomstret. Paa Fødderne bærer næsten alle Persere i den varme Aarstid hvide *Give,* en Slags lette og behagelige Sko, der strikkes af tæt og meget stærkt Seglgarn, og hvis Saaler er af samme Stof.

Paa Bazaren er det Gammelpersernes Type, der dominerer, og man ser ofte den gammeldags, klædelige Købmandsturban. Her er Grøntsager og Frugter udstillede i Kurve paa den mest indbydende Maade, sirligt slagtede Beder hænger i Slagterens Bod, og ingen tager Forargelse af, at Gadefejerens Kost fra Tid til anden indhyller Spisevarerne i tykke Skyer af Støv og Skarn. Her sidder Vekselléreren ved sin Pengekasse, parat til mod en lille Opgæld at veksle Sedler i Sølv og Nikkel. Kan ogsaa hænde, at han har et Par gamle Mønter fra Bagdadkalifernes Tid eller endnu ældre, sasanidiske eller arsakidiske Drachmer at tilbyde Lysthavende. Skomageren sidder ved sin Læst, Snedkeren høvler og saver, medens han holder

Træet fast med Tæerne, og Smedene arbejder ved den gloende Esse, saa Gnisterne ryger om dem. Hist finder man en Galanteribod fuld af europæisk Flitterstads.

Overalt lyder Skraal og Larm. Formummede Kvindeskikkelser vandrer afsted med deres Indkøb, Børn løber frem og tilbage og forstyrrer de paa Skarndyngen hvilende Hunde i deres Søvn; Æsler, Muldyr, Kameler, alt passerer gennem Bazarens Gange. Nu og da kommer en Droske farende i fuldt Firspring — Drosker og Ekvipager er næsten de eneste Vogne, der ses i Teheran, hvor al Arbejdstransport foregaar pr. Lastdyr —, gennem Bazarens Larm skærer Kuskenes og Æseldrivernes evige Varskoraab: „Khaberdar! khaberdar!“

Medens jeg er ved Handelslivet, maa jeg nævne en ægte orientalsk Type, som spiller en fremtrædende Rolle. Det er *Dallal*'en, Mægleren. Ønsker man at sælge en eller anden Ting, giver man den til en Dallal og lader ham sørge for Resten. Han putter Genstanden i sin Pose — hvis den da egner sig til at bæres omkring —, og saa gaar han rundt til de Personer, i hvem han formoder Liebhavere dertil. Er det en gammel Kunstgenstand, en ornamenteret Broncevase, et indlagt Vaaben e. l., kort sagt noget der henhører til Kategorien „Antik“ — Ordet er optaget i det moderne persiske Sprog — saa gaar han først og fremmest sin Runde paa de europæiske Hoteller. Han ved nøjagtig, hvem der interesserer sig for den Slags Sager, han krammer Herligheden ud og udfolder sine Talegaver: „Antik, meget antik! Mage til dette her findes ikke i Persien!“ Og han fremhæver med Kendermine de ligegyldigste Enkeltheder som Finesser, der hver for sig giver Genstanden forøget Værd. Er Europæeren ikke en ganske naiv Novice, saa begynder Pruttehandelen, og gaar det nogenlunde glat med at faa Handelen afsluttet, forsømmer Dallalen ikke Lejligheden til at kramme sin Poses øvrige Indhold ud: Tæpper, ornamenterede Skrivetøjer, Seglringe og gamle Mønter o. s. v. Mønterne er undertiden falske, navnlig nogle store Sølvmønter fra Alexander d. Stores Tid eftergøres i betydeligt Omfang.

Vandrer man ud ad Shah Abdelazim-Porten, kommer man fra den travle Bys Liv til Dødens Fred. Lige udenfor Porten ligger en stor Begravelsesplads. Gravene betegnes med en

FRA NASIRIEGADEN I TEHERAN.
Til Venstre Indgang til den overdækkede Bazar.

FRA HOSPITALSGADEN I TEHERAN.

Ramme af Mursten; ofte findes der i Midten en Stenplade med den Afdødes Navn og Dødsdag og eventuelt et Par fromme Vers. Almindeligvis anbringes en trekantet Sten med Spidsen i Vejret paa Graven ved Hovedets Plads og en lignende, mindre Sten ved Føddernes Plads. Disse trekantede Sten er undertiden forsynede med blaamønstret Fajancebeklædning. De fattigste Grave betegnes kun ved en lille, regelmæssig Jordforhøjning, der klappes til med en Murske. Paa rige Familiers Gravsteder rejses derimod smaa Kuppelbygninger, der i Reglen er aabne til den ene Side og til den anden Side forsynede med Tremmeruder. Det er i et saadant Gravkammer, at Helten i de orientalske Æventyr søger Tilflugt for Natten, naar han har været saa uheldig først at ankomne til Byen saa sent, at Portene er lukkede.

Den europæiske Tekniks Herligheder savner man nu ikke fuldstændig i Teheran. Byen har fire af et belgisk Selskab anlagte Sporvejslinjer, der alle udgaar fra Kanonpladsen. Sporvognene kører med fire Heste og har en „Haremsafdeling" i Midten for kvindelige Passagerer. Teheran har fremdeles en lille Jærnbane, ganske vist kun paa 1½ dansk Mil, ud til Valfartsstedet Shah Abdelazim. Stolt over at være det eneste i sin Slags i hele Persien udstøder Toget en Række gennemtrængende Hvin, hver Gang det nærmer sig Byen. Automobiler ser man ikke mange af; derimod hører det ikke til Sjældenhederne at se en Perser med flagrende Frakkeskøder rulle afsted paa Cykle ad de ujævne og til Cyklekørsel overmaade lidet egnede Gader.

Telefonen har allerede holdt sit Indtog, ikke blot i Teheran, men i alle større persiske Byer. Den er anlagt af et persisk Selskab med Assistance af europæiske Ingeniører.

Gas kender man ikke til. Et belgisk Selskab, der i sin Tid havde faaet Koncession paa at anlægge et Gasværk, gik sørgelig hurtigt i Stykker paa Grund af de høje Kulpriser. Elektrisk Lys findes i en Del Privathuse, men ca. Kl 11 Aften gaar man tilkøjs paa Elektricitetsværket, og saa er den Herlighed forbi. Paa Kanonpladsen sender to Buelamper deres Lys ned over de gamle Broncekanoner, og nogle enkelte andre Steder paa mere befærdede Pladser kan man finde en Buelampe, men ellers holdes Hovedgaderne en Del af Aftenen

belyst ved smaa, søvnige Petroleumslamper, medens Gyderne henligger i Mørke. Nattevandrere benytter helst Kørebanen; i Mørke er det nemlig næsten livsfarligt at gaa paa Fortovene paa Grund af de mange Huller i Jorden og navnlig de utildækkede Vandhuller, hvoraf der efter en fra Politiet til Byraadet sendt Rapport i Sommeren 1914 fandtes ialt 2655!

Teheran er i vore Dage blevet et underligt Amfibium. Byen og dens Borgere forsøger efter Evne at europæisere sig, men Forbindelsen med Europa er for vanskelig til, at det ret vil lykkes. Resultatet er, at det orientalsk pittoreske forsvinder, uden at der faas Ækvivalent derfor i europæisk Komfort. Man kan hos en teheransk Møbelhandler købe sig et helt europæisk Møblement, men det er ubehjælpsomt lavet, forloren elegant og fuldkommen aand- og stilløst. Og de gode gamle, lødige orientalske Sager forsvinder mere og mere fra den daglige Brug for at havne hos Antikvitetshandlerne, hvor de sælges i dyre Domme til Europæerne.

VI

GAMLE OG NYE BEKENDTSKABER

Gæsterne paa Hôtel d'Europe. Sejjid Muallim og hans Fortællinger. En kosmopolitisk Fest og en orientalsk Musikaften.

Hôtel d'Europe ligger i Ambassadørgaden tæt ved Kanonpladsen. I den første Tid af mit Ophold i Teheran strakte mit Iagttagelsesfelt sig nu ikke langt ud over Kanonpladsens nærmeste Omegn. Jeg var nemlig ikke helt mobil. Jeg havde faaet nogle smærtefulde Vabler paa Fødderne, og det var først efter flere mislykkede Eksperimenter, at jeg fandt den rette Kurmetode. Dertil kom, at jeg under Natterejserne i den rudeløse Landauer havde paadraget mig en fæl Lumbago — og saaledes faaet Lejlighed til gennem sørgelig Erfaring at konstatere Urigtigheden af forskellige ældre Rejsendes Paastand, at Gigt og Reumatisme var ukendte Onder i Persien.

Hotellet bestaar af et Kompleks af ældre, enetages persiske Bygninger med flere Gaarde og Gange, i hvilke jeg til en Begyndelse havde lidt svært ved at orientere mig. Jeg havde et stort Værelse ud til den forreste Gaard, med et lille Reserverum bagved. En Dør med Glasruder førte fra Værelset ud til den flisebelagte Gaard, i hvis Midte der fandtes et lille Haveanlæg og det i et persisk Hus obligatoriske Vandbassin. I Bassinet skyller og vasker Tjenerne Klæder og andre Ting, derfra øser de Vand til at vande Haven og Fliserne med, og ved Bassinets Rand sidder man i sin Fritid og drømmer vaagne Drømme ved sin Tchibuk. Et persisk Hus uden det firkantede Bassin midt i Gaarden kan ikke tænkes.

Hotellet tilhører — eller tilhørte den Gang — Enkefru Hadviger, en ungarsk Dame, der havde faaet russisk Naturalisation. Hun havde to Sønner, af hvilke den ældste tog Del i Hotellets Ledelse; en Datter var gift med en russisk Undersaat af tysk Nationalitet — af de saakaldte Volgatyskere —

5*

ved Navn Singer, der bestyrede en mindre Forretning i Teheran. De Gæster, der havde fast Ophold paa Hotellet, var alle Russere, og næsten alle ansatte i den russiske Bank. Hotellet havde saaledes et ganske overvejende russisk Præg, selv om der til Stadighed dukkede en og anden Gæst af ikke-russisk Nationalitet op. Alle Gæsterne samt de to Brødre Hadviger mødtes ved table d'hôte til de to Hovedmaaltider — russisk Køkken med persisk „Indslag" —, hvor den lidt stive og vrantne, men altid paalidelige Hasan og den rare, men letsindige Abdallah vartede op. Jeg talte en Smule Fransk med den ældste af Brødrene Hadviger og lidt Tysk med Hr. Singer, men Hovedkonversationen førtes paa Russisk, saa den kunde jeg ikke følge; kun saa meget forstod jeg, at den sjældent bevægede sig ind paa dybere Materier end Problemet om at tjene Penge. Tumaner og Kran var altid Samtalens Ledemotiv.

Blandt de mere flygtige Gæster spillede en russisk Landbrugsekspert i de første Dage Hovedrollen. Det var en stor, svær, jovial Mand, der talte meget, og som altid trakterede med Vodka til Maaltiderne. Efter at han var forsvunden, viste der sig. to Herrer af sydlandsk Udseende, men med akcentueret engelsk Væsen. De var Grækere af Nationalitet, men britiske Undersaatter, Fader og Søn, og deres Forretning bestod i at opkøbe Tarme og forsende dem til Europa. De talte alle mulige Sprog med rap Tungefærdighed, demonstrerede ivrigt deres Værdighed som britiske Borgere og gjorde sig lystige over det dumme og uvidende Perserfolk.

Efter Aftensmadstid fik vi gærne Besøg af Hr. Lanteri, en gammel Ven af Huset. Det var en lille, beskeden og venlig gammel Mand, der havde en overordnet Stilling paa Sporvejsselskabets Kontor, en Italiener af Fødsel, men russisk naturaliseret. Hans største Interesse var at samle paa Mønter, og da han i de ca. 25 Aar, han havde boet i Teheran, saa at sige daglig havde besøgt Vekselererne paa Bazaren og købt alle de gamle persiske Mønter, han kunde faa for en rimelig Penge, var det virkelig lykkedes ham at erhverve sig en Samling arsakidiske og sasanidiske Sølvmønter, som vel næsten er paa Højde med de bedste offentlige og private Samlinger af den Art i Europa.

Min første Opgave var nu at finde en dannet Perser, med hvem jeg kunde øve mig i Brugen af det persiske Talesprog for saaledes at føje det fornødne praktiske Supplement til mit hidtil væsentlig litterære Studium af Persisk. Fru Hadviger kendte en saadan Mand, som netop gav sig af med at undervise Fremmede i Persisk, og lovede at bringe mig i Forbindelse med ham. Allerede den anden Nouruzdag, da jeg stod i Begreb med at gaa ud og se paa Festlighederne, meldte Perseren sig, og vi traf Aftale om at begynde straks den følgende Dag. Han var en Mand paa omkring de Tres, meget lidet soigneret i det ydre, men med et ganske aandfuldt Ansigt. Han bar under den brune Aba en slidt og altid støvet europæisk Dragt uden Kravetøj, og et grønt Skærf kendetegnede ham som en *Sejjid,* en Efterkommer af Profeten Muhammed. Hans Navn var Sejjid Feizullah Adib, men han blev i Reglen simpelthen kaldet Sejjid Muallim (d. e. „Læreren"). Han talte gebrokkent Fransk og en Smule Russisk og havde ved sin Lærervirksomhed skaffet sig et Levebrød, som ganske vist ikke tillod ham store Ekstravagancer; men han var en nøjsom Mand og satte en vis Ære i ikke at benytte sig af den Ret til at erholde en lille Pension af Staten, som alle Sejjider nyder, — en Forret, som tærer en Del paa den slunkne persiske Statskasse.

Sejjid Muallim, hvem jeg lærte at kende gennem et længere Samarbejde, var en ganske interessant Mand, og det baade som Individ og som Type. Han stammede fra den hellige By Meshhed i Khorasan, Byen med Imam Rizas Grav-Moské, den største shiitiske Helligdom i Persien, hvortil Tusinder af Pilgrimme aarlig valfarter. Det var da kun naturligt, at Faderen, skønt han var en Mand med smaa Midler, lod den opvakte Dreng, der havde Lyst til Bogen, faa teologisk Uddannelse hos de lærde Mestre i Meshhed. Men han lærte ogsaa forskelligt andet. Musiken — den gamle orientalske Musik — dyrkede han lidt, men fik ikke Lejlighed til at drive det synderlig vidt. Og saa lærte han Geomantiens ældgamle Kunst. Den udøves ved Hjælp af en saakaldt *Raml,* d. v. s. et Bræt, hvorpaa man enten ved Hjælp af Figurer, tegnede i løst Sand, eller ved Hjælp af Planetkonstellationer o. l., der er afmærkede paa selve Brættet, foretager Beregninger

efter Astrologiens Regler, navnlig med det Formaal at finde bortkomne Sager og, hvor det drejer sig om Tyveri, opdage Tyven. Naar et Tyveri finder Sted, henter man en *Rammal* — saaledes kaldes den professionelle Geomantiker —, han foretager sit Hokuspokus i Nærværelse af hele Husets Personale og sætter derved den skyldige, hvis denne findes i Husstanden, i den rette Stemning af Usikkerhed og Gru til, at de ældgamle psykologiske Metoder, hvorpaa Rammalens egentlige Kunst beror, kan virke. Han rækker f. Eks. hver af de tilstedeværende en Pind af nøjagtig samme Længde og fortæller, at Tyvens Pind vil vokse en halv Tomme e. l., og naar Pindene bagefter undersøges, har Tyven brækket et Stykke af sin og saaledes røbet sig selv; eller han paalægger alle de tilstedeværende at gaa ind i et mørkt Værelse og dyppe Fingrene i et Fad, hvori han har hældt en farvet Vædske; Tyven, som frygter for, at der skal være en eller anden Trolddom ved Fadet, undlader at dyppe Fingrene og er altsaa den eneste, der ikke har Farve paa Hænderne.

Allerede 18 eller 19 Aar gammel afbrød Sejjid imidlertid sine Studier og begyndte at gaa paa Æventyr. Han kom nemlig en Dag i en heftig Strid med sin Fader og forlod det fædrene Hus i Vrede. Det var en varm Sommerdag. Den unge Sejjid vandrede afsted paa Lykke og Fromme medbringende sin Raml og naaede ved Aftenstid til en fremmed By. Her opsøgte han Stedets Mulla og bad ham om Husly, hvad der ogsaa blev ham tilstaaet. Mullaen tog ham med til en Bryllupsfest. Den unge Teolog medvirkede ved Bryllupsceremonierne og blev flere Dage i Brudgommens Hus, hvor han blev vel beværtet og sluttelig af sin Vært forsynet med rigelig Rejseproviant. Han fortsatte nu sin Vandring, fór vild og kom ud i en øde Bjærgegn, hvor Synet af en stor Slange forskrækkede ham saa meget, at han over Hals og Hoved kravlede tilbage over Klipperne og ved Aftentid naaede tilbage til Brudgommens Hus. Den næste Dag greb han atter Vandringsstaven og naaede endelig efter en besværlig Vandring Byen Nishapur, hvorfra han vandrede videre ad Sebzevar til. Paa Vejen mødte han en ung Mand, med hvem han slog Følge. Hans Rejsekammerat var saa heldig at eje et Tæppe. Da de var komne i Nærheden af Sebzevar, sagde Sejjid til sin

Kammerat: „Laan mig Tæppet at sidde paa og gaa saa til Byen og sig, at der er kommet en fremmed Læge og Sandsiger, som tilbyder sin Tjeneste." Den unge Mand fulgte Anvisningen, Folk strømmede ud for at raadspørge Sejjid og betalte hans Forbøn, Lægeraad og Forudsigelser med Fødevarer, som hans Kammerat blev sendt ud for at sælge, men Udbyttet var ikke stort. De drog videre om Natten og naaede udmattede til et Karavanseraj. Sejjid var ved at falde i Søvn op ad Muren, da han mærkede, at hans Kammerat gjorde Forsøg paa at stjæle hans Penge ud af Brystlommen paa ham. Fra den Stund af var han stadig paa sin Post, og da de nogle Dage efter mødte en Kamelkaravane, der drog den modsatte Vej, fik han under et eller andet Paaskud sin Rejsefælle til at gaa iforvejen, men selv tingede han sig for nogle faa Kran en Plads paa en Kamel og drog saa med Karavanen tilbage samme Vej, han var kommen. Da han var naaet et godt Stykke Vej bort, forlod han Karavanen og vandrede videre til Fods, idet han genoptog sin Beskæftigelse som Kvaksalver og Sandsiger. Han helbredte et sygt Barn og levede en Ugestid i den taknemlige Families Hus i stor Overdaadighed. Saa gik han paa Vandring igen og naaede tilsidst tilbage til sin Faders Hus i Meshhed. Han havde haft 4 Tumaner og 2 Kran*) med sig, da han drog ud, og han var, takket være sin Raml, 10 Tumaner rigere ved Hjemkomsten.

Imidlertid døde hans Fader, og han genoptog sit omflakkende Liv. Han gennemvandrede Persien paa Krys og Tværs. Han levede sammen med Folk af alle Stænder, prøvede som Moriers klassiske Hadji Baba de mest forskelligartede Beskæftigelser og samlede Erfaringer overalt; under de lange Karavanmarcher og i de stille Aftener i Karavanserajerne lyttede han til de Fortællinger og Æventyr, som levede paa Folkets Læber, og gemte dem i sin Erindring. Altid ivrig efter at se nye Ting havde han, da Jærnbanen gennem russisk Turkestan var bleven anlagt, foretaget en Rejse til Meshhed ad denne Vej, over Enzeli—Baku—Krasnovodsk—Askhabad. Dampskibet, Jærnbanen, de russiske Byer i Turkestan, det var jo næsten Europa, og Europa var for Sejjid det forjættede

*) Ca. 42 Francs efter den Tids Pengeforhold; i 1890erne sank de persiske Sølvpenge til under det halve af deres tidligere Værdi.

Land. En Gang at faa Lejlighed til at foretage en Rejse til det rigtige Europa var hans højeste Ønske. Han havde gennem det Kendskab til Europa og Europæerne, som hans Virksomhed som Lærer for Vesterlændere havde forskaffet ham, faaet det Indtryk, som han ikke lagde Skjul paa, at Europa ikke blot i Teknik, men ogsaa i Videnskab overhovedet, i Kunst og Litteratur, kortsagt i alle Henseender, endogsaa hvad Moral angaar, var Persien i høj Grad overlegent. Det var med en vis bitter Ringeagt, at han omtalte sit eget Folk, ja selv dets Forsøg paa at europæisere sig havde han ikke megen Tillid til. Derfor stillede han sig ret køligt til Persernes Politiseren, som Parlamentsbevægelsen og Revolutionen havde medført, og det skønt han var en ivrig Ven af al personlig Frihed. Endnu køligere var hans Forhold til Religionen. Han troede paa og dyrkede den sunde Fornuft og foragtede al Overtro, og hertil regnede han saa temmelig alle religiøse Dogmer, og han havde kun et Skuldertræk tilovers for Præsterne og de Fromme. Men i hans Ærbødighed for Vesten blandede der sig ogsaa lidt gammelorientalsk Livsvisdom. Han lagde ikke synderlig Vægt paa Livets Bekvemmeligheder, selv om han nok kunde sætte Pris paa et godt Maaltid og et Glas Vin, og Penge spillede kun en ringe Rolle for ham. Han arbejdede ofte med mig baade i to og halvtredje Time i Stedet for én uden at beregne sig mere derfor.

Sejjid Muallim var i Virkeligheden en saare uegennyttig Mand, som altid var rede til at tjene de Europæere, til hvem han havde knyttet sig, selv paa sine Landsmænds Bekostning. Han hjalp mig i Begyndelsen med mine Bogindkøb, vejledede mig ved Vurderingen af de tilbudte Bøger og Haandskrifter og tilbød ogsaa at være mig behjælpelig ved andre Indkøb, saa at jeg ikke skulde komme til at betale Varerne dyrere end de Indfødte. Han fortalte med et Udtryk af inderlig Tilfredshed, hvorledes han havde skaffet en europæisk Kunstven en værdifuld antik Genstand for Spotpris ved at benytte sig af den persiske Sælgers Ukendskab med Tingens virkelige Værdi. Men han havde en Fejl, og den var ægte orientalsk: han havde intet Begreb om Tidens Værdi. Han kunde komme til mig en halv, eller halvanden eller tre Timer efter den aftalte Tid — og uden at give nogen Undskyldning; maaske havde han ar-

bejdet en Time for længe med sin forrige Elev, maaske var han kommen i Tanker om noget andet, som skulde besørges først. Ofte blev han helt borte til de aftalte Tider. Det var Aftalen, at vi skulde arbejde sammen hver Dag, men undertiden udeblev han flere Dage i Træk uden at sende Afbud. Jeg appellerede forgæves til hans Begejstring for alt europæisk og fremstillede Regelmæssighed og Præcision for ham som europæiske Kardinaldyder; Sejjid indrømmede mine Argumenters fulde Berettigelse, men lige meget hjalp det.

Jeg har Sejjid at takke for en Mængde Oplysninger om persiske Forhold og Tilstande, og fremfor alt skylder jeg ham et ikke ubetydeligt folkloristisk Materiale. Jeg opdagede nemlig meget hurtigt, at han sad inde med et uudtømmeligt Forraad af Smaahistorier og Anekdoter, som han forstod at fortælle med et muntert Lune og aldeles uden litterære Prætentioner. Mange af Historierne var drøje og djærve, men en eller anden Pointe havde de i Reglen, og han kunde selv le hjærteligt ad sine Fortællinger. Jeg besluttede da at nedskrive saa mange af Historierne som muligt efter hans Diktat. Han skulde gærne hjælpes lidt paa Gled, og det skete da paa den Maade, at jeg hver Dag, før hans Komme, i min Erindring opsøgte nogle Anekdoter og Smaafortællinger; naar jeg saa fortalte ham dem paa Persisk, var der altid et eller andet Træk deri, som bragte ham til at tænke paa en af de Historier, han kendte, og var han først begyndt, kunde han blive ved. Hans Fortællinger forekom mig interessante nok til at blive nedskrevne, baade sprogligt, som Prøver paa det moderne persiske Omgangssprog, og ved deres Indhold, idet en stor Mængde af dem hørte til de „vandrende“ Historier, hvis Motiver genfindes i mangfoldige, baade orientalske og occidentalske Folks Overlevering. Der var f. Eks. Historien om den Rejsende, der havde lejet et Æsel og i Middagsheden hvilet sig i dets Skygge, og hvem man derfor afkrævede en Ekstrabetaling for Æslets Skygge, et Motiv, der allerede findes hos Plutark, og som Wieland har udspundet vidt og bredt i sin Roman „Abderiterne“; og der var Fortællingen om de tre Kvinder, der stredes om en funden Ring, og hvis Trætte slutteligt afgøres paa den Maade, at Ringen skal tilhøre den af dem, som spiller sin Mand det snedigste Puds, et Motiv, hvoraf

over tyve europæiske Varianter er optegnede, lige fra en gammel fransk Fabliau fra det 13de Aarhundrede til en moderne dansk Opskrift hos Svend Grundtvig. Der var den ligesaa udbredte Historie om Hundens Testamente, som Tang Kristensen har optegnet i jydsk Mundart, og som H. F. Feilberg nylig har gjort til Genstand for en Specialundersøgelse i Festskriftet til Tang Kristensen, og Anekdoten om den fattige Stymper, der om Natten overraskes af en Indbrudstyv og siger til ham: „Hvad tror du, du kan finde i dette Hus i Nattens Mørke, naar jeg selv ikke kan finde noget dér ved højlys Dag?“ en Historie, der gaar igen i en dansk Anekdotesamling fra 1768 o. s. v. Jeg har ialt fundet danske Paralleler til 16 af Motiverne i de 53 Fortællinger, som jeg optegnede paa Persisk efter Sejjids Diktat, deraf 5 hos Tang Kristensen.

Men bortset fra den Værdi, som Sejjids Fortællinger har for den sammenlignende Motivforskning, har de ogsaa Interesse derved, at de i den foreliggende Form er typiske for persisk Folkevid. Følgende Smaahistorier kan tjene som Eksempler paa det mere harmløse Lune:

* *
*

En Mand sendte sin Tjener afsted med ti Faar, som han skulde overbringe som Gave til sin Herres Ven. Tjeneren stak et af Faarene til Side og overbragte de andre ni tillige med et Brev fra sin Herre. Modtageren læste Brevet og saa, at der var Tale om ti Faar. Han sagde til Tjeneren: „Der skulde jo være ti Faar, hvorfor er der kun ni?“ „Ja, hvad ved jeg?“ svarede Tjeneren, „hvad jeg bringer her, er alt, hvad der er.“ „Men der staar her i Brevet, at du skal bringe mig ti Faar, og der er kun ni.“ „Det er ikke min Fejl,“ svarede Tjeneren, „at der staar skrevet i Brevet, at der skulde være ti, medens der i Virkeligheden kun er ni.“ Manden tænkte, at Tjeneren maaske ikke forstod, hvad ni og ti var; han lod derfor ti af sine egne Tjenere kalde og spurgte den fremmede Tjener: „Kan du se, hvor mange Mand her er?“ Tjeneren talte dem og svarede: „Der er ti.“ Saa sagde Herren til sine Tjenere: „Nu tager hver Mand sit Faar.“ De ni Tjenere tog hver sit Faar, men den tiende stod tomhændet. „Kan du nu se,“ sagde Herren til den fremmede Tjener, „de ni Tjenere har hver sit Faar, den tiende

har intet." „Godt," svarede Tjeneren, „de ni har været hurtige i Vendingen, medens den tiende har været doven. Hvad kan jeg gøre ved det?"

En rumænsk Variant af denne Historie vil man finde i Kr. Nyrops „Romanske Mosaiker" p. 50.

* * *

En Mand bar syv Æg i sin Kappeflig. Paa Gaden mødte han en anden Mand, til hvem han sagde: „Hvis du kan sige mig, hvad jeg har i min Kappeflig, vil jeg give dig disse Æg, og hvis du kan sige mig, hvor mange der er, vil jeg give dig dem alle syv." Den anden grundede en Tidlang derover og sagde saa: „Giv mig et Vink endnu, saa kan jeg maaske gætte det." „Det er noget hvidt, inden i hvilket der findes noget gult." „Nu har jeg det," udbrød den anden, „det er en hvid Roe, som man har udhulet, og i hvis Indre man har anbragt en Gulerod."

Tang Kristensen har som Nr. 541 i 2den Samling af sine Molbo- og Aggerbohistorier en dansk Version af dette Motivs første Del, og det maa have været ret almindelig kendt i Danmark, da Poul Martin Møller har benyttet det i Nr. 2 af sine Scener i Rosenborg Have: „Kan du sige mig, hvormange, — Skal du faa dem alle syv."

* * *

Der kom én ind i et Kaffehus og forlangte Kaffe. Man bragte ham en Kop Kaffe, og da han tog fat i det, som han antog for Kaffeskeen, opdagede han, at det var Halen af en Mus, og trak hele Musen op af Koppen. „Hvad er det for noget?" raabte han til Værten, „der er jo en Mus i Kaffekoppen." Værten svarede rolig: „Du har betalt to Shahi (ca. 4 Øre) for din Kaffe. Du havde vel ikke tænkt dig, at der skulde være en Kamel i Koppen for den Pris?"

* * *

Der var en Mand, som havde en Papegøje. Den bragte han hen til en Fuglehandler for at sælge den. Fuglehandleren spurgte: „Hvor meget skal den Papegøje koste?" „Hundrede Tumaner," svarede den anden. „Hvor kan du forlange hun-

drede Tumaner for saadant et lille Kræ?“ spurgte Fuglehandleren. „Fordi min Fugl er dygtig til at tale.“ — „Nej,“ sagde Fuglehandleren, „jeg vil ikke købe den; den er for dyr.“ Imidlertid saa Manden en Kalkun spankulere omkring i Butiken og spurgte: „Hvad skal du have for den Kalkun?“ „Hundrede Tumaner,“ svarede Handelsmanden. „Og hvor kan du forlange hundrede Tumaner for en almindelig Kalkun?“ „Jo,“ svarede Fuglehandleren, „for naar din Fugl taler, saa tænker min.“

* *
*

En Mand tog en Gæst med sig hjem. Han bragte Middagsmaden ind og gik saa ud for at hente Vand. Da han kom tilbage, saa han, at Gæsten havde spist alt, hvad der var af spiselige Ting. „Vær saa god og spis,“ sagde han til Gæsten. „Spise?“ spurgte den Fremmede, „men der er jo ikke mere at spise.“ „Hvad for noget?“ tog Husherren til Orde, „er der ikke mere at spise? Er der ikke Skeen, Fadet, Tallerkenen, Bordet, Stolen og mig stakkels Tosse, som har bragt saadan en forbandet Slughals hjem til mit Hus?“

* *
*

En Tyv listede sig ind i en Have og stjal en Mængde Gulerødder, som han viklede ind i sin Kappeflig. I det samme kom Havens Ejer og spurgte: „Hvad har du at gjøre i min Have?“ „Jeg gik netop her forbi,“ svarede Tyven, „da et voldsomt Vindstød kastede mig her ind.“ „Meget vel,“ vedblev Ejeren, „men hvorfor har du revet Gulerødderne op?“ „Vinden blæste saa heftigt, at jeg maatte tage fat i Gulerodtoppene for ikke at blive blæst omkuld, og saa blev Gulerødderne revet op.“ „Naa lad gaa,“ sagde Havens Ejer, „men hvorledes er Gulerødderne da kommet i din Kappeflig?“ „Ja,“ svarede Tyven, „det staar jeg netop ogsaa og spekulerer paa; det er ikke til at begribe.“

* *
*

En ung Mand og en ung Pige elskede hinanden. En Dag skulde Manden rejse bort. Pigen sagde da til ham: „Giv mig

den Ring, du bærer. Jeg vil sætte den paa min Finger, og hver Gang jeg ser paa den, vil jeg tænke paa dig.“ „Nej,“ svarede den unge Mand, „jeg vil ikke give dig Ringen. Hver Gang du ser paa din Finger og ser, at Ringen ikke er der, vil du netop rigtig tænke paa mig.“

*   *
*

Ofte er det persiske Lune, som kommer til Udtryk i Sejjids Fortællinger, stærkt beslægtet med det drastiske, saftige og syrlige Vid, som kom saa stærkt frem i Europa mod Middelalderens Slutning som den borgerlige bon sens' Reaktion mod Ridder-, Hof- og Præsteaand, Fabliau'ernes Vid. Det kommer frem ikke blot i den grove og ganske usminkede Obskønitet, men ogsaa i den robuste Maade, hvorpaa menneskelig Ulykke tages, og i den Maade hvorpaa man nyder en barbarisk Skæmt eller en vellykket Gavtyvestreg, medens man kun har Spot tilovers for Ofrene. Saaledes fortælles f. Eks. om en skikkelig Bondemand, der red til Bys paa sit Æsel, trækkende en Ged efter sig med en Bjælde om Halsen, at han mødte tre Gavtyve, som blev enige om bogstavelig at plyndre ham til den nøgne Krop. Den ene Gavtyv sagde, at han vilde stjæle Geden, den anden vilde tage Æslet, og den tredje vilde berøve Bonden de Klæder, han havde paa Kroppen. Den første bortførte Geden, idet han behændigt bandt Bjælden til Æslets Hale. Den anden gjorde ham opmærksom paa Tyveriet og fik ham til at løbe efter Tyven i en forkert Retning, medens han selv fjærnede sig med Æslet. Den fortvivlede Bondemand, der nu flakkede rundt paa Lykke og Fromme og søgte efter sine Dyr, traf paa en Mand, som sad grædende ved Kanten af en Brønd, og som fortalte, at han havde tabt en Æske med Juveler til 10.000 Tumaners Værdi ned i Brønden. Lidt trøstet over, at den anden havde mistet endnu mere end han selv, lod Bonden sig mod Løfte om en god Belønning bevæge til at tage sine Klæder af og lade sig hejse ned i Brønden for at lede efter Æsken. Den tredje Gavtyv, thi ham var det naturligvis, fjærnede sig imidlertid med Bondens Klæder. Bonden, der intet kunde finde paa Brøndens Bund, kravlede op med stort Besvær og fandt i Stedet for sine Klæder kun Gavtyvens Stav,

der var bleven liggende ved Brøndens Rand. Nøgen vandrede han afsted, idet han truende svang Stokken og raabte: „Kom mig ikke nær, eller jeg slaar!“ Man spurgte ham, om han var bleven gal. „Nej,“ svarede han, „men jeg er bange for, at man næste Gang skal stjæle mig selv.“

* *

*

Nogle blinde Mænd stod ved Bredden af en dyb Flod og vidste ikke, hvorledes de skulde komme over. En seende Mand kom just forbi i det samme. De Blinde bad ham om at lede dem hen til et Vadested og her føre dem over paa den anden Bred; til Løn vilde de give ham ti Nødder hver. Manden gik ind derpaa. Han bad dem stille sig i Række, den ene bag den anden, saaledes at hver af dem holdt sin Formand fast i Kappen. Den første tog fat i den ene Ende af Mandens Stok, og Manden ledede hele Rækken ud i Floden, hvor de plumpede i den ene efter den anden. Medens de laa dér og kæmpede med Bølgerne, gjorde de Anskrig. Manden raabte til dem: „Hvad skriger I for? I mister jo intet. Hvis nogen har Grund til at jamre, saa er det mig, som gaar Glip af alle mine Nødder.“

* *

*

Fabliauernes Aand viser sig ogsaa deri, at de verdslige Magthavere, ikke mindre end Præsterne, stadig maa tjene som Skive for Folkeviddet. Den bestikkelige Kadi er en almindelig Type, men ogsaa Stormændenes Kryberi tages paa Kornet, f. Eks. i følgende grovkornede Anekdote:

En Bonde gik og pløjede sammen med sin Søn. Drengen spurgte: „Fader, hvad lever Kongen af?“ „Han lever af Druesirop, Rosiner og Figen,“ svarede den Gamle. „Fader, hvormed rager man Kongens Hoved?“ vedblev Drengen. „Man smører hans Hoved ind med Druesirop og rager det med en Guldkniv.“ „Hvormed fjærner man Kongens Udtømmelser?“ „Med en Skovl af Guld.“ „Tror du ikke, at jeg kan faa lidt deraf?“ „Nej, min Dreng, det er ikke muligt, for Ministrene og Overgeneralen spiser det alt sammen.“

* *

*

En from Mand, en Mulla, blev en Gang syg, og de persiske Læger var ikke i Stand til at helbrede ham. Tilsidst førte man en europæisk Læge til Patienten. Efter at have stillet Sygdommens Diagnose sagde den europæiske Læge: „De maa drikke Vin, der er ikke noget andet Middel, som kan redde Dem.“ „Jeg vil aldrig drikke Vin,“ svarede Mullaen, „for det er forbudt i vor Religion, og hvis jeg drikker Vin, kommer jeg i Helvede.“ Lægen bemærkede: „Hvis De ikke drikker Vin, vil De komme der noget før.“

*   *
*

Persien har ogsaa sine Molboer. Det er Indbyggerne i Mazenderan, og mange er de Træk, som fortælles om deres Taabelighed og bagvendte Maade at tage Tingene paa.

En Mazenderaner havde tabt et Pengestykke i et Vandbassin og stod og stak til det med sin Stok. En af hans Landsmænd kom forbi og sagde til ham: „Hvor du dog er et Fæ! Ved du ikke, at det tørre ikke kan hænge fast ved det tørre? Du skal naturligvis spytte paa Enden af Stokken for at faa Mønten til at hænge paa.“

En anden Mazenderaner drog til Meshhed for at studere. Da han var bleven udlært Teolog, købte han et Æsel, læssede sine Bøger paa det og begav sig paa Vej til sin Fødestavn. Paa Vejen kom han til en Landsby. Men da han vilde drage videre derfra, advarede Beboerne ham og sagde, at der var mange Røvere paa den Vej, ad hvilken han vilde drage. „Røvere,“ sagde han, „og hvad gør de?“ „De fratager dig dine Klæder, dit Æsel og dine Bøger.“ „Har de noget Argument at anføre for en saadan Adfærd?“ spurgte Mazenderaneren. Bønderne forstod ham ikke og lod ham rejse. Men han var ikke kommen ret langt, før han blev overfaldet af Røverne. „Lærde Mand,“ sagde de, „stig ned af dit Æsel og tag Klæderne af.“ „Og paa hvilket Argument støtter I den Fordring?“ spurgte han. En af Røverne hævede en tyk Knippel og gav ham et ordentligt Slag over Ryggen. Straks stod han af Æslet, klædte sig af og overlod Æslet, Bøgerne og Klæderne til Røverne, hvorpaa han vendte nøgen tilbage til Landsbyen. Her blev han modtaget af Bønderne. „Hvor er dit Æsel, dine Bø-

ger og dine Klæder?“ spurgte de. „Dem har Røverne taget.“ „Havde de da noget Argument?“ „Ja,“ svarede han, „de havde et Argument, der var saa stort og tykt, at jeg aldrig i mit Liv har set Mage dertil.“

Pogeskolelærernes Stand deler med Mazenderanerne den tvivlsomme Ære at være Repræsentanter for den rendyrkede Molboagtighed. Den spiller saaledes den samme Rolle i Persernes Fortællingskunst som Vævernes Stand hos Inderne.

Der var en Skolelærer, som havde et lille Hoved og et langt Skæg. Han læste en Dag i en Bog, at den, der havde et lille Hoved og et langt Skæg og underviste Børn, var en Dumrian. Han ræsonnerede som saa, at Hovedet kunde han ikke gøre større, men Skægget kunde han i hvert Fald forkorte; saa vilde Beskrivelsen jo ikke længere passe. Men da han ikke havde en Saks ved Haanden, holdt han Enden af Skægget over Lampen, idet han holdt paa det med Haanden, for at den Del af Skægget, der var udenfor Haanden, skulde brænde bort. Men Skægget blussede op, han brændte sin Haand og slap Skægget, der blev helt svedet af tillige med Øjenbrynene, og han fik slemme Brandsaar i Ansigtet. Saa skrev han i Margenen paa den Bog, som han sad og læste i: „Forfatteren har Ret.“

En anden Skolelærer saa sit eget Spejlbillede i Gaardens Bassin og troede, at der var en Tyv i Vandet. Han kaldte Skolebørnene til, væbnede dem hver med en Stok og sagde: „Der er en Tyv her i Bassinet; jeg vil dykke ned efter ham, mens I venter her. Hvis nogen viser sit Hoved over Vandet, saa er det Tyven, og saa skal I slaa løs paa ham med Stokken.“ Læreren dykkede ned og fandt ingen Tyv, men saa snart han viste sit Hoved over Vandet, blev han overdænget med Stokkeslag af Børnene og maatte dukke sig igen, og saaledes fortsattes Spillet, indtil hans Kone kom og befriede ham.*)

* *

*

Salar-i-Ashraf besøgte mig et Par Dage efter Ankomsten til Teheran og inviterede mig hjem til sig. Han bor tæt ved

*) Min samlede Udgave af Sejjids Fortællinger med fransk Oversættelse og folkloristiske Noter er udkommet i Videnskabernes Selskabs historisk-filologiske Meddelelser (I, 3).

Hotellet, og hans Bolig strækker sig med Haver, Gaarde og Bygninger fra Ambassadørgaden til Lalezargaden med en aaben Altan ud til denne sidste. Hans Hjem er udstyret i en diskret og ganske smagfuld Blanding af orientalsk og europæisk Stil. Da jeg nogle Dage senere igen aflagde ham en Visit, havde han Besøg af et Par Hofmænd, deriblandt Shahens Overeunuk. Man talte bl. a. om Forholdene i Sydpersien, hvor det svenske Gendarmeri havde stadige Kampe at bestaa med Stammerne, navnlig i Egnen ved Kazerun. Nylig var to svenske Officerer blevne dræbte og en Mængde Gendarmer saarede. Salar-i-Ashraf delte ikke den i Persien almindelige Begejstring for de svenske Gendarmofficerer; han hævdede, at Svenskerne gik altfor rask frem, og at det overhovedet var en Fejl at forlange Stammernes Afvæbning; derved æggedes Stammerne, som ellers havde været Regeringen tro, til haardnakket Modstand.

Et lille Aftenselskab fandt Sted hos Fru Hadviger midt i April. Jeg var inviteret ligesom Hotellets øvrige faste Gæster. Det var den teheranske Europæerkolonis ejendommelige, kosmopolitiske Selskab, jeg her stiftede et flygtigt Bekendtskab med, Folk fra alle Kanter af Verden, rystede sammen i en Udlændighed, der vistnok for de flestes Vedkommende mere eller mindre var parret med Lede og Skuffelse, Folk, for hvem det individuelle Fædreland er traadt i Baggrunden for det fælles Fædreland: Europa, og for hvem Skellet ikke længere staar imellem nationale Egenheder, men mellem de to Kulturverdener, Europa og Orienten.

Den eneste Repræsentant for Orientens Verden, der befandt sig i dette Selskab, var selv halvvejs Kosmopolit; det var Salar-i-Ashraf. Da jeg traadte ind i Fru Hadvigers Salon, saa jeg ham staa og konversere en Dame, i hvem jeg genkendte vor Rejsefælle fra Damperen, den lille, vævre Wienerinde. Nu, da hun ikke var trykket af Frygten for Søen, var hun lutter Liv og Lystighed, talte meget og viste sine smukke, hvide Tænder i et ustandseligt Smil. Hendes franske Gemal stod, bred og gemytlig, og talte med en Armener af fransk Snit og Aandsretning, Redaktøren af det med persisk og fransk Tekst udkommende Teheran-Blad „Bi-taraf“ („den Upartiske, den Neutrale“). Signor Lanteri havde faaet tændt sig en Ci-

gar — en sjælden og kostbar Nydelse i Persien — og hvilede sig nu i en Lænestol, medens han lyttede til den yngste af Brødrene Hadvigers Præstationer paa Klaveret. Fru Hadviger og hendes Døtre gjorde Honneurs ved Tebordet, hvor Tysk-Russeren Hr. Singer havde slaaet sig ned sammen med en ungdommeligt udseende russisk General, som var kommen til Teheran for at føre visse Forhandlinger med den persiske Regering og havde taget Standkvarter i Klaverværelset i Pavillonen bag det store Bassin. En nærsynet half-cast Englænder med armensk Blod var utrættelig i at sige Vittigheder og fortælle muntre Historier paa Fransk, der mere og mere blev Aftenselskabets officielle Sprog. Aristokratiet repræsenteredes af tre østrigsk-italienske Brødre, Greverne Monteforte, hvis Adelskab sagdes at være af ret ny Dato.

Der blev improviseret et lille Bal, og henad Midnat serveredes en rigtig russisk Zakuska bestaaende af Brød, diverse Arter Konserves, Skinke, Pølse og Ost samt kold Steg og dertil Vodka, Vin og Sodavand. To Skaale fyldte med rødmalede Paaskeæg, saaledes som de bruges i Øst- og Sydeuropa, stod opstillede paa Bordet, og da Stemningen var kommen godt op, benyttede man disse Æg til en Leg, som jeg ikke havde set før. En Herre og en Dame holdt hver et Æg gemt i sin Haand saaledes, at kun Spidsen ragede frem, og nu gjaldt det for den af Parterne, der indledede Legen, om med et rask Stød at slaa Hul paa den anden Parts Æg uden at beskadige sit eget. Sluttelig bombarderede Herrer og Damer hinanden først med Brødkugler, dernæst med Radiseskiver. En haard Kamp stod mellem den unge Wienerinde og den ene af Greverne Monteforte, som sad ligeoverfor hende. Jeg havde saa smaat imødeset det Tidspunkt, da man vilde begynde at bruge de røde Æg som Kasteskyts, men inden man var naaet saa vidt, hævedes Taflet, og hele Selskabet begav sig paa Indbydelse af Generalen over i Klaverværelset bag det store Bassin, det rummeligste Lokale i hele Hotellet. Den lystige Armener-Englænder havde paataget sig Rollen som maître de plaisir og underholdt endnu et Par Timer Selskabet med sine Viser og gemytlige Paafund.

Salar-i-Ashraf, der vidste, at jeg interesserede mig stærkt for orientalsk Musik, sagde til mig, at han to Dage senere gav

en Aftenfest for nogle persiske og tyrkiske Herrer fra Statstjenesten og Diplomatiet, deriblandt den tyrkiske Gesandt; ved Titiden skulde et persisk Orkester spille, og hvis jeg havde Lyst til at høre derpaa, var jeg velkommen til den Tid. Jeg takkede naturligvis for Tilbudet og indfandt mig den nævnte Aften i den festligt smykkede Sal. Gæsterne tog Plads paa en Terrasse under aaben Himmel, og Orkestret tog fat. Instrumenterne var en *Tar,* en Slags Mandolin, hvis Resonanskasse er indsnevret paa Midten og paa begge Halvdele overspændt med Skind, hvorpaa Strængestolen er fastgjort, og som spilles med Fingrene ligesom en Mandolin, fremdeles en *Kemantche,* en Art Violin med lang Hals og kalebasseformet Resonanskasse, der stryges med en Bue af løst spændte Hestehaar, hvad der giver en ejendommelig, sløret Klang, en *Violon,* d. v. s. en almindelig europæisk Violin, og en Tamburin, *Daire.* Tamburinisten optraadte tillige som Sanger.

Persisk-arabisk Musik er et vanskeligt Emne, som endnu langtfra er tilstrækkelig undersøgt, og som rummer adskillige Gaader. Den stammer vistnok væsentlig fra den gammelgræske Musik, og dens Grundlag er blevet fæstnet allerede før Islams Tid i det sasanidiske Persien. Araberne optog den musikalske Kunst fra Perserne og lagde deres gamle Ørkenmelodier ind i Kunstmusikens Rammer, og der uddannedes nu en hel Musikteori, baseret i første Række paa Lutens Strængesystem. Man opererer med Tredjedelstoner, saaledes at Mellemtonerne ligger anderledes end f. Eks. cis, des o. s. v. efter vort System. De musikalske Termini er vistnok blevet brugt lidt forskelligt gennem Tiderne, saa at det samme Ord snart synes at betegne en Toneart — Udtrykket taget nærmest i Betydning af vore gamle Kirketonearter —, snart en musikalsk Form. Nu er Normen for et musikalsk Foredrag gærne den, at man fremfører en Melodicyklus, en saakaldt *Destgah;* af dem regnede man tidligere 12, nu bruges kun 8; *Hur* er sørgmodig og smægtende, *Mahur* derimod munter, *Humajun* er langsom og højtidelig, *Dugah* melankolsk, *Segah* og *Tchehargah* krigerske, *Neva* højtidelig og særlig egnet til at illustrere Stormænds Optræden, og *Pendjgah* er lidt af hvert. Enhver Destgah er tilpasset efter en Samling Sange af Sadi eller Hafiz og begynder med en *Avaz,* hvorved man forstaar et

Slags Præludium, som gentages atter og atter for saa at gaa over i en *Reng,* en animeret Sang, der ogsaa anvendes som Dansemelodi, eller i en *Tesnif,* der er den egentlige persiske Vise. Harmonien er ukendt i den arabisk-persiske Musik; al Musik er unison, kun ved en forskellig Figuration adskiller de enkelte Instrumenters Melodiføring sig. Figurationen er overhovedet de orientalske Virtuosers Virkemiddel; i dens Anvendelse synes der, saa vidt jeg var i Stand til at bedømme, at herske en vis Frihed, saaledes at den samme Melodi, naar den gentages, figureres paa lidt anden Vis.

Nodeskrift har aldrig været anvendt i denne Musik, men hele Materialet af Avazer, Renger og Tesnifer er blevet overleveret fra Lærer til Elev, Slægtled efter Slægtled. Læreren viser Grebene paa Instrumentet, og Eleven gør dem efter. Det er en meget omstændelig og vanskelig Læremetode, og Sejjid erklærede ogsaa, at det vilde tage ca. 5 Aar at lære en „Melodicyklus“ *(doure-i-avaz),* hvad der vistnok vil sige det samme som en Destgah. Man har i Orienten ikke kendt Europæernes Trang til stadig at faa ny Musik, nye Melodier; Orienten er saa konservativ, saa ensartet i sin hele Aandsretning fra Aarhundrede til Aarhundrede, at den ældgamle Musik i de ældgamle Rammer, blot med de smaa Variationer, som naturligt vil indtræde gennem den fortsatte Overlevering uden skriftligt Grundlag, endnu bestandig har kunnet tilfredsstille de Krav, Orientaleren stiller til Musik. Først i vore Dage har en Franskmand, A. Lemaire, der var Generaldirektør for det persiske Militærmusikvæsen under Shah Muzaffer-ed-Din, paataget sig at nedskrive nogle Destgah'er efter det europæiske Nodesystem. Han har dertil maattet vælge saadanne Destgah'er, i hvilke de for europæisk Musik fremmede Toner ikke forekommer. Efter Anmodning af Shahen har han tillige harmoniseret dem paa europæisk Vis og yderligere tillempet dem for et europæisk Øre, idet han for at bryde Monotonien i den idelig gentagne Avaz har afkortet den og skudt Reng og Tesnif ind i den. Om han dermed har gjort den persiske Musik en Tjeneste, faar staa hen. Orientalsk Musik bliver, naar den serveres med europæisk Sauce, hverken Fugl eller Fisk. Monotonien og Enkelheden udgør netop Charmen ved denne Musik, som, nydt i orientalske Omgivelser, virker til at

gøre det ejendommelige Totalindtryk af østerlandsk Liv, Aand og Tanke saa intensivt.

Det var mig paafaldende, at de mystiske Tredjedelstoner heller ikke forekom i noget af de Musikstykker, som Salar-i-Ashrafs Orkester spillede og sang. Jeg kan ikke sige, om det var et Tilfælde, at Musikerne havde valgt en Destgah, hvori disse Toner ikke hørte hjemme, eller om den europæiske Indflydelse allerede har forkvaklet det gamle orientalske System; i saa Henseende saa det jo noget mistænkeligt ud, at den europæiske Violin havde sneget sig ind imellem de gamle Instrumenter. Eller skulde maaske den hollandske Musikforsker og Orientalist J. P. N. Land have Ret, naar han hævder, at hele Systemet med Tredjedelstoner er udklækket i lærde orientalske Teoretikeres Hjærner, men ingensinde har eksisteret i Praksis? Det er et Spørgsmaal, som jeg aldrig har kunnet naa tilbunds i. Saa meget er imidlertid vist, at jeg ofte har hørt Persere synge, baade i Teheran og ude i Landet, fjærnt fra den europæiske Civilisation, men aldrig med Sikkerhed har kunnet konstatere en eneste for et europæisk Musikøre fremmed Tone.

Da Musikanterne forlod deres Instrumenter for at faa sig en Hjærtestyrkning, undersøgte jeg Instrumenternes Stemning. Violinen var stemt paa europæisk Maade; Kemantche'ens tre Strænge var stemt ligesom Violinens tre øverste Strænge ($\underline{d}$-$\underline{a}$-$\underline{\underline{e}}$), den firstrængede Tar var stemt d-a-$\underline{d}$-$\underline{d}$.

Jeg kan passende afslutte dette lille musikalske Intermezzo med at omtale, at der findes folkelige persiske Viser, der falder udenfor det traditionelle Destgah-System. I Revolutionsaarene er der saaledes opstaaet en Frihedssang, „O Brødre, Sønner af et fælles Fædreland", som ved sin kærnefulde Rytme og stemningsrige Melodi har vundet stor Popularitet. Melodien er europæisk i sin Bygning, og dog er der en Undertone af Orient i dens Klange. Det Forsøg paa en Sammenarbejden af østerlandsk og vesterlandsk Aand, som den persiske Revolution betegner, har her faaet et lykkeligt Udtryk.

VII

FORBEREDELSER TIL EN KARAVANREJSE

Hvorledes man rejser med Tcharvadar. Indkøb af Bøger og Haandskrifter. En besværlig Postforsendelse. Min Tjener Lutfullah.

Det var nu snart paa Tiden at tænke paa den Studierejse til Semnan, som jeg havde planlagt. Jeg havde spurgt Sejjid Muallim, om han kendte noget til Semnanierne og deres Dialekt. Nej, det gjorde han ikke, han vidste kun, at de talte et højst underligt Kaudervælsk. Man fortalte, at Feth Ali Shah en Gang havde faaet den Idé at sende Folk ud i Persiens forskellige Provinser, en Mand til hver Provins, for at studere de forskellige Dialekter; siden skulde de vende tilbage og aflægge Beretning til Kongen. Da den Mand, der var bleven sendt til Semnan, kom tilbage, og Kongen spurgte ham, om han nu havde lært Semnanisproget, tog han en Kalebasse, fyldt med Grus, frem fra sin Kappe, rystede den foran Kongens Øren, saa at Gruset raslede, og svarede: „Majestæt, naar I kan begribe, hvad denne Kalebasse fortæller, saa, men heller ikke før, kan I ogsaa forstaa Semnaniernes Maal.“ — Sejjid havde selv været et Par Gange i Semnan, men det eneste, han kunde sige om den Ting, var, at Semnanierne gennemgaaende var fattige og uvidende Folk, og at det vilde være vanskeligt at faa ordentlig Besked af dem.

Det afskrækkede mig nu ikke. Der maatte vel mellem alle de uvidende Semnanier findes en eller anden Mirza, en boglærd Mand, hvem jeg kunde udspørge om hans Dialekt. Men Spørgsmaalet var nu, om jeg skulde rejse pr. Post, altsaa paa samme Maade, som jeg var kommen til Teheran, eller pr. Karavane. Det første var hurtigere og lettere, Rejsen pr. Post vilde kunne gøres paa et Par Døgn, men det var ogsaa langt dyrere. Prisen for en Vogn fra Teheran til Semnan var 50 Tumaner; med Tilbagerejsen vilde det altsaa alene for Be-

fordringen foruden Drikkepenge o. s. v. blive 100 Tumaner eller ca. 500 Francs, og da jeg naturligvis ikke kunde vente at finde nogen anden Europæer, der vilde rejse til Semnan og dele Vogn med mig, og da Persere ikke plejer at benytte denne Befordringsmaade, vilde jeg komme til at betale det fulde Beløb. Den anden Rejsemaade er ikke saa kostbar, men den er mere omstændelig. Man henvender sig til en Karavanfører, en *Tcharvadar,* og akkorderer med ham om Lejen af saa mange Dyr, som man har Brug for, til en Rejse til det og det Sted, og om det Antal Dage, i Løbet af hvilket Tcharvadaren skal føre én til Rejsens Maal. Tcharvadaren følger altsaa med og sørger selv for Dyrenes Forplejning. Hyppigt slutter andre Rejsende sig til, og Tcharvadaren benytter gærne Lejligheden til at medtage Varer for egen eller fremmed Regning, hvorved Karavanen kan komme til at omfatte et ret betydeligt Antal Dyr. Europæere, der vælger denne Rejsemaade, rider gærne paa Heste eller Muldyr, medens de Indfødte foretrækker det billigere Æsel. Forresten er Æslerne i Reglen i bedst Kondition; Hestene er derimod gennemgaaende nogle ynkelige Øg, og man maa altid passe paa, at man ikke faar en Hest med store Saar skjulte under Sadlen. En Europæer kan vanskelig rejse med mindre end tre Dyr. Han maa have ét til Bagagen, idet han selv maa medføre Rejsemøblement, Husgeraad og Fødevarer. Paa en Rute som Meshhed-Ruten, paa hvilken Semnan ligger, og som kun sjældent berejses af Europæere, findes der hverken Hoteller eller Mihmankhane'er, men den Rejsende er henvist til at tilbringe Nætterne i Karavanserajerne, hvor der kun stilles en tom Celle til hans Raadighed, saa maa han selv sørge for Resten, ogsaa for Tilberedningen af sin Mad. Derfor er en Tjener ligesaa nødvendig for en Europæer paa Karavanrejse af Hensyn til hans Bekvemmelighed som af Hensyn til hans Prestige som Europæer, og Tjeneren skal jo ogsaa have et Dyr at ride paa. Er Rejsemaaden pr. Tcharvadar besværligere end Postfarten, saa er den naturligvis paa den anden Side langt interessantere for den, der har Tid, og som ønsker i Ro og Mag at studere Land og Folk; den bringer den Rejsende i nøjeste Berøring med de Indfødte i deres daglige Liv og Færden.

Efter at have tænkt frem og tilbage over Problemet valgte

jeg derfor Rejsen pr. Tcharvadar. Selv hvis jeg rejste med Post, vilde jeg dog ikke kunne undvære en Tjener, da Semnan ikke havde noget europæisk Hotel, hvorfor jeg maatte regne med at komme til at bo paa Karavanseraj under mit Ophold dèr. Men naar jeg vilde rejse pr. Tcharvadar, turde jeg ikke opsætte Færden ret langt ud over Midten af April. Det var endnu den gode Aarstid at rejse i; ganske vist maatte man være forberedt paa en Del Væde, da det i Foraarstiden skal regne gennemsnitlig hver sjette Dag i Persien, men skulde jeg have noget videnskabeligt Udbytte af Turen, maatte denne strække sig over i det mindste tre Uger (én Uge til Henrejsen, én til Opholdet i Semnan og én til Hjemrejsen), og naar man naaede en halv Snes Dage ind i Maj, vilde Heden blive saa stærk, at man overhovedet kun kunde ride om Natten.

Altsaa gjaldt det om ikke at spilde Tiden, og ved Midten af April begyndte jeg at træffe mine Rejseforberedelser. Det første, jeg foretog mig i Sagen, var at begive mig til den russiske Gesandt, der varetog Danmarks diplomatiske Interesser i Persien. Det var den Gang Hr. Korostovetz. Jeg præsenterede min Skrivelse fra den russiske Komité til Udforskning af Centralasien, og Hr. Korostovetz erklærede sig straks rede til at udstede et Dokument, affattet paa Persisk, hvori alle persiske Myndigheder i den russiske Regerings Navn opfordredes til at yde mig al fornøden Beskyttelse og Bistand til Opnaaelse af Formaalet med min Rejse. Dokumentet fik jeg tilsendt umiddelbart efter.

Der var imidlertid en Ting, som jeg maatte have fra Haanden inden Afrejsen. Jeg maatte have besørget en Del i Teheran indkøbte Bøger afsendt til København. Sagen var den, at Carlsbergfondet havde stillet en Sum Penge til Disposition for mig til Indkøb af Haandskrifter og litograferede Tryk, som Fondet agtede at overlade Universitetsbiblioteket, og samtidig havde jeg for det kongelige Bibliotek paataget mig at indkøbe Haandskrifter, der havde særlig Værdi ved deres kunstneriske Udstyrelse (Miniaturer o. l.), samt, saa vidt muligt, Haandskrifter vedrørende Behai-Religionen. Medens min Opgave saaledes for det kongelige Biblioteks Vedkommende var bestemt afgrænset, havde jeg frie Hænder med Hensyn til Valget af den Litteratur, som jeg vilde anskaffe til Uni-

versitetsbiblioteket, og jeg havde da besluttet mig til først og fremmest med litograferede og haandskrevne Tekster at supplere Bibliotekets Bestand af persiske Klassikere og dernæst særlig at have Opmærksomheden henvendt paa Haandskrifter, der omhandlede Emner fra shiitisk Religion, idet det forekom mig naturligt, at det nyere Persiens Nationalreligion blev repræsenteret saa fyldigt, som Omstændighederne tillod det, paa vort Universitetsbibliotek, der jo iforvejen, takket være Mænd som Rask og Westergaard, besidder den bedste Samling Haandskrifter vedrørende det gamle Persiens Nationalreligion (Avesta- og Pehlevilitteratur), som overhovedet findes.

Ud fra disse Retningslinjer havde jeg paabegyndt mine Bogkøb i Teheran. Foreløbig staar almindelige Haandskrifter ikke stort højere i Pris i Persien end de litograferede Tryk — Tryk med løse Typer anvendes endnu væsentlig kun i Dagspressen, til Opslag, Plakater o. l. —, men man maa naturligvis forstaa at handle paa orientalsk Manér. Man maa ikke dumpe ind i en Boglade og spørge efter Haandskrifter. Saa vejrer Boghandleren straks en Amatør og sætter Priserne derefter. Man spørger derimod paa en eller anden almindelig trykt Bog, ser sig om i Butiken, gennemblader skødesløst forskellige Bøger, indtil man træffer paa et Haandskrift, som interesserer én, eller til Boghandleren selv tilbyder et saadant. Man udsøger sig, hvad man synes om, spørger om Prisen, tilbyder derpaa selv en Pris, der er ligesaa langt under, hvad man anslaar til Haandskriftets Værdi, som Boghandlerens er over, og købslaar saa længe, til Parterne mødes paa Halvvejen. Haandskrifternes Værdi beror dels paa deres Sjældenhed, dels paa Indbindingen, Papirets Godhed og Skriftens Elegance — hvorved det dog maa bemærkes, at en elegant Skrift ofte dækker over en slet Tekst, idet Kalligraferne interesserer sig mindre for Indholdet. Endelig influerer naturligvis ogsaa Haandskriftets Alder paa Prisen.

De almindelige Haandskrifter købes og sælges kun for Indholdets Skyld. Men anderledes er Forholdet med de saakaldte „illuminerede" Haandskrifter, og jeg gjorde snart den sørgelige Erfaring, at Planen om at købe Haandskrifter med Miniaturer til det kongelige Bibliotek var uigennemførlig. Efter

at Europas Kunstinteresse først havde samlet sig om de gamle persiske Tæpper og Fajancer, kom de illuminerede Haandskrifter paa Moden. For den orientalske Spekulationslyst aabnede der sig her en ny, vid Mark. Og som de virkelig gode, kostbare Tæpper fra Tæppefabrikationens Glanstid allerede var vandrede til Paris og London, saaledes er nu de fleste af de gamle, værdifulde Miniatur-Haandskrifter forsvundne fra Persien. Navnlig efter at en Del af et persisk Haandskrift udklippede Miniaturer for faa Aar siden var blevne solgte enkeltvis i Paris til fabelagtige Priser, tog Spekulationen paa dette Omraade Fart. Nu takseres i Teheran et Haandskrift med en halv Snes jævnt gode Miniaturer, et Par Aarhundreder gammelt, til ca. 1000 Tumaner eller henved 5000 Francs. Men saadanne Haandskrifter er allerede sjældne.

Hvis man faar tilbudt et gammelt Haandskrift med Miniaturer for 100 ell. 200 Tumaner, kan man være sikker paa, at der foreligger et Falskneri. Fabrikationen af falske Miniatur-Haandskrifter er nemlig bleven en hel Industri. Metoderne er forskellige. Man tager f. Eks. et smukt, gammelt Haandskrift, en af de klassiske Digtere e. l.; findes der foran eller bag i Haandskriftet et Par ubeskrevne Blade af samme Papir som det, hvorpaa Bogen er skrevet, tages disse ud og benyttes til Fremstilling af falske Miniaturer, hvorved man behændigt efterligner de gamle Kunstneres Stil. Saa anbringes Falsknerierne paa de passende Steder i Haandskriftet, idet et tilsvarende Stykke af Haandskriftet fjærnes, og Miniaturerne klistres ind i Aabningen. Den smalle Kant, hvor Papiret er dobbelt, skjules ved Billedets Farver. Paa Bagsiden af Billedet afskrives Teksten fra det fjernede Stykke, idet Originalens Skrift nøje efterlignes. Derimod bliver der naturligvis et Hul i Teksten paa den Side, hvor Billedet er anbragt, men da hvert Dobbeltvers — hvad der i Almindelighed vil sige hver Linje i Haandskriftet — udgør en selvstændig Helhed med en afsluttet Mening, er det selv for en Kender af Sproget ikke altid let at konstatere Manglen. Det hele gøres overordentlig behændigt. Den, der ved, at han skal tage sig iagt for Falsknerier, kan naturligvis altid opdage Fiffet, men den intetanende Køber gaar i Fælden.

Fra gamle Haandskrifter med Miniaturer fjærnes disse og

sælges enkeltvis, hvorefter falske Miniaturer indsættes i Stedet. En anden Metode bestaar deri, at man simpelthen maler Billederne ind i et gammelt Haandskrift ovenpaa Teksten, idet denne skjules under Farvelaget. Metoden har den Fordel fremfor Indklistringen af falske Billeder, at ingen Rand røber Bedraget. Men i Reglen vil man, naar man holder det Blad, hvorpaa Billedet findes, op for Lyset, kunne opdage et eller andet Sted, hvor Farvelaget er tyndere og Farven lys, og hvor man da ser Tekstlinjerne fra begge Bladets Sider krydses under Farven. En Gang tilbød man mig et Haandskrift med Miniaturer til en saadan Pris, at det var mig indlysende, at der forelaa et Falskneri; paa hvilken Maade Falskneriet var udført, var det mig i dette Tilfælde ikke muligt at opdage, men Miniaturerne passede til et episk Digt, og Haandskriftet handlede om — arabisk Grammatik.

Men er det for Folk, der ikke er overdaadigt udstyrede med Pengemidler, ikke til at tænke paa at købe Miniatur-Haandskrifter, saa er der en anden Art illuminerede Haandskrifter, som Spekulationen endnu ikke har kastet sig over, og som derfor endnu kan faas til rimelige Priser. Det er Haandskrifter med Ser-i-lauh d. v. s. en dekoreret Frise, undertiden udført med en ganske henrivende Finhed og Smag, i Farver og Guld over Tekstens, undertiden over hvert Hovedafsnits eller hvert Kapitels første Blad. Frisen kan undertiden forlænges ned i Tekstens Margen og omslutte hele Tekstbladet som en Ramme af Arabesker og Blomster, undertiden strække sig ind imellem hver Tekstlinje. Der er mangfoldige Variationer. Ogsaa paa dette Omraade foretages der Forfalskninger, men de er langt sjældnere og tillige lettere at opdage. Det blev om disse Haandskrifter med Ser-i-lauh, at mine Indkøb til det kongelige Bibliotek kom til at koncentrere sig.

Jeg gik fra først af meget forsigtigt til Værks ved mine Bogkøb. I en Boglade i Lalezargaden var der udhængt en Liste, skrevet paa Persisk, over en Del Haandskrifter, der var til Salg. Priserne var vedføjede, og de var aabenbart kun beregnede paa en indfødt Kundekreds. Efter den Liste gjorde jeg mine første Indkøb. Siden anbefalede Sejjid Muallim mig en Boghandler i Nasiriegaden, ligeoverfor Indgangen til Bazaren, en brav Mand, der ikke vilde flaa sine vantro Medmennesker

altfor stærkt. Sejjid gik selv med derhen. Vi satte os i den aabne Bod, Boghandleren lod bringe Te og en Kalian. Den sidste afslog jeg med Tak, men Sejjid fik den tændt og tog nogle Drag af den, hvorpaa den blev overtaget af Boghandleren. Imidlertid saa vi paa Varerne, og jeg købte en lille Stabel Bøger. Da Boghandleren pakkede den sammen, faldt et Koranhaandskrift ud. Han tog det forsigtigt op og førte det til sine Læber, inden han lagde det tilbage i Bunken.

Siden kom jeg ofte til denne Boghandler, som aldrig forsømte at sende sin Lærling hen efter Te til mig. Naturligvis forløb Forretningerne heller ikke her uden Prutten, saaledes som Landsens Skik er. Ofte sendte Boghandleren ogsaa sin Lærling til mig med Bøger til Gennemsyn. Iøvrigt fandt Dallalerne hurtig Vej til mit Logis. Særlig var der en skeløjet Jøde, som kom næsten daglig med en Bylt Haandskrifter. Han forsikrede altid, at han paa Grund af sit store Venskab bød mig Haandskrifterne til det rene Røverkøb; naar jeg saa tilbød ham en Tredjedel af den nævnte Pris, blev han først indigneret, slog saa betydeligt af paa sin Pris og svor ved Allah, at han selv havde givet mere for Haandskrifterne. Tilsidst fastsatte jeg en Maksimumspris, hvorefter han med en determineret Mine pakkede Bylten sammen, slog Knude paa og gik hen til Døren; saa vendte han om, pakkede op igen og slog yderligere af paa sin Pris. Denne Forestilling gentog han to à tre Gange, inden vi blev enige. En saadan Handel tog gærne en Timestid. I Begyndelsen lod jeg ham komme paa en Tid, naar Sejjid var tilstede, men jeg erhvervede mig snart den fornødne Erfaring, og jeg var ikke lidet stolt af min Forretningsdygtighed, da Jøden en Dag tilbød at købe af mig et Haandskrift, som jeg nylig havde erhvervet af en anden Dallal, og give mig en Tuman mere derfor, end jeg selv havde givet. Naturligvis benyttede jeg mig ikke af det fristende Tilbud.

Allerede efter et Par Ugers Forløb havde jeg saaledes en større Samling Bøger liggende rede til Forsendelse. For at faa denne Sag ordnet paa bedste Maade henvendte jeg mig til Hr. Molitor, den belgiske Direktør for det persiske Postvæsen. Han modtog mig med udsøgt Elskværdighed og lovede at staa mig bi med Raad og Daad, ikke blot hvad Bogforsendelsen angik, men ogsaa med Hensyn til min forestaa-

ende Rejse. Jeg skylder Hr. Molitor den største Tak for den Maade, hvorpaa han opfyldte sit Løfte, og for det Venskab han viste mig under hele mit Ophold i Persien. For det første tilbød han at stille Postvæsenets Emballør til min Disposition ved Bøgernes Indpakning og Forsendelse. Dernæst tilbød han at laane mig sit Feltmøblement, bestaaende af en Seng, et Bord og en Stol, alle tre Dele til at folde sammen, saa at de let kunde transporteres, og en Kelim til at lægge foran Sengen paa Karavanserajernes snavsede Lergulv. Han paatog sig at skaffe mig en Tcharvadar, og han telegraferede til Emir-i-Azam, Guvernøren over Khorasan, og anmodede ham om ved min Ankomst at skaffe mig en sproglig kyndig Semnani, som kunde assistere mig i mine Dialektstudier. Der var netop i de Dage blevet udnævnt en ny Postmester i Semnan. Han befandt sig endnu i Teheran. Hr. Molitor lovede at sende ham hen til mig paa Hotellet, inden han afrejste til sin nye Virkekreds; han vilde ogsaa kunne være mig til Nytte. Endelig laante Postdirektøren mig en lige udkommen Rejsebeskrivelse af den belgiske Professor Bricteux, som for et Par Aar siden havde berejst disse Egne og bl. a. været et Par Dage i Semnan, hvor han havde gjort nogle faa Optegnelser om Dialekten. Bricteux' Bog var nu ikke særlig opmuntrende. Forfatteren skildrede Semnanierne som stærkt religiøs fanatiske og lidet imødekommende overfor Fremmede.

Nu begyndte Forsendelsesvanskelighederne. Mine Oplevelser paa dette Omraade er saa karakteristiske for persiske Forhold, at de nok fortjener en udførlig Skildring. Bøgerne skulde sendes som Postpakker, hvoraf hver højst maa veje 5 Kilo. De skulde indvikles i vandtæt Voksdugspapir, dernæst pakkes i Trækasser, disse omvikles med hvidt Lærred, hvorpaa Adressen skulde skrives; og da det russiske Postvæsen nægtede at viderebefordre Pakker, hvis Emballage var beskadiget under Transporten (i de federløse Lastvogne) til Enzeli, skulde det hele omvikles med groft Sækkelærred, som i Enzeli fjærnedes af det persiske Postvæsen. Hele Processen forløb nu paa følgende Maade:

6. April. Emballøren Asadullah kommer, medbringende Vægtlodder. En Vægt laanes i Hotellet; Bøgerne vejes og anslaas til at udgøre 11 Pakker.

7. April. Asadullah kommer sammen med en Hammal (Lastdrager), der medbringer en Bunke Trækasser af forskellig Størrelse.

8. April. Asadullah kommer med Voksdugspapir og Lærred.

9. April. Kl. $8^1/_2$ Form. kommer Asadullah med Træuld etc. Han medbringer en Snedkerdreng. Mit Toiletværelse omdannes til Snedkerværksted. Kasserne skæres itu, formindskes eller forstørres i Overensstemmelse med Bøgernes Format. Bøger, Kasser og Emballage vejes. Det viser sig, at der bliver 14 Kasser. Kasserne gøres i Stand og sømmes til. Arbejdet varer uden Afbrydelse — Mellemmad spises paa Stedet — til Kl. 5 Eft. Da Kasserne skal forsegles, lover Asadullah at gaa paa Bazaren og lade skære et Signet til mig med mit Navn paa Persisk. Jeg skriver Adresse paa de 14 Kasser.

10. April. Festdag. Profetens Datter Fatimas Dødsdag.

11. April. Kl. 9 Form. kommer Asadullah med Signetet. Imod min udtrykkelige Ordre har han ladet mit Navn med latinske Bogstaver anbringe i Randen; det tager sig grimt ud, og Navnet er lidt forkert skrevet. Han maa paa Bazaren igen for at faa Signetet lavet om. Derefter kommer han med en Hammal, der bringer Kasserne til Tolden. Et stort, forfaldent Lokale, Loftet belagt med Fliser, hvoraf flere sønderslaaede; ituslagne Ruder, tildækkede med Brædder og forhenværende Butiksskilte. Her erklærer man, at Kasserne er for skøre, de kan ikke modtages til Forsendelse. Og det var endda Postvæsenets egen Emballør, der havde besørget Emballagen! En Snedkerdreng hentes. I et Hjørne af Toldlokalet etableres Snedkerværksted, Træ skaffes tilveje, Kasserne tømres om, Gulvet flyder med Spaaner. Kl. 12 Middag lukkes Tolden. En Hammal hidkaldes og bringer alle Kasserne tilbage til Hotellet. Asadullah og Snedkerdrengen arbejder uafbrudt i mit Toiletværelse til Kl. 9 Aften. Det hele maa laves om, da Træets forøgede Tykkelse nu bevirker, at flere af Kasserne bliver for tunge. Sluttelig maa en af Bøgerne tages ud, den kan ikke komme med i nogen af Kasserne. Adresse skrives paa de omlavede Kasser.

12. April. En Hammal bringer tidlig paa Formiddagen Kasserne paa Tolden. Asadullah og jeg følger med. To af Kasserne aabnes for Toldkontrollens Skyld, Indholdets Art kon-

stateres. Lærredet skæres til ved Toldlokalets Disk. En hidkaldt Dreng hjælper Asadullah med at sømme det udenpaa Kasserne. Hver Kasse omvindes med Staaltraad, der forsynes med Toldvæsenets Plombe. Tolden lukker Kl. 12. Asadullah gaar paa Bazaren for at hente Signetet og købe et Stearinlys, medens jeg gaar i Nasiriegaden og køber tre Stænger Lak. Tolden aabnes efter Middagspausen, og nu begynder Forseglingen. Hver Pakke forsynes med henimod 20 Segl. Et Par Toldfunktionærer, der deltager i Arbejdet, lader bringe Te. Da den paa Kasserne anbragte Adresse nu er skjult af Lærredsemballagen, skal den skrives paany, uden paa Lærredet. Det sker paa den Maade, at en Toldfunktionær dypper en Klud i en gammel Sardindaase fyldt med Vand og fugter Lærredet paa den øverste Side, hvorpaa jeg skriver Adressen paa det fugtige Lærred med en specielt dertil indrettet Blækstift. Nummer skal skrives paa hver Pakke, hvorfor Operationen med den vaade Klud gentages. Man bringer røde Sedler og en stor Klisterpotte. To Mand dypper Fingrene i Klisteret og gnider det paa Sedlernes Bagside, saa at det flyder ud over Disken. Asadullah modtager de med Klister forsynede Sedler og klæber én paa hver Pakke. Et Dokument med stort Segl udfærdiges for 6 Kran 5 Shahi. Færdig med Tolden. Vi vandrer over Gaarden ind i Postkontoret, hvor en Ekspedient (europæisk klædt, men uden Krave og Flip) udleverer mig en Bulletin og 5 enslydende Tolddeklarationer til hver Pakke, ialt 84 Skriftstykker, der skal udfyldes. Det tager mig nøjagtigt en Time. Kl. 5 lukker Postkontoret.

13. April. Kl. 9 Form. møder Asadullah og jeg paa Postkontoret. Hver enkelt Pakke vejes, den respektive Vægt noteres paa Adressebrevene, og jeg noterer den videre paa de 70 Tolddeklarationer. En Ekspedient bringer Te. Hver Pakke forsynes med et trykt Nummer. Asadullah og Drengen fra den forrige Dag lægger sig ned paa Gulvet og begynder at skære Sækkelærredet til. Det lægges løst om Pakkerne. Man bringer mig et Blækhus og en Pensel, for at jeg kan male hver enkelt Pakkes Nummer udenpaa det tilhørende Sækkelærred. Med Assistance af Drengen syr Asadullah Sækkelærredet om de fjorten Pakker med Seglgarn ved Hjælp af en Sadelmagernaal. Derefter erlægges Betalingen for Forsendelsen: 217 Kran. Færdig.

Tamam shud, el-hamdulillah! Samlet Udgift for Transporten med Kasser, Lærred, Voksdugspapir, Træuld, Sækkelærred, Lak, Lys, Afgift til Toldvæsen, Arbejdsløn, Hammaler, Drikkepenge, Afgift til Toldetiketter, Plombering, Dokument med Segl etc. etc.: 309 Kran 11 Shahi eller 107 Kroner dansk.

— — —

Under alt dette havde jeg foretaget det næste vigtige Skridt i mine Rejseforberedelser; jeg havde antaget en Tjener. Fru Hadviger erklærede paa min Forespørgsel, at hun kendte en ung Mand, som hun kunde anbefale i denne Egenskab. Han havde tjent hos en af Direktørerne for Sporvejsselskabet, men var bleven afskediget, da denne havde giftet sig og ikke længere havde Brug for ham. Han havde imidlertid de bedste Anbefalinger fra sit tidligere Herskab, og Hr. Lanteri sagde god for ham i alle Maader. Dagen efter min Samtale med Fru Hadviger, kom den unge Mand i sit fineste Puds, ledsaget af sin Svigerfader, der ligeledes anbefalede ham paa det bedste. Hans Navn var Lutfullah. Han var en Tyrker fra Azerbeidjan — hvor Hovedmængden af Befolkningen er tyrkisk —, men var kommen til Teheran som Barn og havde siden opholdt sig dèr til Stadighed. Dog havde han en Gang før haft Ansættelse som Rejsetjener, saa at han forstod sig paa de Pligter, der vilde komme til at paahvile ham hos mig. Da han forøvrigt gjorde et ganske tiltalende Indtryk, fæstede jeg ham for en Maaned for 10 Tumaner foruden Kosten.

Jeg fastsatte Afrejsen til den 21. April. Den 19. kom der Bud fra Hr. Molitor, at Tcharvadarspørgsmaalet var ordnet. En Tcharvardar skulde møde hos mig om Formiddagen d. 21. med to Heste og et Muldyr. En Hammal bragte mig Feltmøblementet samt en Sadel og en *Mafrash,* som jeg havde lejet hos Postvæsenet. Sadlen var en saakaldt Kosaksadel af den Slags, som Perserne bruger, d. v. s. polstret og forsynet med en opstaaende Kant for og bag. En Mafrash bestaar af to store, brede Poser, lavede af kasserede Tæpper og bestemte til at rumme Bagagen; de fyldes saaledes, at de holder hinanden i Ligevægt, og anbringes én paa hver Side af Lastdyret. Lutfullah begyndte sin Tjenervirksomhed med at gaa paa Bazaren og gøre Indkøb. Det var et helt lille Køkkenudstyr, der viste sig at være nødvendigt: en Samovar, to Gryder, en Stegepande, en Behol-

der til Gløder, en Tepotte, en emailleret Kop og et Par do. Tallerkener o. s. v., desuden en Lampe — indrettet til Stearinlys efter samme Princip som en Asp'sk Cyklelygte — med tilhørende Lys og en lille Forsyning af Trækul, endelig en *Khurdjin,* d. v. s. en Tværsæk til at opbevare alle Sagerne i. Til mig selv anskaffede jeg et Par af de lette, behagelige, hvide, persiske Sommersko, de saakaldte *Give.*

Om Eftermiddagen skulde Postmesteren i Semnan have besøgt mig. I hans Sted kom en Kontorchef fra Postvæsenet og meddelte mig, at Postmesteren havde faaet Forfald. Kontorchefen, der var en meget beleven Mand og stærkt interesseret baade i videnskabelige og politiske Spørgsmaal, blev hos mig en halv Times Tid. Efter at vi havde talt løseligt om det ene og det andet, spurgte han mig, om jeg ikke ogsaa interesserede mig for persiske Religionsforhold, og specielt om jeg kendte noget til Behaismen, og han afslørede sig snart som en Behai. Jeg var meget glad over, at Lejligheden til at komme i nærmere Berøring med denne ejendommelige persiske og langt ud over Persiens Grænser udbredte Sekt her tilbød sig af sig selv. Jeg havde nemlig allerede spekuleret en Del paa, hvorledes jeg skulde finde Behaier og ogsaa forhørt mig desangaaende hos flere af mine Bekendte paa Hotellet, men uden Resultat. Nu laa Vejen til Behaierne aaben for mig; Kontorchefen var rede til ved min Tilbagekomst fra Semnan at bringe mig i Forbindelse med Behai-Menighederne, hvor jeg kunde faa alle ønskede Oplysninger om Læren og muligvis ogsaa faa Lejlighed til at erhverve et og andet Behai-Haandskrift.

Først den følgende Dag aflagde Postmesteren i Semnan mig en fransk Visit. Han stod i Begreb med at rejse med Posten til Semnan, hvor han saaledes vilde ankomme nogle Dage før jeg og være i Stand til at tage imod mig og være mig til Tjeneste. Jeg takkede ham paa Forhaand. Da Postmesteren var gaaet, begav jeg mig til Imperial Bank, som jeg var saa heldig at træffe aaben. Det er nemlig ikke noget, der hænder hver Dag. For det første er Banken lukket om Fredagen, fordi det er Muhammedanernes ugentlige Hviledag, og naturligvis ogsaa om Søndagen af Hensyn til de Kristne. Dernæst er der lukket alle de muhammedanske Helligdage, d. v. s. Muhammeds og hans Datters og de tolv Imamers og Gud ved hvor mange

andre hellige Mænds Fødsels- og Dødsdag foruden nogle Nouruzdage, Muharrems-Sørgedagene o. s. v., fremdeles alle de kristne Helligdage samt de Dage, paa hvilke det engelske og formodentlig ogsaa det persiske Kongehus' Medlemmer holder Fødselsdag. Men denne Dag var Banken altsaa aaben. Jeg hævede Penge, deponerede mit Akkreditiv i Banken og vendte hjem til Hotellet med 300 Kran i Sølv. Man maa endnu bestandig indrette sig paa denne besværlige Maade med Poser fulde af Sølvpenge, naar man begiver sig paa Rejse i Persien. Ganske vist har Imperial Bank Ret til at udstede Seddelpenge, men Banken har indført den mærkelige Ordning, at hver Seddel bærer et Stempel, der begrænser dens Gyldighed til den eller den bestemte By i Persien. Naturligvis kan man ogsaa i andre persiske Byer faa en saadan Seddel vekslet mod en Opgæld, men paa Landet er det vanskeligere, og paa sine Steder hersker der vel ogsaa endnu en vis Mistro til Papirpenge.

Om Eftermiddagen brød et voldsomt Uvejr løs. Til Akkompagnement af Torden og Lynild brasede en Hagelbyge, som jeg aldrig har set Mage til, ned over Teheran. Hagl saa store som Pebernødder hakkede Blade og Kviste af Træerne og laa snart som et hvidt Tæppe over Gaarden.

Imidlertid pakkede jeg mine Sager sammen. Alt, hvad der var fornødent til en tre Ugers Rejse, samlede jeg i den ene Kuffert, medens jeg lod den anden blive tilbage paa Hotellet. Revolveren blev underkastet et Eftersyn, ikke fordi jeg ventede at faa Brug for den, men det var jo altid betryggende at have den med, og der kan ogsaa tænkes Situationer, hvor det er gavnligt, at andre ved, at man har en saadan Genstand i sin Lomme. Men da jeg lukkede min Ammunitionsæske op, gjorde jeg den triste Opdagelse, at Patronerne ikke passede. De faldt igennem Løbene saa hurtigt, jeg stak dem ind. Hvad havde jeg saa ud af alt det Besvær og alle de Genvordigheder, jeg havde døjet for den Revolvers Skyld! Min første Tanke var naturligvis at lade Revolveren blive tilbage; men den Kuffert, jeg efterlod paa Hotellet, var stoppet saa fuld, at det var vanskeligt at faa Plads til Revolveren uden at pakke det hele om. Oveni laa et Par store, nylig indkøbte Haandskrifter og fyldte op. Og saa valgte jeg at tage den, som jeg mente,

unyttige Skyder med. Den skulde nu alligevel komme til Nytte, men ganske vist paa en anden Maade, end jeg havde tænkt.

Den 21. April, Afrejsens Dag, oprandt. Jeg opgjorde mit Regnskab paa Hotellet, medens Lutfullah indkøbte Proviant, lidt fersk Kød, Kartofler, Mel og Smør, Sukker og Te. Bord, Stol og Seng blev anbragt i den ene Mafrash-Pose, Kufferten og tre Flasker Vin fra Hotellet, indsvøbte i Hr. Molitors Kelim, i den anden. En Time over den fastsatte Tid kom Tcharvadaren med Dyrene, men i Stedet for to Heste og et Muldyr havde han to Muldyr og en Hest; den anden Hest havde Saar og var derfor bleven kasseret af Postvæsenets Tjener, som havde ført Forhandlingerne med Tcharvadaren. Den, som Tcharvadaren nu mødte med, var heller ikke altfor præsentabel; radmager var den, og i Hulheden over Øjnene kunde man med Lethed faa en Tommelfinger ind, og desuden slog den Hjul med det ene Bagben under Gangen. Lutfullah vilde absolut ordne det saaledes, at han tog Hesten, og jeg fik det ene Muldyr, der var i noget bedre Stand, og jeg gik ind paa Arrangementet. Først senere røbede han for mig, at han havde opdaget, at Hesten havde et stort, stinkende Saar paa Ryggen.

Saa satte Lutfullah sig til Hest, skrævende over sin Khurdjin med Køkkentøjet, jeg besteg mit Muldyr, Tcharvadaren red i Forvejen paa et Æsel ved Siden af Muldyret med Bagagen, og saaledes holdt vi vort Udtog af Teheran, fulgte af alle Kvarterets Tiggere med „Mademoiselle“ i forreste Række.

VIII

MED KARAVANE GENNEM DE KASPISKE PORTE

Livet i Karavanserajerne. Shah Abdelazims Helligdom. Gennem Ødemarken i Alexander d. Stores Fodspor. „Saltlandsbyen“. Den store Saltørken. Borgruinen i Lasgird. Folkelig Dæmontro. Ankomsten til Semnan.

Det var et minderigt historisk Land, jeg skulde ride igennem. Ruten, der laa foran os, var den ældgamle Karavanvej fra Rai til Khorasan og Transoxanien. Ad denne Vej drog Alexander den Store, da han forfulgte den slagne Perserkonge. Ad samme Vej forfulgte Araberne den sidste Sasanidekonge, og mange andre Erobrere har gennem Aarhundreder fulgt denne Rute, der sluttelig hjemsøgtes af de vilde turkmenske Røvere, indtil Russerne ved at underlægge sig Turkestan bragte disse Razziaer til Ophør. Talrige forfaldne Borge paa Ruten Teheran-Semnan-Meshhed vidner endnu om hine Ufredens Tider.

Den første Dagtur paa en Karavanrejse gøres i Reglen temmelig kort, fordi Mennesker og Dyr skal vænne sig lidt til Anstrængelserne. Vort første Dagsridt blev endnu kortere, end Bestemmelsen var, da det i Løbet af Eftermiddagen faldt i med en tæt Regn. Vi naaede da ikke længere end til Shah Abdelazim, eller som dets egentlige Navn lyder, Shahzade Abdelazim, Endepunktet for Persiens eneste Jærnbane, smaa halvanden Mil fra Teheran. Her omtrent laa det gamle Rai, men de sparsomme Levninger af det zoroastriske Mediens religiøse Centrum gemmer sig nu i Jordens Skød under Kornmarker og Enge.

I Shah Abdelazim lærte jeg for første Gang Livet i et Karavanseraj at kende. Alle Karavanserajerne er indrettede paa samme Maade: fire enetages Længer omkring en kvadratisk Gaard. Over Porten, der hæver sig over det øvrige Kompleks, hejses om Aftenen en Lygte paa en Stang. Alle Rummene aabner sig ud til Gaarden. De adskiller sig nærmest kun fra det

HELLIGDOMMEN I SHAH ABDELAZIM.
Set fra Taget af et Karavanseraj.

FRA SIRDARRA-PASSET.
(De kaspiske Porte).

almindelige Begreb om en gammeldags Fangecelle derved, at Døren, hvis en saadan overhovedet findes, aldrig kan lukkes og aldrig slutter tæt. Fire sværtede Vægge, i Reglen uden Vinduer, et sodet Loft og et ujævnt Lergulv, det er alt, hvad Cellen byder paa. Ved den ene Væg findes et Ildsted, hvor Rejsende efter Rejsende har kogt sin Mad, saa at Luften i Cellen altid er mættet med Sod. I Gaarden hersker et broget Liv. Dyrene belæsses og aflæsses, Hø lægges frem til dem. Smaa Grupper af Rejsende og Karavanførere sidder omkring paa Platformen udenfor Cellerne, grupperede om et stort Fad sur Mælk med alskens Grøntsager i eller rygende en Tchibuk, der gaar paa Omgang. En eller anden stemmebegavet Æseldriver synger en monoton Elskovsvise. Lutfullah har ikke mange ledige Stunder. Først skal Gulvet helst fejes, inden man tager Rummet i Besiddelse, og Skarnet dynges sammen i en Krog. Saa tages Mafrashen af Muldyret, Feltmøblementet stilles op, Vand hentes, enten i selve Karavanserajet eller fra en eller anden Beholder i Byen, og saa begynder Madlavningen, der under de primitive Forhold er et meget langvarigt Stykke Arbejde. Endelig skal Trækullene i Glødebeholderen ved flittige Armsving bringes i Glød til Samovaren, for at man kan faa den uundværlige Te. Om Natten lægger Lutfullah sig dødtræt til Hvile paa sin Frakke lige indenfor Døraabningen.

Den berømte Helgengrav-Moské er Shah Abdelazims Hovedattraktion, d. v. s. for de Rettroende. For de Vantro er ikke blot Adgangen til selve Moskéen spærret, men de faar end ikke Lov til at komme i de Gader, der støder op til Helligdommen. Jeg havde skimtet Toppen af Moskéens Kuppel bag ved Bazaren, og hen paa Eftermiddagen vovede jeg mig ud i Gadens bundløse Ælte og hen til Bazaren for at prøve paa ad denne Vej at komme Helligdommen paa nærmere Hold. Men jeg var ikke kommen ret langt frem paa Bazaren, før jeg blev standset af Fodgængerne, der erklærede, at der „var ingen Vej for Europæere“, og jeg blev nødt til at vende om med uforrettet Sag. Ved en senere Lejlighed, da jeg i klart Vejr besøgte Shah Abdelazim, tog jeg fra Toppen af Karavanserajets Tag et Fotografi af Moskéen med dens forgyldte Kuppel og Minareter.

Den følgende Morgen var Lutfullah oppe allerede ved 4-Tiden for at lave Te. Da vi startede i det første Gry, var Karavanen vokset. Flere persiske Rejsende havde sluttet sig

til, deriblandt en af Guvernøren Emir-i-Azams overordnede Tjenere, en høflig og beleven Mand, der red paa sit Æsel, bevæbnet med en stor Bomuldsparaply. Vor Tcharvadar havde yderligere taget en Del forskellige Varer med, saa at vor Karavane nu talte ca. 12 Dyr. I Spidsen gik et stort, smukt Æsel med sin Byrde paa Ryggen. Det bar en stor, dybt rungende Klokke i et med Konkylieornamenter forsynet Baand om Halsen og følte sig øjensynlig stolt af sin Førerstilling. Det kendte Vejen til Punkt og Prikke, og de andre Dyr fulgte troligt bag efter. Kun et enkelt af Muldyrene havde Unoder; naar det vejrede en Kornmark i Nærheden, passede det sit Snit et Øjeblik, naar Tcharvadaren ikke passede paa, og saa benede det af det bedste det havde lært, med sine Pakker og Kasser paa Ryggen, hen i Kornmarken, og inden Tcharvadaren med høje Raab: „Umm! umm!" fik gennet det ud, havde det altid rapset et Par gode Mundfulde. Vi passerede mange saadanne grønne Byg- og Hvedemarker og en hel Del smaa Landsbyer; i nogle af disse var alle Husene bygget sammen med en lang Lermur ud imod Vejen, idet Lerkuplerne, der hvælvede sig over Muren, antydede, hvor den ene Bolig hørte op, og den anden begyndte. Hist og her kom vi forbi Opiumsmarker, hvor de hvide Valmuer stod i tætte Rækker.

Men sluttelig flød alt ud i Regntykning og Bedrøvelighed. Regnen sivede fra oven ned i mine Fedtlæderstøvler, og Regnfrakkens dryppende Skøder sjaskede mig om Benene. Den sorte Farve paa Kosaksadlen og Tøjlen opløstes og smittede af, saa at jeg nær aldrig havde faaet Farven af Hænderne igen. Tilsidst søgte vi Ly i Karavanserajet i Khatunabad efter en Dagsmarche, der atter var kortere, end den efter Planen skulde være. Vi var kun komne 4 Farsakh videre den Dag. Ordet Farsakh er det gammelpersiske Parasang, og dette Vejmaal har holdt sig til den Dag idag. En Farsakh er imellem $^3/_4$ og 1 dansk Mil, men den er ikke nogen helt konstant Størrelse. Formodentlig betegner Ordet egentlig saa lang en Distance, som en Hest normalt tilbagelægger i Skridt i en Time, derfor er Farsakherne kortere paa vanskeligt Terræn end paa flad Slette uden Forhindringer. Man plejer ikke at dele Farsakherne; man taler ikke om $4^1/_2$ Farsakh, men om 4 store eller 5 smaa Farsakh.

Paa Rejsens tredje Dag, d. 23. April, er Vejret helt fint. Vi har en lang Marche for os. Til en Begyndelse passerer vi Landsby efter Landsby med friske, grønne Kornmarker, hegnede af lave Lermure. Vi er i Veramin-Distriktet, Teherans Kornkammer. Allerede den foregaaende Dag havde vi passeret en Mængde stride Vandløb, men denne Dag var det vel henved et halvt hundrede Vandløb, der, opsvulmede af Foraarets Regnskyl, krydsede vor Vej. Vi maatte stadig gøre Omveje for at finde de Steder, hvor Strømmen var lettest at passere, men endda gik Vandet ofte Æslerne til Bugen, og dets Fart var saa stærk, at man, naar man red over Strømmen og saa Vandet glide bort under sig, uvilkaarlig havde en Fornemmelse af, at man blev skyllet bort.

Vi holdt et kort Frokosthvil i et *Kahvekhane* i Landsbyen Sherifabad. Ordet „Kahvekhane“ betyder „Kaffehus“, og det giver den Rejsende den kulturhistoriske Oplysning, at Kaffe i ældre Tider har været den almindelige Drik i Persien, som den er i Tyrkiet og andre orientalske Lande. Nu er Forholdet imidlertid anderledes. Perserne drikker meget lidt Kaffe, men saa meget desto mere Te, og i de Kahvekhane'er, der findes paa Karavanruterne, finder man altid Teen parat paa Samovaren, medens Kaffe ikke kan opdrives. Efter at have nydt Te, Brød og Ost i Sherifabad fortsætter vi vor Vej, forbi nogle Lunde, hvorfra en bedøvende Balsamduft slaar os imøde, og ud paa den store Biaban. Den begrænses til Venstre af Bjærgene, Elburzbjærgenes sydligste Udløbere, som vi stadig har temmelig nær, men til de andre Sider strækker Ødet sig, saa vidt Øjet rækker. Ispend'ens uregelmæssigt voksende Totter er det eneste Tegn paa Liv i denne Natur. Der er noget trøstesløst ved de uendelige stenede Flader, men tillige noget betagende over disse frie Vidder og denne Uberørthed. Aartusind efter Aartusind har Karavanerne vandret ad denne naturlige, aldrig af Menneskehaand anlagte Vej, langs de samme Bjærge, gennem den samme Ødemark, set ud over det samme uforanderlige Landskab og lagt sig til Hvile om Nætterne under lignende Forhold som vi. Karavanerne kommer og gaar, men Biabanen bliver — og forbliver til alle Tider den samme. Under denne ensformige Marche gennem det mægtige, triste Øde forstaar man først fuldt og helt den Tone af resigneret,

lidt sentimental Pessimisme, der gaar igennem Orientens Digtning. Man forstaar hvorledes Karavanrejsen atter og atter bliver Symbolet paa den usselig korte Menneskeliltilværelse, som naar f. Eks. den arabiske Digter Abul-Atahija, der levede ved Harun ar-Rashids Hof, synger:

Ak, ingen i dette Hus, hvor vi dvæler,
et blivende Bosted fandt.
Her flytted de ind alt Flok efter Flok,
mens Dage og Nætter svandt.
Der kom Karavaner til Huset og søgte
for sig og Kamelerne Ly;
de hviled sig kun en stakket Stund,
og saa drog de bort paany.

Eller Karavanrejsen bliver Billedet paa den sidste Færd over i det Ukendte, som i dette Digt af den persiske Epigramdigter Omar Khajjam:

Frisk Mod, min Ven, stat op og hold din Sorg i Ave,
hvert Livsens Aandedrag du en Gang fik som Gave.
Imorgen skal vi bryde op fra Gildeshallen,
med syvti Seklers Karavane skal vi trave.

Efterat vi har passeret de Steder, hvor Vandløbene lægger os særlig slemme Hindringer i Vejen, plejer jeg hver Dag i de kølige Morgentimer at staa af Muldyret og spasere en Milsvej eller to gennem Ørkenen, hvad der hurtig bringer mig langt forud for Karavanen. Dyrene gaar nemlig regelmæssig kun i Skridt, og det er meget trættende at ride 7—9 Timer i det langsomst mulige Tempo. Det gør helt godt at faa strakt Benene lidt, og det gør ikke noget, at jeg efterhaanden kommer saa langt i Forvejen, at jeg helt taber Karavanen af Sigte; Vejen er ikke til at tage Fejl af, den er betegnet ved Sporene af utallige Generationer af Mennesker og Dyr, og udenfor de større Hovedbyer paa Ruten krydses den ikke af andre Veje. Forøvrigt er Ørkenen aldeles ikke mennesketom. Vi møder stadig smaa Karavaner som vor egen og enkelte Vandringsmænd med Stav i Haand og Bagagen bunden sammen i en Bylt. Det er jo Vejen til det hellige Meshhed, det helligste af alle Valfartsteder i Persien, og de allerfleste af de Folk, vi træffer, er fromme Pilgrimme, der

GAARDEN I KARAVANSERAJET I SHAH ABDELAZIM.

INDGANGEN TIL SIRDARRA-PASSET.
I Forgrunden til Højre Lutfullah med sin Khurdjin (Tværsæk med Proviant) under sig, til Venstre Tcharvadaren.

drager til eller fra Meshhed. En Gang støder vi paa en hel stor Karavane af shiitiske Arabere, mørke, tavse og alvorlige Mænd, hyllede i deres maleriske Burnuser. De er komne langvejs fra og har været Maaneder undervejs for at naa til de hellige Steder. Europæiske Rejsende har talt og skrevet meget om Fanatismen hos disse Meshhed-Pilgrimme, om Karavanserajer, hvor Europæere blev afviste, fordi de fromme Valfartsrejsende ikke vilde bo under Tag med dem, o. s. v. Jeg kan kun sige, at jeg for mit Vedkommende ikke har haft noget Tilfælde af den Art og overhovedet aldrig mødte Fanatisme eller fjendtligt Sindelag hos Meshhed-Pilgrimmene. En Aften kom en saadan Pilgrim paa et Karavanseraj hen til mig og overrakte mig med en høflig Selam et Stykke *Nabat* (en Slags hvid Kandis), som var indviet i Helligdommen i Meshhed, og som derfor skulde bringe mig Lykke. Han fik en Kran for sin Opmærksomhed og fjærnede sig under mange Velsignelser.

Mod Slutningen af en lang og ret anstrængende Dagsmarche paa 7 Farsakh ser vi en Række lave Bjærge dukke op til Højre. Vi naar endelig den smilende Landsby Eivan-i-keif (d. e. „Velbefindendets Borg“), der ligger paa begge Sider af en Strøm, som er temmelig bred, men ikke dybere, end at Dyrene kan vade over den. Fodgængere har en smal, vippende Planke at balancere over paa. Jeg faar det bedste Værelse i Karavanserajet, et højt beliggende Rum med to Vinduer ud imod Floden og et malerisk Vue over Bydelen paa den anden Bred, men det trækker fælt, og jeg søger Tilflugt for Natten i et skummelt Hul ved Siden af. Lidt efter kommer Lutfullah med en ynkelig Mine. I Haanden holder han de sørgelige, knuste Rester af tre Æg, som jeg skulde have haft til Frokost den næste Dag. „Sahib,“ siger han, „Katten har spist Æggene. Den Skarns Kat! Skal jeg lede den op og slaa den med en Stok?“

Vi staar op i Nattens Mulm og starter. I den dæmrende Dag ser vi Bjærgene til Venstre og Bjærgene til Højre nærme sig hinanden og lukke sig sammen foran os. Vi passerer et Stykke halvt udtørret Saltsump og rider saa ind mellem Bjærgene ad det saakaldte Serdarra-Pas. Det er de berømte „kaspiske Porte“, som Alexander drog igennem for mere end 2200 Aar si-

den. Passagen gennem Passet varer i omtrent to Timer og frembyder ingen Besværligheder. Stigningen er ikke betydelig. Bjærgene er iøvrigt til begge Sider lave og byder med deres nøgne og golde Stenmasser ikke noget særlig pittoresk Skue. Saa er vi igen ude paa Biabanen, der efterhaanden faar et mere og mere øde Præg. Ispenden vokser sparsommere, Stenene ligger tættere, hist og her træder Saltflager frem i Jordskorpen. Men foran os ligger endnu et frodigt Distrikt med flere Landsbyer tæt ved hinanden. Det er Distriktet Khar, Oldtidens Choarene. Her slaar vi os ned for Natten i Landbyen Kishlak, der kan glæde sig ved en ualmindelig stor og prægtig *Abambar*. Det er et Vandbassin, hvor Vandet fra Bjærgene opsamles og holdes køligt hele Sommeren igennem ved Hjælp af en høj, sukkertopformet, trindelt Overbygning.

Kishlak var det yderste Punkt paa Meshhed-Ruten, hvortil det af de svenske Officerer organiserede Gendarmeri var naaet frem. Men forøvrigt var Vejen ogsaa længere fremme fuldkommen sikker. En af de stedlige Gendarmer udfrittede mig, medens jeg foretog en ensom Vandring gennem Landbyen, interesseret om min Person og min Rejses Formaal, og da jeg lidt efter stod og betragtede Abambaren og nogle Gedeflokke, der blev drevet gennem Gaden, blev jeg tiltalt af en aldrende Mand, der øjensynlig hørte til Byens Matadorer, og som ogsaa var nysgærrig efter at vide, hvor jeg stammede fra, og hvad jeg søgte i disse Egne, hvor der saa sjældent kommer Firengier. Til min Overraskelse erklærede han, at han godt vidste, at der var et fjærnt Land, som hed Danmark. Hvad min Rejses Formaal angik, saa havde jeg allerede mærket, at min Forklaring, at jeg vilde studere Semnani-Dialekten, blev modtaget med stedse mere Skepsis, jo længere jeg kom bort fra Teheran; man kunde ikke godt tænke sig, at selv en Europæer kunde være saa taabelig at foretage en besværlig Rejse for at undersøge et komisk Bondemaal. Derfor plejede jeg gærne at fortælle, at jeg drog til Semnan for at besøge den nye Postmester, der var min gode Ven.

I Kishlak gik Madlavningen endnu langsommere og besværligere end sædvanlig for Lutfullah, da han ikke havde andet Brændsel end de elendige tørre Ørkenplanter, der knitrer

FRA LANDSBYEN KISHLAK.
Den store Abambar (Vandopsamlingssted). Nedgang til Abambaren til Højre i Forgrunden; Vandbassinet findes under Pyramidebygningen, der tjener til at holde Vandet køligt.

KARAVANEN PAA MARCHE.
Det nordligste Hjørne af Desht-i-kevir, den store Saltørken.

og sprutter i Ilden som tør Lyng. Vor Proviantforsyning fik imidlertid her en kærkommen Tilvækst. Vor Tcharvadar havde faaet Tilbud om et Lam og spurgte mig, om vi skulde være halvt om det, hvad jeg naturligvis med Glæde gik ind paa. Lammet blev slagtet og parteret. Det blev 11 Kran (ca. 3,50 Kroner) for hver.

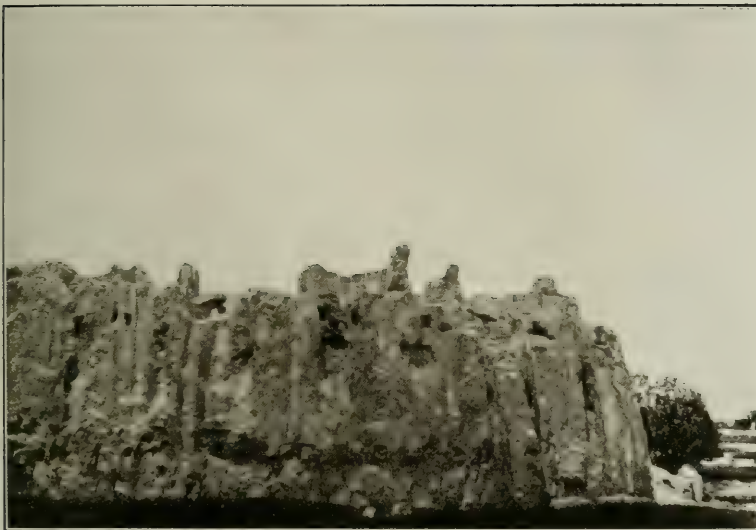
Inden vi startede til den næste Dagsmarche, skulde vi sørge for vor Vandforsyning. Jeg plejede hver Dag at fylde min Feltflaske med kogt Vand fra Samovaren. Paa Rejser i Persien skal man nemlig overhovedet undgaa at drikke ukogt Vand af Hensyn til den af den almindelige Urenlighed følgende Smittefare. Men fra Kishlak maatte vi medføre hele vort Vandforbrug for den følgende Dag, da vi vidste, at vi i vort næste Nattekvarter, Deh-i-nemek, ikke kunde faa andet end modbydeligt Brakvand.

Lidt før Kl. 6 om Morgenen red vi ud af Kishlak. Lige ved Udkanten af Byen skulde vi over en Mudderpøl paa en god halv Alens Dybde. Plask! Dér ligger et Muldyr med sin Byrde lige midt i Pølen. Alle larmer og skraaler i den højeste Diskant, som Persere altid gør, naar et uventet Uheld indtræffer, og skælder hverandre og Dyrene ud for „Peder-sukhte“. De mudderdrivende Vareballer spændes af, Muldyret rejses, Farten fortsættes, og de oprørte Sind falder til Ro. Vejen er ret besværlig. Vi skal over et temmelig bredt Flodleje, delt i mange Strømme, hvor der maa krydses ud og ind. Efter at vi har passeret Landsbyen Abidin, bliver Terrænet mere og mere goldt. Vi nærmer os det nordligste Hjørne af den vældige Saltørken, der strækker sig i Centrum af Persien, fra Meshhed-Vejen sydpaa lige til Jezd. Desht-i-kevir kaldes den. Vi passerer Strækninger af hvidgraa Saltjord, vekslende med Stepper, og længere borte i Syd strækker den saltmættede Jord sig Mil efter Mil ligesom i parallele, hvide Striber, der glitrer og flimrer i Sollyset med en underlig, død Glans. Det var den mest øde og triste Dagsmarche paa hele Turen, og Marchens Endepunkt, Deh-i-nemek, passede godt ind i dette knugende Indtryk af Goldhed. Navnet betyder „Saltlandsbyen“, og Stedet bærer dette Navn med Rette. Det Brakvand, som Beboerne maatte klare sig med, var af en saadan Beskaffenhed, at det vilde have gjort den bedste Te udrikkelig for enhver, der

ikke var vant dertil fra Barnsben. Man kunde knap nok vaske sig deri; Snavset fløđ blot sammen i klæbrige Klumper, som næsten ikke var til at skylle af.

Lutfullah, der var redet i Forvejen med Tcharvadaren for at undersøge Forholdene, var kommen til det Resultat, at Karavanserajet ikke var et værdigt Opholdssted for mig, og havde derfor skaffet mig et Værelse i et Kahvekhane lige overfor. Hyggeligt var der nu ikke. I den Dør, der førte ind til Kaffestuen, manglede der et stort Stykke af Dørfyldingen. To andre Døre, der vendte ud til Vejene, var fulde af Revner og Sprækker og kunde kun lukkes ved, at man stak et bøjet Søm gennem en foroven anbragt Kæde ind i et Hul i Muren. Jeg forsøgte at tage mig en Middagslur, men hindredes i at falde i Søvn af Myriader af Fluer. En Vandring i Landsbyen var heller ikke oplivende. Jeg fik det Indtryk, at Halvdelen af Landsbyen laa i Ruiner. I Persien reparerer man overhovedet ikke Husene. Naar et Hus begynder at falde sammen — det er næsten altid først Taget, der opløses af Regnen og skrider ind —, forlader Beboerne det og kliner et andet Lerhus op i Nærheden, medens Ruinen faar Lov til at ligge, indtil den smuldrer hen.

Fra „Saltlandsbyen“ til Byen Lasgird har vi den næste Dag en lang Tur paa 7 store Farsakh. Afsted glider vi gennem det store Øde. Diskanten fra Dyrenes Bjælder blander sig med Bastonerne fra det førende Æsels Klokke til en Musik, der er ligesaa enstonig som de Melodier, Tcharvadarens Folk synger for at forkorte Tiden. Bliver en af de Rejsende søvnig, lægger han sit Hoved ned paa Æslets Hals, trækker Kappen op over Hovedet til Beskyttelse mod den svidende Sol og sover trygt med et Ben dinglende paa hver Side af Æslet. Til Afveksling faar vi et Tordenvejr, der kun varer kort, men gør et imposant Indtryk i Ørkenlandskabet. Bjærge forude. Vejen fører tilvejrs, vi passerer først en lav Bjærgrække, videre over øde, kløftede Klipper. Paa den anden Side ligger et Kahvekhane, hvor vi gør et lille Holdt og nyder Te, Brød og Ost. Saa sætter vi i Trav for at naa Trosset, som har fortsat sin Vej. Det kniber lidt for mit dovne og stivbenede Muldyr. Atter op over kløftede og furede Bjærge. Vi passerer en stor Have, omgærdet med en fin, hvid Lermur og forsynet

BORGRUINEN I LASGIRD.
Fordum Tilflugtssted for Landsbyens Beboere under Angreb af turkmenske Røvere.

BORGRUINEN I LASGIRD SET INDVENDIG FRA.

med en elegant Port. Saa bliver Vejen stejlere, vi skal op over den næste Fjældmur, ad en snæver Sti, der bugter sig lunefuldt ud og ind. En Bjærgstrøm løber ved Siden af Stien et Stykke Vej, men forsvinder atter. Saa rider vi i Gaasegang gennem et helt Galleri af naturlige Gange, der skærer sig ind i de lave Klippemure, naar opover Kammen, og her ser vi Byen Lasgird ligge et Stykke fremme paa Sletten, der breder sig foran os med fjærne Bjærge til alle Sider.

Byens Navn gemmer endnu Mindet om dens parthiske Stifter, en af de gamle Konger ved Navn Vologeses; Lasgird er nemlig den moderne Form for Oldtidens Vologesokerta. Op over Landsbyens Haver rager en Kolos af en gammel, af Ler opført Fæstning, hvor i sin Tid alle Indbyggerne kunde søge Ly, naar de frygtede turkmenske Bander nærmede sig paa deres Hærgningstogter. Dens eneste Indgang lukkedes med en vældig Stenblok, der drejede sig paa to Tapper. Nu ligger Fæstningen i Ruiner. I henved et halvt Aarhundrede har den ikke været i Brug. Men endnu bærer dens Ydermure ejendommelige Spor fra de Tider, da den var beboet; Latrinerne aabnede sig nemlig udad fra Bygningens øvre Etager.

I Selskab med Emir-i-Azams Tjener aflagde jeg Ruinen et Besøg. Vi gik igennem Døraabningen, forbi Stenblokken, der endnu hvilede paa sine Tapper, ind i det Indre, der bestod af en Mængde Celler i flere Etager, grupperede om forskellige Gaarde.

Til Opholdet i Lasgird knytter sig for mig en anden Erindring. Der gik en ung Mand og bar Vand ude i Karavanserajets Gaard. Jeg saa, at han bestandig rystede over hele Legemet, og da jeg tænkte, at han havde Feber, vilde jeg give ham noget Kinin. Jeg kaldte derfor paa Manden og spurgte, om han var syg. Han gav det overraskende Svar, at han rystede, ikke af Feber og Sygdom, men af Skræk, fordi han for syv Aar siden, da han færdedes ude i Biabanen, havde mødt en Djinn, en ond Aand, tæt ved et Vandløb.

„Hvorledes saa Djinnen ud?“ spurgte jeg, „lignede den en Mand eller en Kvinde?“

„Den lignede en Mand, — og den lignede en Kvinde.“

„Hvor kunde du se den, da det var mørk Nat?“

„Jeg hørte Lyden af den i Vandet?“

Jeg indvendte, at Lyden jo kunde være kommen af, at et eller andet var faldet i Vandet, og spurgte, hvorledes han overhovedet kunde vide, at der var Djinner til, naar han ikke havde set dem. Jo, det vidste han ganske bestemt, for det stod i Bøgerne.

Den nerveødelagte Mand gik videre med sine Vandspande, og jeg vendte mig til Lutfullah og spurgte ham, om han ogsaa troede paa Djinner. Ja, det gjorde han da rigtignok, og han havde ogsaa selv set dem. For de Læsere, der har glædet sig over Victor Hugos prægtige Digt „les Djinns“, kan det maaske have sin Interesse at se, hvorledes Folketroen i Persien udmaler sig disse Væsener. De har ikke Menneskefødder, men Klove ligesom Køerne, fortalte Lutfullah. De viser sig kæmpehøje for dem, der frygter dem, men naar man frygtløs nærmer sig dem, bliver de ganske smaa. Lutfullah antydede med Haanden en Højde af en halv Alen fra Gulvet. De lever af Pilau, Mast og Brød og al anden menneskelig Føde. De er dødelige, men man ser aldrig deres Lig, fordi de andre Djinner bærer dem bort. En Gang da han opholdt sig i Zendjan, var han gaaet ud i en Have om Natten, og her havde han set 10 eller 20 eller maaske 50 Djinner, der legede, dansede, spillede og havde Lys tændt; de holdt Bryllupsfest. Men Lutfullah var ikke bange, for han havde en Spade paa Skuldren, og Djinnerne frygter for Jærn. Han gik roligt henimod dem, og saa forsvandt hele Spøgeriet. Djinnerne er aabenbart nærmest en Slags Drilleaander. En Mand mærker om Natten, at han bliver overhældt med skoldende hedt Vand; det er Djinner, der øver deres ondskabsfulde Kunster. Der var en Mand, hvis Søn skulde have Bryllup. Faderen havde derfor købt en ny, fin Klædning til ham. En Aften gik Manden ud i Biabanen, hvor han havde saaet Byg og nu skulde grave en Kanal for at tilføre Udsæden Vand. Dèr fik han Øje paa en Djinn, der havde hans Søns fine Klædning paa. I en Fart anbragte han sin lerede Haand paa Ryggen af Djinnen, men faldt derpaa i Afmagt af Skræk. Først den næste Morgen kom han til sig selv igen og vendte hjem. Men da Sønnen skulde have sin nye Dragt paa til Bryllupet, sad Mærket af Faderens lerede Haand paa Ryggen af Frakken. Saaledes ynder Djinnerne at laane Menneskers Sager, men leverer altid det laante tilbage igen.

Der var ogsaa en Købmand, som havde mange Heste, og som maatte opleve, at en Djinn førte 3—4 af hans bedste Dyr ud i Biabanen og her tumlede saaledes med dem, at de kom magre og syge tilbage.

Kunde det ikke tænkes, spurgte jeg, at Djinnerne kun eksisterer i Fantasien, men ikke i Virkeligheden? Ja, derom kunde han kun sige, at naar man troede paa dem, saa man dem, og troede man ikke paa dem, saa man dem ikke. Men han troede altsaa paa dem og havde derfor ogsaa set dem, men de blev bange og forsvandt, da han kom efter dem med Spaden.

Medens Djinnerne ikke stræber Menneskene efter Livet, saa er Forholdet anderledes med Ghulerne. Disse onde Ørkenaander forfølger, dræber og fortærer Mennesker, som færdes i Ørkenen.

Der er endnu et Par Arter af overnaturlige Væsener, nemlig *Perier* eller *Perizader* og *Diver* eller *Divzader*. Perizaderne ligner menneskelige Væsener, de er skønne og bærer Fjer ligesom Fuglene, men er i Almindelighed usynlige for Menneskene. Divzader ligner ogsaa Mennesker, men er kæmpestore og har Horn i Panden. De er i Modsætning til Perizaderne tilbøjelige til at gøre Fortræd; kun den, der ejer en Talisman, er ikke blot beskyttet mod deres Ondskab, men de er ogsaa tvungne til at tjene ham. *)

En Del af dette lille Kursus i folkelig Dæmonologi gav Lutfullah mig tidligt den følgende Morgen, da vi paa Grund af en voldsom Regn var nødte til at holde os uvirksomme i vor Celle. Ved 6-Tiden hørte Regnen op, men det varede endnu

*) Det vilde føre for vidt her at gaa nærmere ind paa disse overnaturlige Væseners Oprindelse og Udvikling i Folketroen. Kun saa meget skal jeg bemærke til Orientering, at Perier (eller Perizader, „Peri-Børn“, Feer) og Diver (Divzader, „Div-Børn“, Trolde) er af gammeliransk Oprindelse; i Zoroastriernes hellige Bøger er begge Arter af Dæmoner, de mandlige Diver og de kvindelige Perier, onde af Natur og hører til Ahrimans Hjælpere. Ghulen er en fantastisk Skabning, hvori Ørkenens Uhygge og Rædsel ved Nattetid har faaet Udtryk. Den er arabisk af Oprindelse. I Djinnen, som Perserne ligeledes har laant fra Araberne, men hvis Navn stammer fra Latin (genius), er vistnok Forestillinger fra forskellige Sider smeltet sammen. Den arabiske Djinn svarer imidlertid i sit Væsen til den persiske Div, medens Djinnen hos Perserne er bleven til en Drilleaand. En anden Art overnaturlige Væsener af arabisk Oprindelse, de saakaldte Nasnaser, som ifølge E. G. Browne endnu eksisterer i persisk Folketro, vilde Lutfullah ikke kendes ved.

længe, inden Tcharvadaren gav Tegn til Opbrud. Lutfullah og jeg var rejsefærdige, men Tcharvadaren var ikke til at finde, og hans Folk havde ingen Besked faaet. Da Klokken var bleven 9, og jeg endnu ikke kunde faa at vide, hvornaar det var Meningen, at vi skulde starte, lod jeg Lutfullah pakke Bord og Stol ud af Mafrashen igen og gøre en kold Frokost i Stand. Saa maatte Tcharvadaren, der imidlertid endelig havde faaet Dyrene frem og Ladningerne spændt paa, til Gengæld vente, til jeg var færdig med Frokosten. Endelig kom vi da afsted ved 10-Tiden. Den første Del af Vejen var et slemt Pløre, men Solen var nu kommen frem, og Jorden tørrede rask. Vi kom igennem en Landsby ved Navn Surkhe med et smukt beliggende Kahvekhane. Lidt forbi de sidste Huse i Landsbyen laa midt paa Vejen Resterne af en forulykket Diligence, hvis eneste tiloversblevne Hjul stak dybt ned i Dyndet. Tcharvadaren oplyste, at Vognen var strandet dèr for to Maaneder siden. At fjærne et saadant Vrag falder ikke Persere ind. Der er jo Plads nok i Ødet til, at man kan ride udenom.

Snart viser Semnan sig for vore Blikke som en lang grøn Stribe i Horisonten. Der er dog endnu over 3 Farsakh dertil. Men paa det sidste Stykke af Vejen skridter Dyrene godt ud, og hen paa Eftermiddagen naar vi Haverne og Begravelsespladserne udenfor Byen. Det Bælte af Haver, der strækker sig udenom Semnan, syntes aldrig at skulle faa Ende. Det tog os tre Kvarter at komme igennem det og naa frem til Regeringens og Statsinstitutionernes Bygningskompleks, der gemmer sig bag en særlig Mur. Gennem en monumental Port af ny Dato, med en Frise foroven forestillende Nationalhelten Rustems frygtelige Kamp med den hvide Div, saaledes som Begivenheden er skildret i Firdausis udødelige Epos, red vi paa Rejsens syvende Dag ind ad Alleen, der fører til Regeringsbygningen og Posthuset. Jeg vilde nemlig først og fremmest opsøge Postmesteren for at raadføre mig med ham angaaende min Indkvartering. Men midt i Alleen havde en persisk Gentleman med et Par Tjenere taget Opstilling for at modtage mig. Det var en Udsending fra Viceguvernøren over Semnan og Omegn, Hadji Hishmet-i-Leshger, som havde faaet det Hverv at ledsage mig ind i Regeringsbygningen og anmode mig om at opslaa min Bolig dèr, saa længe det behagede mig at dvæle i

Semnan. Man førte mig ind i en Slags Havestue, hvor en af Viceguvernørens Vezirer, en Herre i sort Aba, befandt sig. Han hilste forekommende paa mig og bad mig tage Plads. Vi udvekslede de sædvanlige persiske Høflighedsformler og snakkede lidt om Vind og Vejr, hvorefter Herren i den sorte Aba beordrede en Tjener til at vise mig de to Værelser i Regeringsbygningen, som jeg kunde vælge imellem. Det ene af disse Rum viste sig at være en stor Sal med tre smalle Fløjdøre, der aabnede sig ud til en mindre Gaard; Fløjdørene var egentlig beregnede til at bære Glasruder, men Glasset manglede. Det andet Værelse, der vendte ud til samme Gaard, var betydeligt mindre; det havde kun én Fløjdør, der vel ogsaa manglede Ruder, men Rudeaabningerne var udfyldte med Træplader, saa at man ved at lukke Fløjdøren kunde skaffe sig Kølighed, naar Solen stod paa, og Ly for Kulden om Natten. Uden at betænke mig valgte jeg det sidste Værelse. Straks efter indfandt et Par Tjenere sig med et stort Tæppe, hvormed de dækkede Gulvet, og medens Lutfullah var i Færd med at stille Feltmøblementet op, kom der en Forespørgsel fra Viceguvernøren, om jeg trængte til Aftensmad. Lutfullah svarede, at vi havde alt, hvad vi behøvede. I Stedet sendte man mig en Samovar med fin Te.

Straks efter kom Postmesteren for at hilse paa mig og tilbyde mig et Værelse i Posthuset. Hvis jeg vilde, kunde jeg flytte derind den næste Morgen. Jeg afslog Tilbudet med Tak; jeg kunde jo ikke modtage det uden at støde Viceguvernøren. Den Aften gik jeg tilsengs med den behagelige Bevidsthed, at Rejsens Anstrængelser var forbi foreløbig. Ganske vist havde jeg ikke et blødt og yppigt Leje at lægge mig til Hvile paa; mit hele Sengeudstyr bestod af to Rejsetæpper — hvad der ingenlunde var for meget, for Nætterne var endnu kølige, — og en sammenrullet Ulster til Hovedpude. Men man lærer at være nøjsom paa en Karavanrejse.

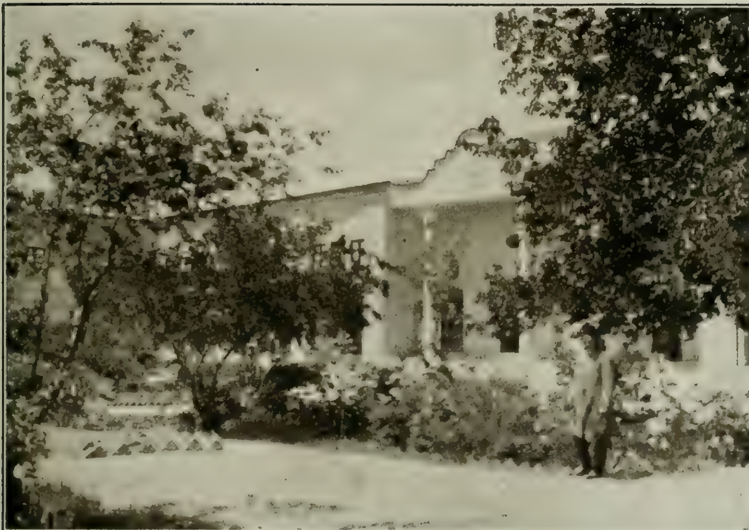
IX

PAA GÆSTERI HOS VICEGUVERNØREN OVER SEMNAN

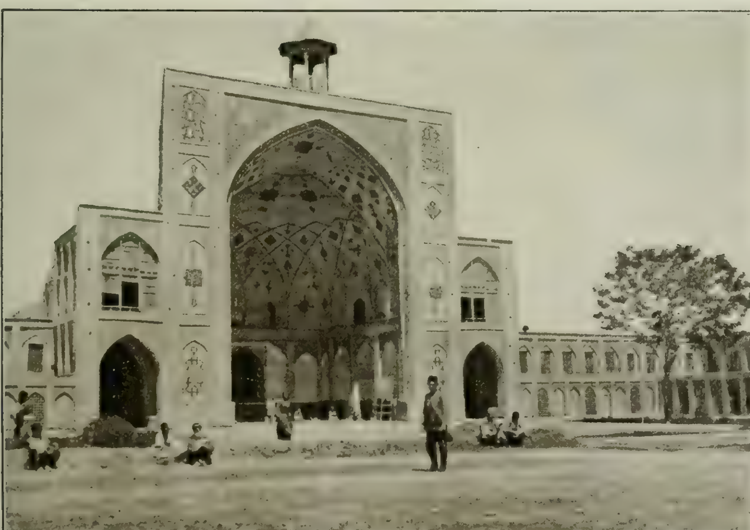
Hadji Hishmet og hans Vezirer. Dialektstudier med Mirza Agha Djami. Bekendtskaber i Semnan. Tilbagerejsen til Teheran. En Solopgang i Ørkenen.

Det var paa Foranstaltning af Guvernøren Emir-i-Azam, at jeg nu befandt mig installeret i Byen Semnans *Divankhane* som Hadji Hishmets Gæst. Divankhane'et bestod af en Række Bygninger, ordnede omkring en større og en mindre Gaard. Den første havde et stort Bassin med smukke og velholdte Haveanlæg omkring. Her laa Viceguvernørens egen Bolig, udenfor hvilken der var anbragt to lange og brede Bænke, hvor Hadji Hishmet plejede at holde Raad i den varme Aarstid. Gennem en Gang og en stor Sal, hvor Loftet delvis var faldet ned, kom man ind i den mindre Gaard med et lille, firkantet, mosgroet Bassin i Midten og belagt med Fliser, mellem hvilke der voksede Græs og Ukrudt. Ud til denne Gaard vendte det Værelse, jeg beboede, og et dertil stødende lille Sideværelse, der kun fik Lys gennem et lille Murhul og gennem Døren ud til Trapperummet, hvor Lutfullah etablerede sit Køkken. I den anden Fløj laa den større Sal, som jeg havde vraget; lige overfor denne fandtes et Par store, mørke Rum, der laa helt i Ruiner, og Gaardens fjerde Side begrænsedes af en Mur, hvor Kalkpudset var faldet af i store Flager. Den dannede Skellet mellem Divankhane og Posthuset.

Man er tidligt paa Færde om Morgenen i Persien. Allerede ved Halvsyvtiden, inden jeg endnu var kommen rigtig i Tøjet, kom der Bud om, at Viceguvernøren vilde indfinde sig med alle sine Vezirer for at hilse paa mig, saa snart jeg var visibel. Medens jeg fuldendte mit Toilette, fik Lutfullah travlt med at gøre alt i Stand til Gæsternes Komme. Jeg havde kun en eneste Stol, min medbragte Feltstol. Nu var gode Raad dyre. Men Lutfullah beroligede mig. Vezirerne vilde sætte sig

GAARD OG HAVEANLÆG I REGERINGSBYGNINGEN I SEMNAN.

MODERNE MOSKÉ I SEMNAN

paa Gulvtæppet, saa at der kun behøvedes en Stol til Viceguvernøren, og den skulde han nok skaffe. Saa gik Lutfullah paa Jagt i Regeringsbygningen efter en Stol. Hans Efterforskninger kronedes med Held. Han vendte tilbage medbringende en Stol af umalet Træ med et Stykke Tøj slaaet fast med Søm paa Træsædet. Dens ene Ben var en Gang gaaet af og blevet slaaet fast igen med et Stykke Blik, men var endnu temmelig leddeløst, men Lutfullah mente, at Viceguvernøren, der var vant til at sidde paa Stolen, ogsaa kendte dens Skrøbeligheder. Saa blev der tændt op under Samovaren. Tekopper havde vi faaet fra Regeringsbygningen.

Lidt efter kom Hadji Hishmet, en svær, kraftigt bygget Mand over Midalder med et venligt og jovialt Ydre, ledsaget af sine Vezirer. Hadji Hishmets Stol var bleven anbragt paa den Plads, som tilkom Viceguvernøren ifølge persisk Etikette. Han tog forsigtigt til Stolens skøre Ben og satte sig, medens Vezirerne, der havde taget Støvlerne af udenfor Døren, satte sig i Kreds paa Gulvtæppet. Ogsaa Postmesteren kom ind og satte sig paa Tæppet.

Efter de sædvanlige Høflighedsformularer gik jeg lige til Sagen og forklarede Hensigten med min Rejse til Semnan. I tidligere Tider vilde man have anset det for et plumpt Paaskud, der skulde dække over skumle politiske Hensigter, Snusen efter Koncessionsmuligheder e. l. Nu ved dannede Persere imidlertid, at der virkelig findes Europæere, der rejser rundt og samler paa Dialekter, ligesom andre samler paa Murbrokker og Skaar af gamle Vaser. Man ryster jo nok paa Hovedet af denne Form for Taabelighed, men man — det vil altsaa sige de oplyste Persere — tvivler ikke længere principielt om Sprogforskernes Oprigtighed. Jeg omtalte for Hadji Hishmet, at hans Undersaatters Maal allerede før havde været Genstand for Opmærksomhed i Europa; jeg viste ham den engelske Missionær Bassetts Forsøg paa en Fremstilling af nogle Semnani-Verbers Konjugation, som jeg havde bragt med for at faa Eksemplerne reviderede og korrigerede. Verberne, der var nedskrevne med persiske Bogstaver, morede ham øjensynlig, og han lod Bassett gaa paa Omgang blandt Vezirerne, hvoraf navnlig én fandt Interesse i Konjugationerne, oplæste dem og gentagne Gange gav Bassett Attest for Korrekthed. Da

jeg saa overfor Hadji Hishmet udtalte Ønsket om at komme i Forbindelse med en Semnani, der var kyndig i de grammatiske Begreber, pegede han paa den Mand, der havde oplæst Bassetts Verber, og erklærede, at denne Mirza vilde være egnet dertil, og at han skulde komme hver Dag og arbejde med mig, saa længe jeg ønskede. Hadji Hishmet belærte mig om, at Befolkningen i hver af Landsbyerne omkring Semnan talte sin særlige Afart af Dialekten.

Da Viceguvernøren og hans Følge var gaaet, viste Postmesteren mig rundt paa Posthuset, hvorefter jeg gik mig en lille Tur for at se paa Byen. Jeg gik ud af Statsbygnings-Enceintens Port og stod her paa en stor aaben Plads uden at vide, i hvilken Retning jeg skulde søge den egentlige By. Jeg prøvede i forskellige Retninger, men kom stadig ud i Havekvarterer og opsatte sluttelig videre Efterforskninger for at vende hjem og faa noget Middagsmad. Da jeg kom tilbage til mit Logis, fortalte Lutfullah mig, at Hadji Hishmet havde sendt mig en kogt Høne og ladet melde, at han betragtede mig som Gæst og vilde sende mig Middagsmad hver Dag. Det var overordentlig elskværdigt, men kunde jeg modtage Tilbudet? Lutfullah, der foruden at være min Rejsetjener tillige var mit Nødanker, hvor det drejede sig om Etikettespørgsmaal, blev opfordret til at afgive sit Votum. Han svarede, at det var saaledes Irans Sæd og Skik; jeg maatte modtage Tilbudet, men saa skulde jeg til Gengæld ved Afrejsen have en *Jadgar*, en Erindringsgave, parat til at lade overrække Hadji Hishmet. Her viste sig altsaa en ny Forlegenhed. Jeg kunde ikke godt lade indkøbe en eller anden Genstand paa Semnans Bazar som Erindringsgave til Viceguvernøren. Europæere plejer ved saadanne Lejligheder at give en Ting af europæisk Oprindelse. Men jeg havde jo kun det allernødvendigste Rejsetøj med mig. Om det saa var min Rejsekikkert, der maaske til Nød kunde have tjent som Jadgar, skønt den ikke var særlig værdifuld, saa havde jeg ladet den blive i Teheran. Men .... jeg havde jo Revolveren! Jeg trak den frem og viste Lutfullah den. Han mente nok, at den kunde bruges til dette Formaal. Siden spurgte jeg ogsaa Postmesteren til Raads, og Revolveren fandt ligeledes hans Behag. Det var jo nok en Mangel, at der ikke var Ammunition dertil, men det kunde endda være.

Og saa blev det da bestemt, at en af Viceguvernørens Vezirer den Dag, jeg skulde rejse fra Semnan, højtideligt skulde overrække min meget omtumlede Skyder til sin Herre.

Hønen var forøvrigt fortrinlig, vel tillavet med Røræg og Kartofler. Der var ogsaa en Portion Mast. Resten af Hønen blev gemt til Aftensmaaltidet. Men noget efter kom Lutfullah, der havde været paa Bazaren, ind med den tomme Gryde. Ak, der var ogsaa en Kat i Semnans Divankhane! Maaske dæmrede der i mit Inderste en svag Mistanke til min ellers altid tro og ærlige Lutfullah; men i hvert Fald forsvandt enhver Mistanke, da jeg selv et Øjeblik efter fandt det omtalte Rovdyr ifærd med at sætte ind igennem Muraabningen i det tomme Sideværelse, den eneste Aabning i Lejligheden, som vi ikke kunde spærre. Fremtidig maatte der passes bedre paa.

Endnu samme Eftermiddag kom min Lærer i Semnani, Mirza Hadji Agha Djami, og vi tog den første Tørn. Siden kom han hver Dag baade Formiddag og Eftermiddag, og vi arbejdede ialt en 4—5 Timer daglig. Jeg havde forinden Rejsen omhyggelig studeret alt, hvad der var skrevet om Semnani-Dialekten; det var alt i alt ikke store Sager. Jeg havde noteret de mest iøjnefaldende Huller i de tidligere Forskeres Fremstilling af Semnani-Grammatiken og udarbejdet et Skema med bestemt formulerede Spørgsmaal, som jeg først og fremmest ønskede besvarede. Disse Forarbejder, som resulterede i, at jeg nogenlunde vidste, hvad jeg vilde spørge om, og hvad der var af særlig Vigtighed for mig at faa Klarhed paa, lettede i høj Grad Arbejdet for mig og forhindrede megen ellers uundgaaelig Tidsspilde. Naturligvis udvidede jeg mit Spørgeskema paa mange Punkter, efterhaanden som Arbejdet skred frem. Tillige fik jeg nedskrevet nogle Semnani-Tekster*). Det viste sig snart, at min Mirza, skønt han var hjemme i den persiske Grammatik, ikke havde Begreb om sin egen Dialekts grammatiske Bygning, hvad der for saa vidt ikke er til at undre sig over, da Semnanierne naturligvis aldrig har faaet Undervisning i deres Dialekt, og Lærebøger heri for de Indfødte ikke findes. Derfor hændte det atter og atter, at

*) Resultatet af mine Semnani-Studier foreligger i Afhandlingen „Le Dialecte de Sämnân“, der er udkommen i d. kgl. danske Videnskabernes Selskabs Skrifter (VII Rk., hist.-fil. Afd. II. 4).

Mirza Agha Djami gav mig forkert Besked, naar jeg spurgte ham om en eller anden grammatisk Form paa Semnani, og jeg valgte da den Metode, naar jeg vilde have et bestemt grammatisk Fænomen undersøgt, at lade ham oversætte paa Semnani en Række Sætninger, som indeholdt det paagældende Fænomen, og saa selv uddrage Reglerne deraf. Naturligvis maatte det Materiale, som jeg paa denne Maade samlede, gennemgaas atter og atter, inden jeg var sikker paa, at det var rigtigt meddelt og rigtigt forstaaet. Mirza Agha Djami kunde undertiden henfalde i en Art Sløvhed, særlig naar han havde taget Opium, og saa maatte jeg være paa min Post; saa talte han ofte hen i Vejret og gav gale Svar. Undertiden kunde jeg ved Hjælp af det Kendskab, jeg allerede havde erhvervet i Dialekten gennem vort Arbejde, paapege Fejl i hans Svar, hvad der altid vakte hans store Forbavselse. Mirza Agha Djami var ikke nogen fremragende Intelligens og interesserede sig heller ikke stort for Arbejdet, men han lod sig taalmodigt krysforhøre i Timevis, naar han blot fik sin Te og sine Cigaretter, og denne ubegrænsede, resignerede Taalmodighed skylder jeg, at jeg under blot en Uges Ophold i Semnan blev i Stand til at samle et Materiale, som i Virkeligheden overtraf mine Forventninger.

Medens vi sad ved Arbejdet den anden Dag, fik jeg Besøg af Lægen Sejjid Agha Mutamed Atibba, der interesseret tog Del i Besvarelsen af mine Spørgsmaal. Han var et bedre Hoved end min Mirza, og jeg benyttede Lejligheden til at forelægge ham nogle af de vigtigste af de Punkter, jeg havde drøftet med Mirza, og saaledes at faa dennes Opgivelser kontrollerede. Sammenligningen viste gennemgaaende Paalideligheden af Mirza Agha Djamis Meddelelser. Postmesteren aflagde ogsaa Visit. Efter Middagen, der bestod af en udmærket Pilau fra Viceguvernørens Køkken, gik Lutfullah og jeg en Tur ud i Byen.

Semnan er en By af ret betydelig Størrelse. Herren i den sorte Aba, som tog imod mig i Divankhane ved min Ankomst, anslog Indbyggerantallet til 30.000 i den indre By og til 70.000, naar man medregnede Kvartererne udenfor Murene, men disse Tal er dog vistnok betydeligt overdrevne. Udover et Par smukke Moskéer, af hvilke i hvert Fald den ene er ganske

GRUPPE SEMNANIERE.
En Moské med Minaret ses i Baggrunden.

DRENGESKOLE I SEMNAN.
Den unge Bestyrer i Forgrunden. I bageste Række ses Læreren i Arabisk.

moderne, indeholder Semnan ingen særlige Seværdigheder. Jeg tog nogle Fotografier under interesseret Deltagelse af de Forbipasserende. Interessen steg til det højeste, naar jeg drejede et nyt Nummer frem paa den lille, røde Rude bagi Apparatet; man ventede aabenbart at se Billedet træde frem fiks og færdigt her.

Jeg aflagde en Genvisit paa Posthuset, hvor jeg traf Postmesteren i Færd med at gaa ud i Selskab med en ung Mand, der præsenterede sig som Leder af og Lærer ved en Drengeskole. Den unge Mand, der var glad ved at faa en Lejlighed til at øve sit Franske, indbød Postmesteren og mig til at bese Skolen med det samme. Fagene var Persisk, Arabisk, Fransk, Aritmetik og Geometri, og den unge Bestyrer, der var uddannet i Teheran, underviste i de tre sidstnævnte Fag. Der var dog kun ti Drenge, der tog Undervisning i Fransk. Da vi traadte ind i Skolegaarden, var Drengene netop i Færd med at holde deres Bøn. Der blev sat Bænke frem i Gaarden og serveret Kaffe. Den arabiske Lærer, en ualmindelig smuk, ældre Mand med et udtryksfuldt Ansigt og et prægtigt Skæg, kom også tilstede og deltog i Samtalen. Fra Skolen fulgte jeg med Postmesteren hjem til hans private Bolig. Han havde forøvrigt endnu ikke faaet sine Sager i Orden. Postmestrene blev meget hurtigt forflyttede, fortalte han, og det skete, for at de ikke skulde faa Tid til at gøre for mange Bekendtskaber og derved forsømme Posttjenesten. Selv havde han været ansat i Asterabad, dernæst i Sari og nogle faa Maaneder i Teheran. Hans Hustru og Barn befandt sig endnu i Asterabad, hvor Hustruen havde en Landejendom, hans Bohave var i Sari, hans øvrige Sager i Teheran. Jeg smagte nu for første Gang den af Perserne saa yndede Sommerdrik *Dugh,* der bestaar af sur Mælk blandet med Vand, tilsat med lidt Krusemynte og kølet med Is. Det er en ganske læskende Drik, men jeg foretrækker *Mast,* der nærmest svarer til, hvad vi kalder oplagt Mælk.

Jeg havde ladet forespørge, naar det var Hadji Hishmet belejligt at modtage mit Besøg, og om Eftermiddagen, da jeg arbejdede med Mirza Agha Djami, kom der Bud, at det vilde glæde Viceguvernøren at se mig. Vi begav os saa begge ud i den store Gaard, hvor Hadji Hishmet havde taget Plads paa

en af de brede Bænke, medens hans Vezirer sad paa den anden. Han lod mig tage Plads ved sin højre Side, og der blev bragt Te. Lidt efter indfandt sig to Sejjider. Hadji Hishmet forhørte sig om, hvorledes Arbejdet med Mirza Agha Djami skred frem. Jeg forklarede med faa Ord min Fremgangsmaade, og den ene af Sejjiderne fortalte, at den tyske Iranist Dr. Mann for et Par Aar siden havde udspurgt ham om Semnani-Dialekten efter noget lignende Principer.

Den følgende Dag tog jeg Afsked med Hadji Hishmet, der skulde rejse til Surkhe, hvor han havde sine Godser og Haver. Han ventede at komme tilbage, inden jeg forlod Semnan, men det var ikke sikkert. Lutfullah havde bragt i Erfaring, at Viceguvernøren plejede at tage sin Kok med paa sine Rejser, men at han denne Gang havde ladet ham blive i Semnan alene for min Skyld. For i god Tid at have alt rede til min egen Afrejse gik jeg i Følge med Lutfullah hen til en Tcharvadar og traf Aftale med ham om Befordringen fra Semnan til Teheran. Jeg saa paa hans Dyr, sluttede Kontrakten og gav ham en Del af Betalingen paa Haanden.

Dagene gled hurtigt for mig med Arbejde og Besøg. Det var Rosernes Aarstid. De smukke lyserøde Muhammedi-Roser var lige udsprunget, og en skøn Dag blev jeg oversvømmet med Roser fra alle Kanter. Først kom Lutfullah paa Morgenstunden og præsenterede mig en Rose. Saa kom Mirza Agha Djami med en Rose. Da hans Brødherre, Hadji Hishmet, var rejst, bød han sig selv til Gæst hos mig til Middag, hvorfor Lutfullah maatte gaa hen til Kokken og anmode ham om at lave en Portion ekstra. Saa satte Lutfullah og Mirza sig ligeoverfor hinanden paa Gulvtæppet og spiste med Fingrene paa persisk Maner. Om Eftermiddagen kom Hadji Hishmets *Abdar* — den Tjener, der staar for Vandforsyningen — og bød mig en Rose, idet han tilbød at vise mig rundt i Emir-i-Azams store Have. Det var en smukt anlagt Park, med Vandbassiner og pæne Buskadser, men i den nyere Del af Haven savnede man Skygge. Den ældre Del havde højere Træer og gjorde i det hele et hyggeligere Indtryk. I Haven traf vi først de to Sejjider, som jeg havde hilst paa i Hadji Hishmets Selskab den foregaaende Dag; senere stødte vi ved et af Bassinerne paa en Gruppe Spaserende, hvoriblandt den franskta-

lende Lærer og Chefen for Byens Skattevæsen, som indbød mig til et Besøg i hans Bureau. Jeg begav mig derhen den følgende Eftermiddag og traf først Chefens Medhjælper alene. Han var meget meddelsom. Han klagede over det overvældende Arbejde, da Finansvæsenet i dets moderne Form var en helt ny Institution, der først skulde indarbejdes. Han beklagede i høj Grad, at den amerikanske Finansdirektør Morgan Shuster var bleven fordrevet, og var alt andet end begejstret for hans belgiske Efterfølger Mornard. Paa dette Punkt udtalte han iøvrigt kun, hvad saa at sige alle Persere var enige om. Her blev vor Samtale imidlertid afbrudt ved Chefens Ankomst.

Mirza Agha Djami medbragte til vor Eftermiddagslektion en længere Ode af den afdøde Semnani-Digter Naima, vistnok den eneste Digter, som Semnani-Dialekten hidtil har fostret. Digtet var ubetydeligt nok, set fra Indholdets Side, men havde stor sproglig Interesse, da intet Semnani-Digt af lidt større Omfang hidtil har været kendt af Europas Forskere. Mirza Agha Djami havde, efter hvad han fortalte, erhvervet Afskriften af en af Naimas direkte Efterkommere og betalt den med en Top Sukker.

Den 3. Maj var den sidste Dag før Afrejsen. Hadji Hishmet var ikke vendt tilbage, men Postmesteren lovede paa mine Vegne at overlevere ham Revolveren som Jadgar, naar han kom tilbage. Gaver er jo i Orienten den almindelige Maade at honorere Tjenesteydelser paa. Gaver gives og modtages mellem alle Trin paa den sociale Rangstige, men de belægges med forskellige Navne alt efter Forholdene. En Gave til en Person, der er socialt højerestillet, kaldes *Pishkesh,* egentl. „det frembaarne". Mellem socialt ligestillede Personer bruges „Erindringsgaven", *Jadgar.* Endelig betegnes Pengegaven til den socialt lavere stillede med Ordet *Anam,* „Naadesbevisning". Anamen svarer ikke blot til vore Drikkepenge, men træder ogsaa i mange Forhold i Stedet for fast Løn; derfor er der ogsaa nogenlunde faste Regler for, hvor stor en Anam der er passende i de enkelte Tilfælde. Efter Jadgaren til Hadji Hishmet og Løfte om min Kikkert som Jadgar til Postmesteren kom nu Turen til Anamerne. Mirza Agha Djami fik sin Anam foruden Godtgørelse for den Sukkertop, han havde

givet for Naimas Digt. Kokken fik sin Anam, og Abdaren fik en noget mindre. Lutfullah gjorde Indkøb af Proviant til den forestaaende Rejse. Priserne var meget beskedne i Semnan; for 10 Kran eller ca. 3 Kr. 20 Øre fik vi to Høns, og det øvrige stod i Forhold dertil.

Jeg havde kun Grund til at være tilfreds med mit Ophold i Semnan. Først og fremmest havde jeg faaet gennemført det Arbejde, for hvis Skyld jeg havde foretaget Rejsen, og samlet et Materiale, der utvivlsomt havde videnskabelig Værdi. Men ogsaa mine personlige Indtryk havde været af den behageligste Art. Jeg havde kun mødt Forekommenhed hos Høje og Lave og ikke set det ringeste til den religiøse Fanatisme, som Bricteux klager over i sin Beretning fra Semnan. I Viceguvernøren, Hadji Hishmet, der forøvrigt, efter hvad jeg erfarede, kunde glæde sig ved almindelig Folkeyndest, havde jeg truffet en Mand, der forenede alle de bedste Egenskaber hos Perserfolket, Egenskaber, der ikke er saa helt sjældne, som man kunde tro efter mange overfladiske Rejseskildringer fra Solens og Løvens Land: Gæstfrihed uden Prætentioner, Tjenstvillighed uden Bagtanker og udøvet med fin Takt.

Vi holdt vort Udtog af Byen den 4. Maj ved Daggry, fulgt til Divankhane'ets Port af Kokken og Abdaren. Vor Karavane bestod af 7—8 Dyr. Jeg havde en Hest og to Muldyr ligesom paa Udturen, og Lutfullah tilraadede mig atter denne Gang selv at ride paa det ene af Muldyrene, som han ansaa for bedre end Hesten. Jeg prøvede efterhaanden begge Dyrene, og jeg tror, at Lutfullah havde Ret. Muldyret var just ikke overstadig springsk, men Hesten var, skønt den ikke saa saa afpillet ud som vor Rosinante paa Udturen, kendelig alderdomssvækket og havde en kedelig Tilbøjelighed til at falde over sine egne Ben. To Købmænd fra Semnan fulgte pr. Æsel med vor Karavane, der tillige talte nogle faa med Varer belæssede Dyr.

Tidlig paa Formiddagen naaede vi Surkhe, passerede den væltede Diligence og gjorde Holdt i Kahvekhane'et, medens der gik Bud til Hadji Hishmet med et Brev, som Mirza Agha Djami havde bedt mig besørge. Skønt Hadji Hishmet opholdt sig et godt Stykke Vej borte, satte han sig straks ved Modtagelsen af Brevet til Hest og red til Kahvekhane'et for at

tage Afsked med mig. Vi drak Te sammen i Kahvekhane'ets Have og Hadji Hishmet tilbød at laane mig en god Hest, hvis jeg ikke var tilfreds med mit Muldyr. Saa kunde jeg siden sende Hesten tilbage med en Tcharvadar. Jeg takkede ham for hans venlige Tilbud men erklærede, at jeg var fuldkommen tilfreds med min Befordring. Det vilde jo heller ikke kunne nytte mig noget, om jeg havde et bedre Ridedyr, da jeg alligevel var nødt til at holde Skridt med den øvrige Karavane eller i hvert Fald med Lutfullah og hans gamle Kleppert.

Vi var i Lasgird allerede ved 12-Tiden. Jeg havde sørget for, at vi kom tidlig afsted den Morgen, fordi jeg vilde have god Tid i Lasgird til at anstille nogle Undersøgelser over den stedlige Mundart. Jeg vidste jo nu, hvilke Punkter der havde særlig sproglig og sproghistorisk Interesse i Semnani-Dialekten, og vilde gærne have Klarhed paa, hvorledes Forholdet var i Lasgird-Mundarten for disse Punkters Vedkommende. I den Hensigt havde jeg udarbejdet et kort Spørgeskema. Saa snart vi nu var kommet i Orden i Karavanserajet, sendte jeg Lutfullah ud for at opsøge en eller anden Lasgirder, der gjorde et nogenlunde opvakt Indtryk, og som kunde give mig de ønskede Oplysninger. Opgaven var ikke saa let, den krævede i hvert Fald et vist psykologisk og fysiognomisk Skarpblik, saa jeg var nok forud paa det rene med, at det vilde bero paa et Tilfælde, om vi fik fat paa en Mand, der kunde bruges; men skulde Slaget ogsaa tabes, var der jo endda Tid til at vinde et nyt.

Lutfullah kom tilbage med en skikkelig Landsbymand, der imidlertid viste sig meget tungnem. Men en Skare nysgerrige Lasgirdere var fulgt med for at overvære den sjældne Forestilling og havde fylket sig i min Celle. En af dem, en ganske ung Knøs, lyttede med spændt Opmærksomhed til mine Spørgsmaal og besvarede dem, længe før den anden havde begrebet, hvad jeg vilde vide. Saaledes gled den Mand, Lutfullah havde bragt med, snart helt ud af Spillet, og jeg henvendte mine Spørgsmaal til den unge Mand, der var særdeles opvakt og i kort Tid skaffede mig de ønskede Oplysninger.

Næppe var han og de andre Lasgirdere gaaet, før den ene af de to Semnani-Købmænd, der var med i vor Karavane, kom ind til mig og sagde, at jeg havde Chance for at faa

Oplysninger om endnu én af Omegnens Mundarter. Sagen var den, at Guvernøren, Emir-i-Azam, der for Tiden opholdt sig i Shahrud, havde sendt sin Hustru afsted til Teheran. Hun var lige ankommen til Lasgird, og blandt den Afdeling Ryttere, der eskorterede hende, var fire Mand fra Bjærglandsbyen Sengsar, der ligger 3—4 Farsakh fra Lasgird, og hvor der ogsaa tales en særlig Afart af Semnani-Dialekten. Jeg lod straks gaa Bud efter Sengsarerne, som indfandt sig alle fire i fuld Krigsudrustning med Gevær i Haand og Patronbælter om Livet. Andre nysgærrige fulgte efter, og snart var min Celle opfyldt af en tæt Taage af Tchibukrøg. Jeg forelagde Sengsarerne mit Spørgeskema, og efter en Del Vanskeligheder fik jeg det ogsaa nogenlunde udfyldt. Det var mig meget kært, at jeg havde faaet det sidste Supplement til mine Dialektstudier med. Det viste sig nemlig, at Sengsar-Mundarten paa visse Punkter havde bevaret en ældre grammatisk Bygning end det egentlige Semnani.

Til den næste Dags besværlige Ridt paa 7 lange Farsakh startede vi midt om Natten. Solen var nemlig begyndt at blive meget generende i Ørken, og det var derfor det behageligste at blive færdig med Dagturene inden Middag. Vi satte os i Bevægelse, allerede da Klokken viste 2.30 paa mit Ur, i Virkeligheden var den ikke engang saa mange, det viste sig nemlig ved vor Tilbagekomst, at baade Lutfullahs og mit Ur havde tabt en Time under vor 3 Ugers Færd. Det var naturligvis bælgmørkt, men en prægtig Himmel fuld af tindrende Stjærner. Jeg maa indrømme, at jeg ikke følte mig helt hyggelig ved Situationen, da vi passerede gennem Bjærgene og i Gaasegang fulgte den smalle Sti langs med Kløften med den rislende Bæk i Bunden uden at kunne se en Haand for os. Men Dyrene kendte Vejen og gik sikkert nok. Og Naturen rummer Herligheder, som kan holde én skadesløs for alle Rejsens Møjsommeligheder. Jeg mindes endnu tydeligt denne prægtige Morgen, da Stjærnerne blegnede en for en for det første mystiske Morgenskær, der lagde de vidunderligste sarte og fint nuancerede Farvetoner over alt, over Bjærgene, Ørkenen og Skyerne og over de lasede Kjortler, som tre Ørkenvandrere foran os var iført. Pludselig gik de tre Vandringsmænd et lille Stykke bort i Biabanen, kastede sig ned og holdt Bøn.

Og i det samme kastede Solen, endnu inden den var naaet op over Bjærgene bag os, sin Guldglans over en gold Bjærgtop fremme foran os. En levende, persisk Illustration til den Strofe, som Fitzgerald lægger den gamle Mester Omar Khajjam i Munden:

> **Wake! for the Sun who scatter'd into flight**
> **the Stars before him from the Field of Night,**
> **drives Night along with them from Heav'n and strikes**
> **the Sultan's Turret with a Shaft of Light.**

Ved Kahvekhane'et midtvejs mellem Lasgird og Deh-i-nemek støder vi atter paa Emir-i-Azams Hustru og hendes Eskorte. Selv sidder hun vel gemt i en lukket Vogn. Vi drikker Te sammen med Sengsar-Rytterne og Guvernørens Eunuk, en stilfærdig og yderlig høflig Mand, der tilbyder mig en Plads i sin Vogn. Men jeg foretrækker at følge min Karavane. Hvad nytter det, om jeg kommer til Dagsmarchens Endepunkt en Timestid eller to før mine Rejsefæller, naar jeg ikke har mine Feltmøbler med?

Atter en halv Dag og en halv Nat i det kedsommelige Hul Deh-i-nemek. Fra nu af starter vi regelmæssigt i Nattens Mulm. Under Opholdene i Karavanserajerne gennemgik jeg mit Semnani-Materiale i Enkelthederne og opdagede naturligvis hist og her nogle Punkter, der endnu kunde trænge til at uddybes; dem noterede jeg mig, og under Turene gennem Biabanen lod jeg saa Tcharvadaren, der var en indfødt Semnani, og de to Købmænd oversætte en Række Udtryk og Sætninger paa Semnani for at faa disse Punkter helt klarede. Et enkelt vigtigt sprogligt Fænomen, der hidtil var undgaaet min Opmærksomhed, fik jeg først fat paa under disse Øvelser paa vor Ørkenfærd. Lutfullah begyndte allerede at vigte sig saa smaat med nogle Semnani-Brokker. I Eivan-i-keif, i det store Værelse ud imod Floden, samledes vi til en sidste sproglig Konference.

Fra Khatunabad fulgte vi en østligere Vej end den, ad hvilken vi var dragne ud. Ad denne Vej, der var kortere, og som gik et godt Stykke udenom Shah Abdelazim, kunde vi i Løbet af samme Formiddag naa Teheran. Vi gjorde kun et kort Ophold undervejs i et Kahvekhane, hvor Tcharvadaren, hans

Medhjælper og de to Semnani-Købmænd var „mine Gæster“ til et frugalt Traktement, og holdt saa ved Middagstid i stegende Solhede vort Indtog i Teheran. Her skiltes vi fra de to Købmænd, og Tcharvadaren fik sin Betaling og en Anam for sit filologiske Medarbejderskab.

X

I SELSKAB MED BEHAIER

Babi-Behaismen i dens Udvikling fra muhammedansk Reformbevægelse til Verdensreligion. Behai-Møder og -Diskussioner.

Jeg fik mit gamle Værelse paa Hôtel d'Europe og kom hurtigt ind i de gamle Folder igen. Jeg genoptog Arbejdet med Sejjid Muallim, der dog desværre blev stedse mere forsømmelig, idet han blev benyttet stærkt af de russiske Officerer paa Kosakkasernen, der laa et godt Stykke udenfor Byen. Det lykkedes mig aldrig at formaa ham til at sende Afbud, naar han fik Forfald. Saa begyndte ogsaa Bogindkøbene paany, og snart maatte jeg igen til at tænke paa Forsendelse. Fra den første Dag, Emballøren Asadullah kom og vejede Bøgerne, indtil den Dag da Bogkasserne afsendtes, forløb der denne Gang tre Uger. Men der var ogsaa 42 Kasser.

Under alt dette havde jeg imidlertid optaget den Traad, som jeg havde faaet i Hænde umiddelbart før min Afrejse til Semnan, den Traad, der skulde lede mig ind i Behaiernes Verden.

Da Englænderen E. G. Browne 25 Aar tidligere paa Videnskabens Vegne rejste til Persien, var det med en brændende Iver efter at træffe Babier — under hvilket Navn den nye Religions Tilhængere den Gang var bedst kendt i Europa — og af deres egen Mund at faa Besked om deres Lære og deres lidelsesfulde Historie, som han kendte gennem den fængslende Skildring i Gobineaus Bog „Les Religions et les Philosophies de l'Asie centrale". Browne havde imidlertid den største Møje med at finde Babier. Det var jo forbundet med Livsfare at bekende sig til denne forfulgte Lære, og først efter længe at have søgt i Blinde lykkedes det Browne at

komme ind i Babiernes Kreds. Browne blev ved sit enestaaende Kendskab til nypersisk Aandsliv den, der gennem en Række videnskabelige Skrifter og Udgaver af babitiske Tekster først klarede Europas Begreber angaaende den nye Religions Væsen og dens Historie.

Senere, navnlig i Løbet af det sidste Tiaar, har Vilkaarene forandret sig betydeligt for Babi-Behaierne. Selv om deres Stilling omkring i Rigets Provinser ikke er helt ufarlig, selv om de er nødte til at vise en vis Forsigtighed, kan de dog, naar de optræder med fornøden Tilbageholdenhed, leve forholdsvis i Tryghed. Men nogen anerkendt Religion er Behaismen jo ikke. Der hersker endnu angaaende Behaierne Vrangforestillinger, som gør dem til Genstand for Had og Afsky blandt mange rettroende Muhammedanere. En oplyst Muhammedaner, Mahmud Mirza, som jeg siden skal omtale nærmere, sagde til mig, at hvis en Mand stod offentlig frem og bekendte sig til Behaismen, vilde enhver, der erklærede sig for en troende Shiit, have Ret til at dræbe ham paa Stedet, og der var al Sandsynlighed for, at hans Forvovenhed faktisk vilde koste ham Livet. Behaierne tolereres i Stilhed, men officielt eksisterer deres Lære ikke. Deres Bøger trykkes og udgives i Kairo og Bombay og forhandles bl. a. i Teheran til de Troende af en Mand, der driver borgerlig Næring som Apoteker.

Hvorvidt Forholdene har forandret sig, siden jeg var i Teheran, ved jeg ikke, men for en Forsigtigheds Skyld, en Forsigtighed, der maaske er overflødig, men som i hvert Fald ikke kan skade, undlader jeg at nævne Navne, naar jeg omtaler mine Bekendte blandt Behaierne. Men inden jeg kommer ind paa mine personlige Erindringer fra mit Samvær med disse Mennesker, maa jeg forklare, hvad Babismen og Behaismen egentlig er.

Det var i 1844, at den da 23aarige Sejjid Mirza Ali Muhammed fra Shiraz, der havde sluttet sig til Sheikhiernes Sekt, begyndte at prædike i Shiraz' Moskéer og angribe Mullaernes Fordærvelse med dybfølt Indignation og med en Veltalenhed, der gjorde Indtryk paa Masserne. Snart efter traadte han frem som den, der ved en guddommelig Indskydelse er bleven oplyst om, at han har en Profetmission at opfylde.

Han vandt for sig en Studiefælle, Mulla Husein fra Bushruje, der var bedre bevandret i Teologien end han selv, og sagde sig løs fra Sheikhierne. Under den Kamp, som nu brød ud, blev han drevet længere og længere bort fra Shiismen og i mange Maader fra Islam overhovedet. Han blev fra en Reformator til en Religionsstifter. Hans Tilhængerskare voksede hurtigt, og mange Disciple gik som Missionærer ud i de forskellige Egne af Persien. De gejstlige og verdslige Autoriteter begyndte nu at træffe Forholdsregler mod Bevægelsen, som forekom dem at rumme en Fare for den bestaaende Samfundsorden, og skønt Mirza Ali Muhammed, der nu kaldte sig „Bab“ d. v. s. „Porten“ (til de guddommelige Sandheder), selv skyede voldsomme Midler, kom det under Trykket af Myndighedernes Voldsforholdsregler til en Række farlige Babi-Opstande. Bab selv var bleven interneret i Shiraz, hvorfra han siden førtes som Fange til Maku. Hans offentlige Virksomhed som Prædikant og Profet havde kun været kortvarig, og det var meget faa af hans Tilhængere, der selv havde set og hørt ham, men ivrige Disciple som Mulla Husein, Barfurushi og den skønne unge Kvinde Kurret-el-Ain virkede i hans Navn. Opstandene blev efterhaanden slaaet ned, Mulla Husein faldt, Barfurushi blev henrettet. Bab selv henrettedes i 1850, og to Aar senere gav et babitisk Attentat paa Shah Nasir-ed-Din Anledning til en Babi-Forfølgelse, der endte med en af de modbydeligste Massakrer i Persiens nyeste Historie. Ved denne Lejlighed blev ogsaa Kurret-el-Ain dræbt. Men Sekten vedblev at brede sig i Hemmelighed til Trods for hyppige lokale Forfølgelser.

Bab gik ud fra den i flere ældre Sekter forekommende Teori om de forskellige store Religioner som hinanden afløsende Aabenbaringer af de guddommelige Sandheder. Hver Profet bringer i Kraft af Tidens Fremskridt Menneskene nærmere til Sandhedens Erkendelse og annullerer derved sin Forgænger. Saaledes havde Kristus afløst Moses, Muhammed Kristus og Bab Muhammed, og det var forkasteligt at holde fast ved de Aabenbaringer, som en senere Profet havde overflødiggjort. Paa samme Maade skulde Babs Forkyndelse en Gang afløses af en ny. Den kommende Profet omtales af Bab

under Betegnelsen „den, som Gud vil manifestere“. Men den fulde Løsning paa de højeste Problemer kan først ventes paa den yderste Dag.

Gud er for Bab den absolute Enhed. Skabelsen er foregaaet ved Emanation. Skabningen er saaledes en Del af Guddommen, men adskiller sig fra denne ved ikke at kunne skabe videre, uden at der fremkommer Forringelse. Det onde i Verden stammer fra Skabningens midlertidige Adskillelse fra dens Kilde og vil atter forsvinde, naar det skabte tilsidst vender tilbage til sin Oprindelse og gaar op i Gud. Det er Ideer, som Bab har fælles med Sufierne, men han adskiller sig afgjort fra disse ved de Konsekvenser, han drager deraf. Bab foragter ikke som Sufierne Materien som et hæmmende Baand under den store Stræben efter Opgaaen i Guddommen, men hævder tværtimod, at Materien som en Bestanddel af Guddommen ikke bærer Ansvaret for det onde, og han vender sig bort fra den verdensfjendske Askese, som mer eller mindre har behersket al islamitisk Tænkning, for ved sin Sans for alt, hvad der er livsfremmende og livsglædende, at genoptage Traaden fra Oldtidens af Zoroasters Lære prægede Perseraand. Man kan iøvrigt heller ikke, som Sufierne mener, gennem Studium eller Ekstase naa til Kundskab om Gud. Den guddommelige Vilje kan kun kendes gennem sine Manifestationer, nemlig Profeterne.

Ligesom mange andre islamitiske Sekterere fordyber Bab sig i Talmystik. Han ser som Sufierne Guddommens Symbol i Bogstavet *Alif,* det første i Alfabetet, som tillige i sin Form er det simpleste af dem alle, idet det kun bestaar af en lodret Streg, og som har Talværdien 1. Alif er Enheden, d. v. s. Gud. Et af Guds almindelige Tilnavne er *hajj,* „den levende“. Talværdien af Bogstaverne i dette Navn giver sammenlagt 18, og føjes Alif til, bliver Summen 19. Dette Tal finder Bab ligeledes ved Sammenlægning af Talværdien i andre af Guds Tilnavne *(vahid,* „den eneste“ og *vudjud,* „Eksistensen“), og saaledes bliver 19 for ham til det hellige Tal. Dette i Praksis højst ubekvemme Tal skal nu regulere alle Verdens Forhold, Maal, Vægt, Tidsregning o. s. v. Aaret deles i 19 Maaneder à 19 Dage, à 19 Timer à 19 Minuter, hvortil føjes 4 Skuddage. Hermed vender Bab fra det muhammedanske Maane-

aar tilbage til det zoroastriske Solaar. Præstekollegierne skal bestaa af 19 Medlemmer. Aabenbaringen er nedlagt i 19 Personer, nemlig Bab og 18 Apostle, tilsammen kaldet „den levendes Bogstaver". De er Udtryk for forskellige Sider af Guddommens Væsen, og efter deres Død gaar, ikke deres Individualitet, men den dem iboende Del af umiddelbart Guddomsvæsen over i en anden. Bab vilde ikke vide af Sjælevandring, men opstillede Læren om, at ikke den enkelte, men Individets Urtype vedblev at bestaa i en eller anden „Manifestationstilstand". Livet efter Døden gaar han iøvrigt ikke dybere ind paa. Han indrømmer, at vi ikke kan vide noget positivt derom.

Mere Interesse har det for ham at udarbejde Enkelthederne i det fremtidige Babi-Samfunds administrative, sociale og gudstjenstlige Ordning. Skatterne skal indskrænkes — bl. a. ved Hjælp af Konfiskation af Ikke-Troendes Ejendom. Dødsstraf og Tortur fordømmes. Der skal herske Broderkærlighed, Humanitet i Retspleje og Børneopdragelse, Dyrebeskyttelse. Kvinden skal være ligeberettiget med Manden og ikke gaa tilsløret. Ægteskab er obligatorisk, og Monogami skal være Reglen, selv om en Medhustru i Nødsfald kan tilstedes. Slavehandel forbydes, ligeledes Tiggeri, idet Godgørenheden ordnes efter faste Regler. Livet skal forskønnes ved uskadelige Nydelser som Pragtudfoldelse i Klædedragt, Vellugt og Musik, medens Brugen af Vin, Tobak og Opium forbydes. Nyttige Studier — hvortil ikke regnes Filosofien, der kun avler Trætte, — skal fremmes. Gudstjenesten skal foregaa i pragtfuldt udstyrede Templer, Martyrerne æres ved prægtige Gravmæler. I Fastemaaneden, den sidste Maaned før Nytaar, skal de Troende faste fra Solopgang til Solnedgang ligesom Muhammedanerne i Ramazan. Al Religionskrig fordømmes ligesom Forestillingen om rituel Urenhed ved Omgang med Anderledestroende.

Babs Lære er en besynderlig Blanding af gammelt og nyt, islamitiske og zoroastriske Ideer, gammelorientalsk Talmagi og moderne europæiske Humanitetsideer, blandt hvilke dog Tolerancen har sin Begrænsning. Han nedlagde sine Ideer i den saakaldte *Bejan* („Forklaring"), som stadig er en Hovedhjørnesten i Babi-Behaiernes Tro, men hvori jeg for mit

Vedkommende kun kan se en ret barnlig Efterligning af Koranen.

Bab havde udpeget til sin Efterfølger som Menighedens Overhoved en ung Mand af gammel, fornem Slægt fra Mazenderan, Mirza Jahja, kaldet Subh-i-Ezel („Evighedens Morgengry"). Denne flygtede efter Mesterens Død til Bagdad, hvor han var i Sikkerhed for den persiske Regerings Efterstræbelser. Men efter Forhandlinger mellem den persiske og den tyrkiske Regering blev Babiførerne flyttede bort fra en By, der laa saa nær ved den persiske Grænse, først til Konstantinopel, siden til Adrianopel, hvor Subh-i-Ezels Broder Behaullah (for Kortheds Skyld almindelig kaldet Beha) proklamerede sig som den af Bab forkyndte nye Profet, „den, som Gud vil manifestere". Subh-i-Ezel vilde ikke anerkende Broderens Profetskab, og det kom til en afgørende Spaltning i Babismen. Fjendskabet mellem Ezelierne (Subh-i-Ezels Tilhængere) og Behaierne blev saa betænkeligt, at den tyrkiske Regering greb ind og skilte Modstanderne, idet den sendte Subh-i-Ezel med hans Tilhængere til Famagusta paa Cypern og internerede Beha og hans fornemste Partifæller i Acre i Syrien. Statsmændene i Konstantinopel fandt samtidig paa at sende nogle Ezelier til Acre og nogle Behaier til Cypern, for at de gensidig kunde udøve en Slags Spionagevirksomhed. Behaierne paa Cypern fik Lov til at leve i Fred, men alle Ezelierne i Acre blev myrdede paa én Nat, og det synes at fremgaa af et Sted i Behas Skrifter, at han i hvert Fald har billiget Mordet. Subh-i-Ezel døde i Famagusta som en gammel Mand i Aaret 1912 efter at have set sin Tilhængerkreds svinde mere og mere ind. Ezelierne, de gammeltroende Babier, spiller overhovedet ikke mere nogen nævneværdig Rolle. Babisme er blevet enstydigt med Behaisme, og den sidste Betegnelse er nu den almindelige; for Behaierne er Beha den Profet, hvis Forkyndelse har Gyldighed, medens Bab kun var hans Forløber.

Denne Udvikling beror paa, at Behas Forkyndelse betød en virkelig Fornyelse af den Lære, som den upraktiske Grubler Bab havde opbygget. Beha var en stor Menneskebehersker og en genial Organisator. Paa de Europæere, der kom i Berøring med ham i Acre, har han gjort et ærefrygtind-

gydende og imponerende Indtryk. Han var ingen Fantast, men en maalbevidst og verdensklog Agitator. Skønt Beha ikke altid selv synes at have været helt øm om sine Midler, naar det gjaldt om at befæste hans eget Supremati, hævder han med langt større Styrke end Bab Nødvendigheden af kun at bruge fredelige Midler til Troens Udbredelse. Lydighed mod Lands Lov er en første Pligt, og han fordømmer stærkt den ældre Babismes Opstandsforsøg. Bab hyldede Fredens Lære, men Behas stærkere Vilje og større Indflydelse var nødvendig for at slaa denne Lære fast, siger Behaierne.

Betegnende nok er ogsaa det meste af, hvad der udgik fra Behas Pen, efter at han i sin Ungdom i Bagdad havde skrevet den blandt Behaierne endnu højt ansete Bog *Ikan* („det sikre“), mindre Lejlighedsskrifter af agitatorisk Tilsnit. Hertil hører bl. a. de mærkelige Sendeskrivelser til Shah Nasir-ed-Din — Overbringeren heraf blev paa Shahens Bud brændt ihjel med glødende Mursten —, til Sultan Abd-el-Aziz, Tsar Alexander II, Napoleon III, Dronning Victoria og Paven. Med Napoleon gaar han haardt i Rette, vistnok fordi den franske Gesandt i Konstantinopel havde medvirket til hans Forvisning til Acre; han spaar Kejseren, at Riget skal slippe ham af Hænde, thi „vi har set Ydmygelsen haste efter dig, men du er af dem, som sover“. Brevet er skrevet 1869. Begivenhederne i det følgende Aar kunde kun tjene til at øge Tilliden til Behas profetiske Gave. Selv i Behas Hovedværk, *Kitab-i-akdas* („den hellige Bog“), der ved Siden af Bejanen er Behaiernes Bibel, træder det personlige Moment, Trosfyrstens Ømtaalighed overfor al formentlig Tilsidesættelse, af og til frem. Kejser Wilhelm I, der havde besøgt Acre uden at aflægge Visit hos Beha, bliver Genstand for dennes Anatema ligesom tidligere Napoleon III, og hans Riges Tilintetgørelse profeteres.

I Kitab-i-akdas er Lærens praktiske Forskrifter samlede. Her fastsættes de rituelle Pligter: Bøn tre Gange daglig, med tre Nedkastninger og med Acre som Bederetning, Templernes Indretning (ingen Billeder) o. s. v. Der meddeles moralske Forskrifter: man skal vise Høflighed og Venlighed mod alle og tilgive sine Fjender, en Regel, som Beha selv ikke altid synes at have haft lige let ved at følge. Der gives Be-

stemmelser for Indretningen af „Retfærdighedens Hus", et Slags Understøttelsesfond for Fattige, Enker og Faderløse, til hvilket anvendes Bøder og Arv, hvortil der ikke findes nogen efter behaitisk Arvelov berettiget Arvtager. Babs Lærebygning bliver i det væsentlige staaende, men i tillempet Form. Tallet 19 som helligt Tal er bevaret, men spiller ikke saa stor en Rolle som hos Bab. Det anbefales at antage europæiske Sæder, hvad saadanne ydre Ting angaar som at sidde paa Stole, bruge Kniv og Gaffel o. s. v., der tilraades hygiejniske Badeindretninger og advares mod de urenlige persiske Badeanstalter o. s. v. Og den Bestræbelse for at mødes med moderne europæiske Kulturbevægelser, som allerede sporedes hos Bab, træder i langt højere Grad frem hos Beha, hvad der hænger sammen med hans bevidste Stræben efter at gøre den nye Tro til en Verdensreligion; Beha maa jo som den sidste blandt Profeterne have den Opgave at føre hele Menneskeheden til en Enhedsreligion. Saaledes bliver Behaismen kosmopolitisk. Man skal ikke elske ét Fædreland, men den hele Verden. Krigen fordømmes paa det kraftigste. „Se, hvorledes den vesterlandske Civilisation er bleven en Aarsag til Skræk og Rædsel for Menneskeheden: et djævelsk Redskab (vel Krigskunsten i Almindelighed) har tilsneget sig Plads i den; en saadan Grusomhed i Livsødelæggelse har vist sig, at Verdens Øjne og Øren aldrig har set eller hørt noget lignende". Midlet derimod er „alle Verdens Folks Forening i en fælles Interesse eller i Religionen". „Vi har paabudt alle Verdensfreden, som er det bedste Middel til Beskyttelse for Menneskeheden. Verdens Suveræner bør alle følge dette Bud, som er den fornemste Kilde til Ro og Orden i Verden". Et internationalt „Retfærdighedens Hus" skal tjene som Voldgiftsdomstol mellem Folkene. Ogsaa Tanken om et Verdenssprog forfægtes af Beha.

Denne Stræben efter Universalitet, hvorved alle bestaaende Religioner skulde gaa op i Behaismen som i en Generalnævner, fik sit Udtryk bl. a. deri, at Behas Tilhængere overfor Kristne undertiden betegnede ham som den tilbagevendte Kristus, overfor Parsere som Sosjans, Frelseren paa den yderste Dag. For de Troende, der kom fra Shiismens Rækker, stod han som en Mahdi, og han betegnedes ogsaa undertiden

med Navnet „Hakk“, der betyder „Sandheden“, men som navnlig hos Sufierne er gaaet over til ligefrem at betyde „Gud“. Takket være den snildt ordnede Propaganda bredte Læren sig i Stilhed, men jævnt og stærkt.

Da Beha døde i Acre i 1892, blev hans Søn Abbas Efendi, kaldet Abd-el-Beha, hans Efterfølger som Troens Overhoved, men vandt dog først almindelig Anerkendelse efter en langvarig Strid med sin Broder Muhammed Alï. Abd-el-Beha viser sig i sine Skrifter som en filosofisk skolet Mand. Hos ham er Læren afgæret, han er naaet til større Klarhed i Tanke og Udtryk, og Babi-Behaismens nyplatonisk-sufiske Grundlag træder tydeligt frem: Panteisme, Emanationslære, en almindelig, men ikke individuel Udødelighed, Forløsningen fra den individuelle Væren ved Opgaaen i det absolute igennem Kærlighed. Fjendskabet mod al Askese er bevaret i Sammenhæng med det livsfrejdige Syn, som bygger paa den Tro, at det gode er det eneste virkelig eksisterende, og det onde er blot Skin. Abd-el-Beha søger nu efter Evne at forlige dette spekulative Grundlag med den moderne Naturvidenskabs Resultater, hvori han er ret godt hjemme. Han forkaster imidlertid Læren om Menneskenes Nedstamning fra Dyrene som uforenelig med Forestillingen om Menneskets ophøjede Rolle i Verden.

Hvor mange Tilhængere Behaismen tæller i Persien, har man ikke tilnærmelsesvis Rede paa. Opgivelserne varierer meget stærkt, sandsynligvis findes der ialt mellem $1/2$ og 1 Million Behaier i Persien. Det er imidlertid tvivlsomt, om Fremgangen nu er saa stor som tidligere, idet Behaierne har stillet sig udenfor Revolutionsbevægelsen, der har skabt et andet Afløb for Fremskridtstendenserne. Det er endog blevet paastaaet, at Behaierne havde støttet Shah Muhammed Ali og Reaktionen mod Nationalisterne. Browne har ofte spurgt sine persiske Venner, hvad en overbevist Behai vilde foretrække, at se Persien stærkt og uafhængigt med Islam som Statsreligion, eller som en russisk Provins med Behaismen som Statsreligion, og Svaret lød næsten altid, at han vilde foretrække det sidste Alternativ. Deres Universalisme og Kosmopolitisme i Forbindelse med deres Afsky for enhver Form for indre og ydre Krig har gjort dem fremmede for

den patriotiske Vækkelse, som har fundet Sted i Persien i de sidste 12 Aar. De persiske Babi-Behaier staar iøvrigt højt i moralsk Henseende og har Ord for at rumme den bedste Kærne af Perserfolket.

Imidlertid er Behaismen gaaet sin Sejrsgang baade i Øst og i Vest. I Tyrkiet tæller Læren ikke faa Tilhængere, skønt Beha og hans Efterfølger har forpligtet sig til ikke at drive offentlig Propaganda i Tyrkiet. Kairo er Centrum for den ægyptiske Behaisme. I Indien siges Behai-Menighederne (bl. a. i Mandalay, Bombay og Lahore) at have brudt med Race- og Kastefordommene. Ogsaa i Birma har Læren fundet Udbredelse. Men Abd-el-Beha har særlig interesseret sig for Missionen i Vesten. En Behai-Missionær, Ibrahim Khairullah, drog til Amerikas Forenede Stater og vandt her i kort Tid ca. 3000 Proselyter. Der dannede sig Menigheder i Chicago, New York, Washington, Baltimore, Boston, Philadelphia o. s. v. I New York holder de amerikanske Behaier regelmæssige Søndagsforsamlinger, og i Chicago er der oprettet et Selskab til Udgivelse af Behai-Skrifter. Læren har faaet Indpas baade blandt Tysk-Amerikanerne og blandt Dansk-Amerikanerne. Medens den amerikanske Behaisme har et sværmerisk teosofisk Anstrøg og gaar i Spænd med Christian Science og lignende Bevægelser, er den rationalistisk-humanitære Side ved Behaismen Hovedsagen for de franske Behaier, der har faaet Læren gennem jødisk Formidling. Baade i England og Tyskland opstod Behai-Menigheder. I Tyskland, hvortil Læren blev bragt fra Amerika, var Stuttgart et Hovedtilholdssted for den. De tyske Behaier, der holdt opbyggelige Møder hver Fredag Aften, mente ikke at have givet Afkald paa den egentlige Kristendom, men først i Sandhed at have fundet Kristi Aand, idet de troede, at Kristus var kommen igen i deres nye Profet Behaullah.

Saaledes var Spirerne til en Verdensreligion lagt. Saaledes som Behaismen var bleven udformet, havde den Betingelser for at lokke Bekendere af de forskelligste Religioner til sig. Iblandt Zoroastrierne, som gennem mere end et Aartusinde har vist sig utilgængelige for den dem omgivende Islam, vandt Behaismen Tilhængere. Den imødekom den samme Trang hos den europæisk-amerikanske Verden, som

har givet moderniseret Vedantisme og Buddhisme Vækstbetingelser i Vesten.

* *
*

Den Kontorchef i Postvæsenet, som jeg havde lært at kende umiddelbart før min Afrejse til Semnan, indførte mig for første Gang i en Kreds af Behaier. Efter forudgaaende Aftale kom han og hentede mig og førte mig hjem til sin Bolig. En gammel, hvidskægget Mand havde allerede indfundet sig, og straks efter kom de øvrige Gæster, 5 eller 6 persiske Herrer. Der serveredes Sherbet, Te og Aarstidens Frugter, men naturligvis ikke Tobak eller Alkohol under nogen Form. Den gamle Mand, Djenab-i-A., var en af de prægtige Oldingtyper, som man saa ofte møder i Orienten. Hans gammelorientalske Dragt stak af imod de øvrige Tilstedeværendes europæiske Apparition, der kun ved den sorte Kulah fik et persisk Anstrøg. Djenab-i-A., der var en af de lærdeste Behaier i Teheran, stillede sig — efter et sørgmodigt Spørgsmaal om, hvorfor jeg var kommen til Persernes Ruin-Land — til min Disposition med Hensyn til alle Oplysninger, som jeg ønskede angaaende Læren. Jeg bemærkede først, at jeg desværre i Teheran savnede mit Materiale angaaende Behaismen, og at det var noget vanskeligt for mig at erindre de Punkter, om hvilke det særlig kunde have Interesse for mig at faa nærmere Oplysning. Mit første Spørgsmaal gjaldt Lærens Udbredelse i Persien, men herpaa kunde Djenab-i-A. ikke give mig Svar. De havde ikke Tal paa Lærens Tilhængere; kun saa meget kunde siges, at deres Antal forøgedes fra Dag til Dag. Med Professor Browne var Behaierne meget misfornøjede paa Grund af hans Partitagen til Fordel for Ezelierne. Browne havde, erklærede Djenab-i-A., sine Oplysninger fra Ezelier, og vel benyttede han Behai-Kilder, men man kunde ikke forstaa saadanne Bøger ret uden at have gennemgaaet dem med en af Troens Folk, hvorfor der ogsaa fandtes forskellige Misforstaaelser hos Browne. Jeg bemærkede, at den Metode at skrive religiøse Bøger i et forsætlig dunkelt Sprog, for at de ikke skulde kunne forstaas uden Vejledning af de Indviede,

jo havde været benyttet fra gammel Tid i Orienten, men at det forekom mig naturligt for en Fremskridtsreligion som Behaismen at følge den i Europa brugelige Metode og lade Bøgerne tale for sig selv. Djenab-i-A. indrømmede dette og sagde, at han selv til Brug for Skoleelever havde skrevet en Lærebog i det klarest mulige Sprog, hvorfor en af hans Kolleger havde bebrejdet ham, at hans Fremstilling var altfor let at forstaa. Jeg tog heraf Anledning til at spørge, om der fandtes Skoler eller Højskoler, hvor Folk oplærtes i den behaitiske Tro. Saadanne Skoler fandtes ikke, svarede Djenab-i-A., men der holdtes sluttede Møder, hvor Behaierne modtog regelmæssigt fremadskridende Undervisning.

Djenab-i-A. bekræftede min Opfattelse, at Beha, da han ønskede at gøre Læren til en Verdensreligion, havde maattet opgive en Del af Babs Forskrifter. Behaismen var, sagde han, en udviklingsdygtig Religion. Bab havde selv i sin Bejan overladt det til „den, som Gud vil manifestere“ at optage eller forkaste de af hans Bestemmelser, som denne med sin højere Indsigt fandt det rigtigt at optage eller forkaste. Tallet 19 holdtes stadig i Ære, ikke fordi det i sig selv var mere helligt end de andre Tal, men kun som en Erindring om det guddommelige, ligesom f. Eks. Søndagen hos de Kristne ikke var mere hellig end de andre Dage, men blot fejredes for at vække en from Stemning hos de Troende. Jeg udtalte, at det forekom mig at være et Spild af Kraft, naar man vilde sætte noget ind paa f. Eks. at gennemføre en Kalender, baseret paa et saa upraktisk Tal som 19, og at det vilde være bedre at spare Kræfterne til vigtigere Ting. Djenab-i-A. indrømmede da ogsaa, at det var en Sag af sekundær Betydning.

Et Punkt af særlig Interesse, som jeg ønskede at komme til Klarhed over, var Behaiernes Stilling til den persiske Revolutionsbevægelse. Jeg spurgte Djenab-i-A., om den Opfattelse, som var almindelig i Europa, stemte med de faktiske Forhold, nemlig at Ezelierne havde staaet paa Revolutionens Side, medens Behaierne havde sympatiseret med Muhammed Alis reaktionære Regering i dens Kamp mod Parlamentspartiet. Djenab-i-A. erklærede, ivrigt støttet af en anden af de Tilstedeværende, Mirza A., at denne Opfattelse fuldstændig miskendte Behaiernes Stilling. Deres Tro gjorde dem til Fjender

af al Krig, og Revolution var Krig, og hvad der opnaaedes ved Vold, havde aldrig Bestand; derfor havde Behaierne holdt sig udenfor Revolutionen. Men heri laa ikke en Tilkendegivelse af Sympatier og Antipatier. Behaismen kunde efter hele sit Syn paa Verden ikke sympatisere med nogen Art Absolutisme. Indenfor Menigheden selv raadede der et demokratisk Princip. I hver By fandtes et Raad, valgt af Menighedens Medlemmer og omfattende mindst 9 Medlemmer i mindre Byer og flere i de større. Dette Raad afgjorde forefaldende Sager. I en Stad som Teheran, der talte saa mange Behaier, stemte man distriktvis, naar et nyt Medlem skulde vælges til Raadet. De vigtigste Sager blev henviste til Afgørelse ved selve Overhovedet, Abd-el-Beha i Acre.

Man talte en Del om Abd-el-Behas Rejse til Europa og Amerika, der havde fundet Sted et Par Aar tidligere. Mirza A. fortalte, at Abd-el-Beha under sit Ophold i Paris havde været sammen med Henri Bergson, der interesseret havde udspurgt ham, men stadig om „materialistiske Emner".

Et Par Dage efter min første Introduktion i Behai-Verdenen var jeg Gæst ved en lignende Sammenkomst i Mirza A.s Hus. Mirza A. var til en Begyndelse alene med sin yngre Broder, der var kommen hjem fra Amerika, hvor han havde overværet Abd-el-Behas Triumftog. Mirza A. fortalte om sin Families Martyrium. I 1896, et halvt Aar før Nasir-ed-Din Shahs Mord, blev Mirza A.s Fader og hans den Gang tolvaarige Broder under et Ophold i Zendjan angivne som Behaier, arresterede og førte til Fængslet i Teheran. Her sad de endnu fangne, da Kongemordet fandt Sted. Som bekendt blev dette Mord først falskelig tillagt Babi-Behaierne, hvad der gav Anledning til Forfølgelser mange Steder. Fængselsdirektøren traadte nu ind i den Celle, hvor Mirza A.s Fader og Broder sad, og stillede dem Valget mellem at dø eller at forhaane Abd-el-Beha. Faderen afslog trods gentagne Opfordringer at forhaane sin Mester, og tilsidst skar man Hovedet af ham. Derefter kom Turen til Drengen. Han erklærede, at selv om hans Fader havde villet forhaane Abd-el-Beha, vilde han dog aldrig gøre det. Direktøren befalede at kvæle Barnet. Man snørede hans Hals til. Han var imidlertid ikke død og kom til sig selv igen. Direktøren sagde til ham: „Du har prøvet, hvor haardt

det er at dø. Vil du nu forhaane Abd-el-Beha?“ Men Drengen forblev standhaftig. Saa skar man Hovedet af ham. — Endnu i Muzaffer-ed-Din Shahs Tid (1896—1907) fandt der i Jezd en Forfølgelse Sted, hvorunder omtrent 150 Behaier blev dræbt under svære Pinsler. Behai-Kvinder blev, fortalte Mirza A., nøgne anbragt paa Bagerovnes Riste og levende stegt.

Imidlertid havde de øvrige Gæster indfundet sig, blandt dem en ældre Mand, der spillede en lignende førende Rolle som Djenab-i-A. paa det forrige Møde, samt Kontorchefen og en europæisk Dame. Den sidstnævnte var en engelsk Læge, som efter at være bleven vundet for Behaismen havde slaaet sig ned i Teheran og nu med sværmerisk Hengivelse afventede den Stund, da Mesteren i Acre vilde kalde hende til at virke i sin Nærhed. Abd-el-Beha havde antydet for hende, at han en Gang vilde forflytte hende til det hellige Haifa, hvor Babs Grav findes. Et lykkeligt Smil gled over hendes Læber, og hendes Ansigt antog et eksalteret Udtryk, hver Gang hun nævnede Abd-el-Behas Navn. Denne sværmeriske Hengivenhed for Mesteren var forøvrigt et almindeligt Fænomen. Behaier bar ofte Abd-el-Behas Portræt skjult paa sig, indfattet i en Medaillon, og naar de tog det frem, berørte de det ærbødigt med Læber og Pande. Medens Tjenere serverede Te og Sherbet, forklarede den engelske Dame mig Behaiernes Bønne-Praksis, som den udøvedes paa de tre faste daglige Bedetider, og illustrerede den ved at indtage de forskellige foreskrevne Stillinger, dels staaende, dels siddende paa Hug med Albuerne ind til Kroppen og fremstrakte Hænder med opadvendte Haandflader.

Der udspandt sig nu en Diskussion om optimistisk og pessimistisk Livsbetragtning. Forsamlingens Senior udviklede, hvorledes det onde i Verden kun var det godes Negation, altsaa i Virkeligheden et Intet. Som Mørket er Manglen paa Lys og Døden Manglen paa Liv, saaledes er f. Eks. Fattigdommen kun Manglen paa Rigdom, ikke et Onde, men kun Manglen paa et Gode. Alle Onder reduceres saaledes til intet, kun det gode eksisterer. Jeg kendte allerede fra Abd-el-Behas „Læretimer“ denne Argumentation, som altid har mindet mig om de Ræsonnementer, hvormed Voltaires berømte Mester Pan-

gloss beviste, at denne Verden var „den bedste af alle Verdener“. Jeg bemærkede, at det for en Mand, der havde sultet i tre Dage, var en daarlig Trøst, at hans Sult ikke var noget Onde, men kun Manglen paa et Gode, hans Lidelser var ikke derfor mindre reelle. Man kunde med i hvert Fald ligesaa megen Berettigelse hævde, at det gode var noget negativt, nemlig en relativ Frihed for Smærte. Denne Betragtning lod sig maaske endda lettere forsvare, saasom det var let at nævne Arter af Lidelse og Ulykke, som enhver vilde anerkende som saadanne, medens Meningerne om, hvad man skulde forstaa ved Lykke, var meget delte. Kontorchefen spurgte, om da ikke Velbefindende, den Tilstand at være fri for Sygdom og Sorger, var et Gode, hvorimod jeg indvendte, at han ved selve sin Definition af Velbefindende som Frihed for Sygdom og Sorg havde udtrykt denne Lykketilstands negative Karakter. Kontorchefen mente sluttelig, at Behaismen vel anbefalede Optimismen som det mest trøsterige Livssyn, men ikke i saa Henseende stillede noget absolut Krav til sine Tilhængere.

Fra disse filosofiske Emner gled Talen over til Behaiernes praktiske Livsvilkaar. Den engelske Dame fremhævede den Bedring i deres Kaar, som var indtraadt i Løbet af de fem Aar, hun havde levet i Persien. I Jezd havde Guvernøren beskyttet Behaierne mod Forfølgelser. I Teheran havde en Mulla for faa Dage siden ved Fredagsbønnen opfordret de Rettroende til at overfalde Behaierne, men ham havde Politiet taget sig af og sat i Fængsel, og der var ingen Optøjer sket. Hun fortalte, at de persiske Kvinder flokkedes om Behaismen, og der blev afholdt store Behai-Kvindemøder.

Igennem den Apoteker, som forhandlede Behai-Bøger, fik jeg anskaffet en Del trykt Behai-Litteratur til det kongelige Bibliotek. Derimod viste det sig trods mange Forespørgsler umuligt blandt de Troende at opdrive Behai-Haandskrifter. Ved et rent Tilfælde kom jeg gennem en muhammedansk Boghandler i Besiddelse af et Behai-Haandskrift. Jeg købte det til det kongelige Bibliotek for 5 Tumaner, hvad Mirza N., en lærd Behai, som jeg fik til at gennemse Haandskriftet med mig, erklærede for meget billigt. Haandskriftet bestod af en stor Mængde mindre Traktater uden Angivelse

af Titel og Forfatter, men Mirza N. gennemgik beredvilligt hele Haandskriftet med mig saaledes, at han meddelte mig Titler og Forfatternavne for de enkelte Stykker.

En Dag kom Kontorchefen til mig i Følge med en Trosfælle, Dr. S., en Militærlæge med Majors Rang, der ønskede at hilse paa mig. Han indbød mig til sig, og jeg kom et Par Gange i hans gæstfrie Hus. Vi talte bl. a. om Aarsagerne til Religionernes Dekadence. Dr. S. udviklede, hvorledes Menneskehedens Historie udviklede sig i Perioder ligesom Aarstiderne; hver Profet bragte et nyt Foraar, og naar Tiden var gaaet alle Sæsoner rundt, kom der en ny Profet med en ny Vaar. Jeg mente, at Aarsagen til Religionernes Nedgang laa deri, at medens enhver Religion i Begyndelsen maatte kæmpe sig frem og derfor gennemgaaende kun fik Tilslutning af saadanne Folk, for hvem oprigtig Iver for en aandelig Sag var det ledende Motiv, blev Forholdet et andet, naar Religionen havde naaet en Magtstilling, saa at det kunde betale sig at hylde den; saa kom det store Tros af Tilhængere, der søgte personlig Fordel ved at bekende sig til Troen. Dr. S. udtalte sin Overbevisning om, at hans Tro var i Stand til at ophæve Krig og Strid mellem Nationerne, hvad der var saa meget desto lettere, som Krigene gærne drejede sig om Ting, der for vedkommende Nationers store Masse var ganske interesseløse. Overhovedet hævdede han, at Behaismen havde frigjort sig for Fordomme, og som Eksempler paa Fordomme, som „alle intelligente Mennesker anerkendte som saadanne“, nævnede han National- og Racefølelse. Dertil bemærkede jeg, at der dog i Nationalfølelsen var noget mere end blot Fordom, idet al Kultur, hvor universelt den end kunde udvikle sig, nødvendigvis maatte have Rod i en bestemt Nationalitet, men det lykkedes mig næppe at overbevise ham.

Samtalen drejede ind paa Forholdet mellem Filosofer og Profeter. Mirza N., der var tilstede, hævdede, at Filosoferne vel var naaet højt i Tænkning, men deres Indflydelse var begrænset til nogle faa Personer, medens Profeterne naaede ligesaa højt og øvede deres Indflydelse paa de store Masser, hvorfor Profeternes Nytte var ulige større end Filosofernes. Jeg indvendte, at medens Profeternes Resultater let lod sig overskue, øvede Filosoferne mere deres Indflydelse i det

skjulte, men denne Indflydelse gjorde sig gældende paa alle Aandslivets Omraader, selv om den ikke altid var saa let at konstatere i de enkelte Tilfælde. Dertil kom, at Profeterne laante deres Tanker mer eller mindre fra den til enhver Tid i Folkeaanden nedfældede Filosofi, og selv om mangen Religionsstifter personlig var ukyndig i Filosofien, var det dog Filosofernes Tanker, der ad Omveje var naaet til ham og fik Udtryk gennem ham. Naar Religionerne udviklede sig videre, var det atter Filosofernes Ideer, der i stigende Maal trængte ind i dem. Saaledes havde Plato og Aristoteles sat deres Præg baade paa Kristendommens og paa Islams Udvikling. Mirza N. holdt fast ved, at Profeternes Forkyndelse var det primære, og at Filosoferne byggede paa Profeterne. Disses Særkende var jo den guddommelige Inspiration, der skulde føre dem ud over Erkendelsens Grænser og derved sætte dem i Stand til at blive Menneskehedens Opdragere. Hermed var Diskussionen kørt ind i en blind Gade; den guddommelige Inspiration lader sig ikke diskutere, den er à prendre ou à laisser.

Hele den Række Samtaler, hvorpaa jeg har givet nogle Prøver, har vistnok i det hele været mere tilfredsstillende for mig, som kun ønskede at studere Behaiernes Aandsretning, end for mine Behai-Venner, der fra først af havde haabet at vinde mig for deres Tro. Jeg lod dem imidlertid ikke et Øjeblik være i Tvivl om, at det ikke var nogen religiøs Trang, der førte mig til dem, men blot Interesse for Behaismen som Kulturfænomen, som Led i det moderne Persiens aandelige Fysiognomi. Personlig har jeg kun gode Minder om dem. De var brave, hjælpsomme og paalidelige Mennesker, hos hvem jeg altid mødte en frisk og ukunstlet Hjærtelighed. De var Folk, der levede for en Idé, og det en Idé, hvori der var ligesaa meget af sund og praktisk Moral som af religiøs Dogmatik.

XI

TEHERAN I SOMMERTIDEN

Hede, Moskitoer og Feber. Uhygiejniske Tilstande. Landliggeri i Shimran. Det sagnrige Demavend. Mahmud Mirza. En Udflugt til Rai. Korn-Ambaren ved Shah Abdelazim-Porten. Det tyske Hospital.

Naar man kommer over Midten af Maj, begynder Sommeren for Alvor i Teheran. Al Regn er nu forbi, og Solen tynger, glødende og svidende, paa Mennesker og Dyr. De graagule Lermure og Vejenes graagule Støv kaster Sollyset tilbage med en ubarmhjærtig, skærende Glans. Og Heden tiltager med hver Dag. I Hotellets Gaard, hvor Aftensmaaltidet nu indtages, overpjaskes Fliserne flere Gange daglig med Vand for at fremkalde lidt Afkøling. I Løbet af Juni naar man op paa en 35° Réaumur, og havde man tidligere Nætternes Kølighed at trøste sig med, saa bliver Nætterne nu ogsaa trykkende hede. Man lægger sig paa Lejet, blot indsvøbt i et tyndt Lagen, og kan næppe falde i Søvn for Varme. I mange persiske Huse sover Beboerne i Gaardene eller oppe paa de flade Tage, hvor de vistnok er noget mindre generede af Moskitoerne. Disse smaa Blodsugere er nemlig den anden store Plage i Persien i Sommertiden. En Del Europæere bruger Moskitonet og kan derved, hvis de er behændige, holde sig fri for Moskitoerne om Natten, men den øvrige Del af Døgnet er man prisgivet de smaa Uhyrer paa Naade og Unaade. De forraader sig ikke ved nogen svirrende eller summende Lyd, de er knap nok til at se, men de mærkes desto mere, og de har desto værre en afgjort Forkærlighed for europæisk Blod. Man fortalte om en i Teheran boende Europæer, at han sov under aaben Himmel med en Spand Petroleum ved hver Side og en Haand dyppet i hver Spand; en Gang imellem strøg han sig halvt i Søvne med en klæbrig Haand over Ansigtet. Det skulde

være et probat Middel mod Moskitoerne, men den opfindsomme Europæer havde alligevel ikke dannet Skole.

Moskitoerne er imidlertid ikke blot generende, de er ogsaa farlige Smittebærere. Dem skyldes den ret ondartede persiske Malaria-Feber, som i Sommertiden angriber baade de Indfødte og Europæerne. Hr. Molitor anbefalede mig overfor denne Fare en forebyggende Kur, som var foreskrevet af en fransk Læge, og som nu anvendtes med godt Resultat i de franske Tropekolonier: man tager den første Dag 25 Centigram Kinin lige før Hovedmaaltidet, anden Dag samme Kvantum, tredje Dag 50 Centigram, derpaa ophører man med Brugen af Kinin i syv Dage, hvorefter man begynder forfra. Kinin medførte jeg i tilstrækkelig Mængde i mit Rejseapotek, og fra Slutningen af Maj tog jeg fat paa Kuren, idet jeg dog anvendte lidt mindre Doser (20—20—30 Ctgr.).

Malaria er nu ikke den eneste Sygdom, der truer Indfødte og Fremmede i Sommerperioden, takket være de elendige hygiejniske Tilstande. Med Hensyn til sanitære Reformer er man meget langt tilbage i Persien. Der er blevet indrettet gratis Vakcination, men den er ikke obligatorisk, og Myndighederne har ingen Midler til at træffe Foranstaltninger mod lokale Epidemier og begrænse dem. Efter en stor Koleraepidemi for en 14—15 Aar siden blev der nedsat en Kommission, som sad endnu, da jeg var i Persien, men stadig intet udrettede. Finansadministrationen havde ved sine Funktionærer i Provinserne ladet uddele Skemaer til de derværende europæiske Læger for at skaffe Oplysning om Sundhedstilstanden, men man var ikke kommen videre end til Indsamling af Materiale; ingen praktiske Foranstaltninger var trufne. Dagrenovationen i Teheran foregaar paa den Maade, at en Mand med en Skovl læsser Indholdet af forskellige paa Gaderne samlede Skarnbunker op i et Æsels to Tværsække, saa at baade Manden, Æslet og den nærmeste Omegn er indhyllede i en Sky af Skarn og Støv.

Den største Fare lurer dog i Drikkevandet og i den Is, der efter stor Maalestok bruges til at køle Drikkevarerne med. Vandet kommer fra Bjærgene og føres i aabne Kanaler til Byerne. Paa begge Sider af Hovedgaderne er der anbragt Render, og Vandet ledes nu ved et primitivt Luknings- og

Aabningssystem ind skiftevis i den ene og den anden af disse Render. Her fylder Vandingsvæsenets barbenede Folk deres store Spande for saa at slynge Indholdet i parallele Striber tværs over den ubrolagte Gade, hvor det samler sig til skidne Pytter i alle Hulhederne. Men de samme Render benyttes til de mangfoldigste Ting. Heri vandes og pjaskes de udasede Heste, heri vasker Kvinderne Skidentøj, her sidder de Indfødte og vasker Fødder og børster Tænder. De forretter deres Nødtørft i Vandet og de drikker af det i deres hule Haand. Det er nemlig den almindelige Forestilling, at rindende Vand ikke kan forurenes; det fornyes jo stadig! Gennem lignende aabne Render føres Vandet rundt til Husene for at bruges til Madlavning og Drikkevand. Intet Under, at Tyfus grasserer saa stærkt i Persien om Sommeren. Nogle enkelte fornemme Familier har Privilegium paa at benytte „Shahens Vand", der ledes til Teheran fra Bjærgene i en lukket Rende. Til disse særlig begunstigede hørte ogsaa Salar-i-Ashraf, og da Hôtel d'Europe var Salar-i-Ashrafs Ejendom, havde vi dèr det reneste Drikkevand, som kunde faas i Teheran. Dog sagde man, at ogsaa Uvedkommende kunde skaffe sig Adgang til „Shahens Vand", saa at det endda ikke var helt betryggende. Forsigtige Europæere drak derfor overhovedet aldrig ukogt Vand uden at blande det med Vin.

Og nu Isen. Naar man i Teheran om Sommeren drikker sig et Glas Vand, Sherbet eller Øl, putter man gærne nogle Stykker Is deri. Paa Hotellet serveres jævnlig til Diner en Slags Issuppe: kold Suppe, lavet af Mælk og Vand med Agurkestumper og forskelligt andet Grønt samt et Par Klodser Is. Den smager fortrinligt, og dens Tilbagevenden paa Spisesedlen imødeses med megen Glæde. Isen er et uundværligt Led i den daglige Husholdning, og den anbringes altid direkte i den Drik eller Spise, der skal køles. Den bringes rundt til Husene af Forhandlere, som transporterer den paa Æsler. Det hedder sig gærne, at den hentes direkte fra Bjærgene, men i Virkeligheden er dette kun sjældent Tilfældet. Om Vinteren ledes Vandet fra de aabne Render med al den deri indeholdte Uhumskhed ind i store, flade Beholdere, der ved høje Mure er skærmede mod Solen og kun aabne mod Nord, og naar Vandet i en saadan Ambar er frosset til Is, hugges denne op

FRA TEHERANS BAZAR I SOMMERTIDEN.

DERVISH MED STAV OG TIGGERSKAAL.

og hengemmes til Sommeren, og en ny Vandstrøm ledes ind i Ambaren. Herfra stammer det meste af den Is, som anvendes. Tager man et af de Isstykker, der stilles frem paa Bordet til Afbenyttelse, og holder det op for Lyset, vil man ogsaa kunne konstatere Tilstedeværelsen af en Mængde Partikler af ubestemmelig Art.

Jeg nævnede Øl blandt de kolde Drikke, man nyder i Teheran. Man kan nemlig faa to Slags Øl, det forholdsvis dyre, importerede, russiske Øl, og det persiske. Det sidste sælges og udskænkes ganske vist, saa vidt jeg kunde konstatere, kun et eneste Sted i Byen, nemlig i Bryggeriets eget Udsalg. Bryggeriet er grundlagt og drives af en Zoroastrier, der har lært Fabrikationen i Wien, og Øllet er ganske velsmagende, en Art let Wienerøl, der kun har den Fejl, at det ikke kan skumme.

Midt paa Dagen gaar ingen ud paa denne Aarstid, naar han ikke har et bestemt Ærende, og er man alligevel kommen paa Gaden, søger man snarest muligt et Fristed i Bazarens hyggelige clair-obscur, hvor Støvfnuggene danser i de skraa Solstriber fra Lyshullerne i Hvælvingens Tag. Først naar Solen er ved at gaa ned, foretager jeg min daglige Spaseretur, i Reglen nordpaa, ud ad Ambassadørgaden, til jeg naar Volden, saa op over denne og over den tørre Voldgrav, ud af Byen, forbi et Par store, vel indhegnede Privathaver, tværs igennem Ødemarken, med Udsigt til Bjærgene foran mig og Demavends Snekegle, som den svindende Sols sidste Straaler farver rosenrød. Saa naar jeg min Vandrings Maal, en landlig Kro med brede Bænke udenfor, hvor man bringer mig en Skaal Mast og en Kop Te. Ved Vejens Side risler en Bjærgstrøm lystigt i Kaskader ned fra et højereliggende Terræn og fortsætter sit Løb i lunefulde Slyng tværs over Kørevej og Gangsti, inden den falder i Leje i en af de aabne Render. Saa er Solen borte, men en kortvarig Efterglans forlener hele Sceneriet, den vide, golde Slette, de kedelige Lermure, de smaa Grupper af Vandringsmænd, med de sarteste Farver med en Grundtone af blegrødt, og Byens Mure, Porte og Minareter tegner deres Silhouetter klart og skarpt mod Aftenhimlen.

Jeg kender Ambassadørgaden og dens daglige Publikum ud og ind. Først kommer jeg forbi den uanselige Passage, der fører ind til Salar-i-Ashrafs Bolig. Han selv staar undertiden

i Indgangen og lader tankeløst Rosenkransen glide gennem Fingrene. Han er ikke saa meget ved Hoffet nu som før. Op ad en Murpille nær ved den franske Boghandel sidder „Koranlæseren“, en Tigger, der holder en Koran i sin vanføre Haand og læser op med snøvlende Stemme, ustandseligt. Ligegyldigt hvornaar paa Dagen man gaar der forbi, sidder han og læser op, saa længe til Mørket sænker sig over hans Krog. Saa kommer jeg til en Kro, hvor Gæsterne sidder paa deres Hæle paa de brede Bænke ude paa Fortovet og ryger Tchibuk og drikker Te ved Siden af et firkantet Vandbassin, der indtager det halve af Fortovets Bredde. Paa den anden Side af Gaden, omtrent udenfor det armenske Kahvekhane, sidder en af Profetens Ætlinge, halvt nøgen og for Resten hyllet i Pjalter, men med det grønne Bælte, Tegnet paa sin Adel som Sejjid, om Livet. Han hilser mig i et værdigt Tonefald med et „Selam“, men beder ikke om noget. Dag ud og Dag ind sidder han tilsyneladende ørkesløs ved Siden af det strømmende Vand ved Vejkanten. Her er et Par Haandværkerboder med et Skærmtag ud over Fortovet. Jeg kender Stedet allerede paa nogen Afstand paa den gennemtrængende og ikke ublandet behagelige Lugt af Snedkerlim og Hvidløg. Udenfor paa Kørebanen løber en ganske nydelig lille Pige og leger med et Lam, der er malet rundt om paa Pelsen med store røde, gule og grønne Farveklatter til Pynt. Undertiden staar Lammet bundet udenfor sit Herskabs Dør, mens den lille Pige sidder og spiser sin Mellemmad ved Siden af, undertiden farer hun i Byen med en Kurv og det brogede Lam bagefter sig som en Hund. Det kan ogsaa hænde, at hun har sin lille Broder ved Haanden; han er luftigt og økonomisk klædt, i en lille, stumpet Skjorte og ikke andet. Det er forøvrigt et ikke helt ualmindeligt Kostume for persiske Smaadrenge i Sommertiden. Hvad de Voksne angaar, træffer man kun af og til hos Dervisher en lignende ugenert Tillempning af Paaklædningen efter Aarstiden. En Dag mødte jeg i Gasgaden en saadan Dervish, uden Kulah, med det lange Haar hængende ned over Skuldrene, fuldstændig nøgen, naar undtages en smal Tøjstrimmel om Livet.

En ejendommelig orientalsk Gadetype er Æventyrfortælleren. Han slaar sig ned midt paa Fortovet og hænger nogle

store, plumpt udførte Billeder, malede i skrigende Farver, op paa den nærmeste Mur. Der samles hurtig en interesseret Tilhørerskare, og saa begynder han at fortælle i en patetisk Tone om Kamp og ridderlig Dyst, om Drab af Drager og hornede Diver og Befrielse af fangne Prinsesser, idet han med en Stok peger paa Billederne paa Muren, der illustrerer de mest spændende Scener. Og Tilhørerne lytter andægtigt og erlægger deres Smaamønt, naar Historien er forbi. Europæerne har deres Filmsteatre i Teheran, men den jævne Perser foretrækker at høre Æventyrmanden fortælle de gamle og evig unge Historier om Kamp og Fortryllelse.

Saa snart Varmen begynder at blive generende i Teheran, forlader hele det officielle Persien med Shahen i Spidsen og hele Diplomatiet Byen for at slaa sig ned i Sommerkvartererne i det højtliggende, friske Shimran, lige foran Elburz' mægtige Fjældmure. Shimran er Fællesbetegnelsen for en hel Række Landsbyer, hvor Shahen, Stormændene og de fremmede Gesandter har deres Sommerpalæer, Gulahek med det engelske, Zergende med det russiske, Tedjris med det franske Gesandtskab. Hele Egnen staar Sommeren igennem i det yppigste Grønt, Haverne pranger med Blomster og bugner ved Høsttid af Frugt, her er Skygge og kølig Luftning, her er den milde, kvægende, liflige Natur, som Perseren elsker.

For den, der søger den vilde Natur, frembyder Elburz' Snefjælde og fremfor alt Demavend sig som et lokkende Maal. Demavend siges at være forholdsvis let at bestige, men Bestigningen kræver en vidtløftig Udrustning, da der fra det sidste Sted, hvor der findes menneskelige Boliger, Landsbyen Abigerm med den hede Svovlkilde, er et eller halvandet Døgns Rejse, inden den egentlige Tindebestigning kan tage sin Begyndelse. Demavend er en slumrende Vulkan, fuld af Svovlkilder, og mangfoldige er de Sagn, der knytter sig til dette paa meget lange Afstande synlige Bjærg. Paa Demavend boede Urmennesket og Urkongen Gajomard og flere af de senere Sagnkonger, her udførte de mange af deres berømmelige Heltegærninger i Kampene mod Djævle og Trolde. Men fremfor alt er Navnet Demavend knyttet til Uhyrekongen, den skændige Usurpator og frygtelige Tyran Dahak eller

Zohhak, som misregerede Verden i 1000 Aar, og hvem Helteprinsen Feridun overvandt i en frygtelig Kamp, understøttet af Smeden Kave, der rejste Folket til Oprør, idet han hejste sit Skødskind paa en Stang som Mærke og saaledes skabte Persiens ældgamle Banner. Feridun vilde lade sin farlige Fange dræbe, men Gud Ormazd vilde det anderledes, thi, som Firdausi fortæller i sit Nationalepos:

Alt Englen Serosh ved hans Side stod,
og atter sin Stemme den høre lod:
„Til Demavend med din Fange du drage
i Hast, men lad Mængden blive tilbage.
Tag med kun dem, som du ikke tør savne,
hvis Bistand kan ved Værket dig gavne“.
Og Prinsen i Hast som et Ilbud drog
til Bjærget, hvor Fangen i Lænker han slog.
Thi lod han med Baand og Lænker ham binde,
af Ulykken blev kun tilbage et Minde,
og Navnet Zohhak til Støv var blevet,
i Fred for hans Ondskab Verden leved.
For evig skilt fra Frænde og Slægt
han skulde forblive i Bjærgets Hækt.
Man søgte et Sted til Fangen at skjule
og fandt saa en dyb og bundløs Hule.
Med Nagler man slog ham til Klippens Sten,
men saadan, at ej hans Hoved led Men.
Hans Arme man rundt om Fjældblokken bandt;
her skulde han lide, mens Tiden randt.
Her hang han da gemt i det mørke Fjæld,
hans Hjærteblod flød som et rindende Væld . . . .

Og dèr lever det bundne Uhyre endnu i Bjærget og giver af og til sin Nærværelse tilkende ved Drøn og ved at udspy sin svovldunstende Aande gennem Bjærgets Sider. Først henimod den yderste Dag skal han komme løs og fældes i den sidste Kamp med de gode Magter, hed det i Persiens Oldtidstro.

Det er Jordskælvsmyter og Ragnarokmyter i persisk Iklædning. Endnu helt op imod vor Tid fejrede man i Byen Demavend en aarlig Fest til Minde om Zohhaks Fald og Fængsling.

*   *
*

Sejjid Muallims Besøg blev mere og mere uregelmæssige, og tilsidst blev han borte en hel Uge uden at give

Livstegn fra sig. Saa traf jeg ham en Aften udenfor Hotellet. Han fortalte, at han havde været i Kosaklejren i hele den forløbne Tid og ikke haft Lejlighed til at sende Bud til mig. Hans Virksomhed derude var nu bleven saa omfattende, at han maatte tage fast Ophold i Kosaklejren. Hermed var vort Samarbejde altsaa til min Beklagelse forbi, og jeg maatte søge anden Assistance. Det traf sig saa heldigt, at en anden indfødt Lærer netop havde sin daglige Gang i Hotellet, idet han underviste den russiske General, som logerede i Klaverværelset. Han var villig til at komme 5 Gange om Ugen og holde Konversationsøvelser med mig.

Min nye Konversationslærer var en Mand paa et halvt Hundrede Aar. Hans Navn var Mahmud Mirza. I Stedet for en Sejjid havde jeg altsaa faaet en Prins. Det forholder sig nemlig saaledes med Titlen Mirza, at naar den staar foran Navnet, betegner den blot Navnets Indehaver som en boglærd Mand, men staar den efter Navnet, betyder den „Prins". Da Kadjardynastiet har udmærket sig ved stor Frugtbarhed — navnlig Feth Ali Shah, der efterlod sig et næsten fabelagtigt Antal Efterkommere, — findes der en Mængde saadanne Prinser rundt om i Persien, anbragte i forskellige borgerlige Stillinger, bl. a. hyppig som Bestyrere af Telegrafkontorerne. Mahmud Mirza var en af Feth Ali Shahs Ætlinge. Han var meget forskellig fra Sejjid Muallim. Først og fremmest udmærkede han sig ved en hos en Orientaler saare sjælden Præcision. Han var tillige ulastelig i sin Paaklædning, altid iført en pæn og vel børstet sort Skødefrakke af den persiske Façon til at knappe helt op i Halsen. Hans Holdning og Manerer vidnede om god Levemaade, han fremsatte sine Meninger med en vis Vægt, kunde indrømme Berettigelsen af et Ræsonnement, der kuldkastede hans egen Mening, men argumenterede umiddelbart derefter igen ud fra sin første Mening, en Metode, som heller ikke er sjælden i Europa. Europæiske Sprog talte han ikke. Han var en rettroende Shiit, men hverken fanatisk eller hengiven til overdreven Religiøsitet, og han var konstitutionelt sindet uden iøvrigt at nære synderlig Sympati eller Interesse for europæisk Væsen. Nogen betydelig eller ejendommelig Personlighed var han ikke, lidt bornert, men ikke uden en vis bon sens, og

han fulgte godt med i sit Lands Politik. Gennem Mahmud Mirza fik jeg en hel Del Oplysninger om persiske politiske Forhold, og jeg har Grund til at tro, at hans Syn paa Stormagtspolitiken i dens Forhold til Persien repræsenterede Gennemsnitsopfattelsen hos Persere af den dannede Klasse; i hvert Tilfælde faldt den godt i Traad med de Betragtninger, jeg ellers hørte fra persisk Side. Han hadede Russerne af et godt Hjærte og ikke mindre Mornard og den øvrige belgiske Klike; til „Kliken" regnede han imidlertid ikke Postdirektøren Molitor, hvis Virksomhed han anerkendte som nyttig og heldbringende for Landet. Disse Forhold skal jeg iøvrigt komme nærmere ind paa i det følgende Kapitel.

Mahmud Mirza mente, at Gud saa ofte havde hjulpet Persien, naar det var stedt i den yderste Nød, at han ogsaa nok vilde gøre det en Gang endnu. Jeg svarede dertil, at efter min Mening krævede hver Tidsalder visse bestemte Egenskaber hos et Folk, for at det kunde gøre sig gældende, og at de Egenskaber, som den nærværende Tid krævede, var: Metodiskhed i Tanke og Virke, Arbejdsenergi og Sans for Økonomisering baade med Penge, Kraft og Tid; det var de Egenskaber, som havde skaffet den europæisk-amerikanske Verden Overvægt. Mahmud Mirza var optimistisk nok til at tro, at Perserne vilde være i Stand til at udvikle den Art Egenskaber, og jeg fandt ingen Grund til at mistrøste ham.

Mahmud Mirza havde ikke Sejjid Muallims Lune og Fortællertalent. Derimod havde han, som det almindeligt er Tilfældet med hans Landsmænd, megen Lyst til at drøfte etiske Spørgsmaal og metafysiske Emner, og vore Timer formede sig da efterhaanden væsentlig som filosofiske Diskussionstimer, idet jeg til hver Gang forberedte et eller andet bestemt filosofisk Spørgsmaal til Behandling. Da jeg netop paa denne Tid var begyndt at søge Behaiernes Selskab, vilde jeg gærne erhverve mig nogen Øvelse i en saadan Konversation paa Persisk om abstrakte og oversanselige Emner, for hvilken Perserne har et eget Ord: *irfan-bafi*.

Perseren elsker den Slags Diskussioner. Det gælder Høje og Lave, baade Læg og Lærd. Naturligvis er det ikke videnskabelig Filosofi, som den dyrkes ved Europas Universiteter, der interesserer ham, det er Morallæren og den prakti-

ske Livsvisdom, hvori Sadi er den store Mester, og det er de uudtømmelige Spørgsmaal om Livsgaaden, om Menneskets Forhold til Verdensaltet og Guddommen, disse evige Problemer, som de sufiske Digtere har fremstillet for ham i en saa tillokkende æstetisk Form. Persernes Livsopfattelse — jeg ser her bort fra Babi-Behaierne — er præget af en intellektuel Pessimisme, som ingenlunde behøver at skaffe dem Anfægtelser og dybe Sjælekampe, men snarere giver dem en æstetisk Tilfredsstillelse. Livet er intet, og Verden er et daarende Fata morgana. Vi lever en stakket Stund mellem mange Bekymringer og faa Glæder uden at vide, hvorfra vi kommer, og hvorhen vi gaar, og uden at have fattet Meningen med det hele. Vi er et usselt Legetøj i Haanden paa den ubøjelige Skæbnemagt, det ubønhørlige „Hjul", der ruller følelsesløst ad sin Bane, knusende under sig Slægtled efter Slægtled. Forfængelighed og Forgængelighed tilhobe. Det er de Stemninger, der præger Persernes Poesi og deres Filosofi, men de gør ham ikke livsfjendsk og melankolsk, de har for ham deres egen dybe Charme, ligesom Elskovslyrikens larmoyante Bedrøvelighed; naar han sidder lunt paa sit Enderuns (Harems) Polstre med den forbudne Drik perlende i Bægret, saa nyder han som et ekstra Raffinement de taarefyldte Elskovskvad til Fløjtens og Lutens Klage og de snart kummerfulde, snart oprørske Tankedigte om Skæbnens Voldsfærd. Og den naive Fromhed hos Gennemsnitsperseren kan ofte paa den besynderligste Maade brydes med et drilsk Lune og en respektløs Kritik, som underfundigt og fordækt vover sig i Kast med det helligste. Forøvrigt er Perserens Pessimisme ikke uden praktisk Værdi; Overbevisningen om Livets Intethed kan holde ham oppe og give ham Modstandskraft i Nødens og Ulykkens Stund.

Jeg fik nu ogsaa ellers Lejlighed til at dyrke lidt *irfanbafi*. En Eftermiddag blev jeg i Ambassadørgaden tiltalt af en persisk Herre, hvis Ansigt forekom mig bekendt, uden at jeg i Øjeblikket kunde erindre, hvor jeg skulde føre ham hen. Han nævnede sit Navn. Det var Eks-Kammerherren, Sufi-Piren Zahir-el-Ajan, der havde været min Vært i Resht. Jeg undskyldte mig saa godt som muligt, fordi jeg ikke straks havde genkendt ham. Zahir-el-Ajan havde opholdt sig en Snes Dage

i Teheran og agtede at blive der endnu en Maanedstid for at overvære Shahens forestaaende Kroning, og han havde taget Ophold i et Slags Sufi-Kloster i Ambassadørgaden, ved Siden af den franske Boglade. Her besøgte jeg ham nogle Gange. I Reglen var der et stadigt Rykind af Gæster i den med Bænke langs de nøgne Vægge spartansk udstyrede Gæstestue, der stod aaben ud til Gaden, og som jeg tidligere havde anset for et Slags Vagtlokale. Det var „Dervisher“, men ganske vist ikke af de vandrende Tiggermunkes Type, det var Sufi-Filosofer, der mødtes her for at drøfte Livets og Dødens Gaade og Forholdet mellem den sanselige og den oversanselige Verden. Zahir-el-Ajan lader bringe Te, og vi taler Filosofi. Flere af Gæsterne tager Del i Samtalen. Efterhaanden føres Diskussionen over paa Persiens gamle Sprog og Litteraturer, som Zahir-el-Ajan ved, at jeg har beskæftiget mig med, og en af de Tilstedeværende betror mig, at han har fundet ud af Etymologien til det persiske Kongenavn Ahasverus*) i det gamle Testamente; det skal hænge sammen med et Ord, der betyder „Sol“ i den iranske Talish-Dialekt. Etymologien er i Europa en ung Videnskab, i Persien er den endnu ikke kommen ud over den ukritiske Gætnings Standpunkt.

Paa Hôtel d'Europe var der i den hede Tid ikke mange Gæster ud over de faste Beboere. Den russiske General, som vi forøvrigt ikke saa meget til, da han ikke spiste ved table d'hôte, fik endelig sine diplomatiske Forretninger afsluttede. Det drejede sig, sagde man, om en Koncession paa Udnyttelse af nogle Skove i Mazenderan. Den persiske Regering havde trukket Sagen i Langdrag, men tilsidst havde Generalen slaaet i Bordet for de høje Herrer, og saa var det gaaet i Orden, og Generalen kunde rejse hjem. Imidlertid havde vi for nogle Dage en anden Gæst, og det undtagelsesvis en Perser. Det vil sige, han var Perser i Skind, men ikke i Sind. Han var ansat i Baku hos det bekendte russiske Provodnik-Firma og berejste fra Tid til anden sit Fædreland som Agent. Han hed egentlig Muhammed, men havde russificeret sit Navn til Muhammedoff. Han var fuldkommen europæiseret og ombyttede kun sin Straahat med en Kulah, naar

*) I Virkeligheden en hebræisk Fordrejelse af det samme oldpersiske Navn (Khshajarshan), der hos Grækerne er blevet til Xerxes.

UDSIGT MOD NORD FRA TEHERANS VOLD.
Foran Lysthaver, i Baggrunden Elburzbjærgene.

ZAHIR-EL-AJAN I SUFI-HERBERGETS HAVE I TEHERAN.

han færdedes blandt sine Landsmænd, hvem han nærmest betragtede som ukultiverede Barbarer. Forresten en brav og flink ung Mand.

I Selskab med Muhammedoff foretog jeg en lille Udflugt pr. Jærnbane til Shah Abdelazim for at se Resterne af Rai og et meget omtalt Klipperelief fra Feth Ali Shahs Tid. Det var Fredag, og Toget var tæt pakket med ferierende Persere. Hvad angaar Resterne af den gamle mediske By, saa indskrænker de sig til et restaureret Taarn, der ligger meget idyllisk mellem Kornmarker og grønne Lunde, og om hvis Alder Meningerne er delte; det stammer i hvert Fald fra den muhammedanske Tid. Iøvrigt har man udgravet en Del Potteskaar o. l., som er bragt paa Markedet af Antikvitetshandlerne. Klipperelieffet findes ikke langt derfra ved en Kildesø, der hedder Tcheshme Ali. Kadjarkongen har her foreviget sig i Lighed med de achæmenidiske og sasanidiske Herskere. Man ser i Relieffets Midte den langskæggede Patriark-Fyrste sidde paa sin Trone med den høje, ædelstenprydede Kadjarkrone paa Hovedet, omgivet af sine Dignitarer. I et Siderelief til Venstre optræder han atter, men her staaende med en Jagtfalk paa Haanden, medens en Tjener holder Parasollen over hans Hoved efter Forbillede fra Darius' Relieffer i Persepolis.

Ved Tcheshme Ali rørte der sig et broget Folkeliv. Mødige Vandringsmænd laa omkring paa Jorden, hvor de havde kunnet finde Skygge, og Drenge pjaskede rundt i Søen. Bagende hedt var det her paa de skyggeløse Veje, og da Muhammedoff og jeg var komne tilbage til Shah Abdelazim, trængte vi stærkt til en Forfriskning. Vi gik derfor ind i det til Jærnbanestationen hørende Kahvekhane og forlangte Dugh. Vi gik igennem Lokalet og ud i Haven, hvor vi satte os paa en Bænk under nogle tætte Træer og fik serveret et Par store Glas Dugh med Isklumper i. Lige foran vor Bænk var det firkantede Bassin, og midt i Bassinets graa, uigennemsigtige Vand stod der en Mandsperson iført Badebenklæder. Han tog sig nogle Dukkerter, prustede og snøftede og skruppede sig godt paa Krop og Lemmer, hvorefter han forsvandt ind i Krostuen. En Tjener kom ud og fyldte Vandbeholderen til en Kalian med Vand fra Bassinet, og lidt efter

kom en anden Tjener og skyllede en Tepotte i Bassinet. Vi behøvede da næppe at nære nogen Tvivl om, hvor de Glas, af hvilke vi drak vor Dugh, var blevne „rensede“. Men at have fine Fornemmelser med Hensyn til Renlighed, er en Ting, som man hurtig bliver vænt af med i Persien.

Hr. Molitor var i denne Tid stærkt optaget, bl. a. af at arrangere en flandersk Kermesse for den belgiske Koloni i Teheran. Alligevel fik han Tid til at være mig behjælpelig med mange Ting. Han indførte mig i den europæiske Klub, hvor de i Teheran virkende Europæere mødes uden Nationalitetsforskel for ved europæisk Konversation og en fransk Diner i hjemligt udstyrede Lokaler at drømme om deres egen Verdensdel og for at studere de sidst ankomne europæiske Blade og Tidsskrifter. Jeg blev her præsenteret for et Par tyske Herrer, hvoraf den ene, Dr. Becker, var Leder af det statssubventionerede tyske Hospital. Han indbød mig til at bese Hospitalet den følgende Søndag.

Men forinden skulde jeg besøge den store Korn-Ambar ved Shah Abdelazim-Porten, som den belgiske Finansadministration havde oprettet for at sikre Hovedstadens Forsyning med Korn. Hr. Molitor vilde personlig ledsage mig derud og introducere mig hos Ambarens Direktør, Franskmanden Bidaut. Vi kørte derud i Hr. Molitors Vogn og fik en elskværdig Modtagelse af Hr. Bidaut, en robust udseende, rødmosset, gemytlig Franskmand, lidt over Midalder. Efter en let, fransk Frokost i Hr. Bidauts private Kontor førte Direktøren os rundt i de store Oplagsrum, hvor Kornsækkene laa stablede op fra Gulv til Loft til begge Sider. Udenfor Lagerbygningen, ved Indgangen til Ambaren, herskede der et livligt Røre. Det var Forsyningen til Teherans Bagere, der blev afhentet af Æseldrivere. Men iøvrigt var det, sagde Hr. Bidaut, den døde Tid nu; om faa Uger blev der først rigtig Travlhed, saa kom de store Kamel- og Æsel-Karavaner med den nye Høst.

Vi gik videre hen til en aaben Plads, der var overdækket med Lærredstage, og hvor Kornet blev renset i store Sold. Arbejderne rystede det først en Tidlang i Soldet, sendte derefter med et behændigt Kast hele Soldets Indhold i Vejret i en Søjle paa 3—4 Alens Højde, saaledes at Kornet faldt

ned igen i Soldet, medens Avnerne spredtes for Vinden. Tilsidst slyngede de Soldets Indhold hen i en stor Dynge, som siden blev underkastet en ny Rensning. I den første Tid plejede Bønderne, naar de bragte deres Korn til Ambaren, at tage af det paa Vejen for at fodre deres Dyr dermed og saa at fylde Jord og Smaasten i Sækkene i Stedet. En hel, dekorativt arrangeret Grusplæne i Hr. Bidauts Have skyldte disse Forfalskningsprodukter sin Tilblivelse. Saa havde man, belært af Erfaringen, indrettet et mere effektivt Kontrolsystem. Nu udtog Kontrollen Prøver af de mistænkelige Sække og noterede samtidig Navnene paa de Personer, der havde bragt Sækkene, og traf sine Forholdsregler derefter. Paa vor videre Vandring kom vi til de Lokaler, hvor Kornet blev vejet og fyldt i Sækkene, inden disse blev anbragt paa deres Plads i Lagerbygningerne. Det hele gjorde paa en Ikke-Sagkyndig Indtryk af at være saare praktisk indrettet.

Hr. Molitor havde foretaget denne Udflugt med mig for at give mig et haandgribeligt Bevis for den belgiske Administrations Virksomhed til Gavn for Persien. Han drog Konklusionerne deraf, medens vi kørte tilbage fra Korn-Ambaren. Resultaterne af Belgiernes Arbejde vilde, mente han, aftvinge alle upartiske Iagttagere Anerkendelse til Trods for den Uvilje, som Belgierne mødte hos Persiens Befolkning. Der var paa alle de administrative Omraader store Vanskeligheder at overvinde, og Perserne var et utaknemligt Folk at arbejde for. Hr. Molitor skar alle Persere over én Kam; de var høflige og elskværdige i privat Omgang, men frygtelige at have med at gøre i Forretninger. De bar Nag til dem, der vilde bringe Orden i deres Sager, og de var fulde af Mistænksomhed. Som et betegnende Træk fra sin egen Virksomhed fortalte han om, hvilket Besvær han havde haft med Indførelsen af Postkasser. Han havde til en Begyndelse ladet ophænge et betydeligt Antal Postkasser rundt om paa Gaderne i Teheran, men i flere Aar hang de der til ingen Nytte; ingen Perser vovede at lægge et Brev deri, for naar Brevet var ude af Syne og gik igennem mange Hænder, kunde ingen vide, hvor det blev af. Kasserne blev saa inddragne igen. Først kort Tid før min Ankomst til Teheran havde Hr. Molitor gjort et nyt Forsøg og ladet anbringe seks Postkasser af en særlig, i Øst-

rig opfunden Konstruktion paa forskellige Steder i Byen. Derefter havde man gennem Bladene gjort Befolkningen opmærksom paa, at disse Kasser var saaledes indrettede, at de aabnede sig automatisk, naar Postbudet spændte sin Sæk paa, og baade Postkassen og Postsækken lukkede sig automatisk, saa snart Sækken spændtes fra; Sækkene kunde kun aabnes paa Posthuset i Overværelse af de europæiske Funktionærer. Nu strømmede Teheranerne til Postkasserne ved den Tid, Tømningen foregik, og konstaterede, at Postbudet ikke kunde stjæle af Sækken. De fulgte bag efter Postbudet hen til Posthuset og konstaterede, hvorledes Sækkene aabnedes. Hermed var Perserne endelig helt beroligede, og nu fyldtes Kasserne livligt. Men de nye Kasser, der skulde forskrives fra Wien, var meget dyre, og det vilde tage Tid, inden deres Antal kunde bringes op til at staa i Forhold til Byens Folkemængde.

Man skumlede over, at de i persisk Tjeneste ansatte Belgiere fik høje Gager, vedblev Hr. Molitor, men for det første var Pengene ærligt fortjente, naar man satte Helbred og Liv paa Spil for at tjene et Land som Persien, og for det andet maatte det ikke glemmes, at Europæerne blev snydt paa alle Maader af Perserne selv, hvad der i og for sig nødvendiggjorde de høje Gager.

Efter Hr. Molitors Erfaring gaves der i Persien kun to hæderlige Menneskeklasser, Hammalerne og Tcharvadarerne (Dragerne og Karavanførerne). Jeg kan ikke underskrive denne Dom, skønt jeg indrømmer, at mangt et Træk hos Perserne virker stødende og i Længden irriterende selv paa den, der møder med den bedste Vilje til at forstaa dem. Det almindelige Indtryk af Befolkningen i en persisk By er ikke tiltalende. Det ser ud, som om ni Tiendedele af Befolkningen bestod af Lazzaroner, pjaltede, lurvede Dagdrivere, der skraaler uharmonisk op, Hundeplagere fra Barnsben. Personlige Æresbegreber synes ligesaa lidet udviklede som Renlighedssansen. Tiggeri over alle Bredder. Paa den anden Side synes Kriminaliteten ikke at være særlig stor, og jeg havde det bestemte Indtryk, at man i Teheran med større Tryghed for sine Ejendele kunde gaa fra en uaflaaset Dør end i de fleste europæiske Hovedstæder. Ens Tjener beregner sig en vis hævdvunden Fortjeneste ved sine Indkøb — Lønnen er i Persien kun ringe —,

men som Regel lader han det blive herved og tilegner sig ikke derudover uretmæssige Fordele. Sportlerne er mere indbringende end Lønnen, det er det System, der raader overalt i Persien; det tiltaler ikke Europæere, men den enkelte Perser kan ikke gøres ansvarlig derfor. At Handelsmoralen ikke staar særlig højt blandt Perserne, er en Kendsgærning, som ikke lader sig bringe ud af Verden. Det er ikke blot Pengebegær, der lokker den persiske Handelsmand til at snyde, men ogsaa den rent intellektuelle Glæde ved at kunne overliste sine Medmennesker. Et vellykket Kup af den Art hører til de Bedrifter, en Perser med Stolthed fortæller om. Alligevel overdrives Persernes Uhæderlighed i Handel maaske nok noget af de Fremmede, ganske simpelt fordi de Fremmede naturligvis i ganske særlig Grad maa holde for. De er jo for det meste et let Bytte, og desuden hersker blandt Menigmand i Persien den Opfattelse, at Gud har skabt de Vantro til de Troendes Fordel, og selv om Snyderi og Bedrag ikke er den heldigste Ballast at bringe med sig over i det Hinsidige, saa tæller Bedrageri overfor en Vantro ikke med.

Alt i alt har mine Erfaringer angaaende persisk Gennemsnitsmoral ikke været altfor ugunstige. Jeg har truffet ikke saa faa brave og hæderlige Persere fra de forskelligste Samfundslag. Men den overalt raadende „laisser aller", Hangen til Driveri og Mangelen paa Præcision og Sans for Tidens Værdi tillader mig ganske vist ikke at nære store Forhaabninger om Muligheden for en Regeneration af det persiske Folk.

Om Søndagen gik jeg hen til Dr. Beckers Hospital i Hospitalsgaden. Anstalten er oprindelig oprettet af den persiske Regering og har fra først af været ledet af persiske Læger, der var uddannede i Europa. Men siden blev det bestemt, at Lederen skulde være en tysk Læge, og at han og hans Underlæger skulde lønnes dels af den tyske, dels af den persiske Regering. Hospitalet har Plads til ca. 100 Patienter, men har under ekstraordinære Forhold rummet flere, f. Eks. under en Gadekamp mellem Bakhtiarier og Gendarmer Aaret iforvejen, da over 60 Saarede blev bragt derind. Store Udvidelsesmulig-

heder har Hospitalet ikke, da de persiske Læger, der tidligere raadede, har bortsolgt det ene Stykke efter det andet af Hospitalets Grund til egen Fordel.

Dr. Becker viser mig hele Hospitalets Indretning, Fællessalene og Enestuerne, Operationsværelserne, Køkkenet, Haven med det store Bassin, som man, hvor lidet hygiejnisk det end er, ikke har vovet at afskaffe, fordi det vilde være persiske Patienter og Rekonvalescenter en altfor stor Sorg at savne deres kære *houz.* Alt skinner af Renlighed, og Orden og Akkuratesse raader overalt. Dr. Becker, som endnu er en ung Mand, besidder et paa en Gang determineret og rolig-venligt Væsen, som gør ham vel skikket til at dirigere en Anstalt som denne, hvor baade Patienter og Læger er af temmelig blandet Art. I Haven findes en mindre Pavillon for Europæere. Ellers er naturligvis de fleste Patienter Persere, men der findes dog baade en Kineser og en Neger. Saarede Gendarmer kommer ikke saa sjældent. Her er en Dreng, der er falden ned fra et Tag og har læderet Hovedet alvorligt; han kan næppe leve. Tuberkulosepatienter helbredes ved en Solkur. De lægges helt tilhyllede, kun med den angrebne Legemsdel blottet, i den brændende persiske Sol. Kuren giver udmærkede Resultater; her er f. Eks. en Patient, hvis Ben før var helt krummede af Tuberkulose, og som nu kan gaa. De hyppigst forekommende Sygdomme er Tyfus, Dysenteri og Syfilis. En Perser, der ikke har Syfilis, hører til Undtagelserne, siger Dr. Becker.

Der er ogsaa en Afdeling for Sindssyge. De farlige Sindssygepatienter er anbragte i Celler. To ufarlige Patienter sidder paa et Tæppe. Den ene er en persisk Læge; han sidder barhovedet og stirrer stift frem for sig. Vi gaar ind i Operationsstuen, hvor Dr. Becker lukker op for Skabet med de kirurgiske Instrumenter. Mit Blik falder paa et Par Skøjter, som hænger ved Siden af Instrumenterne. Dr. Becker smiler. De persiske Funktionærer har troet, at disse Genstande, der var blanke ligesom Knivene, hørte hjemme samme Sted. Dr. Becker vender sig til en af sine persiske Underlæger og spørger ham paa Fransk, hvad han antager, at disse mærkelige Redskaber skal bruges til. „Pour tirer les enfants“, svarer Perseren uden at blinke. Han havde antaget dem for Instrumenter til Fødselshjælp! De persiske Læger, der er ansatte paa

Hospitalet, er alle uddannede paa selve Anstalten. Persiske Læger, der er uddannede i Europa, kan Dr. Becker ikke bruge.

Det var den tyske Regering, der traf Bestemmelse om Overlægens Ansættelse og Forflyttelse. Dr. Becker havde været ansat paa Hospitalet i to Aar, men havde nu faaet Ordre til at begive sig til Berlin, da man havde Brug for ham dér. Han var ked af at skulle forlade Arbejdet nu, da han først var kommen rigtig i Gang med det og havde lært at tale Landets Sprog. Hans Efterfølger maatte begynde forfra med at samle Erfaringer.

Man har sikkert faaet Brug for Dr. Becker i Berlin. En Maaned senere brød Krigen ud. Den Dag, da Dr. Becker viste mig rundt i sit Hospital, blev det østrigske Tronfølgerpar myrdet i Serajevo. En af Gæsterne paa Hôtel d'Europe, en Ungarer, erfarede Nyheden i sit Lands Gesandtskab og meddelte den ved Aftensbordet med en kommenterende Bemærkning, der vidnede om, at han ikke betragtede Begivenheden som en større national Ulykke. Der blev ikke talt videre om den Sag. Issuppen havde Hovedinteressen. Hvis nogen havde forudsagt, at det, der her var sket, skulde blive Indledningen til en Verdenskatastrofe af uberegneligt Omfang, vilde Gæsterne ved Fru Hadvigers Aftensbord vistnok have anset ham for en fantaserende Feberpatient.

XII

PERSIEN I VERDENSPOLITIKEN

Persiske Tilstande under Despotiet. Parlamentarisme og Revolution. Rusland og England. Shuster-Episoden. Persien og Magterne i 1914. Tyskernes Virksomhed. De svenske Gendarmeriofficerer. Æraen Mornard. Persien under Verdenskrigen.

De sidste to Aarhundreder har været en Dekadencens Tid for Persien, og særlig under Kadjarerne er det gaaet jævnt ned ad Bakke, selv om Nasir-ed-Din Shah i sin omtrent halvhundredaarige Regering søgte at holde igen paa denne triste Udvikling. Den værste Kræftskade var det Korruptionssystem, der gik under Navnet *Mudakhil,* et System af Bestikkelser og Udpresninger, som aabent og utilsløret regulerede alt offentligt Liv. Shahen solgte Embeder og Gunstbevisninger for regulære og irregulære Pengegaver, de overordnede Embedsmænd solgte lavere Embeder efter samme Metode o. s. v. At en Embedsmand ikke blot udpressede af sine Undergivne alt, hvad han var i Stand til, men ogsaa lod saa meget som muligt af de Værdier, der gik gennem hans Hænder, forsvinde i sine egne Lommer, betragtedes som den naturlige Tingenes Tilstand: han havde jo betalt sin Post dyrt og vidste ikke, hvornaar han blev sat fra den igen. En Hær af Blodsugere, fra Guvernøren til den ringeste Embedsmandstjener, udpinte Landet. Retsvæsenet var korrumperet. Soldaterne gik for Lud og koldt Vand og maatte forrette alskens Arbejde — eller tigge — for at opholde Livet, fordi Officererne snød dem for Lønnen. Officersposterne besattes heller ikke efter Hensyn til Duelighed og militær Erfaring, men ved „Mudakhil“. Moralsk set virkede hele dette System til at undergrave Bevidstheden om social Pligt og om Ærlighedens Værdi.

Shah Nasir-ed-Din gjorde mange Forsøg paa at reformere, snart paa et Punkt, snart paa et andet, men det praktiske Ud-

bytte var meget ringe. Ondet var altfor rodfæstet, og Kongemagten var paa mange Maader bunden til Mudakhil-Væsenet.

Der var jo nok Mænd, der havde Blik for Skaderne, og en af det moderne Persiens ejendommeligste Digtere, Sheibani, der døde i 1891 som en 60aarig Mand, har i kærnefulde Vers udtrykt sin Indignation over det raadende Styre og manet Magthaverne til Eftertanke. Haanende synger han:

End værre end Tyranner er Tyranners Venner,
hvis kælne Smiger Voldsherrers Hovmod nærer:
de Folk, som du imorgen ser i Galgen dingle,
skønt højt idag de deres Hoved bærer.

Og dristigt retter han sin Formaning til Shahen selv:

Du roser dig af Khusros Retfærd,
men det er ikke nok,
hvis ej du rydder grundigt ud
Tyranners griske Flok.
Thi dersom Ulven ej du hindrer
i grumt din Hjord at myrde,
ej Kongerne dig regner værdig
at bære Navn af Hyrde.
Kun *den* mod Ulven kan beskytte
sin Hjord paa viden Vang,
som passer paa med vagtsomt Øje
og vaager Natten lang.
Men dersom Hyrden sover trygt
og glemmer sine Dyr,
af Hjorden er ej Spor tilbage,
naar Dagen atter gryr.

Skulde noget holde Maal med den indre persiske Politik i Henseende til Skrupelløshed i Valget af Maal og Midler, saa maatte det være den europæiske Politik overfor Persien. I europæiske Værker fra Midten af forrige Aarhundrede om persiske Forhold kan man finde lidet smigrende Skildringer af det europæiske Element i Persien, og hvis Forholdene i saa Henseende har forandret sig siden da, er det i hvert Fald gennemgaaende ikke til det bedre — selv om der gives hæderlige Undtagelser fra den almindelige Regel.

Den panislamitiske Tankes store Forkæmper i Slutningen af forrige Aarhundrede, Sejjid Djamal-ed-Din, var egentlig den, der først vakte Persiens Intelligens til national Bevidsthed og til Forstaaelse af de Farer, der truede Landet fra de

europæiske Stormagter. I hvilken Grad denne nationale Bevidsthed havde slaaet Rod, viste sig i 1890, da Shah Nasir-ed-Din for at skaffe Penge overdrog et engelsk Selskab Monopol paa Tobakshandelen i Persien. Mudjtehiderne, den højeste Gejstlighed, tog ved denne Lejlighed Forsvaret for Folkets Interesser i deres Haand; et Dekret fra Mudjtehiden i Samarra paalagde Folket at afholde sig fra at nyde Tobak, indtil Koncessionen blev taget tilbage. Med beundringsværdig national Disciplin blev Befalingen efterlevet; alle Tobakshandlere i Persien lukkede deres Boder, al Tobaksrygning ophørte, endog helt op i Shahens Omgivelser. Shahen blev nødt til at tage Koncessionen tilbage og holde det engelske Selskab skadesløst ved en stor Sum Penge, for Renterne af hvilken Toldindtægterne fra den persiske Bugt blev sat i Pant.

Da Muzaffer-ed-Din kom paa Tronen efter sin Faders Mord i 1896, indledede de russiske Laans Periode. Ved denne Tid begyndte Belgierne at trænge ind i Persiens Administration. Belgien var en lille, for Stormagterne ufarlig Stat, og for saadanne mindre Staters foretagsomme Mænd er der ofte Brug i orientalske Lande, hvor rivaliserende Stormagter ikke under hinanden Fordele. Belgieren Naus blev Leder af det persiske Told- og Finansvæsen. Han var dog nærmest at betragte som Russernes Haandlanger. Han bragte de Laan i Stand, som skulde gøre Persien i stigende Grad afhængig af Rusland uden endda at komme Folk og Land tilgode. Pengene gik med til den ødsle Hofholdning og forsvandt i Stormænds og Hofmænds Lommer. Naus bragte først ret Fart i den finansielle Misere samtidig med, at han ved hele sin Optræden vakte Befolkningens Uvilje. Laanenes Lavine voksede, til største Bekymring for alle persiske Patrioter. Den ublodige Revolution, der udbrød i Teheran i 1906, var ikke sat i Scene af et europæiseret Mindretal, der ønskede at efterabe det parlamentariske Væsen; den var et Udslag af ren og skær national Selvopholdelsesdrift. En hel secessio plebis fandt Sted, idet over 13.000 Teheranere søgte Ly indenfor det britiske Gesandtskabs ukrænkelige Mure; England var jo Ruslands naturlige Fjende, og England stod den Gang for Perserne som den konstitutionelle Friheds Værn Verden over. Muzaffer-ed-Din gav kort før sin Død Persien en Forfatning.

INDGANGEN TIL BEHARISTAN-PALADSET I TEHERAN,
hvor Madjlis (Parlamentet) har sit Hjem.

FRA DET FØRSTE PERSISKE PARLAMENT.

Den første *Madjlis* — saaledes kaldes Parlamentet i Persien — havde et fuldkomment klart Blik for, i hvilke Retninger dets Virksomhed skulde gaa: 1) at hindre ethvert nyt Laan fra Rusland eller England, 2) at fastsætte Shahens Civilliste og nøje begrænse hans Udgifter dertil, 3) at oprette en Nationalbank, 4) at afskaffe „Mudakhil", 5) at fjærne Naus og de andre Belgiere. Den sidste Opgave gennemførtes lettest. Paa de andre Punkter maatte det første persiske Parlament i hele sin Levetid føre en uophørlig Kamp med den nye Shah, Muhammed Ali, den Mand, som selv havde sagt, at han hellere vilde herske som russisk Vasal end dele Magten med sit Folk, den Mand, som skiftevis forraadte Forfatningen og svor den Troskab. Tanken om Oprettelse af en Nationalbank strandede helt.

Imidlertid havde Tyskerne nu under deres økonomiske Ekspansion haft deres Opmærksomhed henvendt paa Persien. Naar Bagdadbanen en Gang blev færdig, gjaldt det om at have fast Fod i Persien, der jo vilde blive et naturligt Opland. Tyskerne ønskede Koncession paa en Bank, og et Forslag herom vedtoges af Madjlis. Den tyske Bank skulde have Frihed for Skatter og Afgifter for Koncessionens Varighed (45 Aar), Toldfrihed m. m., og den persiske Regering forpligtede sig til at understøtte Banken ved Inddrivelse af dens Fordringer. Men den tyske Bank blev aldrig til Virkelighed. Frygten for den Rival, der her var dukket op, fik Rusland og England til at begrave Stridsøksen og slutte den Overenskomst af 31. August 1907, ved hvilken man uden at spørge Ofret delte Persien i en russisk Interessesfære i Nord, en engelsk i Syd og en neutral Sfære i Midten. I Madjlis kom Bitterheden stærkt til Orde, og en persisk Parlamentariker udtalte de haabløse Ord: „Hvem spørger vel Kyllingen, naar den skal steges, med hvilken Sauce den vil serveres?" Men den persiske Forfatningsstat holdt haardnakket fast paa, at ingen Overenskomst, der havde Persien til Genstand, var gyldig uden Persiens Samtykke, og ligesaa haardnakket nægtede Madjlis at give dette Samtykke. For imidlertid at imødegaa den Mistro, som den russisk-engelske Overenskomst havde vakt i Persien, overrakte den britiske Gesandt den persiske Udenrigsminister en skriftlig Erklæring, der gik ud paa, at Sir Edward Grey og

Isvolsky var enige om, ikke for sig at søge noget Paaskud til Indblanding i Persiens Affærer og ikke at tillade hinanden nogen saadan Indblanding, og at Traktaten befriede Persien for de Farer, der fulgte af de to Magters hidtidige Rivaliseren, og satte Persien i Stand til med fuldkommen Frihed at styre sine indre Anliggender. Overenskomsten skulde for bestandig sikre Persiens Uafhængighed. Det var dette Dokument, som et engelsk Underhusmedlem bragte paa Tale i December 1911, ved hvilken Lejlighed Sir Edw. Grey erklærede, at han ikke kendte noget dertil. Seks Uger senere skrev Udenrigsministeriet til vedkommende Parlamentsmedlem, at han havde haft Ret. Englands Udenrigsminister havde været uvidende om, at Gesandten i Teheran havde afgivet en Erklæring af denne Betydning.

Mange persiske Politikere opfattede straks fra Begyndelsen Englands Holdning som dikteret af Ønsket om at hindre Udbredelsen af konstitutionelle Ideer i Asien — af Frygt for Smitte i Indien og Ægypten —, at holde Persien i dets Svaghedstilstand og bevirke, at de persiske Provinser, der laa nærmest de indiske Grænser, Kirman og Sistan, blev ved med at være øde og affolkede.

Imidlertid fortsattes Kampen mellem Shahen og Parlamentet med vekslende Held, indtil Shahen endelig med Hjælp af den russiske Kosakoberst Liakhoffs Kanoner gennemførte sit Statskup den 23. Juni 1908 og tog blodig Hævn over sine Modstandere. Sagen bragtes oftere frem i det engelske Underhus, og hver Gang hævdede Sir Edw. Grey, at den russiske Regering ikke havde noget Ansvar for Begivenhederne i Persien, da Liakhoff stod i persisk, ikke i russisk Tjeneste. Imidlertid bragtes nogle interessante Dokumenter frem af Bulgaren Panoff, en tidligere russisk Bladkorrespondent, der en Tidlang havde kæmpet med Vaaben i Haand paa de persiske Nationalisters Side. Det drejer sig om en Brevveksling mellem Liakhoff og Generalstaben i det russiske Militærdistrikt Kaukasus, og Brevene er fremdragne af den tidligere i Forbindelse med Babi-Behaierne nævnte E. G. Browne, nu Professor i Arabisk i Cambridge, der udførligt har skildret den persiske Revolution.*) I et af disse Breve skriver Liakhoff

*) E. G. Browne, The Persian Revolution of 1905—1909. Cambridge (University Press) 1910.

bl. a.: „Hvad Shahen angaar, tøvede han længe, som den Perser, han er, idet han gyste tilbage for den uundgaaelige Blodsudgydelse og begyndte at foreslaa halve Forholdsregler. Vi var derfor nødte til at spille vore sidste afgørende Kort ud. Vi meddelte ham, at Planen var bleven billiget af den russiske Regering, og at den russiske Regering, hvis Shahen ikke vilde gaa ind derpaa, vilde nægte ham al Støtte og fralægge sig alt Ansvar for, hvad der siden maatte hænde." Shahen gav efter og gik ind paa Planen, af hvis Enkeltheder bl. a. følgende er betegnende: 1) Med Legationens og Shahens Midler at bestikke fremragende Parlamentsmedlemmer og Ministrene, saa at de i de sidste Parlamentsmøder gennemfører enhver Politik, der dikteres dem. (Det synes i hvert Fald for Parlamentsmedlemmernes Vedkommende at være mislykkedes). 5) Dagen før (Kupet) at sende ind i Madjlis og i Sipehsalar-Moskeen forklædte Kosaker, der ved at affyre Skud i Luften skal give et Paaskud til Bombardementet, og derefter at dræbe alle de Forsvarere, der findes derinde. 8) Efter Bombardementet at overlade fremragende Konstitutionalisters og Deputeredes Huse til Soldaterne og Pøbelen til Plyndring. 9) Ufortøvet at arrestere fremragende konstitutionelle Ledere og Deputerede og hænge eller forvise dem, alt efter deres sociale Rang og Betydning. 10) Til Beroligelse for Folk og for Magterne at udstede et Manifest om, at Madjlis vil blive sammenkaldt paany.

Efter Statskupet fulgte Tabriz' lange og heltemodige Kamp under Sattar Khans Ledelse mod den af Shahen lejede Røverhøvding Rahim Khans Skarer og de andre Hære, som Tid efter anden udsendtes fra Teheran, sluttelig mod Liakhoffs Kosaker, hvem deres Anfører havde lovet, at de, hvis de sejrede, vilde blive „overvældede med Penge og Gunstbevisninger, baade af den russiske og den persiske Suveræn. Al den Rigdom, som findes indenfor Tabriz' Mure, skal være Eders!" Sattar Khan udviklede sig efterhaanden i mindre heldig Retning og endte som en Drukkenbold og en Tyran, og Tabriz blev sluttelig „befriet" af russiske Tropper, der efter de persiske Fremstillinger huserede som Voldsherrer i en erobret By og mishandlede Befolkningen.

Men imidlertid var den Opstand i fuld Gang, der sluttelig

skulde føre Nationalisterne under Ledelse af Shahens egen Feltherre, Sipehdar-i-Azam, og Bakhtiarihøvdingen Serdar-i-Azad som Sejrherrer ind i Teheran. Shahen maatte abdicere og forlade Landet, hans umyndige Søn Ahmed Shah kom paa Tronen, og den anden Madjlis indkaldtes.

Med disse Begivenheder ender Brownes Skildring, og Hovedkilden for den følgende Tid bliver den, ganske vist meget personligt farvede Bog, som Amerikaneren Morgan Shuster har skrevet om sine Oplevelser som persisk Finansdirektør.*) Kabinettet og Madjlis gik ivrigt i Gang med at bringe Orden i det Kaos, som Borgerkrigen og Russernes Indblanding havde medført. Men Finansnøden steg, og den franske Finansraadgiver Bizot, hvem Shuster skildrer som en Mand, der betragtede det som sin væsentligste Opgave at drikke Te, spille Bridge og foretage Rideture for sit Helbreds Skyld, udrettede intetsomhelst. Rahim Khan angreb Ardebil i Nordpersien, hvad der gav Russerne Paaskud til at sende endnu flere Tropper ind i Landet. De persiske Regeringstropper fik Rahim Khan omringet saaledes, at han kun kunde undslippe over den russiske Grænse. I Strid med alle Traktatbestemmelser lod Russerne Røverhøvdingen befri sig ad denne Vej. Nogle Maaneder efter gjorde den persiske Prins Darab Mirza Opstandsforsøg; mange af hans Medskyldige viste sig at være forsynede med russiske Protektionsskrivelser. I Februar 1911 massakrerede russiske Tropper ca. 60 af Indbyggerne i en nordpersisk Landsby, Mænd, Kvinder og Børn. Ved samme Tid var den persiske Finansminister bleven myrdet af to Georgiere; de russiske Konsularmyndigheder nægtede at lade Morderne blive dømte ved de persiske Domstole og tog dem under deres Beskyttelse.

Saaledes var Situationen, da Morgan Shuster modtog Kaldelsen som Leder af Persiens Finansvæsen. Han var næppe kommen i Orden i Atabek-Palæet i Teheran, før den russiske og den engelske Gesandt lod ham ane deres Tilstedeværelse, og i to Uger gik der knap en Dag, uden at de to Legationer direkte eller indirekte gav ham at forstaa, at de ventede hans Besøg, saa at Shuster tilsidst fandt Sagen ganske latterlig. Den Scene, hvor Shuster og de to Diplomater endelig blev præ-

*) W. Morgan Shuster, The Strangling of Persia. London 1912.

senterede for hinanden ved en Fest hos Sipehdar, er skildret med meget Lune, men man faar ganske vist her som andre Steder i Shusters Bog det Indtryk, at hans amerikanske, udiplomatiske Ligefremhed ikke har lettet ham Stillingen overfor de to mægtige Mænd, Sir George Barclay og Hr. Poklevski-Koziell.

Under Udførelsen af sin vanskelige Opgave havde Morgan Shuster bestandig den bedste Støtte i Parlamentet, der virkelig gennemgaaende synes at have været en Forsamling af Landets bedste Mænd og ærlige Fædrelandsvenner. Med den udøvende Myndigheds Repræsentanter stod det ikke saa vel til. De gamle fordærvelige Metoder havde overlevet Absolutismen, og selv om der fandtes hæderlige og brave Mænd i den højeste Embedsstand og blandt Ministrene, var hele Administrationen endnu bestandig gennemsyret af Korruption, og Shuster maatte begynde paa bar Bund med at skabe et Kontrolsystem, der kunde forhindre, at alle Statens Midler forsvandt i private Lommer. Ekscellencen Emir-i-Azam, Vice-Krigsministeren, skildres som „en Mand, hvis almindelige Reputation vilde kvalificere ham til et længere Fængselsophold“.

Morgan Shuster saa snart, hvor Systemets Skader laa, og greb ind med fornøden Energi. Hans store Reorganisationsplan synes virkelig under Henblik paa de lokale Forhold at være den eneste rigtige, og skønt hans Virksomhed blev afbrudt efter faa Maaneders Forløb, havde han dog bragt Reorganisationsarbejdet i god Gang og lagt Grunden til en forbedret Finanstilstand.

Den værste Modstand mod alle Forbedringer kom ikke fra den persiske Embedsstand, men fra de Fremmede. „Man forestille sig en Regering i stærkt Forfald, mellem hvis vaklende Ruiner en broget Samling af belgiske Toldofficerer, italienske Gendarmer, tyske Artillerisergenter, franske Lærde, Doktorer, Professorer og Statsraader, østerrigske Militærinstruktører, engelske Bankassistenter, tyrkiske og armenske Hofmænd, og sidst men ikke mindst en dygtig Tilblanding af russiske Kosakofficerer, Lærere, Eksercermestre, alle daglig arbejder paa at give den kejserlige Regering et stærkt Skub henimod Falliten — med et snildt

Sidepuf i Retning af deres egne politiske eller personlige Interesser. Denne fornøjelige Beskæftigelse optog Herrerne af de fremmede Legationer, og Damerne ogsaa."

Hidtil havde hvert enkelt Departement opkrævet og udgivet Penge uden Kontrol af nogen Centralmyndighed. Shuster begyndte nu med at faa Madjlis til at vedtage en Lov, hvorved alle Ind- og Udbetalinger skulde gaa igennem Generalskatmesterens — in casu Shusters — Bureau. Herved vilde der ogsaa for de fremmede Kreditorer skabes forøgede Garantier. Ikkedestomindre protesterede først den russiske Gesandt — med Trusel om at beslaglægge Toldkontorerne i Nordpersien —, derpaa Frankrigs, Tysklands, Italiens og Østerrig-Ungarns Legationer overfor det persiske Udenrigsministerium, tildels i det mest udiplomatiske, uhøflige og fornærmelige Sprog. Den tyske Gesandt klagede over, at de tyske Interesser vilde blive krænkede. Disse „tyske Interesser" viste sig at bestaa i en Understøttelse paa 6000 Tumaner (ca. 22.000 Kroner) fra den persiske Regering til to ved den tyske Skole og det tyske Hospital ansatte Tyskere. Italiens væsentligste Interesse var Underholdet til en Italiener, som med Titlen „General" var ansat som Militærinstruktør, men som paa Grund af Alderdomssvækkelse aldrig forlod sin Lænestol.

Shuster-Perioden blev ikke en Tid af Ro og Fred. Den 18. Juli erfarede man, at Eks-Shah Muhammed Ali, som man troede var interneret i Odessa under Ruslands vagtsomme Blik, var landet i Gumeshtepe. Han havde, hvad der siden kom frem under Forhøret over hans General Arshad-ed-Daula, i Wien talt med en russisk Diplomat om sit Forehavende, var derpaa rejst igennem Rusland paa et falsk Pas medførende Kanoner under Etiketten Mineralvand, uden at det ellers saa aarvaagne russiske Politi havde fattet Mistanke, og stod nu paa persisk Grund. Skønt det russiske Diplomati efter Evne arbejdede ham i Hænde, skønt selve Krigsministeren, Sipehdar, i sin Tid en af Landets Befriere, nu hemmelig sympatiserede med Eks-Shahen, lykkedes det den minimale Troppestyrke, Persien havde tilbage, at tilføje hans Tropper et afgørende Nederlag, særlig takket være Armeneren Jefrem Khans Dygtighed. Eks-Shahen selv holdt sig godt skjult, da Madjlis efter Shusters Raad havde sat en Pris paa hans Hoved.

Eks-Shahens to Brødre havde deltaget i Oprøret. Shuster traf i den Anledning Foranstaltninger til Konfiskation af deres Godser. Heraf opstod det første alvorlige Sammenstød mellem den amerikanske Generalskatmester og den russiske Legation. Russerne søgte paa brutal Maade at hindre Konfiskationen af Prins Shua-es-Seltane's Godser, idet de paaberaabte sig et bevislig falsk Dokument, ifølge hvilket Prinsen skulde staa i Gæld til den russiske Bank. „Dette Forsøg fra den russiske Statsbanks Side paa at bedrage den persiske Regering for en stor Sum var saa groft, at den britiske Gesandt tog Persernes Parti, og Planen strandede." Imidlertid krævede den russiske Regering i et Ultimatums Form Afbigt af den persiske for Fornærmelser, som den paastod, at dens Konsularmyndigheder havde lidt. Det persiske Udenrigsministerium foreslog en upartisk Undersøgelse af Sagen, men Rusland svarede med at lade sine Tropper rykke ind i Nordpersien. Den persiske Regering søgte Raad hos den engelske Gesandt, der forsikrede, at naar Persien gjorde en Undskyldning, vilde de russiske Tropper blive dragne tilbage. Udenrigsministeren mødte saa hos den russiske Gesandt og gjorde ydmyg Afbigt. Gesandten modtog Undskyldningen, men tilføjede, at et nyt Ultimatum var under Forberedelse. Dette kom et Par Dage efter og krævede Shusters Afskedigelse, Anerkendelse af Bestemmelserne i den russisk-engelske Overenskomst af 1907 og Betaling af en Sum, der siden skulde fastsættes, for Underhold af de russiske Tropper, som befandt sig paa persisk Grund. Samtidig tog den russiske Regering Shua-es-Seltane's Godser under sin Protektion efter en telegrafisk Henvendelse fra Prinsens Moder til Tsaren.

Faa Timer før det andet Ultimatums Frist var udløbet, kom Sagen til Forhandling i Madjlis. En gammel Præst rejste sig og udtalte disse faa Ord: „Det er maaske Allahs Vilje, at vor Frihed og vor Suverænetet skal blive os fratagne med Vold, men lad os ikke fraskrive os dem med egne Hænder." „Simple Ord," skriver Fortælleren, „Ord, der er lette at fremsætte i en akademisk Diskussion, men bitterlig svære at sige for Øinene af en grusom og overmægtig Tyran, hvis Udsendinge fra Gallerierne betragter Taleren og tavs peger ham ud til fremtidig Fængsling, Tortur, Eksil eller, hvad værre er." Andre Depu-

terede fulgte efter, talte kort og værdigt. Saa fulgte Afstemningen — der ikke var hemmelig. Kun en eller to svigtede; alle de andre stemte imod Opfyldelsen af de russiske Krav. „Et enstemmigt Svar af et fortvivlet og nedtrampet Folk, som foretrak en Fremtid fuld af ukendte Rædsler fremfor frivillig Opofrelse af sin nationale Værdighed."

En Boycotting af russiske og engelske Varer fulgte paa. Den øverste Gejstlige i Nedjef, der stod i Begreb med at rejse til Teheran, maaske for at prædike den „hellige Krig" mod Rusland, døde pludselig, efter den almindelige Mening forgivet af russiske Agenter. De persiske Kvinder tog ivrig Del i den nationale Bevægelse, og hemmelige Kvindeorganisationer gjorde paa mangfoldige Maader deres Indflydelse gældende i den patriotiske Kamp.

Udfaldet var nu paa Forhaand givet. De russiske Tropper nærmede sig Hovedstaden, Regeringen fejede Madjlis af Vejen ved et Statskup og gik ind paa det russiske Ultimatum, der i Virkeligheden var inspireret af Sir Edw. Grey. Shusters persiske Oplevelse var afsluttet. Uroligheder i Tabriz, Resht og Enzeli blev kvalt af russiske Tropper under grufulde Slagterier. I Meshhed bombarderede Russerne Nationalhelligdommen, hvorved en Del Pilgrimme blev dræbte.

Det var ikke blot Persernes Opfattelse, at Shusters Forbliven vilde have været en Lykke for Landet. Ogsaa „Times"' Korrespondent skrev, at der ingen Tvivl var om, at Shuster, hvis det havde været ham muligt at blive i Persien, vilde have bragt Velstand og Orden i Landet. Til Efterfølger fik han nu Belgieren Mornard, der oprindelig havde udfyldt en underordnet Plads i det belgiske Toldvæsen, men var kommen til Persien med Naus — ogsaa fra først af i en beskeden Stilling i en af Mazenderans Havnebyer — og under dennes Protektion naaet frem til en ledende Stilling i Toldvæsenet. Mornard havde holdt sin Stilling, da Naus blev fjærnet, og havde ved en Art passiv Resistens søgt at modarbejde Shuster. Nu satte Russerne hans Kandidatur igennem, og Mornard forbandt Stillingen som Generaltolddirektør med Stillingen som Generalskatmester. Det blev Mornard, der, som Indehaver af Pengekassen, kom til at udøve den væsentligste Indflydelse paa Persiens indre Politik i de følgende Aar. Imidlertid havde

de svenske Gendarmeriofficerer begyndt deres Virksomhed med det Formaal at skabe et persisk Gendarmeri, der kunde pacificere Karavanvejene. De urolige Aar havde nemlig fremkaldt en betydelig Usikkerhed paa disse Veje, navnlig i Sydpersien, hvor Englændernes Handel led stærkt derunder. Russerne søgte at opnaa en Koncession paa en Jærnbane Djulfa —Tabriz—Urmia i Tilslutning til Linjen Tiflis—Djulfa, og den persiske Regering gav sluttelig efter, hvorimod et engelsk Krav om til Kompensation at faa Koncession paa en Bane Muhammerah—Khorremabad til Fremme af Handelen over den persiske Bugt ikke foreløbig førte til noget Resultat. Banen til Tabriz fuldførtes i Verdenskrigens første Aar.

Nyvalgene til Madjlis trak i Langdrag. Magterne havde altid lettere ved at komme til Rette med Kabinettet i Teheran end med Parlamentet og havde derfor ingen Interesse i at presse paa. Valgene blev udsat flere Gange og endelig fastsat til Foraaret 1914, saaledes at den nye Madjlis kunde træde sammen til den unge Shahs Kroning, der skulde finde Sted, naar han i Juli 1914 gik ind i Myndighedsalderen.

Naar man kaster et Blik paa den persiske Revolutions og den persiske Parlamentarismes Udvikling, er der et Træk, som straks falder i Øjnene. Ser man efter, hvilke Navne der var knyttede til Statens Ledelse før og efter Forfatningens Indførelse, vil man hurtigt konstatere, at de er de samme. Ellers plejer jo en af de første Følger af en Revolution at være den, at nye Navne kommer frem og de gamle forsvinder, nye Mænd, baarne frem af Folkebevægelsen, tager Statens Affærer i deres Hænder og prøver deres Kræfter med større eller mindre Held. Noget saadant har ikke fundet Sted i Persien. Ikke ét nyt Navn har sat Spor i Persiens Historie efter Revolutionen. Det er bestandig den samme Kreds af *-ed-Daula*'er, *-ed-Mulk*'er, *-es-Seltane*'er,*) der raader. Muhammed Ali Shah

*) Det persiske Rang- og Titelsystem er meget indviklet. Enhver Perser, der indtager en nogenlunde fremragende Plads paa Embedsstigen eller ved Hoffet, er Indehaver af en Ærestitel, som træder i Stedet for hans egentlige Navn. Salar-i-Ashraf hed saaledes egentlig Ghassem og med sine Titler og sit Stammenavn Emir Ghassem Khan Kadjar, men kaldtes altid ved det ham tildelte Æresnavn *Salar-i-Ashraf* („den fornemste Høvding"). *Zahir-el-Ajan* er et Æresnavn, der betyder „Stormændenes Hjælper". De fornemste Æres-

kæmper mod Forfatningen og allierer sig med Russerne, Sipehdaren og Bakhtiarihøvdingen tager Ledelsen af Revolutionsbevægelsen og fordriver Muhammed Ali under Nationalisternes Jubel for at tage Magten i deres Hænder — og udøve den efter de samme Principer som den fordrevne Shah.

I de Aar, da Persien ventede paa Sammenkaldelsen af sit tredje Parlament, styredes det af Mænd, som under en konstitutionel Etiket var inderlig reaktionære. Det var jo ganske simpelt Mændene fra l'ancien régime, der gik igen. Det gamle System, der kaldtes Absolutisme, var bygget paa den ene simple og letfattelige Grundsætning, at den, der blev anbragt ved en Ende af Statsstyrelsens Bord, skulde tage for sig af Retterne efter bedste Evne, og det nye System, der hedder Konstitution, er bygget paa nøjagtig det samme Princip. De samme Personer, hvem tidligere Shahens Naade satte i Stand til at fylde deres Lommer, er ved Forfatningen blevne sat i Stand til at fortsætte med denne behagelige Beskæftigelse.

Det skulde ikke synes Umagen værd at gøre Revolution for at naa et saadant Resultat. Men Forklaringen er simpelthen den, at der ingen nye Kræfter findes i Folket. Og det er for Persiens Fremtid just det betænkelige ved Sagen. I et enkelt Tilfælde havde man forsøgt at bringe en homo novus ind i Statsledelsen; han viste sig hurtig fuldkommen ubrugelig. Den gamle Klike er i hvert Fald „rompu aux affaires", den kender Rumlen. Af de Persere, som har studeret i Europa, har en stor Del blot føjet Europas Laster til deres egne, men nogle enkelte fandtes dog før Krigens Udbrud rundt om ved Europas Universiteter, unge Mænd med usædvanlige Evner, af hvem man ventede sig meget. De skulde bære det nye Persien frem.

* *

*

navne er de, der ender paa *-ed-Daula*, „Rigets-", *-el-Mulk*, „Kongerigets-", *-es-Seltane*, „Sultandømmets-" o. l., f. Eks. *Itizad-ed-Daula*, „Rigets Understøtter", *Kavam-el-Mulk*, „Kongerigets Pille", *Nizam-es-Seltane* „Sultandømmets Ordner". Særlig forvirrende bliver dette System for Historieforskeren derved, at en Embedsmand, der allerede har et Æresnavn, faar dette ombyttet med et andet, naar han stiger til en højere Værdighed, og fra nu af kun kendes ved dette sidste.

Under mit Ophold i Persien søgte jeg naturligvis ogsaa at gøre Iagttagelser paa det politiske Omraade. Jeg øste af de forskellige Kilder, talte om Forholdene med Persere, Russere, Belgiere og Franskmænd, der ved deres Stilling og Forbindelser havde Betingelser for at vide Besked, og søgte at samle de indhentede Oplysninger til et Helhedsbillede, hvoraf jeg nu i det følgende vil ridse Hovedlinjerne op.

Reformbevægelsen var gaaet i Staa. Det var blevet ved smaa Tilløb. Nogle forhastede Reformforsøg var strandede. Man havde villet udvikle et kommunalt Selvstyre; det var blevet til intet. Medens de „Moderate“ havde behersket den første Madjlis, havde de mere radikale „Demokrater“ Overvægt i den anden Madjlis — Absolutisterne, Reaktionen, eksisterede ikke som Parti, og ingen vovede længere aabent at fremtræde som Tilhænger af Muhammed Ali —, og Demokraterne pressede paa for at faa gjort Alvor af Reformerne. Den anden Madjlis gennemførte virkelig to vigtige Reformer, Indkaldelsen af Shuster og Indkaldelsen af de svenske Gendarmofficerer. Men Shuster faldt og rev Madjlis med sig i Faldet. Atter lagde den døde Haand sig over alt politisk Liv. Tilbage stod Gendarmeriet og Teherans ligeledes af svenske Officerer fortræffeligt reorganiserede Politi som snart sagt de eneste haandgribelige Resultater.

De persiske Blade talte bestandig om alt det, der skulde gøres for Undervisningsvæsen og Folkeoplysning, men intet var endnu gjort. Retsvæsenet laa i et fuldstændigt Anarki. Madjlis havde besluttet at lade udarbejde en moderne Straffelov, men da den nødvendigvis vilde gøre Indgreb i den gejstlige Retspleje, som er en rig Indtægtskilde for Mullaerne, mødte Tanken stærk Modstand, og Sagen kørte fast. Resultatet var, at der hverken fandtes ny eller gammel Straffelov; Kriminalvæsenet var overladt til Guvernørers, Politimestres og tilfældige Magthaveres Forgodtbefindende. Man havde fyldt Fængslerne, og derefter maatte man af Pladsmangel lade Forbryderne blive paa fri Fod. Forresten var de gamle Retsmidler, pinligt Forhør og Bastonade under Fodsaalerne, stadig i Brug. Dog var der sket Fremskridt, for saa vidt som Afstraffelserne ikke mere skete offentlig, og de raffinerede Henrettelsesmetoder, som tidligere havde været almindelige,

f. Eks. at „puste Forbryderen fra en Kanon“, ikke længere var i Brug. Europæere, der havde levet en halv Snes Aar i Teheran, havde endnu set Henrettelser af den nævnte Art foregaa paa offentlig Plads. Metoden bestod i, at Forbryderen blev bunden foran en Kanonmunding og Kanonen derpaa affyret. Naar Underlivet derved var blevet skudt af ham, blev han trampet ihjel af Mængden.

Da jeg kom til Persien, havde Landet allerede i flere Maaneder staaet i Valgkampagnens Tegn, og det en Valgkampagne, der var kuriøs i mere end én Henseende. Valgene i Provinsen Azerbeidjans Hovedstad, Tabriz, der næst efter Teheran er Persiens folkerigeste By og et af Revolutionens Hovedarnesteder, kunde faa afgørende Indflydelse paa det kommende Parlaments Karakter. Derfor gik Russernes Politik ud paa at hindre Valgene i Tabriz, hvad der ikke faldt dem vanskeligt, da Tabriz endnu holdtes besat af russiske Tropper, og Guvernøren i Azerbeidjan, Hadji Samad Khan Shudja-ed-Daula, var Russernes haandgangne Mand. For Resten en interessant Type, som man ikke sjældent træffer paa i persisk Politik, denne Hadji Samad. Han tilhørte den røverske Stamme Tchardouli og drev oprindelig Beskæftigelse som Kvægrøver, hvorfor han blandt Folket havde faaet Tilnavnet *Gavduzd*, „Oksetyven“. Maaned efter Maaned forlangte de persiske Aviser hans Afskedigelse, men dertil var Hadji Samad en altfor nyttig Mand for Russerne. Han forstod at intrigere mod Valgene i Tabriz, saa at den halve Sommer 1914 gik, uden at den længselsfuldt ventede tredje Madjlis kunde træde sammen. Men hans Virksomhed i Tabriz indskrænkede sig ikke dertil. Med Vold og Trusler pressede han Penge af velhavende Borgere under Paaskud af, at Russerne krævede Kontributioner, men i Virkeligheden for at fylde sin egen Lomme. Og hans vel udviklede Rovdrift parredes med en ikke mindre vel udviklet Hang til Grusomhed. Han rasede som en Blodhund i sit Guvernement. Et lignende Regimente var i Gang i Zendjan, hvor Hadji Samads Broder regerede og fuldstændig ignorerede alle Ordrer fra Teheran.

Perserne gjorde en vis Forskel i Betragtningen af de to Nationer, i hvilke de saa deres Lands Plageaander. De hævdede gærne, til Sammenligning med Russernes Optræden i Tabriz

og Zendjan, at Englænderne i de sydlige Provinser, der hørte til deres Interessesfære, ikke tillod nogen indfødt Stormand med Vold at fratage nogen saa meget som en Shahi, og det turde være rigtigt nok; de russiske Metoder var ikke de engelske. Men paa den anden Side paastod upartiske Europæere, der indtog ledende Stillinger indenfor den persiske Administration, at Englænderne endnu mere haardnakket end Russerne modsatte sig alle persiske Reformbestræbelser. Russernes Politik var brutal, men den var i det mindste ærlig. Englændernes var underfundig og hyklerisk og stemte i Praksis saare lidet med Sir Edw. Greys gentagne Forsikringer i det engelske Underhus, at den britiske Regering loyalt vilde støtte Persien i Hævdelsen af dets Selvstændighed og Suverænetet. Man anførte f. Eks. et konkret Tilfælde, hvor Englænderne indenfor deres Indflydelsesomraade under Henvisning til deres særlige Interesser havde modsat sig en simpel og nyttig Reform i Trafikvæsenet, som Medlemmer af den belgiske Administration ønskede gennemført, og overfor hvilken Russerne ikke havde gjort Vanskeligheder for Nordpersiens Vedkommende.

Iøvrigt hævdede indviede Europæere, ogsaa Belgiere, at Bestræbelserne for at holde Persien nede i dets Svagheds- og Forarmelsestilstand var det eneste, hvorom der herskede Enighed mellem Rusland og England. Den famøse Konvention af 1907 havde kun kunnet tilklistre, men ikke fjærne Modsætningen mellem de to Landes Interesser. Rivaliseringen mellem dem havde taget Fart i Foraaret 1914. Den persiske Indenrigsminister, der havde demissioneret i April, havde været engelskvenlig, og hans Demission betød, at den russiske Indflydelse atter var bleven overvejende. Den nye Gesandt, Korostovetz, syntes at ville gaa energisk frem og søge at sætte det mest mulige igennem i den korte Tid, der var tilbage, inden Shahen blev myndig. Derfor var han usædvanlig tidlig i Maj taget ud til Shimran, hvor han i Ro kunde overveje de fornødne Forholdsregler. I Juni var den britiske Regering begyndt at interessere sig for Driften af de rige Petroleumsminer i Egnen mellem Shuster og Bender-Abbas, idet den havde købt Aktier til 2,2 Millioner Lstr. i Anglo-Persian-

Oil-Company, hvorved den helt beherskede dette Selskab. Da Oliekilderne laa i den neutrale Zone, var det en Provokation overfor Rusland, der herved kun opfordredes til at fortsætte sin Politik i Azerbeidjan med det Formaal helt at bringe denne Provins ind under sit Herredømme. I Virkeligheden forligedes Russerne og Englænderne i Persien som Hund og Kat.

Men det var ikke nok med den russisk-engelske Modsætning; ogsaa indenfor saavel den russiske som den britiske Politiks Ledelse i Persien raadede der ejendommelige Modsætningsforhold. Ruslands persiske Politik ledes af den orientalske Sektion i Udenrigsministeriet i Petersborg. Denne Sektion var absolut anglofob og tilstræbte direkte Erobring og Anneksion. Medens Udenrigsministerens snart haardhændede, snart lidt mildere Politik overfor den persiske Regering repræsenteredes af den russiske Gesandt i Teheran, hævdedes den orientalske Sektions altid konsekvente Scharfmacher-Politik af de russiske Konsuler i de persiske Byer. De korresponderede direkte med den orientalske Sektion og fik deres Instrukser derfra — udenom den russiske Gesandt og til Tider i direkte Modsætning til dennes Politik. Saaledes indtraf der undertiden besynderlige Forhold. Da den tidligere Gesandt, Poklevski-Koziell, der saa sandt ikke var blid mod Perserne, men dog for blid efter Konsularpartiets Anskuelser, paa Hjemvejen til Petersborg passerede Resht, blev han ikke modtaget af den dèrværende russiske Konsul, og ved den officielle Diner, som Provinsen Gilans Guvernør gav til Ære for ham, glimrede Konsulen ved sin Fraværelse.

En ganske tilsvarende Dobbelthed gjorde sig gældende i den britiske Politik i Syden. De her ansatte britiske Konsuler var Officerer af den indiske Armé og udnævnte af den indiske Regering. De regnede faktisk Sydpersien for en Dependens af Indien. Undertiden førte de — et Tilfælde af den Art var nylig indtruffet i Bushir — en Politik stik imod London-Regeringens.

Overfor de Farer, der truede Resterne af Persiens Selvstændighed, havde Tanken om et nærmere Venskab med Tyrkiet, hvis Stilling i mange Maader frembød Analogier med Persiens, af sig selv vokset sig stærk. Jeg fik blandt Perserne

det Indtryk, som direkte bekræftedes gennem en Udtalelse af den rettroende Shiit Mahmud Mirza, at det Had, der Aarhundreder igennem havde bestaaet mellem Sunniter og Shiiter, var forsvundet, og at der her var Tale, ikke simpelthen om en Tilnærmelse mellem Regeringerne i Konstantinopel og Teheran, men om en Tendens, der greb dybt ned i Folkene, en Følelse af Kultur- og Interessefællesskabet mellem de to sidste større muhammedanske Stater, der endnu var tilbage.

Iøvrigt var Tyskland Persernes sidste Haab. Tyskerne arbejdede ivrigt og planmæssigt i Persien. Deres Handel var i stadig Stigen. Persiens Udenrigshandel var i Kalenderaaret 1912—13 steget med 15 Procent, og deraf var Tysklands Andel steget med 34 Procent. Det vil sige, at Tyskland havde overfløjet Frankrig og naaet Pladsen som Nr. 3 i Persiens Udenrigshandel. Dette Resultat var blevet naaet til Trods for de Vanskeligheder, som Rusland lagde al fremmed Handel paa Persien i Vejen ved de prohibitivt høje Toldsatser paa Gennemførsel til Persien over russisk Territorium. Tyskerne havde da kun haft den Udvej at bruge Forsendelse i Postpakker, hvilke Rusland efter de internationale Overenskomster ikke kunde belægge med Told. Men alligevel var Tyskernes Handelsforbindelse med Persien bleven lettere og sikrere end før, idet Rusland ved Potsdam-Overenskomsten havde anerkendt Tysklands Ligeberettigelse med Hensyn til Handelsinteresser i Persien og forpligtet sig til ikke at lægge disse Interesser Hindringer i Vejen. Rusland havde ved samme Lejlighed opgivet sin Opposition mod Bagdadbanen og var gaaet ind paa Planen om en Jærnbaneforbindelse fra Bagdadruten til Teheran over Khanekin. Det var ogsaa navnlig efter Potsdam-Overenskomsten, at den tyske Konkurrence havde taget Fart. Vilde man i Teheran søge Oplysning om Forretningsforhold o. l. i Persien, saa vilde man hverken finde engelske eller russiske Haandbøger, der kunde hjælpe én, men derimod en tysk-persisk „Handelsratgeber für Persien“ med persisk Undertitel, trykt dels i Berlin, dels i Teheran. Heri vilde man finde en almindelig Oversigt over persiske Forhold, en Række praktisk og overskueligt opstillede „Raad og Retningslinjer for den tyske Købmand“ med Oplysninger om

Transportforhold, Import- og Eksportartikler, Handelsstatistik, Pengeforhold, fremdeles Adresser paa tyske Forretningsmænd, der handlede paa Persien, og Adresser paa persiske Firmaer i de forskellige persiske Byer, alle Adresser baade paa tysk og persisk, og endelig en udelukkende persisk Afdeling med Raad og Meddelelser for persiske Købmænd med Hensyn til Handelen med Tyskland. Paa Bindet præsenterer det tyske og det persiske Vaaben og det tyske og det persiske Flag sig Side om Side. I denne Understregning af Tysklands og Persiens Ligestillethed ligger en klog Beregning. Tyskerne havde jo ikke været længe om at opdage Persernes Følelser overfor Englænderne og Russerne, og de havde straks fra Begyndelsen anlagt Rollen som de medfølende Venner og eventuelle Hjælpere i Nøden, som Forsvarere af de orientalske Kulturfolks Ligeberettigelse og — sidst, men ikke mindst —, som Islams naturlige Beskyttere, en Rolle, som Tyskheden jo allerede i en Aarrække havde levet sig ind i.

I Teheran virkede Tyskerne først og fremmest gennem det ovenfor omtalte tyske Hospital og gennem en tysk Skole for persiske Børn. Skolen havde været stærkt besøgt, men var forøvrigt noget i Tilbagegang i Foraaret 1914. I de to Hovedcentrer for henholdsvis russisk og britisk Konsularpolitik, Tabriz og Bushir, havde Tyskland ansat Konsuler, som øjeblikkelig satte sig i Virksomhed, hver Gang Russerne eller Englænderne begik et nyt Overgreb overfor Persiens Suverænetet, og forlangte Oplysning om Motiverne til saadanne Skridt. De var ligeledes i Færd med at indrette en Konsularpost i Ispahan, den sydligste af de store Byer indenfor den russiske Interessesfære. Selve Russernes Forpost i Persien, Tabriz, havde en tysk Koloni, der var større end den russiske, naar man til den sidste ikke medregnede det russiske Militær og de Indfødte, der havde stillet sig under russisk Protektion. Tabriz' tyske Koloni talte ca. 70 Medlemmer. Den havde sin „tyske Forening“ med Bibliotek, Tennisplads, Foredragssal og Keglebane. Netop i Tabriz gav de lovløse Tilstande under „Oksetyven“ Hadji Samads Styre den tyske Konsul rig Lejlighed til Indskriden, og jo mere forhadt Hadji Samad var af Perserne, med desto større Glæde og Taknemlighed saa de paa den tyske Konsuls Mellemkomst. Som Eksempel paa,

hvorledes den tyske Politik arbejdede i Tabriz, anførte Mahmud Mirza følgende Træk: For at undgaa Hadji Samads Udsugelser var en hel Del af Byens velhavende Købmænd flygtet til Udlandet. Den tyske Konsul sendte nu Bud til en af de tilbageblevne Købmænd og spurgte ham om Grunden til denne Masseudvandring. Købmanden svarede, at det var Hadji Samads Tyranni, der drev dem, som endnu havde en Del til Bedste, i Landflygtighed. Konsulen sagde, at han havde udtænkt et Middel, hvorved Borgerne kunde unddrage sig Guvernørens Forfølgelser. Han, Konsulen, havde liggende en Del Aktier paa 10, 20 o. s. v. Tumaner i Bagdadbanen; naar en Tabrizer købte nogle Stykker af disse Aktier, stod han eo ipso under den tyske Regerings Beskyttelse og havde saaledes intet at frygte. Planen vandt Tilslutning, og Købmændene vendte den ene efter den anden hjem fra Paris, Baku og andre Byer i Udlandet og købte Bagdadbane-Aktier. En Dag kaldte Guvernøren en af disse hjemvendte Købmænd, en anset Hadji (Mekkapilgrim) op til sig og spurgte ham i en barsk Tone om Grunden til denne Tilbagevenden. Hadjien svarede dristigt, at han ikke havde noget at gøre med Guvernøren; hvis denne vilde ham noget, maatte han henvende sig til den tyske Konsul, under hvis Beskyttelse han stod. Forbitret gik Hadji Samad til den russiske Konsul og spurgte, hvorledes man skulde forholde sig i dette Tilfælde, men den russiske Konsul svarede kun med et Skuldertræk; herved var intet at gøre. Historien maa staa for Mahmud Mirzas Regning, jeg har ikke haft Lejlighed til at efterprøve den. Men den Art Træk fortaltes i hvert Fald blandt Perserne og bidrog i høj Grad til at styrke deres Sympati for Tyskerne og deres Haab om en Gang gennem deres Hjælp at opnaa Befrielse for det russisk-engelske Tryk, som de følte stærkere Dag for Dag. Jeg har allerede omtalt, hvor fast Mænd som Salar-i-Ashraf, der var vel kendt med europæiske Forhold, troede paa et kommende europæisk Opgør og paa Tysklands militære Uovervindelighed.

Tilbage staar endnu at omtale Svenskernes og Belgiernes Virksomhed i Persien. De svenske Gendarmeriofficerer var Persernes Kælebørn. Deres Iver i Tjenesten, det Mod, hvormed de gik til Opfyldelsen af et Hverv, der den Gang allerede havde kostet flere Ofre ud af deres Række, og deres

personlige charmerende Egenskaber havde vundet dem Befolkningens Hjærter. Baade i den persiske og i den europæiske Presse taltes der stadig om Svenskernes udmærkede Resultater af Pacificeringsarbejdet. Kritiken kom til Orde — om end mindre højlydt — indenfor snævrere Kredse. Salar-i-Ashraf mente, at Svenskerne gik for rask frem og ved at bringe Stammerne i Harnisk imod sig forværrede Oprørstilstanden i Syden. En af Spidserne i det europæiske Reformarbejde udtalte sig til mig omtrent paa følgende Maade: „Det svenske Gendarmeri er efter min Mening dødsdømt. De menige Gendarmer rekruteres blandt Landsbyernes Vagabonder og løse Eksistenser. Hvor de viser sig, optræder de som Herrer i Kraft af deres Bøsse, de anstiller Forhør, ærgrer Karavanerne ved deres Inkvisition og plager Befolkningen i Landsbyerne, men flygter, hvis der viser sig Røvere. Gendarmeriet er tilmed altfor dyrt.“ Min Hjemmelsmand havde sagt til Oberst Hjalmarson, straks da denne ankom til Teheran: „Jeg har opholdt mig saa og saa mange Aar her i Landet og kender Forholdene. Hvis der er noget, De ønsker at faa Besked om, staar jeg altid til Deres Disposition.“ Oberst Hjalmarson svarede: „Jeg har min Plan færdig.“ Denne Plan var kopieret efter belgisk Mønster. Men Persien er et udstrakt og tyndt befolket Land, og den forhaandenværende Styrke maatte spredes og splittes paa en Maade, som gjorde dens Nytte illusorisk. Det maa dog tilføjes, at min Hjemmelsmand tidligere havde tilbudt den persiske Regering selv at organisere et Gendarmeri efter et System, der var tilpasset efter de lokale Forhold, men ikke formaaet at sætte sin Plan igennem, og det er vel tænkeligt, at han derved har været forudindtaget imod Oberst Hjalmarsons fra hans egne Planer afvigende Fremgangsmaade.

Told- og Finansvæsenet samt Postvæsenet var, som oftere omtalt, i Hænderne paa Belgiere. Russerne havde ved Shusters Fald ønsket at gøre Belgieren Mornard — om hvis Kapaciteter Shuster i sin Bog udtaler sig meget ringeagtende — til Generaldirektør for Finanserne, og Englænderne var gaaet med dertil. Perserne ansaa Mornard for deres Lands onde Aand. Havde Finanserne været i Ulave før Shusters Tid, saa var det blevet endnu værre under Mornard, mente

de. Han forlangte Statens Penge til Bedste for sig selv og de andre i hans dobbelte Administration ansatte Belgiere. Han var et Redskab i Russernes Hænder og arbejdede paa Persiens Fordærv. I al den Tid, han havde administreret Persiens Finanser, havde han ikke offentliggjort Statsregnskabet, saa at intet Menneske vidste, hvorledes Status var. Indtægterne af Krongodserne, der ikke sorterede under det almindelige Statsregnskab, var gaaet i Mornards og hans Belgieres Lommer og blevne bragt ud af Landet. Han havde opkøbt Korn og solgt det med en mægtig Avance. Sluttelig havde han arbejdet paa at lægge Opkrævningen af Skatterne i Hænderne paa den russiske Bank.

Gik man fra de persiske Kilder over til russiske i den Forventning her at faa „altera pars“ at høre, blev man overrasket ved at faa en Fremstilling, der stemte nøje overens med den persiske, undtagen for saa vidt som Mornard her ikke fremtraadte som Ruslands Haandlanger. Mornard havde i Virkeligheden aldrig offentliggjort noget samlet Regnskab over Indtægter og Udgifter. Russerne havde vel, sagde min russiske Hjemmelsmand, drevet Mornards Ansættelse igennem, men siden havde de været nødt til at lægge Kapsun paa ham, saa at han nu ikke kunde røre sig uden russisk Kontrol. Mornard havde bortforpagtet Indkøb og Salg af Byg, Hvede o. s. v. som Monopol til sine Belgiere, hvad der det foregaaende Aar havde medført en enorm Stigning i Kornpriserne; saa havde det russiske Diplomati grebet ind med det Resultat, at Kornpriserne var gaaet ned til en Tredjedel af, hvad de var oppe paa Aaret iforvejen. Efter mange Opfordringer havde Mornard endelig tilbudt at aflægge Regnskab, imod at han paa egne og Undergivnes Vegne fralagde sig alt Ansvar. Den russiske Gesandt havde overfor en Landsmand ligefrem brugt det Udtryk, at han „var stærkt optaget af den Mornardske Tyveriaffære“.

Det vilde jo ikke være vanskeligt at bringe det persiske og det russiske Syn paa Mornard i Samklang. Men forhørte man sig hos Belgiere, der stod udenfor Mornards Administration, fik man en ganske anden Fremstilling. Shuster havde forladt Landet uden at aflægge Regnskab og taget alle sine Amerikanere med sig. Mornard maatte da i de første Aar

klare Finansledelsen næsten uden europæiske Medhjælpere, men han holdt ud med sejg Energi. At han ikke havde offentliggjort Statsregnskabet laa deri, at de forskellige Afdelinger af Regering og Administration ikke havde været at formaa til at sende ham deres Regnskaber. Fra Ministerierne, fra det af en Englænder ledede Telegrafvæsen, fra Gendarmeriet og Kosakkerne havde han ikke faaet Afregning. Han havde saaledes kun kunnet notere paa den ene Side de indkomne Statsindtægter, paa den anden Side de og de Summer, som han havde tilstillet de eller de Ministerier o. s. v., men ikke kunnet angive, hvad vedkommende Ministerium havde brugt Pengene til. Et virkeligt Statsregnskab havde han altsaa været ude af Stand til at give, og et saadant partielt Regnskab, som han *kunde* præstere, havde han fra Tid til anden ladet offentliggøre i Bladene. Forøvrigt forberedtes nu Udsendelsen af et Regnskab saa nøjagtigt, som det kunde gives.

Med Rygtet om, at Mornard vilde have Skatteopkrævningen overdraget til den russiske Bank, hang det saaledes sammen: I Azerbeidjan havde Russere og ogsaa den russiske Bank laant Persere Penge. Da disse ikke kunde betale Laanene tilbage, havde Kreditorerne sat sig i Besiddelse af deres Ejendom. Paa denne Maade var mere end Halvdelen af Provinsen Azerbeidjan kommen paa russiske Hænder. Disse russiske Grundbesiddere, hvortil altsaa den russiske Bank hørte, vilde ikke betale Skatter til de persiske Skattemyndigheder. Mornard havde oftere gjort Forestillinger desangaaende til den russiske Gesandt, men var bleven afvist. Den russiske Gesandt krævede paa sin Side Skadeserstatning for visse Forulempelser, som russiske Undersaatter havde været Genstand for paa persisk Grund, hvortil Mornard svarede, at naar de russiske Undersaatter ikke vilde betale Skat, vilde han heller ikke udbetale Skadeserstatninger. Ved en bestemt Lejlighed havde Mornard spurgt den russiske Gesandt, om det var Meningen, at de russiske Undersaatter overhovedet ikke vilde betale Skat, eller kun, at de ikke vilde betale til de persiske Myndigheder. Gesandten svarede, at det sidste var Tilfældet. Saa foreslog Mornard, at de russiske Undersaatter skulde kunne indbetale deres Skatter til den russiske Bank, der saa skulde besørge dem videre til den persiske Regering. Den russiske Gesandt

gik ind paa dette Arrangement, men forandrede det derhen, at de russiske Undersaatter skulde indbetale deres Skatter til de russiske Konsuler, der saa lod Pengene overgaa til den russiske Bank. Derved blev de russiske Konsuler til en Slags Skatteopkrævere paa persisk Territorium.

Overfor Rygterne om, at Mornard skulde have spekuleret i Hungersnøden i Vinteren 1912—13, fremsatte man i de belgiske Kredse følgende Forklaring: Mornard havde ved at tage sin Opgave alvorligt faaet Russerne imod sig, ligesom den persiske Regerings Medlemmer, hvem han vilde hindre i at berige sig gennem aarhundredgamle, hævdvundne Praktiker, var ham alt andet end venligt stemte. Et daarligt Aar indtraf. Straks traf Kornopkøberne, som hidtil altid uhindret havde drevet deres samvittighedsløse Haandtering, deres Forholdsregler. Deres Lagere fyldtes, og Kornpriserne steg voldsomt. Nøden var uhyre i Teheran i Vinteren 1912—13; Bagerne blandede Brødet med Jord og Affald af al Slags. Mornard rettede gentagne Henvendelser til Regeringen om at sætte en Stopper for Kornopkøbernes Trafik; han gik endog saa vidt, at han forlangte Dødsstraf anvendt paa Kornopkøberne. Men Regeringen, der selv var associeret med Opkøberne, gjorde intet. Mornard vilde nu konfiskere nogle Opkøberes Kornforraad. Uheldigvis var disse Opkøbere russiske Undersaatter, og de russiske Myndigheder lagde sig straks imellem og forhindrede Konfiskationen.

Men Mornard opgav ikke Kampen. Han forsynede først Teherans Bagere med Korn af Regeringens Forraad, og da det var brugt op, lod han købe Mel i Rusland og lod det sælge til Bagerne til forholdsvis rimelige Priser. Opkøberne holdt Stand. De mente, at Mornard dog snart maatte komme til Ende med sit Latin, og saa havde de vundet Slaget. Men Mornard lod sine Agenter i Provinserne konfiskere Kornforraad, der tilhørte *persiske* Opkøbere (ikke russiske Undersaatter) og holdt saaledes Situationen gaaende indtil Sommeren 1913. Den nye Høst var glimrende, og en Mængde Opkøbere, der havde holdt deres Forraad tilbage i Haab om dog sluttelig at kunne afsætte det med god Avance, blev ruinerede. Og nu traf Mornard saadanne Foranstaltninger, som for alle Tider skulde sikre Hovedstaden mod Hungersnød og gøre Opkøber-

nes Forretning umulig. Han lod indrette det store Regerings-Kornoplag i den sydlige Del af Teheran, tæt ved Shah Abdelazim-Porten. Hertil skulde indsendes alt det Korn, der leveredes som Skatteydelse in natura fra Teherans rige Opland; Mængde og Kvalitet kontrolleredes, Kornet rensedes og oplagredes, og herfra fik alle Teherans Bagere deres daglige Forsyning. Lignende Institutioner havde Mornard derefter ladet oprette i Kumm, Kazvin, Hamadan, Sultanabad, Kirmanshah og Meshhed, og et Kornoplag i Ispahan var under Oprettelse. Medens en Kharvar (294 Kilo) Byg i 1911 i Kazvin kostede 30 Tumaner, kostede den i 1914 $5^1/_2$ Tuman. Byguvernøren i Teheran havde tidligere Fastsættelsen af Kornpriserne under sig og tjente derved personlig 900 Tumaner (ca. 3000 Kroner) om Dagen. Nu var det Mornard, der fastsatte Prisen, og denne Indtægtskilde for Byguvernøren var bortfaldet. Naturligvis havde her været overordentlige Vanskeligheder at overvinde. Det var forstaaeligt, at Mornard ikke ønskede at offentliggøre Regningerne over sine Indkøb af russisk Mel og Salget deraf, da man saa vilde beskylde ham for Bortødslen af Statens Midler, men han havde i Virkeligheden frelst Hovedstaden fra Hungersnød.

Under saa forskellige Synsvinkler betragtedes Mornard og hans Virksomhed. Efter supplerende Oplysninger fra fransk Side tror jeg dog at kunne uddrage visse Kendsgærninger som Grundlag for en upartisk Bedømmelse. For det første lader det virkelig til, at Finansvæsenets Organisation havde gjort Fremskridt under Mornards Ledelse, at Indtægterne indgik med stigende Regelmæssighed, at Centraladministrationens Ordrer gennemførtes i Provinserne, kort sagt, at der var blevet bragt nogen Metode og Orden i Tingene. At Mornard har truffet energiske Forholdsregler mod Hungersnøden, er et ubestrideligt Faktum, og Korn-Ambaren ved Shah Abdelazim-Porten staar som et haandgribeligt Vidnesbyrd om hans Virksomhed i saa Henseende. Men ligesaa utvivlsomt er det, at han og de af ham ansatte Belgiere har profiteret ved disse Foranstaltninger. Da Mornard lod købe Korn i Rusland, lod han til Befordring af Kornet anskaffe Lastautomobiler. Disse anvendtes siden til Befordring af de til Belgierne bestemte Luksusvarer, af hvilke der ikke be-

taltes Told. Skønt der var høj Told f. Eks. paa franske Vine, fik de belgiske Funktionærer deres Champagne bragt toldfrit ind i Landet og fragtfrit til de forskellige Egne af Persien, hvor de residerede, medens den fattige persiske Stat havde betalt Lastvognenes Anskaffelse og betalte Benzin, Vedligeholdelse, Chaufførerer og Vejafgift. Ogsaa min franske Kilde hævdede, at Korn-Ambaren gav rundelig personlig Fortjeneste baade til Mornard og til Ambarens Leder, Franskmanden Bidaut, der i sin Tid var Mornards Overordnede, da denne var almindelig Toldbetjent i en af Mazenderans Havnebyer, og som da havde forstaaet at skaffe sig Indtægter, der var rigelige nok til, at han kunde købe sig en kostbar Villa nær ved Paris, en Villa, som han senere havde maattet sælge.

En Ting fortjener dog at fremhæves, naar der tales om den belgiske Forvaltning i Persien. Hvor stærke Angreb der end rettedes paa Mornard og de i Told- og Finansadministrationen ansatte Belgiere, har jeg aldrig hørt et dadlende Ord om Molitors Forvaltning af Postvæsenet.

De engelske diplomatiske Skrivelser, som Tyskerne under Krigen har sat sig i Besiddelse af i Sydpersien og udgivet under Titlen „Englische Dokumente zur Erdrosselung Persiens“ (Berlin 1917), bekræfter i det hele de Oplysninger og det almindelige Indtryk, jeg havde faaet i Persien med Hensyn til Forholdet mellem Russere og Englændere. Den 23. Marts 1914 skriver den engelske Gesandt i Teheran, Sir Walter Townley, at de persiske Affærer giver Anledning til nogle kedelige Spørgsmaal mellem Rusland og England. Den nye russiske Gesandt, Korostovetz, var „somewhat peculiar in his attitude“; han havde overfor en interviewende persisk Journalist afgivet nogle besynderlige Erklæringer, bl. a. om at den russiske Regering, hvis Anarkiet vendte tilbage i Persien, vilde ændre dettes Forfatning og parlamentariske Love. Den 23. August samme Aar skriver Townley, at Finansadministrationen møder Hindringer gennem de russiske Konsuler i den russiske Zone, idet de af derboende Russere og Persere under russisk Protektion til de russiske Konsuler indbetalte Skatter vel af Konsulerne indsættes i den russiske Bank paa den persiske Regerings Navn, men den persiske Regering ser

ikke noget til Pengene. Den russiske Konsul blander sig i videste Omfang ind i Provinsforvaltningen, saasnart der er Tale om Ejendomme, der tilhører eller er forpagtet af Russere eller Folk under russisk Protektion. Og i en Skrivelse af 7. April 1915 fra Townley hedder det: „Det var galt nok med Azerbeidjan, men det var ikke nær nok for den moskovitiske Appetit. Efter at have taget sig en god Bid af Ispahan var de i Færd med at udarbejde en Plan om at lægge Haand paa Fars (den sydvestpersiske Provins ved den persiske Bugt med Byen Shiraz og Havnestaden Bushir) ad samme Vej, ligesom de havde forsøgt at indlemme Ispahan i den Sfære, der er helt og holdent under deres Herredømme. Den eneste Maade at holde dem i Skak paa var at føre Krigen ind i deres egen Fæstning, Azerbeidjan, for derved at faa dem til at holde Fingrene fra Central- og Sydpersien. Dette gjorde jeg ogsaa i bestemt Hensigt og berørte dem paa et ømt Sted ved at afsløre forskellige af deres Skandaler . . . .“

* *

*

De sidste af de her citerede Skriftstykker stammer fra Tiden efter Krigens Udbrud. For at fuldstændiggøre dette Kapitel vilde det vel ogsaa være naturligt at give en lille Oversigt over Forholdenes Udvikling i Persien under Verdenskrigen.

Shah Ahmeds Kroning fandt Sted efter Bestemmelsen d. 21. Juli 1914 ved hans Indtræden i Myndighedsalderen. Takket være de russiske Intriger var Valgene til Madjlis endnu ikke afsluttede i Provinserne. I Teheran havde de fundet Sted allerede flere Maaneder tidligere — endnu før min Ankomst til Persien — med et Resultat, som Townley havde udtrykt med de Ord, at „det demokratiske Element var helt elimineret“. Efter Forfatningen skulde Edsaflæggelsen finde Sted overfor det fuldtallige Parlament, men man kom ud over Vanskeligheden ved en noget tvungen Fortolkning af den paagældende Grundlovsparagraf. Et nyt Kabinet dannedes under Mustaufi-el-Memalik.

Da Tyrkiet i Efteraaret 1914 var blevet draget med ind i Krigen, lod Sultanen dekretere den „hellige Krig“ mod nogle kristne Magter med Udelukkelse af andre, hvad der egentlig var uforeneligt med den „hellige Krig“s Begreb. Denne Proklamation fik da ogsaa kun Betydning paa Steder, hvor man af andre Grunde nærede Ønsker om at slutte sig til Kampen mod Ententemagterne. Et saadant Ønske var utvivlsomt levende i Persien. Men Persiens Hær vilde kun gøre en meget slet Figur paa Verdenskrigsskuepladsen. Kun paa én Maade kunde Persien medvirke i Tysklands Favør, nemlig derved, at de krigerske Nomadestammer blev bevæbnede fra Udlandet og bragt til paa egen Haand at føre en Guerillakrig mod de Styrker, som Rusland og England holdt i Persien. Dette var man straks klar over i Tyskland, og efter denne Plan blev der arbejdet. Persiske Gejstlige virkede som panislamitiske Agitatorer, og Tyrkerne paatog sig, idet de rykkede ind i Azerbeidjan og midlertidig besatte Tabriz, Rollen som Folkets Befriere fra det russiske Aag.

Fra Foraaret 1915 begyndte den persiske Bevægelse at blive generende for England og Rusland. Stammerne angreb Bushir, som Englænderne derefter okkuperede med Tropper, der hentedes fra Indien. En Række Mordattentater paa russiske og engelske Konsulatsembedsmænd og andre af Ententestaternes Borgere fandt Sted i forskellige persiske Byer.

Regeringen i Teheran var ligesaa magtesløs overfor den tysk-tyrkiske Virksomhed, der antog et stedse større Omfang, som overfor de russisk-engelske Modforholdsregler. Mer end 300 tyske Instruktører sendtes til Persien for at organisere persiske Bander af Stammerne. Den tyske Legation i Teheran og den tyrkiske, der ligger tæt ved, blev omgivne med Forskansninger og antog Udseende af hele Fæstninger. Den tyske Gesandt, Prins Heinrich af Reuss, holdt sit Indtog i Persien eskorteret af en hel lille Armé med Kanoner, Geværer, Ammunition og Bombekastere. Et Kavallerikorps oprettedes, og strategiske Punkter okkuperedes. Ved Kengaver kunde den tyske Konsul med 1000 Frivillige, bevæbnede med Mitrailleuser, møde den engelske og den russiske Konsul i Hamadan, der var paa Vej til Kermanshah, og tvinge dem til at vende om. Den franske Koloni i Ispahan maatte flygte til Teheran,

da den befandt sig i aabenbar Livsfare. Den ene Stamme efter den anden rejste sig, Telegrafkablerne blev overskaarne, og Kommunikationerne blev afbrudte. Byen Kumm, der ligger ca. 18 danske Mil syd for Teheran, kom helt i Tyskernes og Tyrkernes Hænder.

Under disse Forhold var de svenske Gendarmeriofficerer meget vanskeligt stillede. De udfyldte loyalt deres Pligter overfor den persiske Regering; deres Sympatier var imidlertid gennemgaaende paa tysk Side, hvad der gjorde dem mistænkte hos Russerne og Englænderne. De engelske Diplomater anerkendte deres dygtige Arbejde, og Ønsker om at gøre dem til Redskaber for den britiske Politik gjorde sig gældende, men de svenske Officerer viste sig utilgængelige for Tilbud i den Retning. Finansforvaltningen undlod at udbetale Gendarmeriet den det tilkommende Sold, og da Oberst Hjalmarson sluttelig satte haardt imod haardt og lod Oberst Pravitz beslaglægge 10.000 Tumaner, der henlaa hos den belgiske Toldagent i Abadeh, og som udgjorde Distriktets Skatteindtægt, af hvilken Omkostningerne ved Gendarmeriet efter britisk-persisk Overenskomst middelbart skulde udredes, blev Situationen overordentlig spændt. Hjalmarson vendte snart efter hjem til Sverige, og Oberst Edwall overtog Ledelsen af Gendarmeriet.

I Løbet af Sommeren 1915 førte Russerne stadig flere Tropper ind i Nordpersien, saa at der om Efteraaret laa ca. 20.000 Mand russisk Militær i Kazvin. Den 8. November sendtes et stærkt russisk Detachement imod Teheran. Den tyske Konsul i Tabriz var bleven fordrevet, tysk Privatejendom og tyske Kapitaler og Foretagender i Azerbeidjan blevne beslaglagt. Fra Bushir i Syden forsøgte Englænderne at trænge frem til Shiraz. Efterat de svenske Gendarmeriofficerer, der stod i aktiv Tjeneste i den svenske Hær, var blevne kaldt hjem af den svenske Regering, besluttede de tilbageblevne svenske Officerer, som det hedder i en senere fremkommen Redegørelse fra deres Side, at „arbejde for Persiens Befrielse og Selvstændighed, idet vi støttede os paa det persiske Folk og den anden Magtgruppe“. Der dannede sig en national persisk Komité, omfattende Parlamentets Flertal, med den Opgave at søge Befrielsesproblemet løst.

I Efteraaret 1915 rasede Kampene i hele Syd- og Mellempersien. Der kom daglig Depecher til Teheran fra de forskellige Guvernementer med Fordring om, at Regeringen skulde erklære Ententen Krig. Den tyske Gesandt i Teheran afrejste under Æreseskorte af det den Gang endnu eksisterende persiske Gendarmeri til Kumm. Dertil var ogsaa ankommet et betydeligt Antal Flygtninge, Halvdelen af Madjlis' Medlemmer og det demokratiske Partis Centralkomité, der agtede at overtage Ledelsen af Fjendtlighederne mod England og Rusland. Den østrigske og den tyrkiske Gesandt var afrejst til Shah Abdelazim. Paa Vejen mellem denne By og Teheran vrimlede det med tyrkiske, tyske og østrigske Patrouiller.

Tyskerne havde i Begyndelsen af November lagt en dristig Plan. Den unge Shah skulde overtales til at flygte til Ispahan, hvor han vilde komme helt under tysk-tyrkisk Indflydelse. Shah, Regering og Parlament skulde samles under tysk Førerskab, og Stammernes Rejsning skulde faa officiel Sanktion. Shahens Afrejse var besluttet og meddeltes allerede i berlinske og wienske Blade som en Kendsgærning. Oberst Edwall kaldtes op paa Slottet og fik Ordre til at sørge for Shahens Sikkerhed paa Vejen Teheran—Kumm. Russerne stod den Gang kun ca. 30 Kilometer fra Teheran. Til alle Gesandtskaber sendtes en Meddelelse, der gik ud paa, at Shahen under Trykket af en russisk Invasionshær var sat ud af Stand til at forhandle frit med de respektive Regeringers Gesandter, hvorfor han saa sig foranlediget til at forlægge sin Residens og Regeringens Sæde til en anden By. Alle Gesandter opfordredes derfor til at følge ham, for at Forhandlingerne kunde fortsættes i den provisoriske Regeringsby. Oberst Edwall telefonerede til sine Underordnede, for at de til Vejens Sikkerhed fornødne Anstalter kunde træffes. Men Planen blev i sidste Øjeblik forpurret. Den russiske og den engelske Gesandt lod Shahen vide, at hvis han og Regeringen forlod Teheran, vilde han miste Kronen. Saa bestemte Shahen sig om og forsikrede Rusland og England om sit Venskab. Imidlertid søgte den persiske Regering at drage Fordel af Situationen. Den forlangte, at Rusland og England skulde anerkende Persiens Ukrænkelighed og Integritet, og den forlangte Ophævelse af den russisk-engelske Overenskomst af 1907, Revision af den

engelsk-persiske og den russisk-persiske Toldtarif, Eftergivelse af Persiens Gæld til Rusland og England, Revision af engelske og russiske Undersaatters Koncessioner i Persien, Salg til Persien af Vaaben og Krigsfornødenheder for at muliggøre Oprettelsen af en Hær m. m. Den persiske Regering meddelte siden officielt, at Ruslands og Englands Regeringer havde bifaldet en Del af disse Krav paa Betingelse af, at Persien erklærede Tyrkiet Krig, men at Persien havde vægret sig ved at gaa ind paa dette Vilkaar. Den persiske Regering fik saaledes intet sat igennem, men Neutraliteten bevaredes. Shahen dannede et nyt Kabinet af Mænd, der gjaldt for at være ententevenlige. De persiske Gendarmeriofficerer, der havde faaet deres Uddannelse i Tyrkiet, blev afskedigede. Edwall afskedigedes og erstattedes med Oberst Nyström, der oprindelig havde været ligesaa ivrig for Persiens Befrielse fra Rusland-England som de andre svenske Officerer, men i Løbet af Efteraaret 1915 havde foretaget en mærkelig Svingning i ententevenlig Retning.

Urolighederne vedblev. I Januar 1916 proklamerede Generalguvernøren over Provinsen Luristan, Nizam-es-Seltane, at han havde overtaget Overkommandoen over alle de med Russerne og Englænderne kæmpende persiske nationale Stridskræfter og erklæret de to Magter Krig. Tyrkiske Tropper rykkede ind i Kermanshah, der stedse havde været et Spredningspunkt for den tyske Propaganda, og de tyrkiske Tropper og de persiske Nationalister i Forening var nu stærke nok til at drive Russerne tilbage. De besatte Kengavar, der ligger mellem Kermanshah og Hamadan. Major Källström afvæbnede med 150 Gendarmer den russiske Styrke i Hamadan, ca. 500 Mand med to Maskingeværer. Den nationale Bevægelse tog Fart, flere persiske Troppeafdelinger sluttede sig til Gendarmeriet i Hamadan og dannede med dette som Kærne en Styrke, der var i Stand til i henved et halvt Aar, indtil Maj 1916, at hindre Russernes Fremtrængen. I Shiraz søgte Generalguvernøren, Kavam-el-Mulk, at modarbejde Gendarmeriet. Den kommanderende Gendarmeriofficer tog Kampen op og satte sig i Besiddelse af Papirer, der fandtes i den engelske Bank, og som viste, at Kavam-el-Mulk havde modtaget 173.000 Tumaner af Englænderne. Nyströms

Optræden ændrede Situationen her til Ententemagternes Fordel, og den herved opstaaede Splid mellem de svenske Officerer lammede Gendarmeriets Virksomhed. Det endte med, at Svenskerne trak sig helt ud af de persiske Forviklinger og vendte tilbage til Sverige. Imidlertid havde Russerne i Nordpersien faaet Forstærkninger, smaa, men vel udrustede Styrker med let Artilleri og praktiske Transportmidler, og rykkede nu frem under Skærmydsler med blandede Styrker under tysk Ledelse. Tyskerne opgav Ispahan. Prins Reuss fjærnedes fra Ledelsen af den tyske Organisationsvirksomhed, og Dr. Vassel, tidligere tysk Generalkonsul i Bagdad, ledede nu den tyske Agitation fra Kermanshah med Rang som Chargé d'affaires i den tyske Legation i Persien. I Kermanshah strømmede sammen en broget Skare af persiske Nationalister under Ledelse af demokratiske Parlamentsmedlemmer, der havde dannet en national Sikkerhedskomité, regulære tyrkiske Tropper, tyske Agenter og Hærinstruktører, Rester af det persiske Gendarmeri, Tyrker, Kurdere og Østrigere samt en Mængde Stammemænd og Røvere, der var rekruterede og bevæbnede af Tyskerne.

Men fra Foraaret 1916 udviklede Situationen sig mere og mere til Ruslands og Englands Fordel. Russerne indtog først Kermanshah, derefter Ispahan. Den britiske Regering overdrog paa sin Side General Sir Percy Sykes, der tidligere i en Aarrække havde været britisk Generalkonsul i den persiske Provins Khorasan og var en udmærket Kender af persiske Forhold, den Opgave at danne en Sikkerhedsstyrke under britiske Officerer med Erfaring fra Indien, en Styrke, der kunde erstatte det svensk-persiske Gendarmeri og skaffe rolige Tilstande i Sydpersien. Sir Percy landede i Bender Abbas d. 16. Marts 1916 og bekæmpede med Held de tyske og tyrkiske Smaastyrker og de oprørske Stammer. Det var Meningen, at Sir Percy Sykes' Styrke efterhaanden skulde bringes op til et Antal af 11.000 Mand. I Februar 1917 kunde Lord Curzon som Medlem af Krigskabinettet meddele i det engelske Overhus, at Sykes allerede havde en Styrke paa omtrent 5000 Mand og en militær Eskorte paa ca. 800 Mand Tropper fra Indien, og at Bakhtiaristammen havde stillet en lignende Gendarmeristyrke. Sykes havde med sin Trop

foretaget en Marche over Ispahan helt op til Teheran under meget vanskelige Forhold og derved genoprettet Ordenen paa et udstrakt Omraade, ligesom han i Teheran „havde sikret en Regering, der var venskabelig sindet mod de allierede Magter“. Curzon tilføjede, at Rusland og England stadig ydede den persiske Regering finansiel Støtte, „men ikke paa nogen uklog Maade“.

Under dette sidste Udtryk skjuler sig en Række til den persiske Regering stillede Krav om nye Indrømmelser. En russisk-engelsk Note af 4. August 1916 krævede, at der skulde indsættes en blandet Kommission af russiske og engelske Finansinspektører, hvortil skulde knyttes nogle belgiske og persiske Medlemmer, til at overtage Ledelsen af Landets Finanser, Indtægter og Udgifter, og fremdeles skulde der oprettes to persiske Hære paa 11.000 Mand hver, en i Nordpersien, ledet af russiske Officerer, og en i Sydpersien, ledet af engelske Officerer. Den sidstnævnte var den af Sir Percy Sykes kommanderede Styrke, der havde været under Dannelse i flere Maaneder, inden Kravet om dens Anerkendelse formuleredes. Den persiske Regering saa i de to Fordringer den fuldstændige Tilintetgørelse af Persiens Selvstændighed, idet der derved vilde blive givet Rusland og England ubegrænset Herredømme over Landets Finanser og Militærmagt, og søgte ved passiv Resistens at unddrage sig Opfyldelsen af Notens Fordringer. Et Ultimatum i Januar 1917 tvang Regeringen til at give efter.

Kravet om en blandet britisk-russisk Finanskommission betød Enden paa den belgiske Finansstyrelse. Mornard havde da allerede i lang Tid kun fundet lunken Støtte hos Englænderne. Urolighederne og de tysk-tyrkiske Machinationer bidrog paa forskellig Maade til at svække hans Prestige. I Eftersommeren 1916 døde Mornard i Teheran, og hermed var vistnok i det væsentlige Belgiernes Rolle i Persien udspillet.

Igennem den første Del af Aaret 1917 maatte de russiske Tropper og Sir Percy Sykes' Gendarmeri endnu føre en Række Kampe med de tyrkiske Tropper, men efter Bagdads Fald og Englændernes afgørende Fremgang i Meso-

potamien blev denne Del af Russernes og Englændernes Opgave betydelig lettet.

I Januar 1918 gav Curzon i Overhuset en Oversigt over det nye Gendarmeris Resultater og udtalte ved den Lejlighed bl. a. følgende: „De tyskvenlige Elementer har gjort de ivrigste Forsøg paa at fremstille denne Styrke som en Del af den engelske eller indiske Hær og som havende til Opgave en militær Okkupation af Persien. Selvfølgelig forholder det sig absolut ikke saaledes. Styrken er persisk af Karakter, Sammensætning og Troskab, og Persien selv vilde i første Række komme til at lide under dens Forsvinden. Dette Forhold har den engelske Gesandt i Teheran stadig fremhævet overfor den persiske Regering, og til Trods for mangen interesseret, fejlagtig Fremstilling har de persiske Statsmænd gennemgaaende indrømmet det. En Garanti for Oprigtigheden af Englands Hensigter kan man finde i vor Villighed til at forhandle med et venskabelig sindet persisk Kabinet om de sydpersiske Gendarmeristyrkers Fremtid, naar Krigen er forbi. Vi ønsker, at Persien skal vedblive at være neutral under Krigen og bevare sin fuldstændige Uafhængighed efter Krigen. Der skulde ikke være nogen Vanskelighed ved at finde en Løsning, der kunde opfylde de tre Krav, som maa stilles: at tilfredsstille de persiske nationale Interesser, sørge for Vejenes Sikkerhed og beskytte Handelens lovlige Interesser. Uden en saadan Styrke vilde den persiske Regerings Myndighed selv være udsat for Fare. Den engelske Regerings eneste Maal er at gøre denne Styrke til en kraftig Enhed indenfor Landets militære Magtmidler. Det er et Spørgsmaal, som Hs. Maj.s Regering under Raadslagning med vor dygtige britiske Gesandt i Teheran, Sir Charles Marling, har viet og vier meget alvorlige Overvejelser.“

Derefter gik Curzon ind paa Spørgsmaalet om den engelsk-russiske Overenskomst af 1917 — under Henblik paa den ved den bolshevikiske Revolution i Rusland skabte Situation: „Denne Overenskomst havde ikke til Formaal at gøre Indgreb i Persiens Integritet og Uafhængighed, men at gøre Ende paa den langvarige Rivalitet mellem de to store fremmede Magter i Persien. Enten det nu var en god eller en

daarlig Overenskomst, havde den ikke forfejlet sit vigtigste Formaal. Ikke desto mindre var der mange, der ikke forsømte nogen Lejlighed til at forestille den persiske Regering, at det, der i sit Væsen var et selvfornægtende Redskab, hemmelig besjæledes af en fjendtlig Hensigt og var rettet mod det persiske Kongeriges Ukrænkelighed og politiske Uafhængighed. Der laa ikke den Gang nogetsomhelst til Grund for denne Tro. Jeg ønsker paa det mest kategoriske at afvise og benægte den nu. Den store Ændring i Situationen, der er fremkaldt ved de sidste Begivenheder i Rusland, har nu fremdeles givet Hs. Maj.s Regering en velkommen Lejlighed til at vise sin Oprigtighed i denne Henseende. Da der ikke bestaar nogen fast Regering i Rusland, har det ikke været muligt at drøfte Spørgsmaalet med dette Land. Men vi har underrettet den persiske Regering om, at vi fremtidig anser Overenskomsten for suspenderet, og saa snart de Vilkaar, jeg hentydede til, bliver opfyldte, vil vi være rede til paany at overveje hele Spørgsmaalet."

Omtrent samtidig meddelte det officiøse Petrograd Telegrambureau Indholdet af en Skrivelse, som Folkekommissæren for Udenrigsanliggender, Trotzki, havde tilstillet den persiske Gesandt i Petrograd, og hvori den engelsk-russiske Overenskomst af 1907 „erklæres for rettet mod det persiske Folks Frihed og for bestandig ugyldig" ligesom alle tidligere og senere afsluttede Overenskomster, „der i nogen som helst Henseende indskrænker det persiske Folks Frihed og Uafhængighed eller øver Vold imod det," og det tilføjedes, at den russiske Regering traf alle Forholdsregler til „at rense Persien for Tsarismens og det imperialistiske Bourgeoisis tidligere Agenter, der i lige Grad var det persiske og det russiske Folks Fjender."

Curzons og Trotzkis Bedømmelse af den hidtil førte engelsk-russiske Politik i Persien er, som man ser, højst forskellig, men den praktiske Konklusion, hvortil Hovedinteressen knytter sig, er den samme: den russisk-engelske Overenskomst af 1907, som de skiftende persiske Regeringer gennem Aaringer vægrede sig ved at anerkende, indtil de endelig blev tvungne dertil ved det af Sir Edw. Grey inspirerede Ultimatum, der tvang Shuster bort fra hans for Persien saa

løfterige Virksomhed, er ude af Verden, og det samme gælder alle de talrige russisk-persiske Overenskomster, der hidtil har gjort Indgreb i Persiens Selvstændighed. Der er meget ringe Sandsynlighed for, at Rusland indenfor en overskuelig Tid vil blive i Stand til at genoptage sin gamle Politik overfor Persien. Under disse Forhold er Englands Indflydelse foreløbig eneraadende i Persien, men Tyskland har ved den nylig med Rusland afsluttede Fredstraktat sikret sig uhindret Handelsforbindelse med Nordpersien gennem Rusland og har dermed tillige aabnet sig en Mulighed for politisk Indflydelse. Verdenskrigens Udfald vil ogsaa blive af afgørende Betydning for Persiens Skæbne.

XIII

TILBAGE TIL BAKU

Forberedelser til Shahens Kroning. Min franske Rejsefælle. En Rejse med Forhindringer. De fangne Bankrøvere.

Fra Begyndelsen af Juli var Teheran fuldt optaget af Forberedelserne til Shahens Kroning. For Perserne vilde det betyde en Feriedag til de øvrige, hvis Tal Aaret rundt er legio, og det vilde betyde Flag og Æresporte og Aftenfyrværkeri, hele det lidt forslidte Repertoire, der dog bestandig bevarer sin Tiltrækning for Østens Folk — ligesom for Vestens. For de i persisk Tjeneste staaende Europæere vilde det ikke blive saa morsomt, da Shahen naturligvis ved den Lejlighed ogsaa ønskede at se sig omgivet af sine europæiske Embedsmænd, og at optræde i Kjole og Hvidt i en Temperatur, som til den Tid vilde være naaet op til ca. 40 Grader i Skyggen, hører ikke til de behageligste Ting. Under fire Øjne kunde man høre den forestaaende Højtidelighed betegnet som „une ridicule comédie"; Alverden vidste jo dog, at Persien var et forarmet, forgældet, ødelagt Land, en hjælpeløs Bold i to Stormagters Hænder.

Hvor var ikke det Opslag betegnende, som jeg en Dag fandt hist og her paa Allétræerne! Det var en Proklamation fra Bystyrelsen, hvori Befolkningen opfordredes til paa Kroningsdagen at lukke Boderne og smykke Husene med Guirlander og Flag, særlig i de Gader, som Kongetoget skulde passere, samt at paabegynde Udsmykningen i Tide og — her kommer det særlig karakteristiske ved Opraabet — at sørge for, at de revnede og forfaldne Mure blev skjult under Pynt. Ak! der vilde gaa megen Pynt med, om de skulde skjules allesammen.

Persien selv lignede en saadan forfalden Mur, en Ruin, der

skulde skjules under Pynt for en Dag — hvis det da overhovedet blev til Alvor med hele Højtideligheden. En af de europæiske Embedsmænd sagde til mig: „Den Dag, da jeg trækker i Gala og tager mine Dekorationer paa, ved jeg, at Kroningen finder Sted, men ikke før". Der intrigeredes stærkt. Selv om Persien ikke havde noget politisk Parti, der havde skrevet Reaktion og Absolutisme paa sin Fane, havde saadanne Tendenser dog ikke ringe Udbredelse. Man nævnede ingen Navne. Det var en Magt, som man mere anede end saa, men som mange dog ansaa for stærk nok til i det afgørende Øjeblik at kuldkaste Barneshahens Herredømme og føre Muhammed Ali tilbage. Naa, der skete jo ingen Fredsforstyrrelser, og Kroningen forløb planmæssigt.

Inden den Tid havde jeg imidlertid forladt Teheran. Jeg havde jo endnu den turkestanske Del af min Rejse tilbage. Nu krævedes der for at rejse i russisk Turkestan en særlig Tilladelse fra den russiske Regering. Denne Autorisation havde jeg opnaaet inden min Afrejse fra København, men jeg havde ikke faaet tilstillet noget Legitimationspapir, men blot en Meddelelse om, at Militærmyndighederne i Turkestan havde faaet Melding om min Ankomst til det af mig opgivne Tidspunkt, nemlig Juli Maaned. Jeg var bange for, at jeg, hvis jeg blev i Teheran til efter den 21. Juli for at faa Kroningshøjtideligheden med, først skulde ankomme til Turkestan efter Udgangen af Juli, hvorved der maaske kunde opstaa Vanskeligheder. Derfor besluttede jeg at rejse fra Teheran paa et tidligere Tidspunkt, allerede en halv Snes Dage ind i Juli. Spørgsmaalet om, hvilken Vej jeg skulde vælge, voldte mig en Del Hovedbrud. Hr. Molitor anbefalede mig at tage over Mazenderan til en af Havnene Gez eller Meshhed-i-ser ved Sydkysten af det kaspiske Hav og derfra at tage med den russiske Damper til Krasnovodsk. Turen var kun halvt saa dyr som Rejsen til Enzeli. Planen tiltalte mig ogsaa af den Grund, at jeg vilde komme igennem Elburzbjærgene i Nærheden af Demavend og komme til at passere de historisk interessante mazenderanske Egne. Der var endnu en Omstændighed, som gjorde mig stemt for at vælge denne Rute; det hed sig nemlig paa Hotellet, at der var udbrudt Pest i Omegnen af Baku, saa at jeg, hvis jeg tog tilbage over Enzeli-Baku, kunde

risikere et kedeligt Karantæneophold i den sidstnævnte By. Hr. Molitor mente dog ikke, at dette Rygte havde noget paa sig. Hans Frue var nylig rejst til Europa over Baku og havde intet meddelt om Pest. I Turkestan var man heller ikke bange for Pest, da det var for varmt til, at Pestmikroberne kunde virke. Men der var andre Grunde, som talte imod Planen om at rejse over Mazenderan. Kun den første, mindre Strækning kunde man gennemrejse med Personpost, derefter maatte man fortsætte Rejsen med Tcharvadar, hvad der vilde betyde Anskaffelse af Rejsemøblement, som jeg saa atter maatte forsøge at sælge ved Ankomsten til den mazenderanske Havn, jeg maatte vælge. En Rejsetjener kunde jeg da heller ikke undvære. Med alt dette vilde Rejsen ad denne Vej sikkert alligevel blive dyrere end over Enzeli, og Aarstiden gjorde ogsaa en Karavanrejse gennem det febersvangre Mazenderan mindre tillokkende.

Alt vel overvejet besluttede jeg derfor at vende tilbage ad samme Vej, som jeg var kommen. Nu gjaldt det om at faa en Rejseledsager. Det var et ret vigtigt Spørgsmaal, da det vilde betyde en Forskel i Pris paa ca. 125 Kroner i danske Penge, om jeg skulde rejse alene til Enzeli, eller jeg fik en at dele Vogn med. Paa Tchaparkhane'et svarede man paa en Forespørgsel desangaaende, at det vistnok vilde blive meget vanskeligt at finde en Rejseledsager til mig, da de fleste Rejsende slog sig sammen fire om en Vogn. Jeg var nær ved at opgive Haabet om at spare de 125 Kroner, da Hr. Singer en Dag kom og meddelte mig, at han havde fundet en Rejsefælle til mig. Det var en fransk Antikvitetshandler, Monsieur Vignier, som agtede sig til Paris, og som netop skulde rejse fra Teheran den samme Dag, som jeg havde bestemt til min Afrejse, Torsdag d. 9. Juli. Franskmanden, der var ligesaa glad som jeg ved at finde en Ledsager, kom den følgende Dag og præsenterede sig, og vi traf nærmere Aftale.

To Dage før Afrejsen skulde foregaa, fulgtes Hr. Vignier og jeg hen til Tchaparkhane-Kontoret for at bestille Vognen. Her beklagede man, at man ingen Vogn havde disponibel til Torsdag; det var meget kedeligt, men hvis vi var komne en Dag før, kunde vi have faaet en Vogn. „Jeg er vis paa, at de har Vogne," sagde Hr. Vignier til mig, „den Slags

Udflugter gør de altid, Gud maa vide, hvorfor.“ Og ganske rigtig. Uden videre Forsøg paa Forklaring udstedte Manden straks efter en Tezkere til os til Torsdag.

Dagen efter begav vi os til selve Tchaparkhane'et, der laa temmelig langt borte i en anden Bydel, for at se paa Vognene. En Funktionær, hvis bare Krop stak ud igennem Pjalterne paa mindst tyve Steder, viste os, hvad der var disponibelt: to elendige Karosser, der var saa snævre, at man ikke en Gang kunde strække Benene derinde. Efter længere Tids Parlamenteren viste han os dog en bedre Vogn, der fandtes gemt et andet Sted. Det var den almindelige Trafik — med Henblik paa *Anam*. Og Manden fik sin Anam, for at han ikke skulde spille os et Puds med Hensyn til Vognen, hvis Nummer Hr. Vignier for en Sikkerheds Skyld noterede paa vor Tezkere.

Saa var jeg parat til at forlade Teheran. Jeg havde faaet besørget den tredje og sidste Bogforsendelse — med de sædvanlige Besværligheder — og taget Afsked med min persiske Lærer Mahmud Mirza, med Salar-i-Ashraf, med Zahir-el-Ajan, af hvem jeg tog et Billede ude i Sufi-Herbergets idylliske Have, og med Hr. Molitor, som jeg haabede snart at kunne gense i København; der var nemlig Sandsynlighed for, at han efter Shahens Kroning skulde rejse til Petersborg i en særlig Mission, og derfra vilde han saa rejse over Skandinavien og Bryssel til Madrid, hvor der i Eftersommeren skulde afholdes en international Postkongres. Men Skæbnen vilde det anderledes. Den 9. om Morgenen kom den brave, gamle Italiener Lanteri og sagde Farvel til mig. Teheran holdt Fest den Dag. Imam Husein ibn Alis Fødselsdag fejredes med Kanonsalut.

Om Eftermiddagen ved Tretiden kom Hr. Vignier. Rejsevognen holdt parat. Ved et Glas russisk Øl tog vi Afsked med den elskværdige Familie Hadviger og Hr. Singer, og saa rullede vi ud af Teheran, vel forsynede med Konserves og med Drikkevarer, der var anbragt paa Is i en flettet Kurv i Bunden af Vognen. Damperen skulde afgaa fra Enzeli Søndag Eftermiddag, saa at vi havde tre Døgn til Turen Teheran—Enzeli, hvilket vi maatte anse for rigelig Tid, naar vi kørte Dag og Nat.

Min Rejsefælle var en Mand omkring ved de Fyrre, en rigtig Type paa en Franskmand, livlig og ilter, aandrig, vittig og elskværdig, en Mand, der holdt af at leve godt, naar Lejlighed gaves, fordomsfri, forøvrigt ganske kundskabsrig og vel kendt med persiske Forhold fra sine talrige Rejser i Landet. Vi gjorde os det saa bekvemt, som Omstændighederne tillod det. Til min store Overraskelse lod det til, at vi skulde komme til at døje nok saa meget af Kulde om Natten som af Hede om Dagen. Hver Eftermiddag nøjagtigt paa samme Tid, mellem 3 og 4, begynder det at blæse op fra Bjærgene i Nord, og Vinden tager til i Styrke i Løbet af Aftenen og Natten for saa at lægge sig hen ad Morgenstunden. Fænomenet er aldeles konstant hele Sommeren igennem, men mærkes dog ikke i Teheran selv og den nærmeste Omegn. Vinden slider i Vognen. Vi lukker det ene Vindue helt, det andet halvt og tilbringer en hundekold Nat, hvad jeg mindst af alt havde ventet efter de natlige Svedekure i Hôtel d'Europe. Men Hr. Vignier kender Turen.

Ved Solnedgang er vi i Jeng-i-Imam, og op paa Formiddagen naar vi en Station med det i Persien hyppigt forekommende Navn Kishlak, hvor vi faar blødkogte Æg og Mast og en Samovar til at lave vor Morgendrik ved. Fra Stationen Kevendadj telefonerer vi til Mihmankhane'et i Kazvin og bestiller en varm Ret, som er parat ved vor Ankomst til Byen. Vi medtager en Flaske Kazvin-Vin og et Batman (ca. 3 Kilo) Is og fortsætter vor Vej. Da vi om Aftenen naar Stationen Bekendi, begynder vore Fataliteter. Der er ingen Postheste at faa. Mange Vogne er passeret her forbi i Løbet af Eftermiddagen, og de Heste, der er tilbage, er reserverede til den russiske Post, der skal uopholdelig igennem. Ogsaa den persiske Post ventes. Efter en Times Ophold kommer vi dog afsted og naar ved Totiden om Natten Juz-bashi-tchai. Men her er det rent galt. Man meddeler os, at vi maa vente 4 Timer paa at faa Heste. Vi springer ud af Vognen, gaar ind til Tchapar-Mesteren og holder Hus med ham, det bedste vi formaar, — med det Resultat, at vi tilsidst faar Ventetiden afkortet med en halv Time. Efter at have forlangt Opholdet noteret paa vor Tezkere vender vi tilbage til vor Vogn, der holder fraspændt i Tchaparkhane'ets Gaard, svøber os

MØLLE I EN PERSISK LANDSBY.

PERSISK URTEKRÆMMER I SIN BUTIK.

ind i vore Tæpper og lægger os til Hvile igen. Lidt efter ankommer den russiske Post. Det viser sig at være en russisk Dame med Ledsagelse af en russisk Gesandtskabstjener og medbringende Stabler af Kufferter. Hun rejser paa denne Maade fra Teheran til Resht for 15 Tumaner, knap en Fjerdedel af den ordinære Pris, og faar Heste forud for alle andre. Russisk Privilegium. Ogsaa den persiske Post kommer og afgaar.

Efter $3^1/_2$ Times Ophold kommer vi endelig afsted. Vi anstiller Beregninger over Tiden og begynder at tvivle om, hvorvidt det skal lykkes os at naa Resht saa betids, at vi kan træffe Skibet i Enzelis Havn Søndag Eftermiddag. Paa den næste Station, Mulla Ali, er der ingen Vanskeligheder. Vi gør Toilette i Hast og nyder lidt Brød og Konserves; saa gaar Farten videre til Patchinar, hvor den nu snart sædvanlige Scene gentager sig. Ingen Heste. Jeg gaar ud i Stalden og finder dèr mindst 20 Heste foruden dem, vi er komne med. Man forsikrer, at de alle lige er ankomne og skal have Hvile og Foder; før om to Timer kan vi ikke komme videre. Hr. Vignier formoder, at det er Chikaneri — Perserne finder jo undertiden paa ved alskens Chikaneri at hævne sig for den forskellige Tort, de maa døje fra Europæeres Side —, og forsikrer under heftige Gestikulationer Tchapar-Mesteren om, at vi har travlt og *skal* videre uden Ophold. Da det ikke bider, fremstammer han febrilsk nogle Ord, der skal udtrykke hans højeste Forbitrelse, men desværre slaar hans Persisk Klik for ham, og han vender sig til mig og beder mig fuldende Udskældningen. Situationen vilde være komisk nok, hvis den blot ikke havde været saa irriterende. Ved ihærdigt at bearbejde Tchapar-Folkene lykkedes det mig ogsaa her at faa en halv Times Afslag. Men med det maatte vi lade os nøje. Saa satte vi os ud i Haven, slukkede vor Tørst i isafkølet Kazvin-Vin og kogt Vand og anstillede Betragtninger over Muligheden af at naa Resht i rette Tid, Betragtninger, der efterhaanden blev mere og mere trøstesløse.

Ventetiden fik tilsidst Ende, og vi fortsatte Turen gennem Bjærgene, snart op ad, snart ned ad, følgende Vejstenenes Verst-Angivelser med Uret i Haanden. Imidlertid var de Vogne, der havde voldt os Vanskeligheder, aabenbart komne saa

langt forud, at de ikke mere kunde genere os, og paa Resten af Vejen var der ingen Vanskeligheder ved at faa Heste.

Aften- og Nattestormen raser med særlig Heftighed her i Bjærgene, idet Vinden, der kommer fra det fugtige Mazenderan-Gilan, suser gennem Passerne ud paa Sletten sydfor Bjærgene. Ud paa Eftermiddagen, da det allerede var begyndt at blæse op, kom vi til Mendjil. Ny Kalamitet. Det ene Baghjul paa vor Vogn var gaaet i Stykker og var ifærd med at glide ud af Jærnringen. Hr. Vignier havde en Gang tidligere paa denne Rute oplevet, at et Baghjul var røget af hans Rejsevogn under Farten ned ad Bakke, saa at Vognen slingrede som et Skib i oprørt Sø, medens den opiumsdrukne Kusk piskede paa Hestene uden at bemærke noget. Men denne Gang blev den faretruende Situation altsaa opdaget i Tide. Medens Vognen blev gjort i Stand, nød vi Indholdet af en Daase engelsk Kalvetunge og drak Kognak og Vand til. Hr. Vignier var meget nervøs og kunde ikke faa mange Mundfulde ned. Vor Vin var næsten sluppet op, vi købte to Flasker russisk Øl og en Flaske Mineralvand som Forsyning til det Stykke Vej, vi havde tilbage, og saa rullede vi videre, efter at Reparationen var endt.

Lige efter Mendjil passerer man en Bro over Floden. Stedet er berygtet, fordi Stormen her naar sin største Intensitet. Ofte vægrer Kuskene sig ved at køre over Broen, af Frygt for at Vognen skal vælte. To Broer har Stormen allerede faaet Bugt med; den første var af Træ, den anden af Sten. Nu er der bygget en ny solid Bro af Sten næsten helt nede ved Flodens Overflade. Da vi forlader Mendjil, har der samlet sig Skyer over Gilans Himmel, hvad der i Reglen plejer at medføre en Aftagen af Vindens Heftighed. Saaledes ogsaa nu. Vi passerer Broen og begynder paa den temmelig stejle Opstigning over Bjærgene paa den anden Side af Floden. Endnu i en eller to Timer følger vi Bjærgpasset langs Floden, saa begynder Dalen at udvide sig, og de første Olivenhaver dukker frem. Stadig rigere bliver Vegetationen. Vi er i Gilan. I Aftenskumringen passerer vi Rudbar, hvor Hestene er parat. Vi begynder at fatte nyt Haab om, at det skal lykkes os at naa Skibet. Den Nat behøver vi ikke at svøbe os i Tæpper; Luften er lun. Vi purres ud ved et Par Stationer i

FRA SLAGTERNES BAZAR I RESHT.
Moskéens Minaret ses over Boderne.

KAHVEKHANE (KRO)
paa en Post- og Karavanrute i Persien.

Nattens Løb for at vise Tezkere og Vejafgiftskvittering frem, men der er ingen Vanskeligheder ved at faa Heste, og vi lægger os til Hvile igen med den trygge Bevidsthed om, at vi nok skal naa Maalet. Morgendæmringens første Skær belyser den hvide Landevej med de grønne Havers uendelige Rækker til begge Sider. En sand Fest for Øjet, naar man Maaneder igennem kun har kendt Biabanens stenede Goldhed!

Ved Syvtiden Søndag Morgen naar vi Resht. Paa et armensk Hotel gør vi Toilette, faar en Samovar og indtager vort Morgenmaaltid. Jeg tager mig en rask lille Spaseretur i Byen, medens Hr. Vignier hviler sig, og Hotellets Tjener henter Billetter til os til Automobilen, der nu i Sommertiden besørger Persontrafiken mellem Resht og Enzeli. Passagererne samles i det russiske Automobilselskabs Ventesal. Den første Automobil med billige Pladser fyldes med Persere og afgaar under Skraal og Spektakel. Vi følger efter i den anden, mere standsmæssige Vogn i Selskab med en armensk Familie, Moderen i gammelarmensk Nationaldragt, Døtrene i europæisk Kostume og en halvvoksen Søn med russisk Gymnasieelev-Kasket paa. Resten af Passagererne er Russere og en enkelt Perser. Automobilen bliver hurtig fyldt. 7—8 Høns ligger gispende ovenpaa hinanden, med sammenbundne Ben, i Bunden af Vognen. En Timestid varer Farten gennem det frodiggrønne, til Tider næsten urskovagtige Landskab, der afløses af graa Sandklitter, da vi nærmer os Havet. Vi standser foran Vejningskontoret, hvor Overvægt for Bagagen betales, springer ned i en af de smaa Baade med Sejldugstag, ikke ulig venetianske Gondoler, færges over Bugten til den modsatte Bred, hvor Damperen ligger til, og gaar ombord.

Et Øjeblik efter bliver der Røre paa Kajen foran Skibet. Politiet holder en Plads ryddet foran Landgangsbroen, og midt paa denne Plads staar en 7—8 Personer, der er lænket sammen med Fodlænker og bevogtes af Kosakker med fældede Geværer. Det falder mig ind, at det maaske er de georgiske Røvere, der for en Ugestid siden med usædvanlig Frækhed havde plyndret den russiske Bank i Enzeli, en Begivenhed, der havde vakt megen Opsigt i Teheran. Min Formodning viser sig at være rigtig. Jeg faar lige Tid til at tage en Plade af Situationen, inden Bankrøverne bringes ombord.

Hr. Vignier, der nu helt har genvundet sit gode Lune, betragter den lænkede Skare, som raslende forsvinder i Skibets Last, og siger til mig: „Disse Herrer nyder et sjældent Privilegium. De er de eneste af alle Passagererne her, der faar Lov til at komme ind i Rusland uden Pas.“

For en Gangs Skyld var det kaspiske Hav fredsommeligt. Ikke en Vind krusede dets spejlblanke Flade. Vi ankom planmæssig til Baku, indlogerede os paa Hôtel d'Europe og holdt os skadesløse for Rejsens Savn ved en lukullisk Déjeuner i Selskab med en græsk Herre og en Dame, som agtede at gøre Hr. Vignier Selskab til Paris. I Løbet af Eftermiddagen fik jeg Besøg af Hr. Langmack, og efter en Klub-Middag sammen med ham vendte jeg tilbage til Hotellet for at tage en hjertelig Afsked med min behagelige Rejsefælle. Midnatstimen var slaaet, den 14. Juli, Frankrigs Nationaldag, var oprundet, og den skulde fejres i Champagne.

Vive la France!

Dermed skiltes vore Veje.

FANGNE RUSSISKE BANKRØVERE PAA HAVNEKAJEN I ENZELI.

DEN UFULDENDTE BEHAI-MOSKÉ I ASKHABAD I RUSSISK TURKESTAN.
Den eneste Behai-Moské, som findes.

XIV

ØRKENER OG OASER I TRANSKASPIEN

Mme Réveillons Hotel i Askhabad. Behai-Moskéen. Moské-Ruinen i Anau. Ny-Merv. Bairam Ali og Ruinerne af Gammel-Merv. Kagan. En Tur gennem Bokharas Gader.

Hermed begyndte den anden Del af min Rejse, Farten med den transkaspiske Bane gennem russisk Turkestan. Hele dette Land mellem det kaspiske Hav og Pamir er gammelt iransk Kulturland, ja hvad mere er, de persiske Arieres Stamland. Her er Skuepladsen for Iranernes Urhistorie, for en Udvikling, der ligger forud for al historisk Overlevering, men hvoraf enkelte Spor har holdt sig i Sagnhistoriens allerældste Lag. Her er efter al Sandsynlighed Religionsstifteren Zarathushtra (Zoroaster) optraadt med sin Lære, som skulde præge Persiens Kulturudvikling gennem Oldtiden, lige til den muhammedanske Erobrings Tid, og som endnu i vore Dage tæller Tilhængere, kendte under Betegnelserne Parsere og Gebrere, i Bombay i Indien og enkelte Steder i Persien, navnlig i Jezd. Fra Turkestan bredte Arierne sig langs Oxus', Margus' og Jaxartes' Floddale og trængte ind i det nuværende Afghanistan og Persien. I de turkestanske Stepper levede ariske Nomadestammer, Sakerne, væsentlig det samme Liv som deres tyrkiske Efterfølgere lever den Dag idag, medens et rigt Kulturliv udfoldede sig i Oaselandene, i Margiana (nu Merv), i Khorasmien (nu Khiva) og i Sogdiana, Landet om Bokhara og Samarkand. Den Grænse, som politiske Forhold har skabt mellem Turkestan og Persien, stammer først fra moderne Tider. Gennem Oldtid og Middelalder og langt ned i Nytiden var der den nøjeste Forbindelse mellem disse Lande; Merv hørte med til det persiske Khorasan, og de sogdiske Egne havde stadig Berøring og Forbindelse med det nordafghanske Land med Byerne Balkh og Herat. Til Trods for

den gennem Aarhundrederne fortsatte Indvandring af tibetanske, mongolske og tyrkiske Stammer, en Udvikling, der er begyndt allerede i det andet Aarhundrede før vor Tidsregning, bevarede de nordiranske Lande deres fremtrædende Plads i persisk Aandsliv, ikke mindst i Digtningen. Mange af Poesiens Navne hører hjemme i Bokhara og Merv, og mange Bygningsværker i Turkestans Byer staar tilbage som stolte Mindesmærker om middelalderlig persisk Arkitektur. Paa Samarkand har Verdenserobreren Timur, hvem Europæerne kaldte Tamerlan, og hans nærmeste Efterfølgere sat deres Præg, og Byen bærer det den Dag idag.

Russisk Turkestan har saaledes paa mangfoldige Maader Interesse for den Forsker, hvis Felt er Irans Historie og Folkekundskab, og for den, der kommer videnskabelig udrustet, kan selv en kortvarig Rejse under turistmæssige Former være af positiv Værdi ved at levendegøre Begivenheder og Forhold for ham.

Efter en hastig Visit hos Konsul Biering gik jeg den følgende Eftermiddag ombord paa Damperen, der skulde føre mig til de transkaspiske Egne. Det var atter begyndt at blæse op i Dagens Løb, saa Havet var i nogen Bevægelse, men da vi om Morgenen kom i Læ af den asiatiske Kyst, blev det helt stille. Vi lagde til ved Krasnovodsk henimod Middag og havde rigelig Tid til Frokosten, inden Toget skulde gaa. I selve Byen er der intet som helst, der er værd at se. Temperaturen var endnu taalelig, kun 29° Réaumur i Skyggen; man har ganske anderledes Temperaturer i Vente, naar man kommer rigtig ind i den turkestanske Ørken. Jærnbanevognene er malet hvidgraa for at yde nogen Beskyttelse mod Solen.

Jærnbaneturen fra Krasnovodsk til Askhabad er meget ensformig. En gold Biaban med spredte Plantetotter. Tilhøjre ses, efterat man har passeret Bami, Udløberne af den Bjærgkæde, der danner Grænsen mellem Turkestan og Persien. I Nord strækker sig hinsides Biabanen den vældige Ørken Kara-Kum. Paa Banegaardene driver Turkmenere omkring, stolte, kraftige Skikkelser. De bærer alle den høje Lammeskindshue, som selv den voldsomste Sommerhede ikke kan bevæge dem til at erstatte med en mere praktisk Hovedbeklædning.

Dragerne har udpræget mongolske Træk. Paa hver Station staar der Koner, som sælger Agurker, Æg, Mælk og Kwass samt varmt Samovar-Vand, hvormed de Rejsende tilbereder deres Te og Kaffe. Hist og her ses en Samling af de cylindriske Kibitkaer, hver for sig omgivet med en af en Lermur indhegnet, delvis opdyrket Jordlod, der tjener de turkmenske Nomader til Sommeropholdssted. Efter halvandet Døgns Jærnbanekørsel ankommer jeg lidt op paa Formiddagen til Askhabad, det første Hvilepunkt paa min turkestanske Færd.

Askhabad er det ene af de militære Centrer i russisk Turkestan. For mig havde Byen væsentlig kun Interesse derved, at den rummer den eneste Behai-Moské, som overhovedet findes. Under Forfølgelserne i Persien var nemlig en Mængde Behaier flygtet over den russiske Grænse til Askhabad og havde nedsat sig her som Købmænd, og fra 1903 havde de paabegyndt Opførelsen af denne Moské, udelukkende ved Bidrag fra Menigheden.

Saasnart jeg var ankommen til Askhabad, tog jeg en Droske og kørte til Madame Réveillons franske Hotel, om hvilket europæiske Turkestan-Rejsende ikke har Lovord nok at sige. Madame Réveillon er en ældre Dame, en Pariserinde, som nu allerede i flere Aartier har drevet sit Hotel her i det fjærne og alt andet end morsomme Askhabad. Hendes lønlige Haab er en Gang, om ikke altfor lang Tid, at kunne vende tilbage og tilbringe sit Livs Aften i Paris. Imidlertid passer hun sit lille Hotel, er baade ude og inde, sørger for, at alt gaar til Punkt og Prikke, som det skal, og er den mest hjælpsomme og forekommende Værtinde, nogen Rejsende kan ønske sig, næsten som en Moder for de Fremmede, der betror sig til hendes Varetægt. Faa Steder i det Fremmede har jeg straks fra Ankomstens Øjeblik følt mig i den Grad hjemme som i Mme Réveillons hyggelige Hus.

Jeg var lige ankommen og havde endnu ikke faaet gjort mig i Stand efter Natterejsen, men var straks bleven placeret ved Kaffebordet ude i Haven og sad i Samtale med Værtinden, da en cyklende Politibetjent kom for at hente mit Pas. Saa nøje fulgte man altsaa de Fremmedes Bevægelser her i Turkestan! Fra Krasnovodsk var min Ankomst bleven telegraferet videre, og Politiet var aarvaagent overalt.

For Øjeblikket var jeg Hotellets eneste Gæst og kunde derfor i særlig Grad nyde godt af min Værtindes venlige Omsorg. Hun vilde selv vise mig rundt i Byen og føre mig hen til Behai-Moskéen, og saa tog vi en Droske og kørte en Tur. Vejene er snorlige og krydser hinanden i lige Vinkler, og de ligner hverandre paa et Haar. De begrænses næsten overalt af Havemure, kun sjældent ligger Husene helt ud til Vejen, undtagen i det egentlige Forretningskvarter, hvor ogsaa Bazarens Træboder ligger. Disse er forøvrigt flere Gange brændt, og nu er man i Færd med at opføre Butiksbygninger af Sten. Til begge Sider af Villavejene findes en Ridesti mellem to Rækker Træer, og langs med Trærækkerne er der aabne Render, gennem hvilke Vandet ledes efter samme System som i Persien, kun forbedret for saa vidt, som Aabningen og Lukningen af Renderne, alt eftersom Vandet skal ledes i den ene eller den anden Retning, foregaar ved en simpel, men praktisk Anvendelse af Jærnlaager ved Rendernes Krysningspunkter. Vejene er næsten mennesketomme, og det er nærmest en Sjældenhed at se en Civilist. Soldater, Politi og andre uniformerede Personer dominerer fuldstændig.

Vi holder udenfor Behai-Moskéen. Bygningen er ikke færdig. Det kniber med Pengemidlerne, og derfor er bl. a. de to Minareter, der skal flankere Hovedindgangen, ikke ført op til deres fulde Højde. Bygningens Stil kan nærmest karakteriseres som en Blanding af muhammedanske og byzantinske Elementer, tillempet efter de særlige behaitiske Forestillinger. Den er nikantet og bestaar af et Midtskib med en Rundgang udenom, ovenover hvilken der findes et Galleri. Rundgangen bærer Vinduer af farveløst Glas med Indlæg af farvet Glas. Midtskibet antager foroven en cirkelrund Form. Her er anbragt ni Vinduer indlagte med farvet Glas. Øverst hvælver sig en udvendig oprindelig blaa, nu i det grønlige skinnende Kuppel, hvis udvendige Hvalv er lyseblaat og inddelt i Felter, der indeholder forskellige Symboler. Kuplens Midte dannes af en Stjærne. Hovedfarven i Midtskibet er diskret blegrød. Mellem de ni Aabninger fra det øvre Galleri til Midtskibet og de ovenfor anbragte ni Vinduer findes ni Skjolde med den almindelige behaitiske Inskription i dekorativt slyngede Skrifttræk: *ja beha el-abha* („o du straalende Guddomsglans“; *beha* =

Glans). Ni andre Skjolde med samme Indskrift findes omkring Kuppelhvalvet. Vinduer og Døre er i Spidsbuestil. Elektrisk Lys er indlagt. Udvendig krones Kuplen af en Halvmaane med en Solkugle ovenover. Det indre Udstyr er meget spartansk, idet det kun bestaar af en Række Bænke langs Midtskibets Vægge. Jeg spurgte den Perser, der lukkede os ind i Moskéen, om Hovedindgangen vendte i Retning af Acre, hvilket han bekræftede. Jeg fik at vide, at der holdtes Andagt i Moskéen hver Fredag Eftermiddag Kl. 6. Det traf sig saa heldigt, at den følgende Dag var en Fredag, og jeg besluttede da at overvære Gudstjenesten.

Vi fortsatte Køreturen til Bazaren, hvor jeg i det behaitiske Magasin forhørte mig, om det skulde være muligt at faa et Haandskrift af Bejanen til Købs, men man svarede, at Bejanen slet ikke fandtes i Askhabad.

Næppe var vi vendt tilbage til Hotellet, før Politibetjenten kom tilbage med Passet, men tillige med den Besked, at Politimesteren ønskede at se mig, da han ikke blandt sine Papirer kunde finde nogen Autorisation for mig til at berejse de transkaspiske Lande. Fru Réveillon var straks parat til at ledsage mig til Politimesteren for at fungere som Tolk. Jeg forelagde Politimesteren min Skrivelse fra Komitéen til Udforskning af Centralasien, og efter at vi havde talt lidt frem og tilbage, erklærede han, at dette Dokument gjorde det til en Pligt for ham ikke at lægge Hindringer i Vejen for min Rejse. Det var forøvrigt ikke den eneste Gang under min Rejse i Turkestan, at Komitéens Skrivelse kom mig til Nytte. Det var nemlig oftere Tilfældet, at Politiet ikke kunde finde den officielle Autorisation, der var bleven udstedt for mig, og tilsidst opdagede jeg, at Grunden dertil var den, at mit Navn paa Passet stavedes med Ch, hvad der almindeligvis gengives ved et enkelt russisk Bogstav, som betegner Lyden Kh, medens Navnet i Autorisationen var skrevet med et almindeligt K.

Efter Middagen paa Hotellet forsøgte jeg at tage mig en lille Lur paa Divanen, men vaagnede snart med Sveden drivende ned ad Ansigt, Hænder og Arme. Mine Fingerspidser lignede en Vaskerkones, naar hun har staaet en hel Dag med Hænderne i Vandbaljen. Men Temperaturen holdt ogsaa sine

45 Grader Réaumur i Solen, og Fru Réveillon sagde, at den i Løbet af et Par Uger vilde stige til 65°.

Den næste Formiddag besøgte jeg det lille Musæum i Askhabad, der indeholder zoologiske, botaniske og kulturhistoriske Sager fra Transkaspien. Til de sidste hører en Del etnografisk Materiale samt udgravne Fajancer, Metalsager o. l., hvoraf dog intet synes at være ældre end den muhammedanske Periode. Ved Sekstiden om Eftermiddagen begav jeg mig til Behai-Moskéen. Der var en 20—30 Mennesker tilstede. Et Medlem af Menigheden oplæste med et syngende Tonefald en opbyggelig Afhandling, en saakaldt *Lauh,* af Abd-el-Beha, og dermed var Gudstjenesten forbi, og alle forlod Moskéen. Oplæseren erklærede paa min Forespørgsel, at det altid var Abd-el-Behas Lauh'er, der anvendtes til Opbyggelseslæsning i Moskéen. Ogsaa han forsikrede, at Bejanen ikke fandtes i Askhabad. Dette Babs Hovedværk har tydeligt nok ikke paa langt nær faaet den grundlæggende og blivende Betydning for den nye Religions Tilhængere som Koranen for Islams Folk.

Jeg blev endnu en Dag i Askhabad. Denne sidste Dag var bestemt til en Udflugt til Moskéen i Anau, en berømt Ruin, der ligger ca. 1½ Mil fra Askhabad. Turen maatte foretages tidlig om Morgenen, inden Solen kom for højt paa Himlen. En Droske var bestilt. Fru Réveillon havde drevet sin Elskværdighed saa vidt, at hun var staaet op længe før 6 for at lave Kaffe til mig. Drosken kom, og jeg rullede afsted. Det var en Vej Mage til de værste i Persien. Afsted gik det over Stok og Sten, gennem Grøfter og Huller, saa at jeg undertiden blev slynget flere Tommer op fra Sædet. Vi kørte igennem Biabanen, hvoraf forøvrigt store Stykker var indtaget til Dyrkning af Grøntsager ved persiske Kolonister. Turkmenernes Kibitkaer ligger Side om Side med Kolonisternes Lerhytter. Vi møder store Faareflokke og smaa Kamelkaravaner. Derefter kommer en ujævn Sandslette, saa atter haard Jord med Rester af afsvedet Græs og afmejede, afsvedne Kornmarker. I lang Afstand ses Moské-Ruinen, i hvis Nærhed der ligger en Turkmenerlandsby med Kibitkaer og Lerhytter. Min Kusk ved aabenbart slet ikke Besked om, hvad der er Kørselens Maal; han standser og spørger Turkmenerne om Vejen, skønt

Moskéen tegner sig tydeligt nok mod Himlens Blaa foran os. Jeg peger paa den og forklarer ham, at det er dèr, jeg skal hen, men han kører alligevel forbi den og standser igen tvivlraadig. Tilsidst lykkes det mig dog at gøre ham begribeligt, hvor jeg vil hen. Det meste af Moskéen staar endnu, skønt den er faldet sammen paa flere Steder. Minareterne er naturligvis styrtede ned. Men Façaden med dens arabiske Inskription og Arabesker i blaa og hvid Fajance staar næsten uskadt undtagen forneden, hvor langfingrede Besøgende har pillet det meste af Fajancen af. Anau-Moskéen er et smukt Eksemplar af persisk-centralasiatisk Bygningskunst fra den gode Tid, altsaa vel mindst 300 Aar gammel. Efter de Indfødtes Udsagn skal Byen Anau være bleven forladt for 400 Aar siden, men de Indfødtes Traditioner er jo gærne værdiløse, hvad Tidsbestemmelse angaar. Af Byen er der iøvrigt kun enkelte Rester af Lermure tilbage.

Om Aftenen tog jeg Afsked med min fortræffelige Værtinde og kørte til Banegaarden, ledsaget af hendes flinke Husbestyrer, en tysktalende Balter ved Navn Feodorovitch, der havde haft den Elskværdighed at nedskrive for mig en Række Hoteladresser og forskellige Anvisninger, som kunde være mig til Nytte under min videre Rejse i Turkestan.

* *

*

I Nattens Løb passerer vi gennem Kara-Kum, „det sorte Sand“, maaske den frygteligste af alle Asiens Ørkener. „Karavanernes Grav“ kalder Turkmenerne den. Sandet vandrer, breder sig. Blæsten hvirvler det op i Skyer, der siges at kunne naa en Højde af Hundrede Meter, og som skjuler Solen og lægger et pludseligt Mørke over Ødet for tilsidst at falde ned som en tilintetgørende Regn over Markerne. Der er ingen Tvivl om, at Oaserne, saaledes ogsaa Oasen Merv, som vi nu nærmer os til, har haft større Omfang i Oldtid og Middelalder end nu, at det dyrkede Omraade har strakt sig videre, og Forbindelsen med de sydfor liggende iranske Egne været lettere. Sandørkenen sluger Oaserne langsomt, men sikkert, og endnu har Menneskene ikke fundet Udvej til at binde den. Hvilke Anstrængelser, Lidelser og Farer der var forbunden

med en Karavanrejse gennem disse Ørkenstrækninger, før Jærnbanen blev anlagt, deraf faar man et levende Indtryk gennem den ungarske Orientalist Vambérys Rejseskildringer fra Midten af forrige Aarhundrede.

Oasen Merv, Oldtidens Margiana, dannes af Floden Murghab, der udspringer paa Bjærgkæden Sefid Kuh i Afghanistan, og som deler sig i mange Grene, inden den taber sig i Sandet. Denne Forgrening skaber Betingelser for en Frugtbargørelse, og saaledes er Oasen Merv opstaaet. Den har nu et Omfang af 4.900 Kvadratkilometer, hvoraf omtrent de 4000 dels er dyrket, dels kan dyrkes.

Allerede Avesta, Zoroastriernes hellige Bog, nævner Margiana blandt de af Ahuramazdah skabte Lande, og Darius omtaler Landet i sin store Kileindskrift i Behistun. Den Gang hørte Margiana med til Statholderskabet Baktrien (Egnen om Balkh i det nordlige Afghanistan). Seleukiden Antiochus Soter grundlagde i den første Halvdel af det tredje Aarhundrede før vor Tidsregning i Margiana en By ved Navn Antiochia. Han lod tillige til Værn mod de røverske Nomadefolk bygge en Mur paa 1500 Stadier (ca. 260 Kilometer) omkring hele Oasen. Under Partherkongerne spillede Antiochia en vigtig Rolle som Irans største Handelsstad i Østen. Efter Crassus' Nederlag i Aaret 53 f. K. lod Partherkongen Orodes 10.000 fangne Romere anbringe i det margianske Antiochia. Under Sasanidernes Herredømme, der afløste Partherdynastiets, voksede en ny Stad, Merv, op ved Siden af det da forfaldne Antiochia. Ved Merv stod store Kampe med det nordfra kommende Haital-Folk, de „hvide Hunner". I Merv omkom den sidste Sasanidekonge, Jezdegerd III. Forfulgt af Araberne havde han søgt Ly i et Palads i Oasebyen, men han blev forraadt af Underkongen i Merv og maatte flygte, idet han lod sig fire ned over Bymuren. Dødtræt lagde han sig til Hvile i en Mølle, men blev myrdet under Søvnen af Mølleren eller hans Slaver, hvis Begærlighed den Fremmedes prægtige Dragt havde vakt.

Arabiske Herrer afløste Perserkongerne. Merv blev Provinsen Khorasans Hovedstad og Sæde for Provinsens Guvernør. I Merv forberedtes den Opstand, der skulde føre Abbasideslægten frem til Kaliftronen i Omajjadernes Sted. Senere kom

Oasen til at høre til de selvstændige persiske Statsdannelser, der afløste hinanden i de nordlige og østlige Egne af Iran, og Landet trivedes godt trods Kamptider. Et vidtløftigt Inddæmnings- og Kanaliseringssystem sikrede Jordens Frugtbarhed. Merv var berømt for sine Meloner og Druer og sin Silke. Og til den økonomiske Blomstring svarede Blomstringen i Aandslivet; i Merv fandtes bl. a. nogle af de berømteste Biblioteker i Islams Verden.

Seldjukidesultanen Sandjar (1119—1157) residerede i Merv. Han samlede et prægtigt Digterhof om sig, og han byggede et nyt Merv ved Siden af det gamle. Men haarde Kamptider fulgte paa, og Mongolerstormen i det trettende Aarhundrede tilføjede Merv et Knæk, som det aldrig har forvundet. Sandjars By blev afbrændt, Indbyggerne myrdede, Dæmningerne ødelagte. Paa Ruinerne rejste sig nogle Aarhundreder senere endnu et Merv, grundlagt 1409 af Timurs Sønnesøn Shah Rukh. Det blev tilintetgjort i den ulykkelige Kamp med Emiren af Bokhara i 1784, ved hvilken Lejlighed Mervs tapre Forsvarer, Bairam Ali Khan, faldt. Efter ham kaldes de Ruiner, der endnu er tilbage af det sidste Merv, Bairam Ali Khan Kala. I 1883 blev Oasen erobret af Russerne, der gjorde den største Del deraf til en kejserlig Domæne under Navnet Bairam Ali og grundlagde et andet Merv, 27 Kilometer vest for det historiske Gammel-Merv, i den vestlige Udkant af Oasen.

I Bairam Ali har Domæneadministrationen sit Sæde. Russerne har nemlig anvendt megen Iver og stor Bekostning paa at skabe en Bomuldskultur i Merv-Oasen. Man forsøgte med Anvendelsen af hele vor Tids Ingeniørkunst at genskabe de Dæmningsværker, der havde givet det gamle Merv dets Rigdom paa Naturprodukter, men man har alligevel ikke naaet Maalet. De imponerende Værker, deriblandt det store Jolatun-Sluseværk, har bidraget meget til paany at frugtbargøre Oasen, men Sagkyndige paastaar, at disse Værker i Hovedsagen er forfejlede, idet de efterhaanden fyldes med Dynd.

Hvad Krongodsets Dyrkning angaar, var Forholdet i 1914 det, at af 104.000 Desjatiner Land de 24.000 stod under Vanding, og deraf var de 14.000 under Bomuldsdyrkning, medens der paa de øvrige dyrkedes Korn, Foderplanter o. s. v. Markerne bortforpagtedes til Turkmenere. For Bomuldsmarkerne

var Reglen den, at Forpagterne afleverede Bomulden til Godsets Administration, der sørgede for Rensningen og Salget af Bomulden i Moskva, hvorefter Forpagteren fik Halvdelen af Udbyttet udbetalt. Rejsende, der havde haft Lejlighed til at sammenligne Bomuldsmarkerne i Merv med dem i Ferghana, fremhævede den iøjnefaldende Forskel i Disfavør af Merv. Russerne egner sig ikke til at drive Bomuldsavl i Merv-Oasen, hvor det almindelige Forfald har medført, at Klimaet er blevet mere generende og usundt end i ældre Tider. Turkmenerne er heller ikke gode Dyrkere, langt bedre er Sarterne, den tyrkisk-iranske Blandingsrace fra Bokhara- og Samarkand-Egnen. Iøvrigt knytter der sig ogsaa til Godset Bairam Ali ubehagelige Erindringer om Underslæb, som blev opdaget ved en af Senatorrevisionerne. Det blev mig fortalt, at Godset i 1913 for første Gang havde givet et Nettooverskud.

Efter 8—9 Timers Jærnbanekørsel ankom jeg paa Morgenstunden til Ny-Merv, hvor jeg kun agtede at blive et Døgn. Det var ogsaa rigelig Tid at ofre paa denne By. Ny-Merv er en helt russisk By, der ganske ligner Askhabad, kun er den maaske endnu lidt kedeligere. Der er absolut intet at se. Jeg tilbragte det meste af Dagen paa mit Hotelværelse med at læse i Vambérys Skildring af hans farefulde Fodvandringer i en Dervish' Forklædning i disse Egne for et halvt Aarhundrede siden, og jeg faldt i Søvn til de ensformige Toner af en Balalaika.

Den næste Morgen gik Turen til Bairam Ali og Gammel-Merv. Det var kun en tre Kvarters Jærnbanekørsel forbi Haver, Græsmarker, Lunde og forskelligartede Kolonisationsanlæg. Der findes ingen Hoteller i Bairam Ali. Jeg anbragte min Bagage i Garderoben og begav mig efter Hr. Feodorovitch' Anvisning til Administrationsbygningen for at præsentere mig for Slotsforvalteren. Denne var bortrejst, men jeg traf hans Adjoint, for hvem jeg fremsatte mit Ønske om at faa Lejlighed til at bese de Ruinmarker, som gemte Resterne af det fordums Merv. Slotsforvalterens Adjoint stillede sig særdeles imødekommende og overlod mig gæstfrit et Værelse i Funktionærbygningen til Afbenyttelse, hvor jeg kunde faa bragt Middagsmad fra Funktionærernes Køkken. En Troika med

FRA GAMMEL-MERV.
Ruiner af Bairam Ali Khan Kala (15.—18. Aarh. e. K).

FRA GAMMEL-MERV.
Ruiner af Bairam Ali Khan Kala.

Kusk skulde staa til min Disposition, og en ung, tysktalende Livlænderinde, der var ansat paa Godset, skulde være min Cicerone. Det var mig ogsaa tilladt at tage Fotografier.

Den unge Dame, Frk. Zarreng, anviste mig selv mit Værelse, hvor man havde frembragt nogen Kølighed ved at lukke Vinduesskodderne tæt, og bragte mig Te og en stor Vindrueklase som Forfriskning før Turen. Snart holdt Vognen for Døren, og vi kørte afsted gennem de udstrakte Ruinmarker. Det var en drøj Tur at køre rundt i flere Timer i en aaben Vogn i en Temperatur, der nu var steget til 50⁰ Réaumur i Solen. Og vi var pænt nødte til at holde os i Solen hele Tiden, eftersom der ikke fandtes Skygge noget Sted paa hele Ruinmarken. Naar vi stod ud af Vognen for at betragte Ruinerne nærmere, kunde jeg mærke, hvorledes den ophedede Jord brændte gennem Støvlesaalerne. Jeg kan ikke noksom prise den Taalmodighed og Samvittighedsfuldhed, hvormed Frk. Zarreng opfyldte sit Hverv under disse besværlige Forhold og sørgede for, at jeg fik alt at se. For mig lønnede Udflugten rigeligt de derved forbundne Ubehageligheder, og disse livløse Rester af Aartusinders Kulturliv har efterladt et stærkt og varigt Indtryk hos mig.

Naar man forlader Administrationsbygningen og har passeret nogle faa Turkmenerhytter, staar man ved den Mur, der har omsluttet *Bairam Ali Khan Kala,* den sidste af de Byer, der har ført Navnet Merv. Muren har haft en Højde af 15 Fod. Den er for en stor Del bevaret og ligner ganske de Mure, man finder om persiske Byer. En indre Mur deler Staden i en østlig og en vestlig Del, og i det nordøstlige Hjørne af den sidstnævnte ligger „Borgen“.

Indgangene til Bairam Ali Khan Kala er i Vest og Øst. En Hovedvej fører tværs igennem begge Byens Halvdele fra den ene Port til den anden, og fra denne Vej ser man den uddøde Stad liggende til begge Sider. Her staar Husmurene, tildels med Døre og Vinduesaabninger endnu kendelige, andre Steder i højere Grad smuldrede sammen; her ses Rester af Bade, Moské og Medrese (Højskole), Vandbassiner, Aquaedukter o. s. v., et malerisk Virvar af Ruiner, der henleder Tanken paa 1001 Nats forstenede og fortryllede Byer.

I nordlig Retning fra Bairam Ali Khan findes et kvadratisk

Fæstningsanlæg, en tildels bevaret Bymur, der har haft lignende Form som den om Bairam Ali Khan Kala, med massive Taarne og fire Aabninger, een midt paa hver af de fire Sider. Det er den saakaldte *Sultan Kala,* de persiske Seldjukiders Residens fra det 11te og 12te Aarhundrede. Ogsaa her har „Borgen“ været anbragt i det nordøstlige Hjørne. Der findes endnu nogle Rester tilbage af den. Men ellers er næsten alle Spor af Bygninger forsvundne med en eneste Undtagelse; formodentlig er en Del af Materialet i sin Tid blevet bortført for at anvendes til Opførelse af den nyere By Bairam Ali Khan Kala, Resten er sunket sammen og gemmer sig under den toppede Overflade. Stumper af Teglsten og Potteskaar ligger spredt overalt. Men en Bygning er endnu bleven tilbage, et prægtigt Minde om en stor Tid, nemlig Sultan Sandjars Mausolæum, der var blevet opført nogle Aartier efter denne berømte Seldjukidefyrstes Død, lige i Midten af Sultan Kala. Bygningen hæver sig til en betydelig Højde som et kvadratisk Murværk med en Indgang fra den ene Side, men ellers kun med faa Aabninger. Den øverste Del er cylindrisk og kronet med en mægtig Kuppel, hvis Murværk endnu er næsten fuldstændig bevaret. Udenom Cylinderen har der været en Ramme af Buer, opførte ovenpaa den kvadratiske Underdel. En Del deraf er endnu tilbage, omend i stærkt beskadiget Tilstand. Indvendig findes sparsomme Rester af ornamenterede Fajancefriser og nu ulæselige Inskriptioner. Mausolæet er forøvrigt blevet restaureret af Russerne.

Ikke langt fra Sandjars Mausolæum findes en Helligdom, der endnu den Dag idag drager de Troende. Det er et Dobbelt-Gravmæle over to Helgene. I et Hjørne af Indhegningen faldt mit Blik paa et af den Slags „Kludetræer“, som man saa hyppigt træffer ved muhammedanske Helligdomme, rejste over Helgener, der har den Gave at kurere Sygdomme. Træet bliver behængt med Strimler af de Syges Tøj, hvorved Sygdommen skal overføres til vedkommende Helgen og helbredes af ham.

Øst for Sultan Kala træffer vi Rester af en endnu ældre, befæstet By af omtrent samme Omfang. De Indfødte kalder den *Djaur Kala,* „de Vantros Fæstning“, og det er for saa vidt historisk korrekt, som denne By stammer fra den før-

FRA GAMMEL-MERV.
Ruiner af Sultan Sandjars Mausolæum-Moské (12. Aarh. e. K.)

FRA OASEN MERV.
Jolatun-Sluseværket.

muhammedanske Tid. Her laa Sasanidetidens Merv, og efter den islamitiske Erobring var Fæstningen Sæde for den arabiske Statholder. Enceintens Murværk har i Tidens Løb antaget Skikkelse af vældige Volde af ulige Højde. Fremspring i Voldene viser, hvor Taarnene har ligget. I den nordlige Vold findes Rester af „Borgen". Det Indre har samme Udseende som Sultan Kala; den ujævne Jordflade, der gemmer Resterne af Fortidens Bygninger, er oversaaet med Teglstumper og Skaar.

Ved Nordsiden af Sultan Kala findes Spor af en Vold, der vistnok gemmer den allerældste By, det margianske Antiochia fra Seleukidetiden. Det er en omtrent firkantet Enceinte af betydeligt mindre Omfang end de allerede omtalte, og den betegnes af de Indfødte som *Iskender Kala*, „Alexander-Fæstningen", idet et uhistorisk Sagn beretter, at Alexander d. Store havde rejst sin Lejr her. Saavidt jeg kunde se, udgjorde denne Enceinte dog et Hele for sig, og jeg ser et Vidnesbyrd om dens højere Alder deri, at Jordbunden, paa hvilken der ogsaa findes en Del Teglstumper, er mere jævn, som om Bygningsresterne har haft Tid til at synke helt sammen. Kun et enkelt Sted i et Hjørne af Volden fandt jeg en Rest af Murværk af soltørrede Sten, men den maa utvivlsomt skrive sig fra en langt senere Tid.

Enkeltstaaende Ruiner fra forskellige Tider findes forøvrigt rundt omkring i Mellemrummene mellem de forskellige Byer. Man har lejlighedsvis fundet større Brudstykker af Pottemagerarbejde og Kobberredskaber mellem Ruinmarkerne, men der er ingen Steder blevet udført systematiske Udgravninger. Alle de Kanalløb, der har ført Murghabs Vande til de gamle Byer, er forlængst udtørrede, og Jorden paa Ruinmarkerne er gold og øde. Kun i Terrænet nær ved Bairam Ali er nogle Strækninger tagne under Dyrkning.

Udhvilede efter Dagens Besvær sad Frk. Zarreng og jeg ved Solnedgangstid paa Funktionærboligens Balkon og spiste Vindruer, da Stedets Jordemoder indfandt sig. Hun havde hørt, at der var kommet en fremmed Doktor, og da hun troede, at der var Tale om en Læge, kom hun for at invitere mig til Te.

Hun blev naturligvis noget skuffet, da hun blev oplyst om sin Fejltagelse, og hvad Indbydelsen angaar, maatte jeg afslaa den med Tak. Jeg skulde videre med Toget, og der var kun en lille halv Time til. Slotsforvalterens Adjoint viste mig den Opmærksomhed at sende en Vogn til Funktionærboligen for at køre mig til Banegaarden.

* *
*

Atter en Nats Kørsel inden Bokhara naas. Efter at vi har holdt ved Stationen Tchardjui, passerer vi ved Ettiden om Natten den vældige Bro over Amu Darja, Oldtidens Oxus, den største og berømteste af Centralasiens Floder. Jeg skimter i den lyse Nat først den ene Bred og saa, længe, længe efter, den anden Bred af denne mægtige Strøm.

Endnu inden Morgenen gryer, er vi i Kagan eller Ny-Bokhara, hvor jeg slaar mig ned i Bolshaja Moskovskaja, hvis Vært, Hr. Pavloff, kan tale Tysk. Bokhara, den rigtige orientalske By, ligger ikke ved den transkaspiske Bane; man skal for at komme dertil tage med en lille Sidebane, der udgaar fra Kagan.

Landet Bokhara, hvis Syd- og Vestgrænse dannes af Amu Darja, er en Stat for sig, men en russisk Lydstat. Emiren af Bokhara raader med despotisk Magt over en Folkemængde paa $2^1/_2$ Million, og han har en Hær paa 11.000 Mand, der er udstyret med Uniformer, en Efterligning af de russiske, og kommanderes paa en Slags gebrokkent Russisk, og hvis Officerer mest bestaar af forhenværende Tjenere fra Emirens Hof. Til denne Hær, der mest af alt minder om en uskyldig Maskespøg, svarer et Arsenal med nogle morsomme gammeldags Kanoner. Det hele er naturligvis uden al praktisk Værd og kun beregnet paa at tilfredsstille Emirens Forfængelighed og styrke hans Prestige hos hans Undersaatter. I Virkeligheden er det Rusland, der regerer. Rusland raader over hele Bokharas Udførsel, Bokharas Toldvæsen er i Hænderne paa russiske Embedsmænd, og den russiske politiske Agent, der residerer i det eksterritoriale Kagan, er Landets egentlige Herre.

Straks den næste Formiddag begav jeg mig til den politiske Agents Kancelli. En Mængde Bokharensere ventede i Forstuen, og Skrivemaskinernes Klapren lød ustandselig fra Sideværelserne. Jeg præsenterede mig for den politiske Agent, en yngre, glatraget Mand i Officersuniform, der modtog mig meget venligt, navnlig efter at jeg havde forelagt ham min Skrivelse fra Komitéen til Udforskning af Centralasien. Vi talte lidt sammen om Bokhara og om Samarkand, som var det næste Maal for min Rejse, og Agenten beklagede, at der ikke blev gjort mere for at vaage over og bevare de gamle Mindesmærker i denne By, men tilføjede aabenhjærtigt, at man nu en Gang ikke kunde vente sig andet, saa længe Forholdene i Turkestan afhang af Militæret. Han spurgte mig, med hvilket Tog jeg agtede at tage til Gammel-Bokhara, og lovede, at en persisktalende Tadjik skulde være tilstede og modtage mig ved Toget for at vise mig rundt i Byen. Jeg kan ikke sige, om det var en Opmærksomhed eller en Forsigtighedsregel. Agenten gav mig iøvrigt beredvilligt Tilladelse til at benytte mit Fotografiapparat.

Samme Eftermiddag tog jeg med Toget til Gammel-Bokhara. Det indfødte Element dominerede i alle Vognklasser. Den tyrkiske Race er her, øst for Amu Darja, ikke længere repræsenteret af de høje, kraftige og stolte Turkmener, men af de mere lavstammede Uzbeger. Tadjiker kaldes Efterkommerne af den iranske Urbefolkning. Sarter er Betegnelsen for den handelsdrivende Bybefolkning af blandet iransk og tyrkisk Blod. Baade Tadjiker og Sarter er gennemgaaende smukke Folk med fine Ansigtstræk.

Gammel-Bokhara ligger $1^1/_2$ dansk Mil fra Kagan. Da jeg staar ud af Toget, nærmer en Mand sig til mig. Han er iført den almindelige bokharensiske Dragt, en lang, broget Kjortel og Turban. Det er Tadjiken Javash Beg Djibidze, som skal ledsage mig omkring i Byen. Vi forlader den flotte, i orientalsk Stil opførte Banegaard, stiger ind i en Droske og kører ind gennem en af de elleve Porte, der aabner sig i den høje Bymur med de takkede Tinder.

Byen Bokharas Oprindelse taber sig i Oldtidens Mørke. I den sidste Sasanidetid var den Sæde for en Vasalfyrste under Storkongens Overhøjhed. Sin egentlige Stortid havde Byen

under det samanidiske Dynasti i det tiende Aarhundrede efter vor Tidsregning. Dette Dynasti, der beherskede det østlige Iran under en kun nominel Afhængighed af Bagdad-Kalifen, havde valgt Bokhara til sin Residens og bygget et prægtigt Palads ved Rigistan-Porten, medens Fæstningen Kohendiz, der ogsaa gemte Skatkamret, skulde sikre Residensen mod fjendtlige Angreb. Bokhara var Oplagsplads for Handelen paa Kina og Vestasien, et Slags Vekselkontor for Folkene fra Østen og Vesten, Centrum for en Handelstrafik, der over Rusland førte lige til Pommern, Danmark, Sverige og Norge, hvor samanidiske Mønter er fundne i stor Mængde. Ved Bredderne af den af Digterne besungne Kanal Djui Mulian laa Rigmændenes Villaer mellem Lysthaver, Rosenlunde og grønne Enge. Vi har fra denne Tid begejstrede Skildringer af Stadens Pragt og Herlighed baade paa Prosa og Vers, men ganske vist blander der sig enkelte misfornøjede Røster i det panegyriske Kor, og Abu Ahmed el-Katib sang bittert:

En ædel Ganger paa Bokharas Jord
straks til et Æsel skabes om, jeg tror.
Jeg aldrig saa en saadan Svinesti
som denne Stad, hvor Østens Fyrste bor.

Det sete afhænger jo af Øjnene, der ser, og man har til alle Tider i Østens Byer kunnet finde lidt af hvert. Men vist er det, at baade Videnskab og Digtning den Gang havde et gæstfrit Hjem i Bokhara; her fik den unge nypersiske Poesi først ret Luft under Vingerne, og Orientens største Polyhistor, Avicenna, gennemgik sine Læreaar i Bokhara og samlede Lærdom i Fyrstens Bibliotek. Endnu i vore Dage er Bokhara en af Centralasiens betydeligste Handelsbyer og med sine mange Moskéer og Skoler et Hjemsted for sunnitisk, teologisk Lærdom. Indbyggerantallet anslaas til ca. 70.000.

I tre Timer fører Djibidze mig omkring i Byen, viser mig det berømte Taarn, hvorfra Forbrydere i sin Tid blev styrtede ned, og Rigistan, Markedspladsen ligeoverfor Fæstningen, der nu bruges til Fængsel. To lænkede Forbrydere har faaet Lov til at staa udenfor Porten og tigge. I den indre Fængselsgaard sidder andre Syndere bag Jærngitre og sælger deres

Husflidsfrembringelser, smaa strikkede Punge, til de Besøgende. Vi gaar ind i et Par Moskéer og en Medrese (Højskole), vandrer gennem den store, livligt befolkede Bazar, hvor jeg gør nogle Indkøb, og væder sluttelig vore fortørrede Ganer med en Limonade i det nye Hotel Turan, der ligger udenfor Bymuren, nær ved Banegaarden.

Bokhara gør et langt mere uforfalsket gammelorientalsk Indtryk end f. Eks. Teheran. Tadjiker, Uzbeger og Sarter gaar i de klædelige, farverige Dragter, og alle bærer Turban. Ogsaa helt mongolske Typer er hyppige, Børn løber omkring i Dragter, der ser halvt kinesiske ud. I en Bod ser jeg en Plakat paa Kinesisk.

Jeg vender tilbage til Kagan. Den kedsommelige russiske Ny-By er paa denne Aarstid et rent Helvede. Skygge findes ingen Steder paa Gader eller Veje. Vi har efter Hr. Pavloffs Sigende 65⁰ i Solen. Jeg tilbringer Dag og Nat i Sved, sover daarligt og med utallige Afbrydelser. Enhver isafkølet Drik fremkalder øjeblikkelig en forøget Svedafsondring, og der skal meget til, før man har en midlertidig Fornemmelse af, at Legemets Vædeforhold er i Ligevægt. Kun naar man bevæger sig udendørs, lige under Solens blytunge Straaler, standser Transpirationen; saa fordamper Sveden sporløst. Sidde, staa, gaa, ligge, alt er Lidelse. Med en inderlig Følelse af Lettelse forlader jeg den næste Dag Kagan for at drage videre til Samarkand. Thi i Sarmakand findes Træer, hvad der bevirker, at Temperaturen er betydeligt mildere. En stor Fabriksbrand er det sidste, jeg ser i Kagan, da jeg ved Firetiden om Eftermiddagen tager Plads i Toget.

XV

I TAMERLANS BY

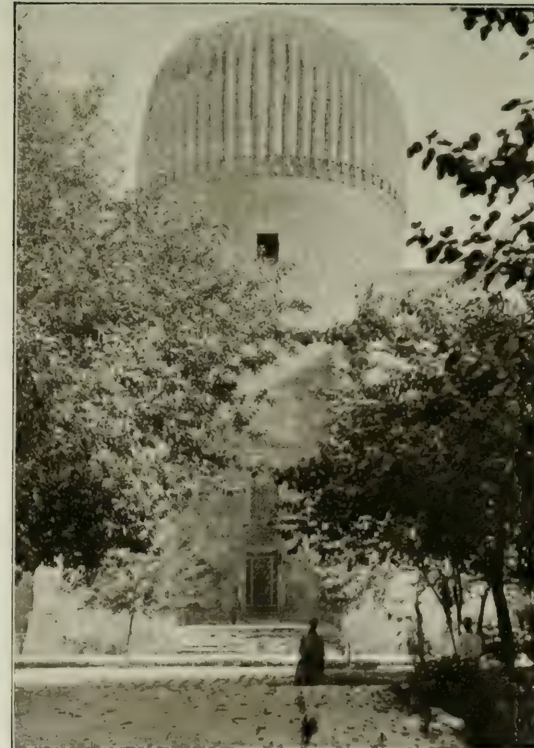
Danske i Samarkand. Tamerlans Grav. Pragtbygningerne paa Rigistan. Shah-i-zinda. Daniels Lig, der vokser. Bibi Khanum. En russisk Orientalist. Tashkent.

Ogsaa Samarkand er en Stad af ærværdig Alder. Dens Navn forekommer i Historien, før man hører Tale om Bokhara. Marakanda hedder den hos Oldtidens græske Geografer og Historieskrivere, og den var i de Tider Hovedstaden i Sogdiana. Det var her, at Alexander i en Rus dræbte sin Ven Klitus. Byen kom siden til at høre til det græsk-baktriske Rige, blev derefter erobret af Tokharerne, fik ved Aar 500 efter vor Tidsregning en nestoriansk Kirke og blev senere Sæde for en Metropolit. Med den arabiske Erobring i 710 holdt Islam sit Indtog og blev i Løbet af nogle Aarhundreder eneraadende, og Samarkand blev et Arnested for den reneste sunnitiske Lære. Men sin højeste Glans naaede Byen, da Mongolerfyrsten Emir Timur, Tamerlan, lod sig krone her og gjorde Samarkand til Centret i sit vældige Erobringsrige. Beliggende midt i et af Zerafshan, „den guldspredende", Oldtidens Sogd-Flod, gennemstrømmet, vel kanaliseret og frugtbart Terræn, var den kendt som de skønne Havers By.

Turen fra Bokhara til Samarkand tager kun ca. 7 Timer. I en sen Aftentime kører jeg fra Samarkands Banegaard ad brede Alleer til Grand Hôtel. I Samarkand som overalt i Turkestan ligger den russiske By adskilt fra den orientalske. Det russiske Samarkand tæller 15.000 Indbyggere, og det optager med sine Huse paa een Etage — af Hensyn til Jordskælvsfaren — og sine Haver et ret betydeligt Areal. De høje Vejtræer giver ikke blot Skygge og Kølighed, men forlener ogsaa

GAARD I MEDRESE'EN (HØJSKOLEN) SHIR DAR
paa Rigistan i Samarkand.

GUR-I-EMIR.
Tamerlans Mausolæum i Samarkand.

Byen med et Præg af Hygge, som jeg har savnet i alle de russisk-turkestanske Byer, jeg hidtil har besøgt. Samarkand er den køligste By i Turkestan; Varmen plejer her selv paa den hedeste Aarstid ikke at overstige 40—45° i Solen.

Det var d. 22. Juli, at jeg ankom til Samarkand. Inden jeg den følgende Formiddag gik i Lag med Byens Seværdigheder, havde jeg to Forretninger af praktisk Art at besørge: hæve Penge i Banken og præsentere mig for Militærguvernørens Adjoint. Jeg begyndte med Banken. Mit Akkreditiv henviste mig til den russisk-asiatiske Banks Filial i Samarkand. Til min store Forbavselse blev jeg tiltalt paa Dansk af den Bankembedsmand, til hvem jeg henvendte mig med Akkreditivet. Det viste sig at være en Søn af Forfatteren André Lütken. Han var den ene af de to Danske, som paa den Tid havde Ophold i Samarkand. Den anden var en Ingeniør Jerichau, som ledede en Fabrik for Tilvirkning af kunstig Is. Den unge Lütken havde prøvet forskellige Stillinger i Rusland, først Smørbranchen, senere Jærnbanevæsenet, var saa gaaet over til Bankvæsenet, havde ægtet en Datter af en Professor ved Eremitagen i St. Petersborg, Niece af den daværende Indenrigsminister Maklakov, og i Løbet af meget kort Tid opnaaet en god Stilling ved den russisk-asiatiske Banks Filial i Samarkand med Udsigt til snarlig Forfremmelse. Han var glad ved at træffe en Landsmand, og vi aftalte, at vi skulde tilbringe Aftenen sammen. Da jeg ikke var sikker paa, hvor lang Tid der vilde gaa, inden jeg igen fik Lejlighed til at hæve Penge, forsynede jeg mig saa rigeligt, at jeg i hvert Fald kunde klare mig, indtil jeg kom til Petersborg, en Forsynlighed, som skulde vise sig overordentlig heldig under de uforudsete Begivenheder, der indtraf under min Hjemrejse.

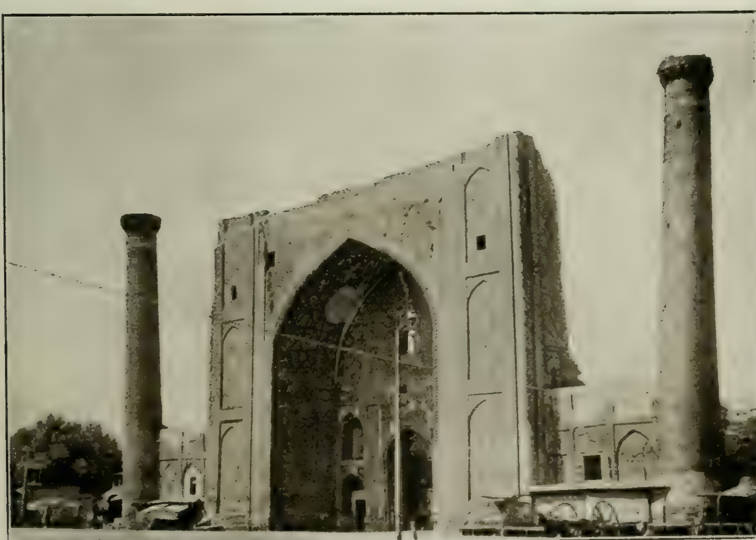
Mit næste Ærinde gjaldt Militærguvernørens Adjoint. Som alle de militære Myndigheder, jeg fik at gøre med i Turkestan, modtog han mig særdeles forekommende. Han gav mig Tilladelse til at fotografere og underrettede mig om, at der paa hans Kontor var ansat en Mand, Hr. Vjatkin, som var en stor Kender af Orientens Sprog og Arkæologi, og som kunde tjene mig som Fører i Samarkand. Han præsenterede mig selv for denne Lærde og overlod det til os at aftale det

fornødne. Hr. Vjatkin talte ikke andre europæiske Sprog end sit Modersmaal, men heldigvis kunde han tale Persisk, og paa dette Sprog førte vi vor Samtale. Det viste sig imidlertid, at Hr. Vjatkin ikke havde Tid til at ledsage mig før den førstkommende Søndag, d. v. s. om tre Dage, og til den Tid vilde jeg efter al Sandsynlighed have forladt Samarkand. Jeg maatte derfor med Beklagelse give Afkald paa hans kyndige Vejledning. Han indbød mig imidlertid til et Besøg Lørdag Eftermiddag Kl. 5, for at jeg kunde se hans orientalske Bøger, Haandskrifter og andre Samlinger.

Om Eftermiddagen indledede jeg paa egen Haand mine Vandringer i den historiske By. Jeg begyndte med Tamerlans Mausolæum, det saakaldte *Gur-i-Emir,* et af de prægtigste Mindesmærker af persisk Arkitektur i Centralasien. Gur-i-Emir ligger imellem den russiske og den orientalske Bydel, lidt tilbagetrukket fra Alfarvej, saa at Larmen af Færdselen kun dæmpet naar indenfor de ærværdige Mure. Der er en ejendommelig Stemning af Højhed og Ro over den nu delvis forfaldne, oprindelig helt fajanceklædte Indgangsportal med dens rige Dekoration af Rosetter og Arabesker, halvt gemt, som den er, bag Træernes Løv. Op over Træernes Kroner rager den høje „Melonkuppel“ — en Kuppelform, som bestandig genfindes paa centralasiatiske Pragtbygninger fra den mongolske Periode — med den arabiske Inskription i kufisk Stilisering omkring Tamburen: „Guds er Evigheden“. Jeg gaar gennem Forgaarden, hvor en persisktalende Indfødt slutter sig til mig og ledsager mig ind i Kuppelbygningen. I det store, halvmørke Rum ligger flere Gravstene, deriblandt den mørkegrønne Sten, der bærer Timurs Grav-Inskription paa Arabisk. Den er dannet af to vældige Nefritblokke, efter Sigende de største i Verden. To andre Gravstene er rejst over Timurs Sønnesønner Djihangir og Ulug Beg. Den midterste Del af Hallen er indhegnet af et lavt Gelænder af Marmor, udmejslet i et Filigranarbejde af Arabesker. Indenfor Gelænderet ses imidlertid kun Toppen af den Murstenshvælving, der gemmer det egentlige Gravkammer. Ved Siden af Gelænderet findes en Gravsten, rejst over en Murshid (sufisk „Vejleder“) fra samme Tidsalder. Den flankeres af Træstænger, behængte med Laser af Tøj. Denne Helgen har nemlig den Evne at gøre

DET INDRE AF GUR-I-EMIR.
Den sorte Sten i Midten er rejst over Tamerlan og bærer hans Gravskrift.

ULUG BEGS MOSKÉ MED DE TO SKÆVE MINARETER
paa Rigistan i Samarkand.

Kvinder frugtbare, hvilket Resultat opnaas, naar den barnløse Kvinde hænger en Stump af sit Tøj over Graven.

Fra et Hul i Jorden bliver jeg tiltalt af en ved Mausolæet ansat gejstlig Mand, som bærer en Petroleumslampe i Haanden. Jeg følger Mullaen ned ad en snæver Trappe, der fører ned til det egentlige Gravkammer. Under dette Kammers Gulv, der er bedækket med tommetykt Støv, hviler Erobreren, og over Graven er der lagt en Sten, der ligeledes bærer en længere, arabisk Indskrift. I Overkanten af denne egentlige Gravsten findes to Fordybninger, og Mullaen underretter mig om, at det er Skik, at de Besøgende lægger et Pengestykke i hver af dem, en Skik, som jeg pligtskyldigst følger. Til Slut køber jeg af Mullaen en i naturlig Størrelse udført haandtegnet Gengivelse af Gravindskriften paa Nefritstenen.*)

Naar man fra Gur-i-Emir begiver sig ind til det gamle Samarkand, „Sarterbyen“, ser man allerede paa lang Afstand de monumentale Bygninger paa Rigistan, som ved deres Masse og Højde dominerer Byen. Ældst er Ulug Begs Moské og Medrese, der er byggede i den første Halvdel af det 15de Aarhundrede af den nævnte Sønnesøn af Timur. Moskéen er særlig ejendommelig ved sine to skæve Minareter. Der gaar det Sagn blandt de Indfødte, at Bygmesteren frygtede for, at Minareterne skulde styrte ned ved et af de i denne Egn saa hyppige Jordskælv, og mente, at de vilde staa bedre fast, naar de fik en skraa Stilling. Baade Minareterne og den mægtige Indgangsportal bærer en prægtig, men nu stærkt medtagen ornamental Fajancebeklædning. Det samme gælder de to andre herlige Bygninger fra en lidt senere Tid (vistnok Begyndelsen af det 17de Aarhundrede), der indrammer den store Markedsplads, Medrese'en Shir Dar og Moskéen Tila Kari, d. e. „den forgyldte“, paa hvis Façade Spor af Forgyldningen endnu ses imellem Arabeskerne. Det Indre af Tila Kari er indrettet som en almindelig Medresegaard med en Række Værelser, der alle aabner sig ud til

*) Den er reproduceret i Facsimile i 1ste Aargang af „Vor Tid,“ hvor Dr. J. Østrup (p. 88 ff.) har leveret en Tydning af Indskriften. Et interessant Supplement til Østrups Artikel bragte Herzfeld i „Der Islam“ for 1916 („Alongoa“).

Gaarden, anbragte i to Etager; men medens Værelserne i Medrese'erne tjener til Ophold for de Studerende og deres Lærere, er det Mulla-Elever og Sufi-Teosofer, der bebor Cellerne i Tila Kari.

Tæt bag ved Rigistan begynder Bazaren. Alt er broget og farverigt. Samarkand er gammelorientalsk og gennemorientalsk som Bokhara. Her er en Trængsel af Indfødte i deres maleriske Dragter, lange, folderige Kjortler i alskens forskellige Farver og Mønstre, stribede, blomstrede, med Flammemønstre o. s. v. Kjortlen holdes sammen af et dekorativt Bælte om Livet. Det hvide Turbanklæde er slynget om en lille Hue. Fattigfolk gaar barfodede, Folk af de bedre Klasser har enten spidse Sko med Hæle og lav Kappe eller lange, hæleløse Støvler. Meget almindeligt ser man Sarterne bære Galoscher udenpaa de hæleløse Støvler, og det uden Hensyn til Vejr og Føre. Galoscherne har nemlig her fundet en ganske særlig Anvendelse. Det er jo en gammel orientalsk Skik, at man ikke træder ind i et Hus og betræder det tæppebelagte Gulv uden først at have taget Fodtøjet af, hvad der naturligvis ogsaa i særlig Grad gælder, naar man betræder en Moské. Det er for Centralasiatere, der gærne gaar med høje Støvler, en temmelig besværlig Proces, og man hjælper sig da ved at tage Galoscher udenpaa; de gælder saa for de egentlige Sko, og man beholder med frelst Samvittighed Støvlerne paa indendørs.

Igennem Hovedgaderne gaar der en livlig Trafik af Fodgængere, Ryttere, Lastdyr og Kærrer. De sidste er af en ejendommelig Konstruktion med to enorme Hjul, hvis øverste Kant naar op i Højde med Kuskens Hoved. Alle Vegne hører man midt i den blandede Gadelarm en liflig Fuglesang. Det er Vagtler, der hænger i Bure, tildækkede med Tørklæder, og slaar deres Triller.

Aftenen tilbragte jeg hos Hr. Lütken og hans Frue. Ogsaa Hr. Jerichau var kommen tilstede, og vi havde en rigtig dansk Aften ude paa Familien Lütkens Altan. Henimod Midnat begav vi os alle hen til Isfabriken og besaa dens Indretning under Hr. Jerichaus Førerskab. Vi afsluttede Gildet med isafkølet Øl — skønt Isafkølingen var ganske overflødig. Temperaturen var i den sene Nattetime gaaet helt ned til 16° R. Det føltes næsten som Kulde.

TILA KARI-MOSKÉEN
paa Rigistan i Samarkand.

FRA BAZAREN I SAMARKAND.

Den følgende Eftermiddag kørte jeg sammen med Hr. og Fru Jerichau ud til de to store Bygningskomplekser fra Timurs og hans Efterfølgeres Tid, som findes i den fra den russiske Bydel fjærnest beliggende Udkant af Samarkand, *Shah-i zinda* og *Bibi Khanum*-Medrese'en. Shah-i-zinda, „den levende Konge“, er egentlig Betegnelsen for en Høj, hvortil der knytter sig en Variation af et paa de forskelligste Steder i Verden optrædende Sagn. Kasim, en Søn af Profetens Onkel Abbas, flygtede, efterat hans Krigerskare var bleven tilintetgjort i Kampen for Islam, til Samarkand og tog Bolig inde i Højen, hvor han lever i Skjul den Dag idag — som en Holger Danske, en Frederik Barbarossa eller som Mahdien, Shiiternes „skjulte Imam“. Og Navnet Shah-i-zinda blev overført paa den Række Mausolæer for Medlemmer af Timurs Slægt, som Ulug Beg lod bygge paa Højen. Under Vejledning af en Tadjik gik vi op ad en Trappe med meget brede og meget høje Trin, der fører fra Landevejen op til den yderste Hovedportal. Denne ligner i Anlægget ganske Indgangsportalerne til Moskéerne og Medrese'erne paa Rigistan. Bag ved den knejser en høj Melonkuppel over det Kammer, hvor Verdenserobrerens Amme har fundet sit sidste Hvilested. Gennem Gange, hvis Vægge overalt bærer Rester af den fineste Fajancebeklædning, føres vi fra den ene Kuppelbygning til den anden, Mausolæer for Timurs Brødre og Søstre. Det sidste Kammer er rejst over selve Højens legendariske Navnegiver, „den levende Konge“. Kun gennem et Hul i Murværket faar den Besøgende Lov til at kaste et Blik paa den Mindesten, der er rejst over den udødelige Helgen. I Nærheden er der en lille Moské, hvis Gulv er belagt med Tæpper saa tykke, at Fødderne synker dybt ned i det bløde Stof, og hvor der under Loftet hænger en Glaskugle, som skal genspejle Lyset fra den underneden hængende Lysekrone.

Bag ved hele Komplekset er der en Udsigtshøj. Man har her et udstrakt Vue over Dalen, hvor „Daniels Grav“ ligger gemt bag Træer, og videre forbi Monumentet over Russernes Sejr ved Samarkand ud til Floden Zerafshan. Med „Daniels Grav“ har det en ganske egen Sammenhæng. I et Træhus af en langstrakt Form ligger den hellige Daniel bisat i en meget lang Kiste. For hvert Aar vokser Liget og Kisten et

Stykke, og naar Kisten har naaet en bestemt Længde, skal det muhammedanske Turkestan, siger Folketroen, genvinde sin Uafhængighed. I de senere Aar var Daniels Krop og Kiste begyndt at antage faretruende Dimensioner, og tilsidst havde de russiske Militærmyndigheder, som man fortalte i Samarkand, forbudt den hellige Daniel at vokse yderligere. Maaske er Myndighedernes Aarvaagenhed bleven slappet under Krigens og Revolutionens Virvar, saa at den hellige Daniel har kunnet indhente det forsømte og række og strække sig, lige til han naaede det skæbnesvangre Længdemaal. I hvert Fald har Revolutionen jo kaldt en muhammedansk Republik Turkestan til Live, om hvis Tilstand og videre Skæbne man dog foreløbig savner nærmere Efterretning.

Da jeg fra Udsigtshøjen vilde tage et Billede af Shah-i-zinda, gik vor Tadjik-Fører til Side og stillede sig med Ansigtet mod Muren. Det var første Gang jeg traf paa denne hos mere primitive Folk saa almindelige Frygt for at blive fotograferet, idet man ved at tage en Persons Billede berøver ham noget af ham selv, af hans Sjæl. Ellers havde Orientalerne i de Egne, jeg havde besøgt, snarest været altfor ivrige efter at komme med paa Pladen.

Fra Shah-i-zinda gik vi hen til det nærliggende Bibi Khanum, en Medrese, som Timur lod bygge til Ære for sin kinesiske Yndlingshustru af dette Navn. De mægtige Mure rager endnu i deres ruinerede Tilstand højt op over Byen. Hovedkuplen er i sin Tid bleven sprængt af en russisk Granat; den ene Halvdel er tilbage, men revnet helt igennem. Tamburen bærer den samme Indskrift som Tamburen paa Gur-i-Emir: „Guds er Evigheden". Af de andre Sider af Bygningskomplekset er kun mindre Ruiner tilbage, i hvis Top Fugle bygger Rede. Det Indre af disse Sidebygninger er omdannet til et Musæum for de nedfaldne Brudstykker af Bygningsværket. Midt i Gaarden er paa et Underlag af Stene anbragt en vældig Stenplade og ovenpaa den to trekantede Stene, der danner en kæmpemæssig Koranstol. Den Koran, der i sin Tid har ligget opslaaet her, opbevares nu i Shah-i-zinda. Koranens Hellighed har meddelt denne Koranstol en undergivende Kraft, saa at barnløse Kvinder kan opnaa Svangerskabets Velsignelse ved at krybe under den.

MEDRESE'EN BIBI KHANUM I SAMARKAND.

KORANSTOLEN I MEDRESE'EN BIBI KHANUMS GAARD.

Da vi forlod de svundne Tiders Verden for at vende tilbage til de Levendes By, herskede der her en højtidelig og forventningsfuld Stemning. Det var nemlig den 1ste i Fastemaaneden Ramazan. De Troende havde afholdt sig fra Spise, Drikke og Tobak siden Solopgang og sad nu udenfor deres Huse med Maaltidet tilberedt og Vandpiberne ved Siden, ventende paa Muezzinernes Raab fra Minareterne, der skulde underrette dem om, at Solen var gaaet ned. Saa snart Raabet lød, kilede de løs paa Varerne. Vi gik ind i et Tehus og fik os en Kop af den grønne, let bitre Bokhara-Te, som serveres i hankeløse, spølkumlignende kinesiske Kopper og nydes uden Sukker.

Jeg havde gærne opholdt mig længere i denne By, som det friske Klima, de historiske Minders Charme og Landsmænds behagelige Selskab gjorde saa tiltrækkende for mig, men jeg maatte videre. Det lakkede mod Afslutningen af min Orientfærd. Mit næste Maal var Tashkent, det ene Endepunkt for Ruten Orenburg-Tashkent, ad hvilken jeg skulde vende tilbage til Europa. Jeg blev endnu i Samarkand Lørdagen over. Efter en sidste Vandring i Sarterbyens stille Sidegader spiste jeg til Middag hos Familien Lütken. Hr. Jerichau indfandt sig til Kaffen. Jeg tog Afsked med den lille danske Koloni og gik hen for at opsøge Hr. Vjatkin. Den russiske Orientalist havde opgivet sin Adresse som: Petrovskaja, ligeoverfor Politistationen. Jeg fandt let Huset. Nogle gamle Potteskaar, der laa sirligt ordnede i Vinduet ud til Gaden, ledede mig paa Sporet. Hr. Vjatkin viste mig sine Samlinger af udgravede Ler- og Glassager o. l., deriblandt nogle Rester af Tallerkener fra Samanidernes Tid, og sine orientalske Haandskrifter, der navnlig bestod af Værker om Turkestans Historie samt Skrifter om Sufismen. Der var sjældne Ting derimellem, ogsaa enkelte Unica. Hr. Vjatkin gjorde Indtryk paa mig af at være en Forsker, der beherskede sit Specialomraade, men som i nogen Grad savnede Kendskabet til og den frugtbringende Paavirkning af vesteuropæiske Fagfællers Arbejder.

Jeg forlod Samarkand ved Ellevetiden om Aftenen efter at have spist til Aften paa Banegaarden. Ved Morgengry naaede vi, efter at have passeret vidtstrakte Biabaner, vekslende med Græssletter, de lave og lidet karakteristiske Bredder af Sir

Darja, Oldtidens Jaxartes. Floden er her af ret anselig Bredde, men kan ikke paa langt nær maale sig med Amu Darja (Oxus). Hinsides Floden bliver Landskabet atter yppigere, her er Kornmarker og Græsgange, Frugthaver og Vinmarker, Lunde og sivklædte Enge. Henimod Kl. 8 Morgen er vi i Tashkent.

Om Tashkent, hvor jeg opholdt mig i to Dage, er der ikke stort at sige. Den russiske Bydel lignede andre russiske Byer i Turkestan: lige Veje og lave, trivielle Huse. Til Sarterbyen kan man køre med elektrisk Sporvogn. Men heller ikke Sarterbyen frembyder meget af Interesse udover selve det orientalske Gadeliv. Forholdene er smaa, Præget provinsielt. Bazaren er hurtig gennemvandret; her findes mest Godtkøbssager uden Værdi. Jeg køber en stor Melon til — 6 Kopek (12 Øre). Sukker behøves ikke dertil; i disse Egne er Melonerne søde.

Mandag d. 27. Juli blev jeg meget overrasket ved at se Avishandlere sælge Løbesedler, af hvis Overskrift jeg forstod saa meget, at det drejede sig om en alvorlig Konflikt mellem Østrig og Serbien, om Mobilisering og Krigsfare. Forøvrigt bestod Løbesedlernes Indhold af en Bunke Telegrammer fra de forskellige europæiske Hovedstæder. Dem begreb jeg ikke tilstrækkeligt af, til at jeg kunde danne mig en Mening om, hvad der egentlig var Stridens Genstand. Jeg havde ikke indtil det Øjeblik hørt et Ord om nogen faretruende Situation. Om jeg husker ret, havde jeg overhovedet siden den Dag, da jeg forlod Teheran, d. 9., kun en eneste Gang haft Lejlighed til at se et eller to europæiske Blade, nemlig den Dag, jeg opholdt mig i Baku. Forøvrigt var jeg nærmest tilbøjelig til at tro, at det denne Gang som saa ofte før var Bluff. Og i de følgende to Dage, da jeg kørte igennem Stepperne, tror jeg næppe, at Mobiliseringen og Krigsfaren et Øjeblik var i mine Tanker.

Henad Solnedgang tog jeg ud til Sarterbyen for endnu en Gang at nyde Orientens Stemning, for endnu en Gang at høre Solnedgangs-Raabet fra Minareterne og se de Troende feste ovenpaa Fasten. Mange Købmænd havde lukket Boderne allerede før Kl. 7 og sad paa Bænke udenfor deres Huse og afventede Befrielsens Time. Spiseværterne havde stillet Tallerkener, Drikkevarer og Lamper ud paa Gaden og havde

alting rede. Sporvognens Larm hindrede mig i at høre Muezzinens Raab, men pludselig gik alle i Gang med deres Maaltid. De sad i deres Boder eller paa Fortovene og nød med Begærlighed deres Brød med Tomater og andre Grøntsager til, sjældent Kød, og til Dessert Vindruer og Meloner. Kalianen stod parat, og Trækullene glødede i Staaltraadsnettene. Jeg kastede et sidste Blik paa Hovedmoskéens Kuppel, der tegnede sig mod den blaa Aftenhimmel, og gik saa op i Sporvognen. Moskéens Kuppel gled bort, og hele Sarterbyen med dens ejendommelige Blandingsduft af Læder og Trækulsrøg forsvandt. Det var min Afsked med den muhammedanske Orient for den Gang.

XVI

GENNEM RUSLAND UNDER KRIGSFORHOLD

To Dages Fart gennem Steppen. Orenburg. Den russiske Mobiliserings Begyndelse. Samara. Med Udvandrerstrømmen gennem Rusland. Efter Krigserklæringen. Mistanke for Spioneri. Bevægede Dage i Petrograd. Hjemrejse over Finland og Lapland.

Det var den 28. Juli lidt over 9 Formiddag, at jeg afrejste fra Tashkent med Kurertoget. Efter Tashkents blomstrende Opland kom mægtige, flade Sletter, bevoksede med sparsomt, gulsvedent Græs. Mange Steder var det tørre Græs brændt, saa at store Strækninger saa ud, som om de var bedækkede med Kul. Kun sjælden fik man Øje paa et Par Kibitkaer eller en lille russisk Bygd ved Banelinjen. Siden skiftede Terrænet Karakter; det var endnu de uendelige, fuldkommen flade Vidder, men Jordbunden bestod nu mest af Sand, mellem hvilket haardføre Græsarter skød op. Forskellige Fordybninger i Jordsmonnet betegnede udtørrede og tilsandede Flodarme. Varmen inde i de hvidmalede og godt ventilerede Waggoner holdt gennemgaaende ca. 30 ° R., men vovede man sig udenfor paa Stationerne, føltes Varmen overordentlig generende, selv om man holdt sig i Jærnbanevognenes Skygge.

Ved Tretiden om Eftermiddagen ankom vi til Byen Turkestan, der er af ret betydeligt Omfang. Haver og Lunde strækker sig langt ud i Horisonten. Nær ved Banelinjen ses Ruiner af Huse af de sædvanlige soltørrede Teglsten, derefter ud over Steppen Kibitkaer med Heste og Kameler. Smaa Flodløb og smaa sivklædte Søer og saa atter de vældige, flade, delvis grøntbevoksede, men milevidt ubeboede Stepper. Banelinjen følger Sir Darjas Løb, og fra Tid til anden skimtes Flodens Vandspejl til Venstre. Hist og her vokser Steppevegetationen til hele Krat, undertiden i Mandshøjde eller mere. Efter Solnedgang naar vi Perovsk, en af de største Stationer paa Ruten, og kort efter passeres Sir Darja endnu en Gang.

Den følgende Morgen ved Halvsekstiden glider vi langs med

en Bugt af Aralsøen. Bag en smal Sandstrand breder sig den spejlblanke blaa Havflade. Kameler græsser omkring de Indfødtes Kibitkaer. For første Gang møder jeg her den topuklede Kamel. Mellem Nomadeboligerne ligger russiske Kolonier. Ved den store Station Aralskoje More er der en hel By med Skibshavn og Badehuse ved Stranden. Videre gaar Farten over tyndt bevoksede Sletter og Sandørkener. Bakkeformationer af Flyvesand, der fastholdes ved Marehalm og nærmest Banelinjen ved Straagærder og Straafletninger, der er udspændt korsvis over Sandet. Med lange Mellemrum træffes Græsgange og Enge, russiske Kolonisationer og Nomadelandsbyer med Hjorder af Okser, Faar og topuklede Kameler. Saa naar vi de første lave Udløbere fra Uralbjærgkæden. Efter at vi har passeret den her endnu ret smalle Emba-Flod, kommer vi til bedre dyrket Land, hvor Mejemaskiner trækkes af Kameler, russiske Bondebrug med Kornmarker og store Solsikkemarker og Græskarhaver, Smaabyer med gammeldags Vejrmøller. Jeg ankommer til Orenburg Kl. 11½ om Aftenen og tager ind paa „Amerikanskaja."

Orenburg er en temmelig uinteressant By med kedelige, ensformige Gader, men den har hyggelige Anlæg og Parker paa begge Bredder af Uralfloden. Paa Vejen ned til Floden saa jeg Løbesedler opslaaede i en Bladredaktions Vinduer, og de var højst alarmerende. Nu var der ikke længere Tale om „Konflikt." Nu stod der med store Bogstaver: *Vojna*, „Krig." Der var udbrudt aaben Krig mellem Østrig-Ungarn og Serbien. Saa meget kunde jeg stave mig til, men heller ikke mere. Jeg havde i Teheran udarbejdet en Række Sætninger og Vendinger, som jeg efter mine Erfaringer fra Henrejsen gennem Rusland kunde tænke mig at faa Brug for, og faaet Hr. Singer til at oversætte dem paa Russisk for mig og saaledes forskaffet mig en diminutiv Parlør til Brug under Hjemrejsen. Den havde været mig til megen Nytte, og jeg tænker, at den vilde have været tilstrækkelig til mit nødvendigste Behov under normale Forhold, men den var jo ikke beregnet paa Krigssituationer, og under de nu indtrufne Forhold følte jeg i højeste Grad Genen ved ikke at kunne forstaa og gøre mig forstaaelig paa Landets Sprog. Paa „Amerikanskaja" fandtes der ikke et Menneske som kunde tale et

af de europæiske Hovedsprog, og jeg kunde derfor kun gennem Bladenes og Løbesedlernes Overskrifter og Forekomsten af internationale Gloser i de meddelte Telegrammer danne mig en Forestilling i de allergroveste Træk om Situationens Udvikling. Jeg havde til Hensigt endnu samme Dag, 30. Juli, at tage videre til Samara. Derfra vilde jeg rejse med Volgadamper til Saratov og videre med Toget til Uralsk for at se lidt af Landet mellem Ural og Volga, der havde Interesse for mig i Forbindelse med mine Studier over de iranske Folkestammers ældste Vandringer. Fra Uralsk vilde jeg saa tage direkte over Warschau til Tyskland. Om Planen lod sig gennemføre under de nuværende Forhold, var jo imidlertid tvivlsomt; det kom an paa, om Rusland kunde holde sig udenfor Krigen.

Ved Halvsekstiden forlod jeg Orenburg. Det var en smuk Aften. Solen gik ned over Steppen i et Væld af røde Skyer. Jeg havde det stille og fredeligt som altid. Min Medrejsende stod ud paa en af Stationerne, saa at jeg havde Kupéen ganske for mig selv. Der var overhovedet kun faa Mennesker med Toget. Jeg gjorde mig det bekvemt for Natten og lagde mig til at sove.

Pludselig vaagnede jeg ved, at der blev et usædvanligt Røre. Toget holdt ved en Station. Tre Soldater kom trampende ind i min Kupé, slæbende paa Kufferter og Pakker. Efter dem kom Bagagens Ejermænd, tre Officerer. Jeg saa ud af Vinduet. Det vrimlede med Militær overalt. Var det blot Mobilisering, eller var Rusland kommet med i Krigen? Jeg kunde ikke tilstrækkelig Russisk til at spørge derom. Jeg saa paa mit Ur og noterede Tiden i min Dagbog. Kl. var ca. 1.30. Paa dette Tidspunkt var den almindelige Mobilisering altsaa i Gang. *)

---

*) Konstateringen af Tidspunktet har sin Interesse, da Spørgsmaalet om Mobiliseringens Begyndelse stadig har været omstridt. Efter hvad der kom frem under den af Kerenskis Revolutionsregering indledede Proces mod Eks-Krigsminister Sukhomlinoff, havde Tsaren efter Modtagelsen af Kejser Wilhelms Telegram d. 23. Juli telefonisk givet Krigsminister Sukhomlinoff og Generalstabschefen General Janushkevitch Ordre til at standse Forberedelserne til en almindelig Mobilisering. Men de to Mænd, der var Krigspartiets Førere, besluttede trods alt at føre Mobiliseringen igennem. Endnu d. 29. gav Janushkevitch den tyske Militærattaché sit Æresord paa, at den russiske Mobiliseringsordre endnu ikke var udstedt, og tilbød at give denne Forsikring skriftlig, hvad Attachéen dog afslog. Janushkevitch' Erklæring var

Fra dette Øjeblik var der ikke Tale om at overholde Togtiderne. Jeg havde lagt mig til Ro igen, men vaagnede efter nogen Tids Forløb, da vi holdt ved en Station. Opholdet her skulde planmæssig vare 12 Minutter, men vi holdt der i over en halv Time, medens de ny tilkomne Indkaldte blev anbragt. Det samme gentog sig ved alle Stationer.

Stærkt forsinkede ankom vi til Samara. Der var ingen Hotel-Kommissionærer paa Banegaarden. Det lykkedes mig at gøre den Drager, der tog sig af min Bagage, forstaaeligt, at jeg ønskede at finde et Hotel, hvor man talte Fransk eller Tysk. Han anbefalede mig at tage ind paa Hotel National, og jeg kørte altsaa derhen i en Droske. Det var et stort og flot Hotel, vistnok det største i Samara, men end ikke her fandtes der et Menneske, som kunde tale andet end Russisk. Jeg var saaledes stadig henvist til at søge Underretning om Situationen gennem det lidet, jeg forstod af Løbesedlerne og de russiske Blade. Af det tyske „St. Petersburger Herold“ var de sidste Numre, som fandtes paa Hotellet, 3—4 Dage gamle. Jeg forstod imidlertid af Løbesedlerne, at Rusland endnu ikke var med i Krigen, men at Faren var overhængende, hvorfor jeg besluttede at opgive Turen til Uralsk og fremskynde Hjemrejsen for om muligt at naa over den tyske Grænse, inden det blev for sent. Da jeg til min Middagsmad forlangte Øl, svarede Tjeneren lakonisk: „Zakryt“ („Spærret af“). Jeg forstod ikke rigtig Meningen, men maatte erstatte Øllet med

---

korrekt; Mobiliseringsordren var endnu ikke udstedt, men Janushkevitch havde den i dette Øjeblik i Lommen. Natten mellem den 30. og 31. Juli blev der i Østrig-Ungarn udstedt Ordre til almindelig Mobilisering af alle Mænd mellem 19 og 42 Aar (Fransk Gulbog Nr. 115). D. 31. depecherede den franske Ambassadør i St. Petersborg, Paléologue, til Udenrigsministeriet i Paris, at Rusland havde beordret almindelig Mobilisering som Følge af den almindelige Mobilisering i Østrig-Ungarn og de i de sidste 6 Dage stedfundne hemmelige Mobiliseringsforholdsregler i Tyskland (Gulbog Nr. 118, sml. engelsk Blaabog Nr. 113). Durkheim og Denis henlægger i deres Skrift „Qui a voulu la guerre?“ den russiske Mobilisering til d. 31. Juli ved Middagstid og betoner som et Punkt af afgørende Vigtighed, at den østrigske almindelige Mobilisering, der fandt Sted d. 31. Juli tidlig om Morgenen, er gaaet forud for den russiske. Denne Fremstilling stemmer altsaa ikke med de faktiske Forhold. Den almindelige Mobilisering i Rusland er begyndt ganske kort efter Midnat d. 31., saa at den ikke kan være fremkaldt ved Meddelelsen om den omtrent samtidig beordrede almindelige Mobilisering i Østrig-Ungarn, et Forhold, som forøvrigt ogsaa synes at fremgaa af Sukhomlinoff-Processens Akter.

en isafkølet Kwass, der forøvrigt er en meget velsmagende og forfriskende Drik.

Efter Middagen gik jeg mig en Tur ned til Volgaen, hvor et højst ugenert Badeliv udfoldede sig i den nærmeste Nærhed af de store Dampere. Vinden blæste imidlertid op og indhyllede Byen i Skyer af Støv og Taage. Der lød svag Torden, fjærne Lyn glimtede, og tunge Draaber begyndte at falde. Det var første Gang i tre Maaneder, jeg saa Regn.

Samara er bekendt som en ølproducerende By. Fra Samara forsynes Centralasien og Persien med Øl. Jeg kom ogsaa forbi en Mængde Øludskænkningssteder, men de var alle lukkede. Saa blev jeg klar over, at Mobiliseringsordren var bleven ledsaget af et almindeligt Forbud mod Udskænkning af Spiritus. Det betegnede maaske i højere Grad end noget andet Situationens dystre Alvor.

Da jeg om Aftenen fik mit Pas tilbage fra Politiet, lagde jeg Mærke til, at det ved Siden af det sædvanlige Stempel bar en længere Paaskrift. Jeg havde en Formodning om, at denne Paaskrift indeholdt noget af Vigtighed, men der var jo ingen paa Hotellet, som kunde forklare mig, hvad der stod. Saa maatte jeg forsøge selv at stave mig igennem den. Skriften var ikke helt let at læse for en Uøvet, og jeg havde ikke noget Leksikon fra Russisk, men kun en engelsk-russisk Lommeordbog. Opgaven var vanskelig. Jeg begyndte med at studere de andre Stempler og kortere Paaskrifter paa Passet, hvis Mening jeg nogenlunde kunde regne ud, og fik derigennem fat paa enkelte Ord, som gik igen i den nyeste Paaskrift. Andet gættede jeg mig til, idet jeg tog mit Kendskab til indoeuropæiske Sprogrødder og indoeuropæisk Sprogbygning til Hjælp, hvorpaa jeg efterprøvede mine Gætninger ved Hjælp af den engelsk-russiske Ordbog, og paa denne Maade lykkedes det mig virkelig at tyde Paaskriften. Der stod, at Passet var viseret til Udrejse af Rusland. En saadan Visering foretages paa det sidste Sted, hvor den Rejsende opholder sig indenfor Rigets Grænser. Det betød altsaa, at jeg havde at forlade Riget uopholdelig.

Den næste Morgen, d. 1. August, ringede Kirkeklokkerne ustandselig. Var det Krigsallarm? Jeg spurgte Tjeneren, der

bragte mig min Frokost, hvad Ringningen betød — Spørgsmaalet formuleret i to Ord ved Hjælp af Ordbogen: „Hvorfor Klokke?“ — og forstod af hans Svar, at man kimede til Ære for en eller anden Helgen. Jeg mødte ved Banegaardens Billetkontor Kl. 10, en Timestid før Togets regelmæssige Afgangstid. Der stod allerede en Del Mennesker opstillede, og efterhaanden voksede Skaren. Der gik fem Kvarter, inden Billethullet blev aabnet. Temperaturen var 27⁰ R., og Fluerne sværmede om de sveddryppende Ansigter. Nogle Tyskere, der stod i Rækken bagved mig, talte om Situationen, og jeg erfarede, at alle Tyskere forlod Byen. Jeg tog Billet lige til Alexandrovo ved den polsk-tyske Grænse.

Toget ankom stærkt forsinket og var overfyldt. Restaurationsvognen var slet forsynet, og allerede efter en Times Forløb meldte den udsolgt og lukkede. Det var den sidste Restaurationsvogn, jeg saa paa Rejsen gennem Rusland. I Sysran spiste jeg til Middag paa Banegaardsrestauranten. Her kunde Øl faas trods Spiritusforbudet.

Endnu denne Nat var det dog muligt for de Rejsende at faa Liggepladser. Den næste Formiddag, d. 2. August, havde vi allerede 7 Timers Forsinkelse. Ved alle Stationer blev der optaget Indkaldte. Ved Middagstid erfarede jeg af mine tyske Medrejsende, at Tyskland havde erklæret Rusland Krig. Saa var den europæiske Krig da brudt løs og det store Vanvid begyndt. Fra dette Øjeblik blev Scenerne paa Banegaardene alvorligere. Af Krigsbegejstring mærkedes ikke Spor. Paa en af Stationerne genlød et helt Grædekor af Bonderkoner og unge Piger. I Rjazhsk fulgte en dybt nedbøjet, grædende Moder sin Søn til Toget. Regnen strømmede ned. Jeg kunde ikke længere tænke paa at tage over Tyskland, da Grænsen naturligvis var spærret. Der var ikke andet for mig at gøre end at staa ud af Toget i Tula og tage derfra til Petersborg og saa se til, hvorledes jeg kunde komme hjem. „De kan være glad ved, at De er Dansk,“ sagde en af Tyskerne til mig med et Suk, „men vi andre, vi skal med i det.“ Ja, vidste jeg, om Danmark ikke ogsaa kom med?

Ud paa Natten naar vi Tula med 12 Timers Forsinkelse. Jeg iler til Billethullet. Alle Pladser i 1ste og 2den Klasse er optagne og alle Pladskort til 3dje Klasse er solgte, men jeg kan

faa en almindelig Tredjeklassesbillet. En Drager tager min Bagage og lover at skaffe mig en god Plads. Han forstaar med en egen Færdighed at bore sig igennem og anbringer mine Kufferter paa en Underbriks i en stor Fælleskupé. Her kan jeg lægge mig til Hvile paa mine Tæpper. Rummet fyldes hurtig. Man ligger paa Hylder i tre Etager over hverandre, idet ogsaa Bagagehylderne tages i Brug til Sovesteder, og over Kupéen hviler en Os af Fedtlæderstøvler, Madvarer, Sved og Snavs, der stemmer for Brystet. De Rejsende, der kommer ind i Morgentimerne, medbringer de nyeste Blade og Løbesedler. En af dem læser højt for sine Omgivelser, der lytter spændt. Tilhørernes Minespil lader imidlertid ikke formode, at der foreligger Efterretninger af større Betydning.

I Moskva skulde jeg over i et Tog, der gik fra en anden Banegaard. Min Drosketur fra Banegaard til Banegaard førte mig utvivlsomt gennem de kedeligste Dele af Ruslands anden Hovedstad. En skrækkelig Brolægning og et fælt Pløre. Det regnede bestandig. Toget fra Moskva til Petrograd var heldigvis ikke saa overfyldt. Jeg fik Pladskort til min Tredjeklassesbillet og anbragte mig i en Gennemgangsvogn med Sidegang. Vi var kun tre i min Kupé, et yngre Ægtepar, tysktalende Baltere, og jeg. Vi talte om Krigen. Ægtemanden var trods sin tyske Nationalitet saa god Russer som nogen. „Lad Tyskerne kun komme,“ sagde han smilende; „naar de ser, at det ikke er lutter Øl og Pølser, der vanker, saa taber de snart Humøret.“

Imidlertid var der kommet en fjerde Mand ind i vor Kupé. Han sad i nogen Tid og skulede ondt til os, fordi vi talte Tysk. Tilsidst blev han helt rasende og hidkaldte Konduktøren, og der opstod et større Skænderi, hvis Faser jeg ikke var i Stand til at følge. Konduktøren og Ægteparret søgte efter Evne at berolige den vrede Mand, der ogsaa tilsidst forstummede og satte sig ned i sit Hjørne, men dog af og til afbrød vor Samtale med et arrigt: „Tal Russisk!“ Da jeg under det næste Ophold gik ud paa Perronen, kom en Gendarmofficer og anmodede mig — forøvrigt paa den høfligste Maade — om at følge med hen i Banegaardens Gendarmerilokale. Her siger han, at jeg har talt *nemetski* („tysk“), og spørger om min Nationalitet. Jeg svarer *„Datski“* og viser ham mit Pas. Han

bukker og betyder mig, at det er fuldkommen tilstrækkeligt, og gaar derpaa hen til en Gruppe Gendarmer, blandt hvilke ogsaa vor Fjerdemand befinder sig. Denne havde aabenbart henledt Opmærksomheden paa mig som mulig Spion. Naa, det er jo saadanne Udslag af Nervøsitet, som altid vil forekomme under en begyndende Krig; iøvrigt udviste, saa vidt mine personlige Erfaringer og Iagttagelser rækker, de russiske Myndigheder, militære som civile, i disse Dage en særdeles taktfuld og hensynsfuld Optræden overfor Udlændinge uden Nationsforskel.

Imidlertid var vor tredje Klasses Vogn bleven havareret og maatte udrangeres. En anden Klasses Vogn blev indsat i Stedet. Ved den Lejlighed blev jeg skilt fra det baltiske Ægtepar, men havde til Gengæld den Fornøjelse at faa min koleriske Angiver til Kupékammerat. Efter en forholdsvis rolig Nat vaagnede jeg ved Daggry ved Lyden af det snart sædvanlige, uhyggelige Grædekor af Kvinder paa en Banegaard. Ved Ottetiden om Morgenen, d. 4. August, ankom vi til Petersborg. Jeg tog straks en Vogn og kørte — i ti Graders Varme og bidende Blæst — til den finske Banegaard, hvor jeg erfarede, at man ikke kunde komme fra Åbo til Stockholm, og at overhovedet alle russiske Havne var lukkede. Skulde jeg da virkelig være nødt til for at komme fra Persien til Danmark at lægge Vejen over Lapland? Jeg begav mig til vort Gesandtskab. Hr. Scavenius bekræftede, at Havnene var spærrede; der var Tale om, at Spærringen maaske vilde blive ophævet om et Par Dage, men det var ganske usikkert. Der var faktisk for Øjeblikket ikke anden Udvej end at tage med Banen gennem Finland til Torneå, hvorfra man pr. Vogn kunde naa den nordligste svenske Jærnbanestation.

Saa var der Pengespørgsmaalet. Alle Bankerne havde lukket den Dag. Heldigvis havde jeg forsynet mig saa vel med rede Penge i Samarkand, at min Beholdning nok ved en stræng Økonomi kunde slaa til indtil København, men jeg havde hverken finsk eller skandinavisk Mønt. Det sidste kunde jeg ikke opdrive i St. Petersborg, men i en Kiosk paa den finske Banegaard fik jeg vekslet 115 Rubler i finske Mark.

I St. Petersborg hersker der Feberstemning. Medens jeg hidtil paa Rejsen kun har set Sorg og Fortvivlelse, raader

Begejstringen her i Hovedstaden — hos dem, der ikke skal med. Atter og atter bæres Flag igennem Nevski, og alle Hoveder blottes. Der er tændt Lys foran alle Helgenbilleder paa Gaderne og Banegaardene, og foran ét og andet af dem ligger en ensom Kvindeskikkelse paa Knæ og beder. Aviser og Løbesedler gaar af som varmt Brød. De meddeler, at Tyskerne uden videre er marcheret gennem det neutrale Luxembourg og trængt ind i Belgien, hvis Neutralitet de selv har garanteret, og nu hugger sig frem imod Bruxelles. Forbitrelsen mod Tyskland er ægte nok. Paa Restauranten, hvor jeg spiser min Aftensmad — den er bleven mig anbefalet af Portieren paa det Hôtel garni paa Nevski, hvorhen Tilfældet har forslaaet mig, — larmes der og holdes patriotiske Taler i en Uendelighed, og hvert Øjeblik jages Gæsterne op fra Tallerkenen derved, at en eller anden istemmer Nationalsangen. Sent paa Aftenen vandrer store Folkemasser, Mænd og Kvinder, gennem Nevski under Hurraraab og afsyngende Nationalsangen. Mænd med Flag i Hænderne gaar i Spidsen. Den tysktalende Portier paa Hotellet fortalte, at de kom fra den tyske Ambassade, som de havde demoleret og afbrændt. Han havde selv været henne at se paa det og morede sig endnu kostelig over den drastiske Spas.

Da jeg d. 5. om Morgenen indfandt mig med min Bagage paa den finske Banegaard, kom en Landsmand, en ung Adjunkt, og præsenterede sig for mig. Han var bleven overrasket af Krigen under et Studie- og Ferieophold i Rusland og hastede nu hjem for at melde sig ved Fanerne som militærpligtig, hvis Danmark, som man maatte formode, havde mobiliseret helt eller delvis. Jærnbanewaggonerne var fuldt pakkede. Det var finske Vogne, der ikke var saa bekvemt indrettede som de almindelige russiske. Der gik nu kun et eneste Tog om Dagen ad den finske Hovedrute, og det skulde besørge baade den gennemgaaende Trafik og Lokaltrafiken, fungere som Udvandrertog og Militærtog. De unge russiske Officerer, vi havde med, optraadte forøvrigt meget stilfærdigt og beskedent.

Turen gennem de tusinde Søers Land begyndte. Naar vi passerede forbi Fæstningsværker, blev Gardinerne trukne for Vinduerne, og Militær med skarpladte Geværer tog Opstilling

i Kupéerne for at vaage over, at de Rejsende ikke kigede ud. Det regnede ved Afrejsen fra Petrograd, og i trist Graavejr kørte vi igennem de finske Skove. Varm Mad var intetsteds til at opdrive under den første Dagsrejse; vi maatte klare os med Smørrebrød. Af de svensk-finske Morgenblade erfarede vi, at Belgien og England havde erklæret Tyskland Krig, og at Mobiliseringen af den danske Flaade var paabegyndt; derimod stod der intet om den danske Hær.

Mellem Kl. 2 og 3 om Natten ankom vi til Riihimäki, og her standsede Toget for den Dag. Medens Adjunkten passede paa vor Bagage, gik jeg ligesom flere andre af de Rejsende ud i den lille By for at forsøge at finde et Hotel. Jeg drev om paa Lykke og Fromme i de bælgmørke, mennesketomme Gader, traf langt om længe en Gendarm, som viste mig, hvor Hotellet var, men med den Tilføjelse, at alt var optaget; jeg gik alligevel derhen og bankede paa, da der ingen Klokke fandtes, men ingen viste sig. Jeg vendte med uforrettet Sag tilbage til Banegaarden, men imidlertid havde Adjunkten henvendt sig til en Jærnbanefunktionær, som var villig til at huse os for Natten. Han kunde have ialt fem Mand. Tre af Tyskerne fra Samara sluttede sig straks til os, og vi fulgte med vor brave Vært til hans Hus, hvor der i Dagligstuen blev redt en Seng, en Chaiselongue og tre Lejer paa Gulvet. De andre Rejsende blev for Størstedelen anbragt paa lignende Maade rundt om i Byen.

Klokken halvti den næste Morgen mødtes hele Rejseselskabet igen paa Banegaarden for at tage videre med det Tog, der skulde komme fra Helsingfors. Toget kom. Det var fuldt i Forvejen. Man stuvede sig sammen i Waggonens Gange, paa For- og Bagperroner. Jeg fik med mine to Kufferter Plads paa en Bagperron, hvor jeg kunde sidde paa Gulvet med Benene paa Trinbrættet. Adjunkten havde en Staaplads paa den tilstødende Forperron. Toget medførte Morgenaviserne fra Helsingfors med en Række mærkelige Nyheder: Tyskerne havde krænket Schweiz' Neutralitet; England havde blokeret de tyske Havne og udstedt en Erklæring om, at det paatog sig at forsvare Belgiens, Hollands, Danmarks og Norges Neutralitet; de danske Bælter var fyldt med tyske, flydende Miner. Navnlig den sidste Efterretning var foruroligende; saa kunde

det frygtes, at ogsaa Færge- og Dampskibsfarten mellem Sverige og Danmark var bleven standset.

Det regnede stadig, medens vi gled afsted gennem de prægtige, friske finske Landskaber, forbi Søer og Elve, Skove og Bygder. I Tammerfors fik vi lige Tid til at faa en Smule Middagsmad. Imidlertid var Lokaltrafiken bleven betydelig ringere, da vi var naaet ud over de tæt befolkede sydlige Dele af Finland, Udvandrerne havde Toget saa temmelig for sig selv. Saaledes blev der efterhaanden Siddepladser til os alle. Hele Udvandrerselskabet blev hurtig rystet sammen. De fleste var Rigstyskere, enkelte Østrigere, iøvrigt var der Svenskere, nogle faa Danske, en fransk Varietésangerinde med mandlig Ledsager og tre unge Englændere, hvoraf den ene havde for Skik at stige ud paa hver eneste Station, skridte Perronen af saa mange Gange som muligt med sine umaadelig lange Ben, med Hænderne i Bukselommerne og Shagpiben i Munden, og hoppe paa Toget, efter at det var begyndt at køre. Han havde en mærkelig Evne til uden nogensinde at forhaste sig altid at faa den bedste Plads. Tyskerne var gennemgaaende meget flinke Folk, men om nogle af dem gjaldt det, at Takt ikke var deres stærke Side. De satte forskellige mærkelige Rygter i Omløb, f. Eks. at Sverige mobiliserede for at slutte sig til Tyskland, at Serbien havde sluttet Forlig med Østrig-Ungarn, og at Tyskerne havde bombarderet Hangö og Helsingfors.

Om Aftenen ved Titiden gik Toget til Hvile i Seinijoki for først at fortsætte Farten den følgende Morgen. De huslysøgende Rejsende blev inddelte i Hold og dirigerede i forskellige Retninger, og Adjunkten, en svensk Herre og jeg fik Nattelogis hos en privat Familie. I en pillent proper, landlig Dagligstue med gulnede Familiefotografier paa Væggene og Nips i alle Kroge var der redt til os paa tre Sygebaarer. Det var et noget trangt Leje, men vi havde jo været ude for det, der var værre, og vore brave Værtsfolk bestræbte sig for at indrette alt paa det hyggeligste for os.

Atter samledes Udvandrerselskabet i Morgenstunden og indtog sine Pladser i Toget. Den Dag skulde vi naa den svenske Grænse. Ved en Station mødte vi et Tog, der kom fra Torneå med en Mængde fra Tyskland hjemvendende Russere. Der

var en livlig Udveksling af Efterretninger. Man vekslede ogsaa Penge. Desværre var jeg ikke i Stand til at skaffe mig skandinavisk Mønt ad denne Vej, da jeg havde omsat alle mine russiske Penge i finsk Mønt, og de hjemvendende Russere vilde kun have russiske Penge. Russerne havde været fem Dage undervejs fra Berlin og klagede i høje Toner over den brutale Behandling, de havde faaet i Tyskland, hvorfra de var blevne udvist med 24 Timers Varsel. Samtalen udartede til et livligt Skændsmaal mellem vore Tyskere og Russerne i det andet Tog, men da det fremmede Tog dampede af, svingede man med Lommetørklæderne og ønskede hverandre lykkelig Rejse. Vi havde vistnok i det Øjeblik alle en Fornemmelse af, at Krigen var en meningsløs Anakronisme.

I Gamla Karleby staar der en Avismand paa Perronen. Hans Blade rives bort. Almindelig Skuffelse. Det er de samme Aviser, vi har læst Dagen iforvejen. Bladene kan nemlig ikke komme hurtigere afsted end vi, da der kun gaar det ene Tog om Dagen. Paa en anden Station benytter Adjunkten Opholdet til at fare op i en Bank og faa vekslet Penge med Fare for at komme for sent tilbage til Toget. Men det lykkes, og han er den lykkelige Indehaver af 130 Kroner i svensk Mønt. I Uleåborg afspærres vort Tog, og nogle russiske Officerer gaar igennem Waggonerne og efterser hver Rejsendes Pas. En halv Snes Tyskere, deriblandt de to af vore Sovekammerater fra Riihimäki, bliver holdt tilbage paa Stationen under militær Bevogtning — vistnok som Represalier for Tilbageholdelse af Russere i Tyskland. Den tredje af vore Riihimäki-Fæller, en Gymnasielærer og Reservelieutenant, slipper mærkværdigvis igennem Skærsilden. Man ventede Enkekejserindens Ankomst den Dag, i hvilken Anledning alle de finske Banegaarde var smykkede med Flag og Guirlander. Men først ved Midnatstid farer Enkekejserindens Tog forbi med nedrullede Gardiner. Paa den sidste Del af vor Fart gennem Finland benyttes vort Tog ikke længere som Militærtog. Strømmen af Militær gaar nu sydpaa.

Ved Firetiden om Morgenen den 8. August ankommer vi til Torneå. Vi har Møje med at bane os Vej gennem det Mylder af hjemvendende Russere, der stormer Toget i en vild Attaque. Jeg ser vor langbenede Englænder staa med skræ-

vende Ben og Hænderne i Lommerne og le af fuld Hals over den vilde Færd. Det var forlængst højlys Dag. Torneå ligger jo tæt op til Polarkredsen. En Mand med en Hjulbør tager sig af Adjunktens, Gymnasielærerens og min Bagage, og Udvandrerstrømmen begiver sig til Fods til Færgen, der sætter os over Elven. Vi traver ved Siden af Hjulbøren gennem Byen ud til en gammel mør Træbro, der fører over en Mose. Ved den nærmeste Ende af Broen passerer vi den finske Paskontrol, og midt paa Broen staar en Dame, der opkræver Bropenge for Personer og Bagage. Saa er vi i Haparanda. Om Toldrevision er der ligesaalidt Tale her som ved den russisk-finske Grænse. En Bondemand, som jeg træffer paa Haparandas Torv, viser sig villig til at tage finske Penge for 40 Kroner. Snart befinder vi os ombord paa en lille, daarlig Skude, der skal føre os til Luleå. Pladsen er kneben. Vore tre Englændere er naturligvis allerede arriverede og har gjort sig det bekvemt. Den svenske Kaptajn har benyttet sig af disse Krigsdages sjældne Chance og forhøjet sine Billettakster med to Kroner.

Da vi om Eftermiddagen naaede Luleå, var vore værste Genvordigheder forbi. Bladene melder om Lièges Fald og om et Søslag i Nordsøen, og Gymnasielæreren, der har indkvarteret sig sammen med Adjunkten og mig paa Centralhotellet, og som i al Hast har opsøgt den tyske Konsul, medbringer en Posefuld sensationelle Nyheder: Tyskerne har ved Landgang erobret Helsingfors, og Russerne har skudt den derværende tyske Generalkonsul, som har vist Lodserne Vejen; Åbo er afbrændt af Tyskerne, og det er kun et Tidsspørgsmaal, naar tyske Tropper staar i Wiborg og Petersborg.

Paa Farten fra Luleå til Stockholm den følgende Dag var vi højst 15—20 Rejsende i et Tog paa en halv Snes Gennemgangsvogne. De tre Englændere, Adjunkten og jeg havde en hel Vogn for os selv. Sagen var den, at den tyske Konsul i Luleå havde bestilt et Ekstratog til alle de Tyskere, der den Morgen skulde komme med Damperen fra Haparanda. De fleste af vore Medrejsende var taget med det ordinære Tog, der gik en halv Time før Ekstratoget, og da nu Damperen udeblev paa Grund af Taage, afgik den tyske Konsuls Ekstratog med nogle faa danske og engelske Passagerer — og vist-

nok ikke en eneste Tysker. I Dagens Løb mødte vi det ene fuldt pakkede Tog med hjemvendende Russere efter det andet. Svenskerne havde udfoldet en overordentlig Hjælpsomhed overfor de mange nødlidende Rejsende. Overalt havde man indsamlet Penge til at købe Levnedsmidler for, og ved alle Stationer mødte unge Piger med Madpakker og Drikkevarer til Uddeling blandt Flygtningene. Og man gjorde i saa Henseende ingen Forskel paa Russere og Tyskere. Det var et Udslag af rent menneskelig Medfølelse. Vi befandt os i et neutralt Land, hos et neutralt Folk med neutralt Sind, hvor saa end Sympatierne var.

Den 10. Aug. om Eftermiddagen ankom min Rejsefælle og jeg til Stockholm. Den 11. om Morgenen satte jeg efter et halvt Aars Fraværelse atter Foden paa dansk Grund. Bag mig laa Orienten, afspærret ved en Mur af Staal, gennem hvilken ingen Efterretning fra de Venner, jeg havde fundet i det fjærne, kunde naa mig. Hvor mange af de smaa, stille Menneskeverdener, som jeg paa min Omflakken havde haft Lejlighed til at kaste et Blik ind i, har Krig og Revolution vel splittet og knust? Jeg ved intet derom, har intet hørt og intet erfaret. Lidet vejer Menneskeskæbner i disse Tider. Den persiske Digter Sadi har sagt:

Klag ej, Skæbnen har intet Hjærte,
døv for Taksigelser, blind for Smærte.
Stormens Engel ej ænser, om Vinden
slukker den enlige Enkes Kærte.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

Fortale

I. Genn em Rusland til Tiflis 7

Åbo—Petrograd. Fra nordrussisk Vinter til kaukasisk Vaar. Tiflis.

II. Over Baku til Persiens Grænse 21

I Petroleumsbyen. En skandinavisk Fest. Den sorte og den hvide Stad. Over det kaspiske Hav. En persisk Kammerherre.

III. Til Teheran i Landauer 31

I p... isk Selskab i Resht. Hvorledes man rejser pr. Post i Persien. Fra det frodige kaspiske Land til den centralpersiske Øden ... Kazvin. Ankomsten til Teheran.

IV. Nou... Festen 47

Va... og Glædens Fest. Nyaarets Legender og Overtro.

V. Vandringer i Persiens Hovedstad 57

Byens almindelige Præg. Monumentale Bygninger. Pladser og Færdselsaarer. Folkelivet. Bazarvandring. Europæisk Indflydelse.

VI. Gamle og nye Bekendtskaber 67

Gæsterne paa Hôtel d'Europe. Sejjid Muallim og hans Fortællinger. En kosmopolitisk Fest og en orientalsk Musikaften.

VII. Forberedelser til en Karavanrejse 86

Hvorledes man rejser med Tcharvadar. Indkøb af Bøger og Haandskrifter. En besværlig Postforsendelse. Min Tjener Lutfullah.

VIII. Med Karavane gennem de kaspiske Porte 100

Livet i Karavanserajerne. Shah Abdelazims Helligdom. Gennem Ødemarken i Alexander den Stores Fodspor. »Saltlandsbyen«. Den store Saltørken. Borgruinen i Lasgird. Folkelig Dæmontro. Ankomsten til Semnan.

IX. Paa Gæsteri hos Viceguvernøren over Semnan 114

Hadji Hishmet og hans Vezirer. Dialektstudier med Mirza Agha Djami. Bekendtskaber i Semnan. Tilbagerejsen til Teheran. En Solopgang i Ørkenen.

Side

X. I Selskab med Behaier 127

Babi-Behaismen i dens Udvikling fra muhammedansk Reformbevægelse til Verdensreligion. Behai-Møder og -Diskussioner.

XI. Teheran i Sommertiden 144

Hede, Moskitoer og Feber. Uhygiejniske Tilstande. Landliggeri i Shimran. Det sagnrige Demavend. Mahmud Mirza. En Udflugt til Rai. Korn-Ambaren ved Shah Abdelazim-Porten. Det tyske Hospital.

XII. Persien i Verdenspolitiken 162

Persiske Tilstande under Despotiet. Parlamentarisme og Revolution. Rusland og England. Shuster-Episoden. Persien og Magterne i 1914. Tyskernes Virksomhed. De svenske Gendarmeriofficerer. Æraen Mornard. Persien under Verdenskrigen.

XIII. Tilbage til Baku 198

Forberedelser til Shahens Kroning. Min franske Rejsefælle. En Rejse med Forhindringer. De fangne Bankrøvere.

XIV. Ørkener og Oaser i Transkaspien 207

Mme Réveillons Hotel i Askhabad. Behai-Moskéen. Moské-Ruinen i Anau. Ny-Merv. Bairam Ali og Ruinerne af Gammel-Merv. Kagan. En Tur gennem Bokharas Gader.

XV. I Tamerlans By 224

Danske i Samarkand. Tamerlans Grav. Pragtbygningerne paa Rigistan. Shah-i-zinda. Daniels Lig, der vokser. Bibi Khanum. En russisk Orientalist. Tashkent.

XVI. Gennem Rusland under Krigsforhold 234

To Dages Fart gennem Steppen. Orenburg. Den russiske Mobiliserings Begyndelse. Samara. Med Udvandrerstrømmen gennem Rusland. Efter Krigserklæringen. Mistanke for Spioneri. Bevægede Dage i Petrograd. Hjemrejse over Finland og Lapland.

Skitse af Ruterne
Enzeli-Teheran og Teheran-Semnan.